

ZPRÁVY

VLASTIVĚDNÉHO MUZEA V OLOMOUCI

SPOLEČENSKÉ VĚDY

298

2009

ZPRÁVY

VLASTIVĚDNÉHO MUZEA V OLOMOUCI

SPOLEČENSKÉ VĚDY

Číslo 298

Olomouc 2009

Recenzovali:

prof. PhDr. Jiří Fiala, CSc. (Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci)
PaedDr. Zdeněk Kašpar (Státní okresní archiv v Olomouci)
doc. PhDr. Karel Komárek, Ph. D. (Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci)
prof. PhDr. Václav Kovářiček, CSc. (emeritní profesor Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci)
prof. PhDr. Jiří Kroupa, CSc. (Filozofická fakulta Masarykovy univerzity)
PhDr. Pavel Michna (Národní památkový ústav, ú. o. p. Olomouc)
PhDr. Leoš Mlčák (Muzeum umění Olomouc – Arcidiecézní muzeum Kroměříž)
prof. PhDr. Miloslav Pojsl (Cyrilometodějská teologická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci)
PhDr. Jan Štěpán (Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc)
PhDr. Milan Tichák (Vlastivědná společnost muzejní v Olomouci)
prof. PhDr. Milan Togner (Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci)
PhDr. Helena Veličková (Vědecká knihovna v Olomouci)

Do tohoto čísla přispěli:

Mgr. Kateřina Dolejší (Ústav dějin umění Akademie věd ČR, pracoviště Brno),
katerina.dolejsi@seznam.cz
PaedDr. Ludmila Drtílková (Vlastivědné muzeum v Olomouci), drtilkova@vmo.cz
prof. PhDr. Jiří Fiala, CSc. (Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci), jiri.fiala@upol.cz
PhDr. Renáta Fífková (Vlastivědné muzeum v Olomouci), firkova@vmo.cz
Mgr. Jana Habustová (Vlastivědné muzeum v Olomouci), habustova@vmo.cz
PhDr. Miloslava Hošková, CSc. (Vlastivědné muzeum v Olomouci), hoskova@vmo.cz
Mgr. Štěpán Kohout (Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc), s.kohout@ol.archives.cz
Mgr. Bohumír Kolář (Literární klub Olomouc), bohkolar@volny.cz
Jana Krejčová (Olomouc), janakrejцова.atelier@seznam.cz
Ing. Lenka Křesadlová, Ph. D. (Národní památkový ústav, ú. o. p. Kroměříž),
kresadlova@kromeriz.npu.cz
Mgr. Jaroslava Kunzfeldová (Vlastivědné muzeum v Olomouci), kunzfeldova@vmo.cz
PhDr. Leoš Mlčák (Muzeum umění Olomouc – Arcidiecézní muzeum Kroměříž),
mlcak@olmuart.cz
PhDr. Karel Podolský (Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci),
karel.podolsky@upol.cz
Bc. Milan Stecker (Vlastivědné muzeum v Olomouci), stecker@vmo.cz
Mgr. Jitka Vychodilová (Vlastivědné muzeum v Olomouci), vychodilova@vmo.cz

Anglický překlad: České překlady, s. r. o.
Německý překlad: Mgr. Olga Himmlerová

© Vlastivědné muzeum v Olomouci 2009

ISSN 1212-1134
ISBN 978-80-85037-55-5

Olomoucký barokní malíř Dominik Mayer (1653–1715)

Olomouc Baroque Painter Dominik Mayer (1653–1715)

Kateřina Dolejší – Leoš Mlčák

Abstrakt

Příspěvek přináší atribuci šestnácti olejomalb na dvou bočních oltářích z roku 1700 v kostele sv. Michala v Olomouci malíři Dominiku Mayerovi, jehož dílo zatím nebylo známo. Připsání potvrzuje autentická signatura na obrazu Panny Marie v Naději, centrální kompozici oltáře stejného zasvěcení. Olejomalba s vyobrazením P. Marie typu Mater gravida je časnou verzí milostného mariánského obrazu, který roku 1697 pro augustiniány na Karlově v Praze vytvořil Jan Jiří Heinsch (1647–1712). Dominik Mayer se narodil roku 1653 v hornorakouském Linci. V Olomouci se usadil v roce 1686, již jako zralý umělec ovlivněný rakouským školením a zprostředkovaným poznáním severoitalské a jihoněmecké malby. V Olomouci žil a tvořil až do své smrti roku 1715. Další jeho malby prozatím neznáme, publikované oltářní obrazy však přinášejí základní materiál pro budoucí připsání k jeho dílu.

Abstract

The paper introduces the attribution of sixteen oil paintings on two side altars dating to 1700 in the St. Michael's Church in Olomouc to the painter Dominik Mayer, whose work has not been known until now. The attribution is confirmed by the authentic signature on the painting of Virgin Mary with Child, the central composition of the altar with the same designation. The oil painting depicting Virgin Mary of the Mater Gravida type is an early version of a Marian painting made by Jan Jiří Heinsch (1647–1712) in 1697 for the Augustinians in Karlov, Prague. Dominik Mayer was born in Linz, Upper Austria, in 1653. When settling down in Olomouc in 1686, he was already a mature artist influenced by Austrian schooling and indirect knowledge of north Italian and south German painting. He lived and worked in Olomouc until his death in 1715. His other paintings are not known to us for the moment but the published altar paintings provide basic material for the future attributions to his work.

Klíčová slova: olomoucké barokní malířství, Dominik Mayer (1653–1715),
kostel sv. Michala, Panna Marie v Naději

Key words: Olomouc Baroque painting, Dominik Mayer (1653–1715),
St. Michael's Church, Mater Gravida

Tvorba olomouckého malíře Dominika Mayera nebyla prozatím známa. Až do naší nyní publikované atribuce jeho obrazů bylo literaturou zmiňováno jen několik základních biografických dat z malířova života. Jeho jméno ostatně chybí i v posledním, jinak velmi přínosném, přehledu vývoje olomouckého barokního malířství Milana Tognera.¹

Do značné míry je to způsobeno tím, že Mayerův život i dílo spadá do zatím převážně anonymní tvorby polozapomenutých olomouckých cechovních malířů, jejíž obraz je bez soustavného terénního i archivního průzkumu prakticky neuchopitelný. Za dílo Dominika Mayera můžeme bezpečně označit soubor šestnácti maleb na dvojici protějškových bočních oltářů v olomouckém kostele sv. Michala. Obrazy, z nichž jeden je autenticky datován a signován, unikaly doposud pozornosti všech uměleckých historiků i autorů topograficky orientovaných dějin kostela. Jako práce Dominika Mayera byly identifikovány Kateřinou Dolejší při soupisu uměleckých památek Moravy a Slezska.²

Tato nová zjištění přispívají nejen k hlubšímu pochopení dějin olomouckého malířství na přelomu 17. a 18. století, ale také k dílčímu poznání skutečného vývoje barokizace interiéru významného olomouckého kostela, k němuž se pohříchu dochovalo jen velmi málo archivního materiálu. Relevantní poznatky o průběhu barokizace kostela bohužel nepřinesla ani dosavadní průvodcovská literatura, z níž je třeba zvlášť litovat posledního nevyužitého pokusu o moderní uchopení tématu roku 1992.³ Publikace, s výjimkou části zpracované Josefem Bláhou, nepřináší nic nového a znovu opakuje některá zastaralá tvrzení o atribucích i ikonografii, včetně zavádějící informace o údajném autorovi některých nástěnných maleb, připsaných neexistujícímu malíři Matěji Pitzkovi, který byl ve skutečnosti farářem v Miroslavi.⁴ Donátora za autora maleb zaměnil už v roce 1892 profesor církevních dějin Adolf Nowak a od té doby se umělecké dějiny Olomouce tohoto omylu nezbavily.

Mayerovy obrazy jsou vloženy do dvou protilehlých oltářů v západních bočních kaplích. Oltáře vznikly v závěrečné části první etapy velké barokní přestavby. Odolaly požáru z 21. července 1709, který zasáhl zejména střechu kostela. Střední kopule byla opravena nákladem hradiského opata Bernarda Wanckeho, východní z prostředků města a západní přispěním olomouckého a vratislavského kanovníka Alexandra Rudolfa vévody ze Schleswig-Holsteinu-Sonderburgu (1651–1727). Oltáře zůstaly nedotčeny při následném doplňování barokního mobiliáře, při jeho částečné výměně ve druhé třetině 19. století i během velké historizující úpravy interiéru, prováděné vídeňským architektem Richardem Völkelem v letech 1894–1898.

Stavební dějiny dominikánského kostela a přilehlého konventu, především rozsah a podstatu jejich barokní fáze, bude na základě podstatných skutečností zjištěných při nedávno provedených stavebních úpravách jižní fasády nezbytné revidovat. Radikální přestavba kostela zahájená roku 1676 byla ukončena v roce 1707. Kostel byl 7. ledna 1707 benedikován a 8. května téhož roku slavnostně konsekrován světícím biskupem Františkem Juliem Braidou (1654–1729). Barokizovaný kostel, už se všemi třemi kopulemi, je poprvé zachycen na vedutě města z roku 1692, použité na známé Vischerově mapě Moravy. Podle informací inventáře kostela a fary u sv. Michala z roku 1808, převzatými Janem Petrem Cerronim i Řehořem Volným, bylo v kostele celkem 10 oltářů. Jako pátý je zmíněn oltář *Početí Panny Marie* s obrazem od neznámého malíře, jako šestý oltář *Sv. Fabiána a Šebestiána*, s nijak mimořádným obrazem. Oba oltáře byly konsekrovány.⁵ Oltář s protimorovými patrony vznikl poměrně nedlouho po skončení morové epidemie, řádící na Moravě v letech 1679–1680. Olomouci se mor tehdy vyhnul. V 17. století se ale ve městě vyskytoval v letech 1623, 1633, 1642, 1653 a 1675.⁶

Vznik zmiňovaných dvou oltářů roku 1700 datuje letopočet v signatuře rané verze milostného obrazu Panny Marie v Naději, který je osazen do středu volutového oltářního retabula na jižní straně trojlodí. Dvouřádkový latinský nápis v pravé dolní části malby, z části překrytý rámem, zní: „*Dominicus Maÿr fecit Olomucÿ / Prid:(ie) Non:(as) Aug:(ustas) MDCC.*“ Zatímco první řádek signatury je zcela zřetelný, část řádku následujícího, která obsahuje v této době méně obvyklé užití římského způsobu datování, je v pasáži obsahující přesné určení dne a měsíce zčásti skryta pod lištou rámu. S jistou dávkou opatrnosti lze den určit jako 4. srpen, o letopočtu 1700 však nelze pochybovat. Podle tohoto vročení byly oba oltáře pořízeny za převora Bernarda Dörfla, stojícího v čele olomouckého dominikánského konventu v letech 1697–1702. Jejich ústřední obrazy jsou ve stylu tzv. „art moyen“ dekorovány drobnějšími oválnými malbami.

Kostel sv. Michala v Olomouci, boční oltář
P. Marie v Naději z r. 1700 (Foto: P. Rozsíval, 2009)

Nástavec mariánského oltáře tvoří obraz Boha Otce ve zlaceném rámu s paprscitou svatozáří. Kolem obdélného hlavního obrazu je do náročně vyřezávaného rozvilinového retabula vloženo šest menších oválných olejomalb. Do horní části oltáře jsou vkomponovány polopostavy sv. Jan Křtitele a Jana Evangelisty, do střední archanděla Gabriela a sv. Josefa a do dolní rodičů Panny Marie, sv. Jáchyma a sv. Anny. Vzestupně uspořádané ikonografii dominuje velmi časná verze proslulého milostného obrazu Panny Marie Karlovské.

Ústřední myšlenkou celého oltáře, která svazuje všechny vyobrazené figury, je inkarnace a neobvyklé, netělesné početí, způsobené přirozenému běhu života se vymykající mimořádnou Boží milostí. Dominikáni sice na Karlově univerzitě od roku 1650 odmítali přísahat na Neposkvrněné početí Panny Marie, ale z podstaty myšlenku Mariina panenství neodmítali, už s ohledem na skutečnost, že nejvyšší řádová autorita Tomáš Akvinský se v Teologické sumě vyjádřil jednoznačně pro myšlenku „*Maria ter virgo*“. Téma Panny Marie v Naději vychází z evangelijní teze o inkorporovaném Slově (J 1,14). Výjev zachycuje okamžik, kdy se archanděl Gabriel objevuje v Nazaretu a zvěstuje Panně Marii početí (Lk 1,26–38). Marie s pokorným gestem přijímá vtělení Slova vepsaného na jejím srdci (Lk 1,38).

Dogma o tom, že Panna Marie „*počala bez semene z Ducha svatého*“, formulovala Lateránská synoda roku 649. Sv. Basileos Veliký (330–379) ale už předtím poznamenal, že

Kostel sv. Michala v Olomouci, boční oltář
sv. Šebestiána z r. 1700
(Foto: P. Rozsival, 2009)

klín Panny Marie učinil Bůh trůnem a že její tělo je obsáhlejší než nebesa, protože v něm chová samotného Boha. Tomu odpovídal vznik byzantských ikon typu *Platytera tón úránón* – *Obsáhlejší než nebesa*, zobrazujících Bohorodičku s Kristem zjeveným v klíně, děloze, hrudi, ozářeného světelnou sférou nebo mandorlou.⁷ V západní církvi se *Panna Marie v Naději*, *Mater Gravidá*, zobrazovala obdobně, inkorporace těla byla někdy nahrazena christogramem IHS, znamením vtěleného Slova. Figuru Panny Marie často provází zřetelné známky pokročilého těhotenství a světelná aureola kolem břicha.

Polopostava Jana Křtitele je na oltáři zastoupena nejen s ohledem na jeho tradiční chápání jako Kristova předchůdce a hlasatele (J 1,6–7).⁸ Mnohem spíše zde zaujímá své místo pro svůj vlastní neobvyklý příchod na svět, který je předobrazem Mariina těhotenství (L 1, 5–24 a L 1,57–66).⁹ Evangelijním příběhem Navštívení jsou myšlenkově propojeny figury Panny Marie a svaté Alžběty, Ježíše a Jana Křtitele (L 1,39–45). Od středověku se v literatuře i výtvarném umění vyskytují scény, v nichž se tyto dva neobvyklé plody v tělech matek vzájemně zdraví. Důvod přítomnosti obrazu Jana Evangelisty na mariánském oltáři je zřejmý.

Hned v první kapitole svého evangelia říká o vtěleném Slovu: „A slovo se stalo Tělem a přebývalo mezi námi“.¹⁰

Archanděl Gabriel na obraze zastupuje prostředníka a zvěstovatele Boží vůle. Je vyobrazen se stvolem lilie, tváří i gestem je obrácen k centrálnímu obrazu Panny Marie a spolu s ním tak tvoří scénu *Zvěstování*. Podruhé je na oltáři Gabriel zpodobněn na protější olejomalbě, představující svatého Josefa. Výjev zachycuje okamžik, kdy Mariin snoubenec uvažuje, že ji tajně zapudí, neboť se ukázalo, že čeká dítě. Ve snu jej navštěvuje archanděl Gabriel a ujišťuje ho, že se nemá obávat přijmout Marii za svou ženu (Mt 1,18–25).¹¹

Rodiče Panny Marie, svatý Jáchym a svatá Anna, jsou umístěni ve spodním plánu oltáře. Bible se o nich sice nezmiňuje, velmi barvitě však jejich příběh zachycují deuterokanonické texty. Apokryfní protoevangelium Jakubovo vypráví, že velekněz odmítl Jáchymovu oběť, protože jeho dvacet let trvající manželství s Annou zůstávalo bezdětné. Zdrčenému Jáchymovi se na poli zjevil anděl a zvěstoval mu narození dítěte. V textu, jehož latinský překlad vydal francouzský jezuita Guillaume Postel roku 1552, se mezi řádky naznačuje, že také početí Panny Marie bylo netělesné a že její matka Anna počala po zjevení Božího posla ještě před návratem svého manžela.¹²

Ľ. Mayer: Panna Marie v Naději, olej na plátně, r. 1700, boční oltář P. Marie v Naději
v kostele sv. Michala v Olomouci (Foto: P. Rozsival, 2009)

D. Mayer:
Archanděl Gabriel, olej na plátně, r. 1700,
boční oltář P. Marie v Naději v kostele sv. Michala
v Olomouci (Foto: P. Rozsival, 2009).

D. Mayer:
Sv. Fabián, olej na plátně, r. 1700, boční oltář
sv. Šebestiána v kostele sv. Michala v Olomouci
(Foto: P. Rozsival, 2009)

D. Mayer:
Sv. Pavlína, olej na plátně, r. 1700, boční oltář
sv. Šebestiána v kostele sv. Michala v Olomouci
(Foto: P. Rozsival, 2009)

Předchůdcem olomoucké olejomalby *Panny Marie v Naději* je evidentně milostný mariánský obraz téhož námětu, který pro augustiniány na Karlově v Praze roku 1697 namaloval Jan Jiří Heinsch.¹³ Obraz začal být brzy uctíván jako zázračný. K šíření úcty augustiniáni opakovaně vydali mnoho devočních grafických listů a do řady kostelů byly také pořízeny kopie jejich malby. Na počátku 18. století vyvolalo odvážné vyobrazení těhotné Panny Marie se zářící aureolou na výrazně vyklenutém břichu a okolo řader vleklý spor mezi opatem a pražským arcibiskupem Janem Josefem Breunerem, který pro augustiniány skončil 24. června 1706 úspěšně.¹⁴

V Olomouci se téma *Mater gravida* objevilo poprvé roku 1696 na klenbě kapitulní kaple Panny Marie Sněžné na Hradisku u Olomouce. Shodou okolností se zde kult *Panny Marie v Naději* (*Beatissimae Mariae Virginis Matris Verbi Incarnati*) rozšířil ve stejné době jako v Praze na Karlově. Těhotná Panna Marie je zobrazena v zrcadle na druhém klenebním poli, směrem od bývalého oltáře. Provázena je latinským nápisem na mluvící pásce obsahujícím citát ze starozákonní knihy Jobovy, vztahujícím se k patrociniu kapitulní kaple, zasvěcené úctě Panny Marie Sněžné. Marie stojí uprostřed kompozice na kvetoucí louce, mezi symbolickými liliemi, poukazujícími na její panenskou čistotu. Pozadí mal-

by tvoří ireálná oblačná sféra s komparesem andělů. Nad prostovlasou bohorodičkou se vznáší holubice, symbolizující Ducha svatého, jehož prostřednictvím je paprsky světla do břicha prostovlasé Panny Marie vtělováno Slovo. Vtělené Slovo je na břichu Matky Boží znázorněno zářícím christogramem IHS. Po stranách přidržují dva andělé Mariino bělostné roucho, symbolicky zřasené do stylizované mušle, tradičního mariánského atributu, který poukazuje k perle – božskému synu, jíž ukrývala.

O čtyři roky později téma těhotné Panny Marie, jako druhí, reflektovali olomoučtí dominikáni. Zřejmě s ohledem na negativní reakci pražského arcibiskupa i jistou rezervovanost vlastního řádu k otázce Neposkvrněného početí Panny Marie poněkud upravili Heinschovu předlohu. Verze, kterou pro ně vytvořil Dominik Mayer, zřetelně směřuje od konceptu tělesného k pojetí spirituálnímu, jak to mnohem lépe konvenovalo ideovému ovzduší dominikánské komunity. Při detailním porovnání obou vyobrazení *Panny Marie v Naději* lze

J. J. Heinsch: Panna Marie v Naději, 1697
(Foto z Šroněk, M.: Jan Jiří Heinsch /1647–1712/. Malíř barokní zbožnosti. Praha 2006, s. 153)

pozorovat několik jemných, z věroučného hlediska však podstatných, nuancí. Olomoucká verze v sobě spojuje dva blízké typy představující Pannu Marii jako Snoubenku Boží (*Sponsa Dei*) – typ *Mater Gravida* a *Mater Ammabilis*.¹⁵ Prvnímu odpovídá zobrazení Panny Marie ve zřetelném stupni těhotenství s rukama rozepjatými v gestu pokorného odevzdání se inkorporaci. Z typu *Panny Marie Milováné* pochází motiv přijetí Ducha svatého v konkrétní podobě holubice v horním rohu obrazu a zářícího páprsku, směřujícího na Mariinu hrud', tedy do okrsku duše, který fakticky inkorporuje Slovo, symbolizované zde christogramem v zářící aureole. Více se tak celá koncepce přiblížila zobrazení biblického stavu Panny Marie v okamžiku pasivního přijetí, početí z Ducha svatého.¹⁶ V českých zemích byly rozšířeny zvláště verze barokního obrazu *Mater Ammabilis* z oratoriánské kaple Nejsvětější Trojice ve Vídni.¹⁷ Ispirace k propojení obou motivů může však také pocházet z pražského Karlova. Původní obraz malíře Monnota, podle něhož pak J. J. Heinsch namaloval své plátno a který augustiniáni ponechali na jednom

J. C. Monnot: P. Marie, 2. pol. 17. století
(Foto: archiv NPU Praha)

z oltářů v kostele, popisuje František Ekert roku 1883, kdy už byly obě olejomalby přemístěny do kostela sv. Apolináře, takto: „Na oltáři sv. Kříže dole na stole jest spánilý obrázek poprsí Panny Marie s nápisem okolo hlavy: ‚Ejhle dívka Páně‘ v rámci mosázném, pozlaceném. Obraz ten pochází z Karlova, a byl sem r. 1785 přenesen“.¹⁸

Shodně jako mariánský je komponován i protilehlý boční oltář na severní straně kostela, posvěcený úctě morových patronů. Do středu jeho volutového retabula je vložen obdélný obraz *Umučení sv. Šebestiána*, oltářní nástavec tvoří obraz s polopostavou *Madony s dítětem* a symbolickou mariánskou osmicípou hvězdou v pozadí. Jde o *Pannu Marii Pomocnici*, která je v Olomouci zastoupena už na univerzitní tezi Antonína Lublinského s protimorovou olomouckou patronkou sv. Pavlínou, podle níž byl roku 1706 namalován obraz Jana Jiřího Rotha. Mayerův obraz je verzí pro-

timorové ikony *Panny Marie Pasovské*, jejíž úcta se rozšířila zejména po vítězství nad Turky u Vídně.¹⁹ Obrazy po obvodu retabula představují nahoře sv. Rozálii a sv. Pavlínou, uprostřed sv. Františka Xaverského a sv. Rocha, dole sv. Fabiána a sv. Karla Boromejského. Obdobná kompozice je v Olomouci doložena už roku 1681, u již zmiňovaného Antonína Lublinského.²⁰ Mimořádně plodný tvůrce ikonografických koncepcí a ideových programů ji použil na univerzitní tezi Antonína Mitzkyho. Kromě sv. Pavlíny zařadil mezi ochránce města před černou smrtí sv. Františka Xaverského, sv. Rocha, sv. Šebestiána, sv. Rozálii a sv. Barboru.

Autor posledního průvodce kostelem Miloslav Pojsl protimorovou ikonografií oltáře zjevně nerozpoznal. Mohl proto zaměnit sv. Rozálii se sv. Růženou Limskou, sv. Pavlínou

se sv. Lucíí, sv. Františka Xaverského se sv. Petrem z Alcantáry a sv. Rocha, u jehož nohy je zřetelně viditelný pes přinášející světcí bochník chleba, dokonce za sv. Vincence Ferarského.²¹ Také Pojslovo lákavé ztotožnění sv. Fabiána s Papežem Piem V., který byl dominikánem a měl velmi blízko k protějšmu sv. Karlu Boromejskému, je zapotřebí přinejmenším ze tří závažných důvodů odmítnout. Zobrazený světec je namalován s mučednickou palmou, přičemž Pius V. zemřel přirozenou smrtí, má nad hlavou svatozář, ačkoliv ke kanonizaci Pia V. došlo až roku 1712, a konečně na rozdíl od sv. Fabiána Pius V. nepatří k protimorovým ochráncům.

Sv. Fabián byl papežem v letech 236–250, zemřel mučednickou smrtí a jeho svátek je slaven 20. ledna, společně se sv. Šebestiánem. Po přenesení papežových ostatků z katakomb pod oltář sv. Šebestiána ustala v Římě epidemie moru a jména obou mučedníků byla v litanii vložena do jediné prosby. Epidemii černé smrti odvrátily rovněž ostatky sv. Pavlíny, patronky Olomouce, i sv. Rozálie, patronky Palerma. 15. července 1624 našli Rozáliiny ostatky na Monte Pellegrinu. Když je přenesli do domu, skončila najednou morová epidemie. Rovněž sv. Karel Boromejský prokázal mimořádnou obětavost za velké morové epidemie v Miláně v létě roku 1576, při níž se staral o veřejné lazarety a nouzové špitály a pečoval o nemocné a umírající. Tradičním ochráncem proti moru je také poslední ze zobrazených světců sv. František Xaverský, zastoupený na mnoha našich morových sloupech. S poutnickou holí a mušlemi na plášti je doložen také na morovém sloupu v Olomouci na Dolním náměstí.

Dominik Mayer, uváděný také jako Mahr, Maar, Mair, se podle stáří udaného úmrtní matrikou narodil roku 1653. Při svém prvním sňatku v Olomouci označil jako místo svého narození město Linec v Horním Rakousku.²² Podle Václava Nešpora pocházel z Wel-su, města ležícího v těsné blízkosti Lince.²³ Na tento původ usoudil Nešpor na základě zápisu v protokolech městské rady, kde byla projednávána malířova žádost o přijetí mezi olomoucké měšťany.²⁴ Julius Röder, autor německého slovníku olomouckých barokních umělců a uměleckých řemeslníků, se přidržel údajů matriky.²⁵ Místo malířova školení zatím neznáme, lze ale předpokládat jeho dobrou orientaci v místním prostředí obou od sebe nepříliš vzdálených měst. Linec patřil k významným centrům rakouského barokního malířství a byl vzhledem ke své poloze v dobrém kontaktu s pronikajícími vlivy severoitalského umění. August Prokop spojuje Dominika Mayera s Olomoucí ve svém výčtu barokních malířů už k roku 1668.²⁶ K malířovu jménu přiřazený letopočet je ale vzhledem

Signatura D. Mayera „*Dominicus Maÿr fecit Olomucÿ / Prid:(ie) Non:(as) Aug:(ustas) MDCC.*“ na obraze P. Marie v Naději (Foto: P. Rozsival, 2009)

k známým biografickým údajům zcela jistě mylný, správně asi měl být uveden rok 1686. O okolnostech Mayerova příchodu do Olomouce nic bližšího nevíme, nepochybně ale prošel i Vídní. Můžeme předpokládat, že se ve městě usadil na obvyklé tovaryšské cestě, s ohledem na dosažený věk 33 let už spojené s hledáním trvalého působiště. Nepřímo o tom svědčí patrně výhodný sňatek s velmi mladou vdovou po Johanu Ulrichovi, hejtmanu vojenského regimentu württemberského vévody.

S Marií Juliánou Ulrichovou se Mayer oženil 10. listopadu 1686 v kostele Panny Marie na Předhradí. Jeho nevěsta měla 21 let. Za svědky jim byli konzistorní úředník Jan Huber a Bernard Werheim.²⁷ K rodinnému zázemí malíř záhy připojil i zlepšení svého řemeslného postavení. Po splnění obvyklých podmínek a předložení mistrovského kusu byl 29. dubna 1688 prohlášen mistrem sdruženého cechu olomouckých zlatníků, malířů a sochařů.²⁸ Z Mayerova manželství s Marií Juliánou jsou známy dvě děti. Syn Dominik František byl pokřtěn 18. července 1689. Kmotrem mu byl významný olomoucký radní Jan František Valchovský (1635–1712) a Veronika, manželka radního Bernarda Johna (?–1712).²⁹ Jan František Valchovský byl radním v letech 1680–1712, Bernard Dominik John v letech 1681–1712. Valchovský získal roku 1701 predikát z Valchenheimu.³⁰ V roce 1684 si koupil dům čp. 152 na Žerotínově náměstí č. 3.³¹ Bernard Dominik John byl majitelem výstavného právoavěrečného domu čp. 201 na Dolním náměstí č. 1. Zemřel 18. října 1712 ve věku 63 let.³² Výběru významných a zámožných křesťanských patronů věnoval malíř pozornost i v dalších letech. Sociální postavení kmotrů se při velkém počtu Mayerových dětí stává velmi zajímavým biografickým pramenem.

Syn Dominik František zemřel jedenáctiletý 10. dubna 1700.³³ Druhé dítě, dcera Marie Františka, bylo pokřtěno 31. srpna 1691. Za kmotry jí byli obchodník s vínem Otto Kaupe a Alžběta Goldenfassová, manželka bednáře.³⁴ Kaupe se plným jménem jmenoval Otto Tomáš Ignác. V roce 1686 si koupil dům čp. 283 v Denisově ulici č. 32 a byl 5. prosince přijat za olomouckého měšťana.³⁵ Alžběta Goldenfassová byla provdána za bednáře Matěje Flegela Goldenfasse, od roku 1661 majitele domu čp. 490 v Pekařské ulici. Dům po jeho smrti v roce 1695 zdědila Alžběta.³⁶ Porod druhého dítěte se stal malířově manželce osudný. Zemřela na horečku omladnic a byla pohřbena dva dny po křtu své dcery 2. září 1691.³⁷

Dne 14. července 1694 byl Dominik Mayer přijat za olomouckého měšťana. Vzápětí splnil jednu z obvyklých podmínek udělení měšťanského privilegia a podruhé se oženil. Jeho druhou manželkou se 29. srpna 1694 stala Anna Marie, dcera po zemřelém jihlavském měšťanovi, provazníkovi Františkovi Czeidelovi. Za svědky jim byli členové sdruženého cechu, olomoučtí zlatníci Jan Jiří Eisner a Vincenc König.³⁸ Jan Jiří Eisner pocházel z Merana v Tyrolsku, v roce 1689 koupil dům čp. 175 v Panské ulici č. 4, byl přijat za měšťana i prohlášen mistrem sdruženého cechu. Zemřel 17. září 1701.³⁹ Vincenc Viktorin König, původem z Moravského Berouna, se roku 1688 stal cechovním mistrem, 1690 olomouckým měšťanem a v roce 1693 majitelem domu čp. 304 v Denisově ulici č. 23.⁴⁰

Se sňatkem museli pospíchat, protože nevěsta byla v pokročilém stupni těhotenství. Už 4. října 1694 novomanželé křtili dceru Františku Terezii. Jejimi kmotry byli Antonín Fossal, pomocný magistrátní písař, a Kateřina Falknerová, manželka císařského výběřčího.⁴¹ Další dítě, Marie Viktorie, bylo pokřtěno 5. října 1695. Jako kmotři jsou v matrice

uvedení významný lékař Ferdinand Hertodt z Todtenfeldu a Zuzana Georgiová, manželka bohatého olomouckého obchodníka.⁴² Eliseus Georgi pocházel z Ripperu v severní Itálii. V roce 1678 si koupil dům čp. 193 na Dolním náměstí č. 9, 5. ledna následujícího roku se stal olomouckým měšťanem. Po své smrti roku 1703 zanechal velmi rozsáhlou pozůstalost. Kromě dalšího domu ve Vídni a na olomouckém předměstí Bělidla, vinice, obsahoval její soupis i mimořádně velký počet obrazů a plastik nejrozličnějších profánních i sakrálních námětů, svědčící o jeho vytříbeném vkusu a zájmu o výtvarné umění.⁴³ Jan Ferdinand Hertodt byl doktorem filozofie a medicíny. Zastával úřad zemského fyzika a byl autorem několika medicínských knih. Narodil se v Mikulově, zemřel v Brně v roce 1714. Hertodt byl spolu s Marií Eleonorou hraběnkou ze Salmů kmotrem i u dvou následujících dětí. Marie Josefa byla pokřtěna 30. září 1696, Marie Alžběta 21. listopadu 1697.⁴⁴ Salmové z Neuburgu vlastnili v Olomouci výstavný palác čp. 371 na Horním náměstí č. 1. Samotný Dominik Mayer dům v Olomouci nevlastnil a žil v nájmu.

Kmotry jeho dalšího dítěte, Anny Kateřiny, byli nejmenovaný olomoucký vojenský velitel a Marie Eleonora hraběnka ze Salmu.⁴⁵ Kterého z velitelů měl farář konkrétně na mysli, není známo. Nejvyšším vojenským velitelem olomoucké pevnosti byl v letech 1698–1705 Gerhart von Herweg.⁴⁶ Od roku 1699 obýval dům čp. 432 na Horním náměstí č. 23. Zemřel 24. července 1705.⁴⁷ Anna Kateřina patrně příliš dlouho nežila, protože týž jménem bylo 1. listopadu 1702 křtěno následující dítě. Kmotrovství tentokrát přijal František hrabě ze Salmu a manželka vojenského velitele Sofie Terezie Becková.⁴⁸ V roce 1703, 17. června, se dal malíř zapsat mezi sodály olomouckého zbožného bratrstva Božího Těla.⁴⁹ Další dceru Marii Viktorii křtil malíř 7. září 1704. Kmotry byli opět vojenský velitel a slečna Anna Marie hraběnka ze Salmu.⁵⁰ V následujících letech matrika zaznamenává úmrtí tří nejmenovaných dětí: 28. dubna 1706, 15. června 1707 a 3. listopadu 1708. Zemřely patrně krátce po narození, protože byly pokřtěny jen porodní bábou.⁵¹ Poslední dítě Dominika Mayera, syn František Antonín, obdrželo křest 5. července 1710. Kmotry mu byli Baltazar Antonín Czapka, majordomus biskupa Karla III. Lotrinského (1695–1710), a Hedvika Wiskupová, komorná u hraběnky Františky ze Salmu.⁵²

Malířem se stal Mayerův syn Arnošt Bernard, do učení řemeslu otcem přijatý 9. dubna 1712.⁵³ Jako tovaryš se 23. listopadu v Olomouci oženil se Zuzanou Bartschovou z Opatovic. Křtili spolu dvě děti. Datum jeho narození, další osudy ani dílo zatím neznáme.⁵⁴ Malířskou dílnou Dominika Mayera prošlo více žáků a tovaryšů. Podle cechovní knihy o přijímání a vypovídání učňů a tovaryšů přijal 7. srpna 1690 na pět let do učení Karla Zimmermanna. Po něm se stal 29. října 1696 jeho učněm Hanuš Jiří Sesthler, 30. března 1700 k němu vstoupil na čtyři roky nevlastní syn Jindřich Piller a 9. dubna 1712 již zmíněný vlastní syn Bernard. Dne 5. října 1705 prohlásil svým tovaryšem Karla Josefa Aigena a 11. dubna 1707 Jindřicha Hoffmanna, který byl předtím v učení u zlatníka Johanna Franze Benacka a malíře Andrese Seytze. Dominik Mayer zemřel v Olomouci ve věku 62 let a byl pohřben 27. září 1715 na hřbitově při kostele Panny Marie na Předhradí.⁵⁵

Mayerovy úzké vztahy se šlechtickým rodem Salmů, vojenským velitelem i významnými představiteli olomoucké radnice vzbuzují lákavé úvahy o malířových dílech, podmíněných těmito kontakty. Není vyloučeno, že Dominiku Mayerovi mohly být na základě těchto vazeb pravidelně svěřovány některé z malířských zakázek, k nimž vedle ryze řemeslných úkolů patřila také malba profánních a sakrálních motivů, zátiší, individuálních

i skupinových portrétů. V době Mayerova příchodu v Olomouci dozníval ohlas první vlny tvorby cizinců, související již s poválečnou stabilizací plně obnoveného města. Aktuální raně barokní podněty byly v sedmdesátých letech 17. století spojeny zejména s díly Carpofores Tencally (1623–1686), Giuseppe Braghalli, Johanna Stegera a Tobiasa Pocka (1609–1683). Značný vliv měla také činnost malířů pracujících pro olomouckého biskupa Karla Lichtensteina-Castelkorna, jehož osobní aktivity mají v raně barokním umění Moravy značný význam. Z domácích malířů zaujímal v Olomouci v poslední třetině 17. století dominantní postavení augustiniánský kanovník Antonín Lublinský, mimořádně plodný zejména v ikonografických návrzích. Vynikal zájmem o soudobé evropské umění, rozsahem sběratelské aktivity i širší osobních kontaktů.

Slohovou orientaci ani uměleckou kvalitu převážné většiny olomouckých malířů činných ve městě v době Mayerova příchodu zatím neznáme. Někteří z nich ale překračovali běžnou řemeslnou úroveň, protože jejich díla se objevují v seznamech významných sběratelů, včetně proslulých sbírek olomouckého biskupa Karla Lichtensteina-Castelkorna a světícího biskupa Ferdinanda Schröffela ze Schröffenheimu. Čechovními mistry v letech 1671–1690 v Olomouci byli: 1671 Jacob Kossnard (?–1684), 1671 Christian Andermann (1630–1683) z Olomouce a Paul Ast z Drážďan, 1672 Gregor Müller (1641–1701) z Moravské Třebové, 1677 Johan Kreisel (1643–1698) z Olomouce, 1681 Ulrich Schnell ze švábského Lindau, 1682 Daniel Fidler z Chrudimi, 1688 Dominik Mayer (1653–1715) z Lince a 1690 Mathias Weisser z Nisy. Niským malířem byl i malíř Karel Dankwart, krátce pracující pro olomoucké jezuity.

Malíře Christiana Andermanna pozitivně ohodnotila uničovská městská rada, když se v roce 1668 obrátila na olomoucký magistrát se žádostí o zhotovení kopie veduty svého města u Andermanna, nebo jiného „dobrého“ malíře.⁵⁶ Z obrazů malíře Schnella, poměrně hojně zastoupeného v zaniklé sbírce kanovníka Schröffela, se dochoval signovaný portrét Jana Antonína Questenberka z roku 1682 na zámku v Jaroměřicích nad Rokytinou.⁵⁷ Představuje dílo zručného malíře, zřejmě zkušeného kopisty, schopného poměrně výstižně zachytit charakteristické individuální znaky portrétovaného. Ve sbírce obrazů kanovníka Schröffela, která shořela v roce 1705 při požáru prelatury premonstrátské kanonie na Hradisku u Olomouce, byly zastoupeny rovněž obrazy olomouckých malířů Gregora Müllera a Johanna Andrese Jandese (1648–1694). V pozůstalosti malíře Müllera bylo evidováno 67 obrazů, ve sbírce kanovníka Schröffela 14 kusů, vesměs se zajímavými náměty.⁵⁸ Malíř patřil k velmi vyhledávaným a jeho dílnou prošlo celkem 16 žáků a tovaryšů. V Olomouci se proslavil už v roce 1670, kdy namaloval 4 velké panovnické portréty, zavěšené na radnici při svatební návštěvě města polskou královnou Eleonorou. Obrazy představovaly císařovnu Eleonoru, vdovu po Ferdinandu III., císařovninu dceru královnou Eleonoru, jejího manžela, polského krále Michala Korybuta Wisniowieckého a rakouskou arcivévodkyni Marii Annu. Císařovna Eleonora si nechala autora představit a na znamení své spokojenosti malíře ocenila finanční odměnou.⁵⁹

Mladý Dominik Mayer vnesl do tohoto pestrého prostředí, jehož jednotlivé názorové odstíny zatím neumíme vždy dostatečně rozlišit, vlivy rodného regionu, tehdy výrazně formovaného severoitalskými malíři, kteří v něm působili. Kromě nich ale mladého malíře ovlivnila také díla malířů v Rakousku již trvale usazených. Do Olomouce přišel Dominik Mayer jako vyzrálá umělecká osobnost a vliv místního prostředí na něho asi

nehrál zásadnější roli. Rozhodující mírou byl naopak ovlivněn svým rakouským školením, zprostředkovaným poznáním severoitalské a jihoněmecké malby a příkladem mimořádně významné zakladatelské osobnosti, kterou v dané oblasti reprezentoval Mayerův vrstevník Johann Michael Rottmayer (1654–1730) a malíři jeho okruhu.

Poznámky

- ¹ Togner, M.: Barokní malířství v Olomouci. Olomouc 2008. ISBN 978-80-244-1952-7.
- ² Terénní práce byly provedeny v rámci výzkumného úkolu brněnské pobočky Ústavu dějin umění AV ČR, v. v. i. a grantu GA ČR 48/03/0059.
- ³ Bláha, J. – Pojsl, M.: Olomouc, kostel sv. Michala. Velehrad 1992.
- ⁴ Tamtéž, s. 24.
- ⁵ Zemský archiv Opava, pobočka Olomouc, ACO, karton 8302; MZA Brno, G 12, Cerroni I, inv. č. 33, Cerroni, J. P.: Geschichte der bildenden Künste in Mähren und dem österr. Schlesien, rkp. 1807, díl 2, fol. 71r.
- ⁶ Wondrák, E.: Olomouc v historii morových epidemií. Výroční zpráva Okresního archivu v Olomouci za rok 1980. Olomouc 1981, s. 135.
- ⁷ Štajnochr, V.: Panna Maria Divotvůrkyně. Uherské Hradiště 2000, s. 217. ISBN 80-86185-10-9.
- ⁸ „Od Boha byl poslán člověk jménem Jan. Ten přišel proto, aby vydal svědectví o tomto světě.“
- ⁹ „Za dnů judského krále Heroda žil kněz Zachariáš... měl manželku Alžbětu... Neměli však děti, neboť Alžběta byla neplodná a oba byli pokročilého věku. Když Zachariáš obětoval v Chrámu, zjevil se mu anděl a řekl mu, že jeho žena počne dítě... Já jsem Gabriel, který stojí před Bohem; byl jsem poslán, abych k tobě promluvil a oznámil ti tuto radostnou zvěst.“ Zachariáš mu nevěřil, a tak ho anděl nechal oněmět. Řeč se mu vrátila až po narození syna, kterému dali jméno Jan.“
- ¹⁰ J 1,14.
- ¹¹ „Josefe, synu Davidův, neboj se přijmout Marii, svou manželku, neboť co v ní bylo počato, je z Ducha svatého.“
- ¹² Dus, J. A. – Pokorný, P.: Neznámá evangelia / Novozákonní apokryfy I. Praha 2001, s. 254–260. ISBN 80-7021-406-6.
- ¹³ Šroněk, M.: Jan Jiří Heinsch (1647–1712) / Malíř barokní zbožnosti. Praha 2006, s. 152–153. ISBN 80-86990-03-6.
- ¹⁴ Royt, J.: Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století. Praha 1999, s. 57–60. ISBN 80-7184-662-7.
- ¹⁵ Štajnochr, V.: c. d., s. 214–246.
- ¹⁶ I 1, 38.
- ¹⁷ Štajnochr, V.: c. d., s. 238–221.
- ¹⁸ Ekert, F.: Posvátná místa královského hlavního města Prahy, reprint z roku 1883, sv. II. Praha 1996, s. 150. ISBN 80-7207-042-8.
- ¹⁹ Studený, J.: Křesťanské symboly. Olomouc 1992, s. 94.
- ²⁰ Vyobrazení Zelenková, P.: „CONTRA PESTEM NOBIS FAVE“. Příspěvek k ikonografii svaté Pavlíny, patronky proti moru v barokní Olomouci. Opuscula historiae artium, FFUB F 49, s. 37. ISSN 1211-7390.
- ²¹ Bláha, J. – Pojsl, M.: c. d., s. 23–24.
- ²² ZA Opava, pobočka Olomouc, Matrika sňatků kostela Panny Marie na Předhradí v Olomouci, sig. O-IV-1, fol. 23.
- ²³ Nešpor, V.: Matriky olomouckých měšťanů. Časopis vlasteneckého spolku muzejního, 1938, s. 100.
- ²⁴ Státní okresní archiv Olomouc (SOkA Olomouc), Archiv města Olomouce (AMO), Knihy, Kniha radních protokolů, z let 1693–1696, inv. č. 117, sig. 1261, fol. 216 v.
- ²⁵ Röder, J.: Die Olmützen Künstler und Kunsthandwerker des Barock I. Olomouc 1934, s. 102.
- ²⁶ Prokop, A.: Die Margrafschaft Mähren in Kunstgeschichtlicher Beziehung, díl IV. Wien 1904, s. 1296.
- ²⁷ ZA Opava, pobočka Olomouc, Matrika sňatků kostela Panny Marie na Předhradí v Olomouci, sig. O-IV-1, fol. 21.
- ²⁸ SOkA Olomouc, AMO, Cechy, inv. č. 2, sig. M-3-42, fol. 9v.
- ²⁹ ZA Opava, pobočka Olomouc, Matrika křtů kostela Panny Marie na Předhradí v Olomouci, sig. O-IV-1, s. 187.
- ³⁰ Kux, J.: Verwaltungsgeschichte der Stadt Olmütz. Olomouc 1942, s. 212–215 a 256.
- ³¹ Nather, W.: Die Olmützer Häuserchronik I. Olomouc 2007, s. 222. ISBN 978-80-244-1585-7.
- ³² Nather, W.: Die Olmützer Häuserchronik I, s. 296.
- ³³ Röder, J.: c. d., s. 102.
- ³⁴ ZA Opava, pobočka Olomouc, Matrika sňatků kostela Panny Marie na Předhradí v Olomouci, sig. O-IV-1, s. 203.
- ³⁵ Nather, W.: Die Olmützer Häuserchronik I, s. 477.

- ³⁶ Nather, W.: Die Olmützer Häuserchronik II. Olomouc 2007, s. 138. ISBN 978-80-244-1586-4.
- ³⁷ Röder, J.: c. d., s. 102.
- ³⁸ ZA Opava, pobočka Olomouc, Matrika sňatků kostela Panny Marie na Předhradí v Olomouci, sig. O-IV-1, s. 50.
- ³⁹ Nather, W.: Die Olmützer Häuserchronik I, s. 251; Röder, J.: c. d., s. 56.
- ⁴⁰ Nather, W.: Die Olmützer Häuserchronik I, s. 448; Nešpor, V.: c. d., s. 99.
- ⁴¹ ZA Opava, pobočka Olomouc, Matrika křtů kostela Panny Marie na Předhradí v Olomouci, sig. O-IV-1, s. 229.
- ⁴² ZA Opava, pobočka Olomouc, Matrika křtů kostela Panny Marie na Předhradí v Olomouci, sig. O-IV-1, s. 238.
- ⁴³ Nather, W.: Die Olmützer Häuserchronik I, s. 279; Nešpor, V.: Matriky olomouckých měšťanů, Časopis vlasteneckého spolku muzejního, 1937, příloha s. 5.
- ⁴⁴ ZA Opava, pobočka Olomouc, Matrika křtů kostela Panny Marie na Předhradí v Olomouci, sig. O-IV-1, s. 247–248 a 260.
- ⁴⁵ ZA Opava, pobočka Olomouc, Matrika křtů kostela Panny Marie na Předhradí v Olomouci, sig. O-IV-1, s. 277.
- ⁴⁶ Kuch-Breburda, M. – Kupka, V.: Pevnost Olomouc. Praha 2003, s. 301. ISBN 80-86011-21-6.
- ⁴⁷ Nather, W.: Die Olmützer Häuserchronik II, s. 56.
- ⁴⁸ ZA Opava, pobočka Olomouc, Matrika křtů kostela Panny Marie na Předhradí v Olomouci, sig. O-IV-1, s. 313.
- ⁴⁹ SOkA Olomouc, Archiv fary u sv. Mořice, Matrika Božího Těla, inv. č. 232, s. 134. U malířova jména je na okraji listu poznamenáno úmrtí: listopad 1715.
- ⁵⁰ ZA Opava, pobočka Olomouc, Matrika křtů kostela Panny Marie na Předhradí v Olomouci, sig. O-IV-1, s. 331.
- ⁵¹ ZA Opava, pobočka Olomouc, Matrika zemřelých kostela Panny Marie na Předhradí v Olomouci, sig. O-IV-1, s. 513, 517 a 522.
- ⁵² ZA Opava, pobočka Olomouc, Matrika křtů kostela Panny Marie na Předhradí v Olomouci, sig. O-IV-1, s. 392.
- ⁵³ Tamtéž.
- ⁵⁴ Röder, J.: c. d., s. 102–103.
- ⁵⁵ ZA Opava, pobočka Olomouc, Matrika zemřelých kostela Panny Marie na Předhradí v Olomouci, sig. O-IV-3, s. 511.
- ⁵⁶ Kux, J.: Geschichte der königl. Stadt Mährisch-Neustadt. Uničov 1923, s. 134.
- ⁵⁷ Slavíček, L.: Zpráva o sbírce olomouckého světícího biskupa Ferdinanda Schröffela ze Schröffenheimu (Nové poznatky k dějinám sběratelství na Moravě 2. poloviny 17. století). Historická Olomouc XIII. Olomouc 2002, s. 137–138. ISBN 80-244-0177-0.
- ⁵⁸ SOkA Olomouc, AMO, Inventář pozůstalosti malíře Gregora Müllera, Zlomky registratur, inv. č. 2953, kart. 104.
- ⁵⁹ Štěpán, V.: Cesty polské královny Eleonory přes Moravu v letech 1670 a 1675. Olomoucký archivní sborník, č. 2, 2004, s. 132. ISSN 1214-4711.

Resümee

Der Olmützer Barockmaler Dominik Mayer (1653–1715)

Kateřina Dolejší – Leoš Mlčák

Der Beitrag bringt die Attribuierung von 16 Ölgemälden an zwei Seitenaltären aus dem Jahr 1700 in der St. Michaelskirche in Olmütz dem Maler Dominik Mayer, dessen Werk bisher nicht bekannt war. Die Zuschreibung bestätigt die authentische Signatur auf dem Gemälde Jungfrau Maria in Erwartung der Geburt, der Zentralkomposition des Altars derselben Einweihung. Das Ölgemälde mit Darstellung der Jungfrau Maria des Typs Mater gravida ist eine frühe Version eines Liebesmarienbildes, das im Jahr 1697 für die Augustiner in Karlov in Prag Johann Georg Heinsch (1647–1712) schuf. Dominik Mayer wurde im Jahr 1653 in oberösterreichischen Linz geboren. In Olmütz ließ er sich im Jahr 1686 nieder, schon als reifer von der österreichischen Schulung und der vermittelten Kenntnis der norditalienischen und süddeutschen Malerei beeinflusster Künstler. In Olmütz lebte er und schuf bis zu seinem Tod im Jahr 1715. Seine weiteren Gemälde kennen wir einstweilen nicht, die veröffentlichten Altargemälde bringen jedoch das Grundmaterial für die zukünftige Zuschreibung zu seinem Werk.

František Kužela alias Adam Chlumecký. Kněz a spisovatel

František Kužela alias Adam Chlumecký. Priest and Writer

Štěpán Kohout

Abstrakt

Biografický medailon P. Františka Kužely (1854–1938), básníka a spisovatele, pšícího pod pseudonymem Adam Chlumecký, faráře v Dlouhomilově a Skrbeni, dožívajícího na odpočinku v Olomouci. Po životopisném úvodu, věnovaném mj. jeho konfliktům během studia a ekonomickým či národnostním obtížím v duchovní správě, s nimiž se musel vypořádat, následuje soupis jeho hlavních tištěných prací, jejich stručné zhodnocení a výklad o spolupráci s Družinou literární a uměleckou v Olomouci.

Abstract

A biographical profile of Rev. František Kužela (1854–1938), a poet and writer, publishing under the pseudonym Adam Chlumecký, a priest in Dlouhomilov and Skrbeň, who had retired to Olomouc. After a biographical introduction, dealing, among others, with his conflicts during his studies or with the economic and national problems in the ecclesiastical management he faced, there follows a list of his main printed works, their brief evaluation, and a description of his collaboration with the Družina literární a umělecká (Olomouc Association of Literature and Art).

Klíčová slova: František Kužela, Adam Chlumecký, Ignaz Haas, Dlouhomilov, Skrbeň, Olomouc, kněžský seminář, literatura, Katolická moderna, husitství

Key words: František Kužela, Adam Chlumecký, Ignaz Haas, Dlouhomilov, Skrbeň, Olomouc, theological seminary, literature, Catholic Modernism, Hussite

František Saleský Kužela se narodil 7. ledna 1854 v Rokytnici u Přerova v nijak zámožné rodině chalupníka Františka Kužely a jeho ženy Mariany rozené Hlavinkové z Brodku. Rodiče už tehdy nebyli nejmladší, otcí bylo 38 let, matce 36 a malý František byl jejich předposlední dítě.¹

Lze jen soudit, že obecnou školu navštěvoval zprvu přímo ve svém rodišti, později v Přerově, na což odkazují autobiografické poznámky v jeho díle, zmiňující ubytování u tkalce Čapka, anebo setkání s učiteli Vávrou a Kroupou.²

Středoškolská studia si odbyl v letech 1867–1875 na tehdy začínajícím Slovanském gymnáziu v Olomouci. To byla nejlepší možná škola nejen pro jeho národnostní uvědomění, snad se zde přiučil i svobodomyšlnosti a později osvědčenému vzdoru vůči autoritám: považovali první studenti české gymnázium za jakousi svou republiku, kde každý smí dělat, co se mu zlíbí. Koneckoně, podmínky, za nichž se studovalo, byly takové, že jistě a ne malou dávku svobody přímo vynucovaly. Vzpomínky na tato léta si asi odnesl dobré, neboť neodmítl přispět do památníku k 60. výročí školy básní „Soudruhům z roku 1875“.³

Kužela jako novokněz roku 1880, detail z tabla novokněží (Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, fond F. Kužela, inv. č. 178)

Po maturitě vykonal jako dobrovolník jednorocní vojenskou službu – ta byla v mocnářství přístupná právě jen středoškolákům, kterým se v tomto typu služby dostávalo vyššího vojenského výcviku a vzdělání, aby mohli v případě nasazení zastávat i vyšší hodnosti než řadové mužstvo. Závěrem absolventi také skládali důstojnické zkoušky.

Pochopitelně bylo třeba se rozhodnout, kam dál v životě. Malé rodinné hospodářstvíčko převzal samozřejmě starší bratr Josef, František proto musel hledat místo „ve světě“. Chudému zájemci o vyšší studia se mnoho možností nenabízelo: život budoucího právníka, nebo lékaře v Praze, či Vídni by znamenal mnohaleté a přitom každodenní obtížné protloukání, zatímco kněžství se mohl věnovat nedaleko rodiště, se základním zaopatřením a nakonec se zajištěnou, třeba jen skromnou existencí. Snad zde hrála svou úlohu imponující postava profesora filozofie P. Eugena Kadeřávka, O. Praem., jenž se proslavil později na pražské bohoslovecké fakultě a jako rektor univerzity, snad příklad olomouckých kněží – českých vlastenců Königsbrunna, Pöttinga-Perzinga, Heidenreicha, Geislera, Symerského a především Ignáta Wurma, který pro české

gymnázium takřka dýchal. Soudě totiž podle Kuželovy tvorby, zdá se, že to byly důvody ideální, ne materiální, které jej zavedly na dráhu duchovního, podobně jako dalších sedm z jeho dvaceti čtyř spolužáků. Přihlásil se hned po maturitě a na podzim 1876 překročil práh diecézního učiliště.

Nic nemohlo být hochu, uvyklému jisté volnosti, nepřátelštější a dusivější nad olomoucký seminář kněžský, snad jen služba v armádě. Armáda ovšem, a to byl zásadní rozdíl, nikdy nehlásala, že žije z ducha bratrství a vzájemné lásky. Seminář měl mimo jiné vštípit budoucímu duchovenstvu poslušnost takzvanou kněžskou, pod níž si však osobnosti vedoucí představovaly poslušnost povýtce slepou.

Nejtíže byl snášen útlak národnostní. Po nadějných časech, kdy hodnost seminárního představeného, superiora, zastávali horliví Češi Tomáš Bečák (1854–1855) a Josef Miku-

la (1861–1866) a po jejich boku vicesuperior František Poslušný (1854–1862), dostala se výchova kněžského dorostu do rukou tří Němců: superiora Ignaze Haase (ve funkci 1866–1889), jeho zástupce vicesuperiora Josefa Davida (1862–1887) a spirituála Wilhelma Blažka (1866–1876). Z náboženského a pedagogického hlediska jim nebylo co vytknout, ale po národnostní stránce usilovali vyhovět vládním snahám, které následkem rakousko-uherského vyrovnání znamenaly citelné zostření germanizačního nátlaku na vysoké školství.

Změnu k horšímu si čeští bohoslovci uvědomili takřka okamžitě. Téměř vše muselo být německé, nelatinské obřady, modlitby a kázání v kapli, dokonce i hovor při jídle, přestože německých alumnů bývala v sedmdesátých letech sotva šestina počtu českých! O superiorovi se vážně tvrdilo, ačkoli z písemných dokladů vyplývá opak, že ani česky neumí. Jinak sice bývalo na fakultě, kde působili profesori František S. Bauer, Melchior Mlčoch či Jan Pánek, kteří v ohledu národnostním vynikali a na vlastní pěst se snažili Čechy v jejich uvědomění podporovat, ale seminář byl zejména v první polovině Haasova superiorátu baštou německví, která jen těžce zadržovala rostoucí příval cyrilometodějského nadšení v řadách moravského kněžstva, nejmladšími bohoslovci počínaje. Roku 1870 vybuchla bezpříkladným způsobem nespokojenost českých bohoslovců s Haasovým jednostranným národnostním zaujetím. Od té doby sledovali představení každé dny v semináři velmi pozorně.

Přestože se od poloviny sedmdesátých let Haasova ostrá germanizační opatření pomalíčku uvolňovala, není divu, že zde Kužel se svou vznětlivou povahou narážel. Už vysvědčení gymnaziálního profesora náboženství Jana Juráška nebylo nejlepší: v mravech a píli sice velmi dobrý, ale schopnosti pro kněžství jen prostřední. Těžkou hlavu působil i Haasovi, který byl také mužem lehce popudlivým a na svou autoritu, jak bylo ostatně tehdy všude obvyklé, patřičně žárlivým. Od prvního ročníku se v katalogích objevují poznámky: *„Snadno se uráží, i když to s ním někdo dobře myslí, sám si ale vůči kolegům dovoluje zraňující poznámky. Zažraný Čech a jako takový velký přítel Rusů. Zdá se, že i ve studiu příliš pohodlný. Jeho povaha nedělá dobrý dojem.“* *„Velmi přecitlivělý na svou chudobu.“* *„Sám od sebe přišel, že má spleen (!). Básník – docela samostatné myšlenky.“* *„Nijak zvlášť snaživý.“* Tužkou pak připsal jednoslovnou, i lidem němčiny neznalým všeobecně srozumitelnou charakteristiku: *„Ein Schuß“*.⁴

Katalogy se nijak nezmiňují o Kuželově největším konfliktu s nadřízenými, k němuž došlo těsně před koncem studia. Sdružení slovanských bohoslovců Jednota Velehrad, které vedlo se superiorem vleklou zákopovou válku, zřídilo roku 1878 svou odbočku, Velehradskou literární jednotu (roku 1923 přejmenována na Stojanovu literární jednotu). Od počátku byla její činnost všemožně sešněrována a roku 1879 se Haas rozhodl svůj souhlas odvolat. Dobře se k tomu hodil incident s knihami Jaroslava Vrchlického a Svatopluka Čecha, které našel seminární spirituál Josef Droběna v Kuželově knihovničce a nedal si vysvětlit, že jako předseda jednoty musí mít přehled i o tvorbě těch autorů, kteří se k církvi staví ne zrovna přátelsky. Jsa vyzván, aby se vzdal předsednictví, nebo bude jednota za trest rozpuštěna, vzepřel se a spolek udržel. Napomenutím za tuto odvážlivost mu údajně mělo být odložení podjáhenského svěcení. Opatrnické mlčení řady českých a vyslovený posměch německých kolegů ho prý poznamenaly na celý život – stal se nedůvěřivým a zatrpklým.⁵ I kdyby bylo vyprávění pravdivé, odklad by měl účinek spíše výstražný než

trestající. Kužela však dosáhl odpuštění a byl řádně vysvěcen podjáhmem se všemi svými spolužáky 13. února 1880, jáhnem 17. března a konečně, 5. července téhož roku, uleh na podlahu olomoucké katedrály, aby z rukou kardinála Fürstenberga přijal svěcení kněžské.⁶

Superiorovy poznámky o kandidátově pohodlnosti a malé pili nespadly z nebe. Eminentistou rozhodně nebyl, prospěch měl slabě průměrný. Ani u generálního konkurzu, zkoušky uchazečů o farní beneficium, podstoupené 29.–30. dubna 1886, nijak mimořádně nepřesvědčil, jeho dovednosti byly v šesti předmětech označeny za prostřední a ve dvou za dostatečné. Kužela byl zřejmě tím typem osobnosti, která nepostrádá nadání, ale nesnaží se dosáhnout úspěchu v oborech, k nimž nemá vztah. Takové typy dráždí snad všechny vychovatele – v katalogích vidíme i mnohem slabší studenty, ale bez poznámek, u nich zřejmě Haas soudil, že na víc jednoduše nemají.

Přesný, byť i znevažujícím způsobem podaný, byl i odhad míry Kuželova češství: v době, kdy si každý snaživce chtěl alespoň kostrbatě lámanými slovy v panské řeči zajistit lepší posouzení své žádosti, „gebissener Čech“ psal všechna služební podání zásadně česky.

Pár dní po obřadu začalo obvyklé putování po kaplanských štacích. Nejprve byl poslán do Boršic u Uherského Hradiště, od 19. července 1882 působil v Litenčicích na Kroměřížsku, v červnu 1884 si požádal o místo nadačního kaplana v Ivanovicích na Hané, nicméně neuspěl a byl 26. listopadu 1884 nakrátko jmenován dočasným administrátorem fary ve Strílkách, 25. února 1885 se stěhuje opět jen jako kooperátor do Staré Bělé u Ostravy, hned 12. srpna zase do Velké Bystřice.

Samostatnějš místo získal až 9. prosince 1886, kdy převzal správu místní kuracie v Luboměři pod Strážnou u Potštátu.⁷ Vždy je ale něco za něco. Zatímco dosud Kužela pracoval v českých obcích, nyní ho jako nováčka čekal německý „Gebirg“ – při své podezřívavosti se ovšem domníval, že sem byl přesazen za trest.⁸ Hodnostně se pohyboval kdesi mezi kaplanem a farářem, takže plat neměl nijak skvělý. A nakonec: Luboměř je i dnes zapadlou dědinkou a tehdy nebylo lépe, přeložení z Velké Bystřice, bezmála olomouckého předměstí, tedy pocítil silně.⁹

Odsloužil si čtyři a půl roku v chudičké zapadlé výspě, jako osmatřicetiletý požádal o přeložení, opustil své čtyři stovky farníků a od 29. července 1891 sloužil ve farnosti třikrát větší, již tvořil český Dlouhomilov a německá Horní a Dolní Olešná u Šumperka.¹⁰ Kouzelné okolí jesenického podhůří mohlo navíc poskytnout vděčné náměty jedné z jeho zálib, totiž malování. Kužela byl prý poměrně zručný, třebaže se jeho díla do galerií nedostala.¹¹ Třeba ještě dnes někomu visí Kuželův obraz na zdi, aniž by o tom věděl.

Zatímco v Luboměři o sobě nedával příliš znát (co si také počít na místě s ročním rozpočtem přibližně 1000 zlatých?), v Dlouhomilově bylo jinak. Zdejší, roku 1897 na radu arcibiskupa Kohna založený, „Spolek sv. Rocha na ozdobení chrámu Páně“ nedisponoval sice také přílišným jméním, ale sehnal mezi lidmi peníze na opravu vnější omítky, vnitřní úpravu presbytáře spolu s pořízením nového hlavního oltáře olomouckým řezbářem Františkem Cellerem roku 1900, renovaci sakristie a na nové věžní hodiny od pražské firmy Heinz.¹²

Kužela jako farář v Dlouhomilově roku 1894 (Literární archiv Památníku národního písemnictví v Praze, fond K. Dostál-Lutinov, dopisy F. Kužely)

Nutnou opravu potřebovala i budova fary, temná, studená a zanedbaná. Vodu si Kužela nechával nosit v kbelíku zdola ze vsi – kdo někdy šlapal do strmého kopce, na němž se tyčí dlouhomilovský kostelík s farou, ocení ten výkon. Pralo se ve vodě dešťové, jímáné do cisterny. Vyčistit tolik potřebnou studnu, vylámanou ve skále do hloubky 24 metrů, se nedařilo.¹³

Arcibiskup Theodor Kohn osobně navštívil snad všechny farnosti v arcidiecézi a šlo o velmi přísnou generální vizitaci, zásadně rozhodující o osudech kněží. V Dlouhomilově se konala 21. května 1897 a dopadla pro Kuželu dosti dobře a pochvalně, jen při katechezi mu nedoporučili užívat příliš lidové výrazy a matriky měl vést čitelnějším písmem. O pobídce k opravám kostela padla zmínka výše.¹⁴

Nikde se člověk nezavděčí všem. Není ani divu, vždyť Valentin Blažej, jeden z předšlých dlouhomilovských kněží (1868–1878), měl s obcí nesčetné spory a soudy, čímž náladu proti duchovenstvu a církvi vůbec nanejvýš pobouřil – byl by zázrak, kdyby se vzájemné vztahy zcela napravily. Tak i na Kuželu přišlo anonymní udání, že zanedbává křesťanská cvičení, neslouží řádně bohoslužby a vybírá nestydatě vysoké poplatky za úkony a jestli to tak půjde dál, vystoupí celá přífařená Dolní Olešná z církve. Asi pocházelo z řad tamních německých sociálních demokratů. Vyjádření zábřežského děkana však popřelo stížnost ve všech bodech a znovu upozornilo na to, že Kužela pohrývá zdarma.¹⁵

Příčinou neshod mezi obcí a farou byl, z hlediska duchovních správců, nevázaný život řady farníků. Dlouhomilov je dnes vesnička zapadlá, ale tehdy se sem a do pivovaru v Olešné scházelo na pravidelné nedělní taneční zábavy široké okolí a to byly nějaké veselice! Když se proti nim kněz hlasitě ozval, vypuklo vzbouření na vsi a Blažej musel farnost opustit. Jeho následník se, poučen, neodvažoval zakročit. Ani Kuželovi se bujaré tancovačky nezamlouvaly, ale jestli proti nim něco podnikal, nelze říci.¹⁶ Rychlý postup oprav kostela i fary ukazuje, že přinejmenším část farníků stála na jeho straně, na nepřítel obecního představenstva si také nikdy oficiálně nestěžoval. Do místní politiky se ale musel vmísit, jinak to nešlo, pokud proticírkevní duch neměl posílit. Jednou si ulevil zvoláním: „*Ten Dlouhomilov je pro mne peklem!*“, když mu nezvedenci narušili procesí. A bezprostřední nástupce Jindřich Ptašinský poznamenal při svém odchodu do farní kroniky: „*Nezažil jsem zde nic dobrého, ba naopak, nad surovostmi některých farníků jsem se dosti trápil a mnoho nocí nespál. Dítěk chodilo v neděli do kostela jen několik a tam se neslušně chovaly; v neděli a ve svátek odpoledne se na poli pracovalo jako ve všední den.*“¹⁷

Jiným zdrojem nespokojenosti byl zavedený pronájem míst v kostelních lavicích, výtěžek byl určen pro chrámový fond. Někteří lidé platili liknavě, či vůbec, když se uvolněné místo pronajalo Čechu, hrozili Němci přestupem ke starokatolíkům a naopak Češi odhlášením ze svatorošského spolku či úplným odpadem, zkrátka – jako by byla církev opravdu spolkem zahrádkářů, z něhož lze jen tak vystoupit. Když došlo roku 1900 k ne-

milým výtržnostem, požádal Kužela arcibiskupa o úplné zrušení poplatku, aby hádky ustaly a lavice se uvolnily i pro staré a chudé, ale vyhověno mu nebylo, snížil tedy alespoň poplatek na desetinu.¹⁸

Jinak plynul v Dlouhomilově život spořádaně, brzo ráno bohoslužba střídavě v němčině a češtině, pak výuka náboženství v dlouhomilovské a hornoolešenské škole. K tomu křty, oddávky, zaopatřování nemocných, pohřby, jak se naskytly. O štółové poplatky se Kužela příliš nestaral, bral, co kdo dá dobrovolně, nestály mu za hádku. Ale i sem se vkrádal národnostní moment: Němci v Kuželových očích nejméně chtějí platit štólu, nejvíce jsou nakaženi socialismem, nečtou knihy z farní knihovny a když už, tak je nevracejí. Celoživotní nechuť k němectví prosakuje všemi póry...¹⁹

Nekončící hašteření mezi Moravci a Němci, ztrpčující už tak složitou práci ve dvojjazyčné obci, nesnadné opatřování životních potřeb a nejvíce ze všeho obtíže nadcházejícího stárání jej donutily opustit horský kraj. Ještě za arcibiskupa Kohna třikrát žádal ústně o přeložení na klidnější místo, ale žádost si nikdy nepodal. Až v březnu 1907 napsal, že další zimu už sloužit nevydrží, a ucházel se o místo ve Skrbeni jako druhý nejstarší ze čtrnácti kandidátů. Skokem v kariéře se uvedená změna nazvat nedá, finančně si jistě také nepolepšil, skrbeňská farnost, maličké beneficium o tisíci duších, byla vyčleněna teprve roku 1869 z Křelova. Dne 3. května 1907 bylo o Kuželově jmenování rozhodnuto, místodržitelství nevzneslo námitku, a tak se stal od 1. června 1907 farářem v této hanácké obci na dohled od Olomouce.²⁰

Ani zde nemohl složit ruce do klína: hned po svém příchodu dokončil rozšíření hřbitova, započaté předchůdcem Františkem Kyselákem, v letech 1908–1909 byl nedostačkový kostel celý včetně střechy renovován a rozšířen, nízká věž zvýšena na 30 metrů, opatřena hodinami a třemi zvony, na podzim 1911 opravil olomoucký malíř Bubeník kazatelnu, boční oltáře a křížovou cestu. O dva zvony sice kostel uprostřed války přišel, ale už roku 1924 byly odlity a slavnostně vysvěceny nové a pořízen Boží hrob. Poslední úpravou pak bylo elektrické osvětlení bočních oltářů, zavedené roku 1926. Důkladnou a neodkladnou opravu si žádala i farní budova.²¹

Pravděpodobně Kuželova kresba obce a hradu Brničko
(Státní okresní archiv v Olomouci, fond Archiv fary Skrbeň, inv. č. 92)

Kužela jako farář ve Skrbeni, pravděpodobně roku 1914 (Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, fond F. Kužela, inv. č. 179)

Za námahu vynaloženou při opravách domu Páně mu olomoucký arcibiskup František kardinál Bauer roku 1912 udělil právo nosit široký děkanský límec, *collare maius*. O osm let později jej Lev kardinál Skrbenický z Hříště jmenoval ke čtyřicátému výročí kněžského svěcení titulárním konzistorním radou. Nebyl to titul kdovíjaký, ale asi nejvyšší možný pro řadového kněze v pastorační. Jistě ale Kužela doufal, že bude odměněn za něco jiného než za vysoký věk.²²

Pochopitelně nešlo vždy všechno hladce. Ve Skrbeni žilo poměrně dost dělníků, zaměstnanců sladovny, orientovaných sociálně demokraticky. S těmi Kužela při své práci mohl jen málo počítat. V době náboženského převratu po vzniku republiky také odpadlo asi 120 lidí k československé církvi.²³

Vysoký věk a už těžko zvládnutelné zdravotní obtíže donutily Kuželu odejít k 1. listopadu 1928 do penze. Pohlédneme-li na jeho podobiznu z roku 1914, vidíme statného rozložitého šedesátníka, ale dojem je klamný, zdraví pevné neměl. Jako student bohosloví nebyl nijak vážně či mimořádně často nemocen, ale už od počátku 90. let trpěl bodavými bolestmi hlavy a v jejich důsledku i zhoršeným zrakem a pamětí. Přičítal to chladu, jemuž byla hlava, jak na snímku jasně vidíme, nemilosrdně vystavena. Pokrývky hlavy ani dovolená paruka nepomáhaly. K tomu se přidal neduh nejzávažnější – křečovitá bolest ve stehně pravé nohy, původu snad neurologického. Operace v červnu roku 1903 příliš nepomohla, navíc si nohu v zimě 1906 pádem po zledovatělých schodech z kostelního vršku opět pohmoždil. Přesazení do malé rovinaté Skrbeně mu usnadnilo práci, ale nezlepšilo zdraví, na bolesti nohou trpěl stále a navíc mu roku 1908 vážně onemocněl zrak.²⁴

Ještě za války 29. srpna 1916 si zakoupil dům v Olomouci blízko nemocnice v Hammerlingově ulici – dnes Čajkovského 10.²⁵ Patnáct let starou patrovou budovu se čtyřmi dvoupokojovými byty zatím obývali nájemníci, což se stalo Kuželovi osudným a zřejmě i zpozdilo jeho odchod na odpočinek o několik let. Podle válečných nařízení z let 1917 a 1918 o ochraně nájemníků, zpřísněných ještě na začátku republiky, měl najednou dům a nemohl v něm bydlet, musel platit všechny opravy, poplatky a odvody, ale nesměl přitom bez soudního rozhodnutí zvýšit nájemné nad předválečnou úroveň, ani dát nájemníkům výpověď bez opatření náhradního bytu... Už v roce 1923 František Kužela sondoval možnost nájemníky vypovědět, aby se mohl sám nastěhovat; uvažoval tedy zřejmě, že ve Skrbeni skončí, ale musel ještě vydržet. Svému nástupci předal farní budovu až koncem listopadu 1928.²⁶

Důchodová léta mu nicméně klidný odpočinek nepřinesla. Poválečná drahota byla obtížná všem lidem žijícím z pevného platu, což byl i jeho případ, nástupem do penze

Kostel sv. Floriana ve Skrbeni (Foto: autor, 2009)

Skrbeňská fara je již opuštěná a notně zchátralá... (Foto: autor, 2009)

se osobní rozpočet ještě více napnul. Závěrečných deset let života je vyplněno jenom stesky nad svou bídou a starostmi s domem včetně jeho neukázněných obyvatel. Jediným povyražením pak zůstala vycházka do nedalekého parku. Hodně jej také znepokojovala německá hrozba a vůbec vidina další války – na ni byl jako starý apokalyptik velmi citlivý. Osud byl ale milosrdnější, hanbu Mnichova a okupace už protiněmecky neustále naladěný stařec nezažil. František Kužela zemřel 23. června 1938.²⁷

Pohřbu se o tři dny později zúčastnilo jen máličko lidí, až z toho šel smutek. Za Družinu literární a uměleckou promluvil na olomouckém hřbitově u společné kněžské hrobky básník František Večeřa Střížovský, Stojanova literární jednota bohoslovců neposlala nikoho. I ve smrti měl Kužela smůlu: před dvěma týdny pochovali v Drahotuších u Hranic senátora za lidovou stranu P. Jana Rýpara při ohromné účasti lidu a kněží včetně biskupa Stanislava Zely – na další smuteční slavnost už asi nikdo neměl náladu.²⁸

Nebožtíkova povaha nebyla jednoduchá, charakterizovaly ji prudké změny nálad, hádavost, návaly bezmezného kriticismu a naopak při sebemenší kritice jeho osoby reagoval ublíženě či rozhořčeně, čehož si – jak víme – povšiml už jeho seminární vedoucí. Neustále trpěl představou, že je pronásledován, že mu chtějí všichni ublížit, z každé strany čekal ránu. Lety se tato vlastnost nezmírnila, čímž byl vlastně k samotářství odsouzen, neboť si nedovedl získat přátele, rozhodně ne natrvalo, neboť nikomu nedůvěřoval a bez důvěry skutečné přátelství nelze navázat. Sám také vystupoval příliš strojeně na to, aby získal důvěru druhých.²⁹

A přesto se našel člověk, který s ním vydržel žít pod jednou střechou celé půlstoletí: jeho hospodyně Kristina Dostálová, která k němu nastoupila do služby už v Luboměři v září 1887 jako patnáctileté děvče. Vzhled do podrobností jejich vztahu zatím prameny neumožňují (ovšemže Kužela byl mužem vitálním a eruptivním), ale ve stáří se jistě velmi podobal vztahu jakýchkoli jiných manželů-staříčků: vždyť i ten dům vlastnili oba napolo-víc. Po Kuželově smrti zdělila slečna i jeho půlku, ale ne na dlouho: zemřela už 21. října následujícího roku a domu se ujala Matice svatokopecká.³⁰

Po smrti třebas jen z lokálního hlediska významných lidí nastane čas od času shánka po jejich pozůstatosti. Dochované Kuželovy papíry prošly rukama ostravského středoškolské-

Kužela na sklonku života v Olomouci roku 1938 (Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, fond F. Kužela, inv. č. 179)

ho profesora (později dělníka) a kulturního pracovníka Oldřicha Svozila (1906–1984), který je jako dlouholetý a poslední jednatel Družiny literární a umělecké, již byl Kužela pět let předsedou, schraňoval a příležitostně zveřejňoval.

V záležitosti Kuželově jej v únoru 1960 oslovil emeritní profesor olomouckého Slovanského gymnázia Jan Springer, jenž se v zastoupení svého přítele, redaktora E. Parmy, tázal na obsah pozůstalosti a v dalším dopise z března se už ptal na možnost návštěvy u Svozilů a prohlídky písemností. Severomoravský rodák Parma se totiž chystal psát o Kuželovi monografii, ale dosaže-

ná sedmdesátka mu bránila v delším cestování. Návštěva, naplánovaná na první půli června, se zdárně uskutečnila, neboť máme zachován stručný třístránkový soupis s kratičkou Springerovou vlastnoruční poznámkou. Bohužel, Parma se k vydání monografie už nedostal a Svozilovu další případnou aktivitu v tomto směru přerušilo podzimní policejní vyšetřování a soudní proces.³¹

Po svém propuštění z výkonu trestu za podvracení republiky jen obtížně sháněl Svozil příležitosti k publikaci svých článků. Olomouckému sborníku *Střední Morava* zaslal Svozil v květnu 1967 příspěvek *Několik listů z pozůstalosti Adama Chlumeckého*, který měl být otištěn asi ve třetím čísle, které již, jak víme, nevyšlo.³² V lednu 1972 nabídl olomoucké pobočce Státního archivu v Opavě, s níž spolupracoval od poloviny 60. let, předání dochované pozůstalosti. Ta byla uložena v balíku a kufru, příliš objemná na zaslání poštou, a je z dnešního pohledu komické sledovat pětiměsíční obtíže, s nimiž olomoučtí archiváři sháněli možnost přepravy služebním vozem z Ostravy do Olomouce s třítydenním mezipřistáním v Opavě. Příběh s dobrým koncem se uzavřel v půli června 1972, kdy pozůstalost doputovala na místo určení. Tatáž instituce, pouze přejmenovaná na pobočku zemského archivu, ji uchovává dodnes.³³

Fond je ovšem dochován jen z malé části. Zlomek korespondence je takřka bezcenný. Navíc – v porovnání se Springerovým seznamem – chybí dopis Emila Zoly a dva listy Ivana Trinka, jakož i dvě navštívenky Jaroslava Vrchlického, jimiž děkuje za zaslání knihy. Tyto dokumenty měl ještě v rukou Oldřich Svozil, cizojazyčné texty přeložil a – jak víme z předešlého odstavce – připravil jejich edici, dochovanou strojopisně v jeho pozůstalosti. Ve Svozilově fondu je uložena i fotokopie kratičkého dopisu Zolova. Chlumeckého synovec, učitel Jan Kužela (1877–?), který mu jako student vypomáhal s opisováním prací, vzpomínal, že strýc měl rozsáhlé styky s našimi i zahraničními literáty.³⁴ Jak tato korespondence zašla, zda ji zničil zůstavitel sám v návalu stařecké seculitosti, nelze s určitostí říci.

Poněkud lépe jsou nám dochovány rukopisy jeho literárních prací, ale i ty převážně z dob nových, kdy už Chlumeckého tvorba upadala. Rukopisy jeho děl nejvýznamnějších nejsou dochovány ani ve zlomku. A tak má Kuželova pozůstalost bezprostřední význam jen pro poznání jeho pozdní, zdaleka ne tak významné tvorby.

František Kužela byl v první řadě kněz, ale jeho hlavní význam nespočíval v tom, že opravoval kostely a fary. Zajímá nás dnes ne jako stavitel, nýbrž jako spisovatel. Jeho básnické vlohly se projeví už v semináři a první dílo, *Apokalypse otroků*, vydal hned následujícího roku po nástupu do duchovní správy.

Nedostatečné vzdělání v literární vědě mi neumožňuje podat literární rozbor prací, takže se omezím na několik základních bibliografických údajů s krátkým výkladem:

Poezie:

- ❖ *Apokalypse otroků*. Praha, vlastním nákladem, 1881, 78 s. 2. vyd. Praha, Fr. A. Urbánek, tisk K. Wiesner, 1883, 78 s.
- ❖ *Epos o hloupém Janu*. Praha, vlastním nákladem, 1882, 85 s. 2. přepracované vyd. pod názvem *Pohádka o hloupém Honzovi*. Ilustrace K. L. Thuma. Telč, E. Šolc, tisk K. Šolc, Kutná Hora, 1894, 112 s., 3. nezměněné vyd. Telč, E. Šolc, s. d. (1905), 112 s.
- ❖ *Andělé pyšní*. Zábavná bibliotéka, sv. CII. Brno, Pl. Mathon, tisk Benediktinská knihtiskárna Rajhrad, 1886, 80 s. Italský překlad Giovanni Trinco, Milano 1888. Německý překlad Gustav Frank, Leipzig 1896.
- ❖ *Romance o rejdech čertových*. Dle pohádek valaského sekáče. Praha, vlastním nákladem, tisk J. Otto, 1894, 100 s.
- ❖ *Evangelium svobody*. Kutná Hora, K. Šolc, 1896, 149 s.
- ❖ *Pobožnost křížové cesty*. Olomouc, vlastním nákladem, 1912, 14 s.

Próza:

- ❖ *Lidé, jak jsou*. Praha, vlastním nákladem, 1884, 105 s.
- ❖ *Adam a Eva. Román českého bohoslovce*. Brno, vlastním nákladem, tisk J. F. Kubeš, Třebíč, 1897, 102 s.
- ❖ *Lilita. Památník z cest a výletů*. Praha, vlastním nákladem, tisk J. Otto, s. d. (1898), 65 s.
- ❖ *Povídky*. Knihovna našeho lidu, roč. XII. Brno, Benediktinská knihtiskárna Rajhrad, 1908, 975 s.
- ❖ *Historické povídky*. Ludmila, sbírka zábavné četby pro český lid, roč. XII, sv. 3., Praha, V. Kotrba, 1910, 365 s.
- ❖ *Z husitských dob*. Ludmila, sbírka zábavné četby pro český lid, roč. XIV, sv. 4–5, V. Kotrba, 1912, 391 s.

Dětská tvorba:

- ❖ *Večer svatého Mikuláše*. Dramatický obraz. Zábavná bibliotéka, sv. XCVIII. Brno, Pl. Mathon, tisk Benediktinská knihtiskárna Rajhrad, 1885, 24 s.
- ❖ *Nový dárek od Ježíška hodným dítkám*. Horní Moštěnice, L. R. Pazdírek, tisk C. G. Röder, Leipzig, s. d. (1892), 52 s.
- ❖ *Zvony večerní*. Telč, E. Šolc, 1895. 2. vyd. Kutná Hora, K. Šolc, 1905.

Kromě toho publikoval v řadě časopisů, nejvíce ve *Vlasti*, *Našem domově*, *Novém životě*, *Nivě*, *Hlídce literární*, *Obzoru*, *Evě*, *Meditacích*, *Obrázkové revui*; na pokračo-

vání pak tiskl své povídky také v novinách Hlas, Našinec a Čech.³⁵

Tiskový apoštolát byl snad Kuželovi dán do kolébky na přímlovu křestního patrona, ženevského biskupa sv. Františka Saleského, jehož patronátu jsou svěřeni mimo jiné i novináři. Na rozdíl od talentovaného a výmluvností překypujícího světce je hodnota vlastních Kuželových děl dosti sporná a názory na ni se liší takřka diametrálně. Ve své době byl známým povídkářem a jeho přebásnění lidových zkazek si také své čtenáře snadno našlo a lze věřit, že i jeho tvorba pro nejmladší u dětí nepropadla. Kužela se nijak nevzdaloval čtenáři lidovému, snad jen málo obratnou, a proto ne vždy pochopitelnou kompozicí, jakož i příliš archaickými výrazy ve svých historických kusech – až se člověk neubrání podezření, že některé vskutku neslýchané archaismy jsou vlastně neologismy vyšlé z autorovy tvůrčí dílny. Ani příliš lidového výrazu se Kužela neštilil a drsnost mu byla také vytýkána, ovšem zde pozor – jemu o vysokou tvorbu vůbec nešlo. Potom se ale nelze divit, že leckdy ve svých povídkách a črtách sotva překročil úroveň prostého „kukátka“, obrázku ze života, podaného navíc jazykem nižších společenských vrstev.

Nákres uliční fronty Kuželova olomouckého domu roku 1900 (Magistrát města Olomouce, archiv stavebního odboru)

Současníci odlišného ideového zaměření mu vytýkali okatou katolickou tendenci a pro ni snižovali celou autorovu tvorbu šmahem stejně tendenčně, ne-li hůře. I současný Kuželův nejzasvěcenější kritik – a souvěrec! – Martin Putna píše: „Husité jsou u něho buď zmatení, popletení lidé, papouškovací fráze, jimž sami nerozumějí, nebo zlíštníci, toužící zabrat církevní majetek. Katolíci jsou zásadně rozšafní sedláci, kteří si hledí své práce, a zběsilí husité jim k ní pokoje nedají.“³⁶

Tak jednoduše tendenční ale Kuželovo dílo přece jen není. Do protikladu katolicismu s husitstvím se mu totiž silně vtíral zápas česko-německý a nacionální hledisko mu bylo rozhodujícím: německý katolík neměl proti českému husitovi šanci, což vidíme na příkladu povídky *Žáci mistra Jana Husa*, kde výslovně lituje smrti dvou Husových studentů v Olomouci roku 1415 a nechává ji pomstít, dále *První kalich v Holomúci*, začínající těžkými invektivami na adresu biskupa Jana Železného, *Jak se na Hunčovicích postili* či obsáhlejší básně *Táboři* a *Holomúc*. Zde je hrdinou naprosto kladným „chlapík Žižka“ a naopak Hanáci dostanou výtku za svou málo revoluční liknavost, již vlastně bezděky podporují německou – a katolickou, dodejme – Olomouc. V rukopise pak zůstaly básně *Za Žižkou*, *Žižka rek* anebo *Žižkova trubka*. Podobně kladné je vyličení Prokopa Holého v povídce *Pan Janek Talafús z Říčan*. Spisovatel samozřejmě nezastírá, že mnohdy se za husitské ideje skrývala touha panstva po obohacení a že ne všichni husité byli bez výjimky lidmi nad obyčej čestnými a poctivými, tak třeba v povídce *Nový Tábor a zkáza Velehradu*, kde roli záporného hrdiny hraje odpadlý kněz a tábořský hejtman Bedřich

ze Strážnice. Výše popsané schéma „rozšafných sedláků“ a „popletených husitů“ se asi nejlépe hodí na povídku *Dobrodružství pana Otíka z Lozy*, ale ani ta není primitivně černobílá, jak by se z paušálních odsudků Kuželova díla mohlo zdát.

Podobných míst takového či onakého druhu by bylo možné ukázat řadu, ale snad postačí jen konstatování, že jakkoli se umělecky Kuželovy výtvary Třebízskému ani Jiráskovi rovnat nemohou, zavilým nepřítelem husitismu nebyl, třebaš pepné výrazy i na adresu novotářů mohou povrchního čtenáře lehce svést; právě naopak, na kněze byl k nim až překvapivě vstřícný. Naprostá většina jeho povídek je vyvážených: postavy starověrců proklínají novověrce a druzí zase zatracují první, obecně ale platí, že Hus je chválen, naopak je litováno následujících bratrovražedných bojů, které nahrávají jen Němcům a postupně se z boje za svobodu zvrhly v loupežení.⁵⁷

Jak je obraz Kuželův v tomto směru pokřiven, ukazuje i to, že roku 1896 publikoval velmi přílehlavou satiru na církevní poměry v Čase. Ano, v tom Čase, jehož redaktor Jan Herben, píšící druhdy verše do katolických časopisů, považoval každého katolíka za klerikála, jemuž je žádoucíno utrhnout obě ruce u samých uší. Pravda, svůj časopis tehdy teprve rozjížděl, ale ještě ve třicátých letech mu Kužela, obdivovatel Masarykův, věnoval báseň *Česká hymna*, úpravu písně *Kde domov můj*. Kužela to byl, kdo radil mladému Karlu Dostálovi poslat svou první básnickou sbírku do Vídně Macharovi; Machar tě ocení, je rozumný, důvěřuje mi, je s ním řeč... ano, s Macharem, jemuž bylo celé křesťanství „jedem z Judey“. Jednoznačně se vyjadřoval i politicky. Podepsal Prohlášení katolických čes-

Kněžský hrob (IHV 0081s) na olomouckém ústředním hřbitově, kde je pohřben i Kužela. (Foto: autor, 2005)

kých spisovatelů z podzimu 1917, jež se vyslovilo za svobodu a rozkvět národa, nadšeně přivítal vznik Československa a jako stařec na sklonku života tepal veršem henleinovskou rozpínavost a hlínkovskou věrolomnost. Sečteno, podtrženo: ač mu ještě za živa tak jako jiným „klerikálů“ přezdili, Kužela rozhodně jednostranně tendenční a katolicky bojovně naladěnou osobou nikdy nebyl.³⁸

Pokud si za něco Kužela dobyl jisté uznání u současné kritiky, byly to právě básně, které mezi široké obecnost nepronikly prakticky vůbec: trojice básní výpravných, alegorických, z nichž hned počáteční, *Apokalypsa otroků*, byla přivítána jako první česká báseň psaná biblickým versetem. Vypráví o utrpení zotročených poddaných královny Vandy, držených v zajetí v říši Osudu s pomocí zrádců vlastního rodu, jsou odnárodňováni ve školách, opovrhováni u soudu a všemožně ponižováni. Královnin syn Bolen je však osvobodí. Námět byl vlastenecký: porobeným národem jsou Slované, řečeno naprosto jasně a nejnotajně. Pochopitelně se nabízí srovnání se Svatoplukem Čechem, jehož Písň o otroka vyšly o jedenáct let později (1894). Čech je pochopitelně mnohem výraznější, jeho verše plné ohromujících gest vzpourou utištěných jen jen duní – Kuželovy se čtou spíše jako pohádka, hezká, trochu strašidelná, ale přece jenom pohádka.

Druhá báseň, *Andělé pyšní*, hraje na strunu náboženskou: ďábel omámil lidstvo dechem volnosti a jako samozvaný apoštol svobody rozbouřil všecken lid a svedl ho k nekonečnému požitkářství, taková svoboda však byla pouze bezuzdnost. Král oné země vycházel ďáblu do té doby vstříc, dokud nepropukla naprostá anarchie, s pomocí říše Západu sice porazil vzbouřence, ale těm zase pomohl Východ a svět se sám zničil ve vzájemném boji, čímž naplnil ďáblův plán – ale v tu chvíli přichází soudný den a ďábel je sražen do pekla. Připomeňme, že báseň byla přeložena do němčiny, do italštiny ji pro časopis Leonardo da Vinci převedl slovinský slavista Ivan Trinko-Zamejski (1863–1954), profesor bohosloví v Udine. Německé vydání vzbudilo zájem Emila Zoly, který poslal Kuželovi do Dlouhomilova vlídný dopis: „*Jsem přesvědčen, že jste neznal můj Řím. Ale není vůbec vzácné, že myšlenky poletují ve vzduchu jako semeno, které vítr všude roznáší.*“³⁹

Třetí, *Evangelium svobody*, je jistou syntézou obou předchozích děl, mísí se tu otázky sociální, národnostní i náboženské v poněkud ne vždy přehledné směsici. Symbolem církve je zde Ahasver, někdejší „věčný žid“, bojující s Antikristem. Vzpoura zbídačelých dělníků proti boháčům nakonec vyústí ve světovou válku. Církev se rozštěpí, část v čele s papežem odchází do podzemí, část slouží dočasným vítězům. Asijské hordy vyplní Evropu, Rusko obsadí Čínu a Antikrist se prohlásí za spasitele. Je však poražen Ahasverem, zřizujícím v závěru na zemi nový společenský řád v rámci Spojených států světových.

Současníci se domnívali, že zde básník napodobil Kollárovy slovanské elegie a vzal si náměty z poezie polské: Nie-boska komedia (1835) či Irydion (1836) Zygmunta Krasińského, příbuzné motivy má Anelli Julia Slowackého (1838), nápadná byla též podoba s Danteho putováním peklím v doprovodu Vergiliové či s Komenského cestou po Labyrintu světa. Zálibu v uvádění moderních vynálezů, naoko pomáhajících, ve skutečnosti pak zotročujících člověka, načerpal prý ze spisů Verneových. Spíše se ale jedná jen o topoi společná všem apokalyptikům a antiutopikům různých dob. Po Chlumeckém vystoupil s podobnou tematikou známý anglický konvertita Robert Benson, jehož *Lord of the World* (1907) se přirozeně dočkal mnohem širšího přijetí. A příklady z nedávné mi-

nulosti nejznámější: nesnesitelné poměry budoucí odlidštěné „ideální“ společnosti rýsuje Aldous Huxley ve vizi *Brave New World* (1932), zneužití techniky totalitním režimem popisuje Eric Arthur Blair alias George Orwell v románu *1984* (1949).⁴⁰

Ale přesto otazník zůstává: rozbor všech tří Kuželových básní – zatím ještě na svého autora čekající – bude tím zajímavější, čím dokonaleji objasní záhadu, jak mohl jinak velmi konvenční literát stvořit díla vymykající se dokonale jeho běžnému repertoáru, zvláště když byl jeho rozhled po světové literatuře přece jenom omezen – soupis dlouhomilovské knihovny soukromé i farní neuvádí krom Danta a Vernea nikoho z těch, kteří mohli být našemu antiutopistovi vzory.⁴¹ Ovšem je třeba připustit, že Krasiňského mohl znát z olomoucké Studijní knihovny. Ovšemže jsou mezi Kuželovými „prorocstvími“ obecná topoi, která se teprve časem více či méně přiléhavě aktualizovala, kupříkladu následující vize:

„Stála také na velikém náměstí socha svěťice Boží, kterou zbudovali zbožní předkové na památku, že je zachovala svou přímluvou náklady morové. I prohodil kdosi v zástupu okolo ní: Nač sochy té na hanbu v městě lidí vzdělaných? Jsme-li modláři? Zkazme ji a sdělejme svobodě lidské památník, jehož velikost by byla nade vše památky země. A když popatří člověk na pomník krásy, bude svobodně požívati, čeho život dává prahnoucí duši jeho, i otevrou se oči jeho a bude roven Bohu. Tedy shozena je socha svěťice a za sto dvacet měsíců zlatilo slunce na náměstí bílé tělo Svobody, spočívající v hroznech, mezi kvetoucími svlačky.“⁴²

Vcelku nepříliš konkrétní úsek děje na sebe upoutal pozornost po 3. listopadu 1918, kdy byl v Praze násilně stržen sloup se sochou Panny Marie Nanebevzaté. Jiný úryvek si musel počkat přes půl století, než jej bylo možno přiřadit ke skutečným historickým událostem:

„I spatřili jsme hořící Peking a mnoho jiných měst i osad menších. I letěli jsme z místa hrůzy na západ a přenesše se přes hory, spustili jsme se na požehnané rovině tibetské, již vévodí město Lhasa, hlavní místo buddhismu. I zastali jsme v Tibetu zvláštní ruch, připravující na dobu převratu, nebo i v těchto zemích byli lidé nespokojeni, toužící po změnách a svobodě života. I pozorovali jsme, že se v řízení země té rozmohla libovláda lamaismu i vlády světské, již doby té mělo Rusko nad poddanými. A sídlil zástupce vlády ruské ve Lhasse, svíraje těsně dávná práva Talelamy.“⁴³

Zdaleka největší část dochované pozůstalosti představuje pozdní tvorba, bylo by tedy neprozíravé nezmínit se alespoň pár slovy i o ní. Pokud si při četbě i těch nejpůvodnějších děl uvědomujeme, že před sebou nemáme autora prvního řádu, pak pozdní tvorbu sledujeme jen s rozpaky a verš básně *První slovo* (1934) „Mé sloky bouří výbuchy lávy...“ vzbudí jen smutný úsměv. Najdeme zde hodně upřímně vlasteneckého veršování, plamenné výstrahy před další válkou, nabádání k svornosti, ale je vidět, že Kuželův labutí brk, jímž svá díla psával, lety notně otupěl, z řádků nezní ani pořádný patos, už jen takový utrápený bombast. Ještě nejlépe mu jde satira: stíhá nepořádky v republice, partitokracii a kořistění. Řada básní je věnována Olomouci, jejím památkám a parkům, které nepochybně rád navštěvoval a pozoroval hrající si děti, jež mu byly také inspirací. Výtkami přirozeně stíhal mládež, jejíž výstřelky v chování a oblékání se mu nijak nezamlouvaly, obzvláště mu ležel v žaludku módní krátký dívčí účes bubikopf. A nakonec láta verše o chudobě kněžských penzistů a trampotách s nájemníky...

Viděli jsme, že Kuželova literární činnost byla vcelku obsáhlá – přesto bychom heslo František Kužela hledali v knihovních katalozích a rejstřících marně. Pod shora uvedenými díly je podepsán Adam Chlumecký. Pseudonymu používal z počátečního osobního ostychu, když se posléze ujistil, že jeho práce nejsou úplně na propadnutí, uvažoval o vystupování pod vlastním jménem, ale nakladatelé nechtěli opouštět zavedenou značku, a tak zůstalo u Chlumeckého.⁴⁴ Snad si tento přídomek zvolil podle kopce Chlumu nad Velkým Týncem, na dohled od rodiště.

Pseudonym ale také měl chránit autora před ne vždy vítaným dohledem nadřízených – byl si vědom toho, že leckterý řádek jeho spisů nemohl být považován za zcela nezávadný v tehdejší velmi úzkém pojetí.

Kužela byl totiž tak trochu rebelem ve stylu Járy Cimrmana, jenž do důmyslně vyhloubené dutiny v násadě krumpáče uschoval rukopis vlastní ostře protirakušácké básně *Svoji pravdu nebudeme skrývat*. Podobně i Kužela neochvějně vyjadřoval kritické názory na poměry v církvi, dost zůstalo v rukopisech, něco stačil i vydat, ale jakmile si „nahore“ všimli, že mají v diecézi nového psavce, byl strachem téměř ochromen.

Povídka *Co je „psék“* (právě tuto otiskl roku 1896 Herbenův Čas) snad ještě pozornosti jindy bdělých dohlížitelů unikla, třebaže persifláž církevních poměrů byla naprosto průhledná – nikdo soudný nevěřil, že by autor skutečně popisoval shnilé poměry u severoamerických mormonů, jednoznačně sem vtělil své vlastní dojmy z počátků kněžské dráhy, léta kaplanská a luboměřská.⁴⁵

Snad by to štěstí měl i román *Adam a Eva*, otištěný o dva roky později nejprve časopisecky v brněnské Nivě a pak knižně, kdyby na něj neupozornil anonymní článek v časopise česko-moravských bohoslovců Museum. Knihu odsoudil tvrdě: „*Adam a Eva není románem bohoslovce vůbec a českého bohoslovce tím méně. Kdybychom se měli na román Chlumeckého jinak dívat, než jako na humoristický obrázek – musili bychom jej nazvat zostuzením a pamfletem.*“ Text byl, podle slohu soudě, bezpochyby psán přinejmenším na příkaz vedení olomouckého semináře, nejpravděpodobněji jej psala přímo ruka některého z vedoucích, superiora Aloise Demela či spirituála Cyrila Sládečka, které známe z pozdějších bojů proti katolické moderně. Rozhodně šlo o velmi vážné varování.⁴⁶

Oč v tomto údajném pamfletu šlo? Už dospělejší mládenec Adam byl chudáš, sirotek, který jen proto, aby se zavděčil hodným pěstounům, vstoupil do bohosloví. Třebaže četl mnohé Voltairovy spisy, práce duchovního se mu neošklivila, ale povolání žádné necítil. Pobyt v semináři pak nalomenou třtinu dolomil zcela: setkání se spolužáky bez ideálů, nenadanými, prospěchářskými, materialistickými, kteří chápali kněžství jen jako způsob zabezpečení a nedělali si těžkou hlavu s povinnostmi toho vznešeného stavu; tvrdost nadřízených stíhající sebedrobnější poklesek; ovzduší nedůvěry, podezírání a donašečství; to vše Adam neunesl, těžce onemocněl, studia opustil a oženil se s vzornou dívkou Evou, svou ošetřovatelkou. Vcelku nic závadného, až na kriticky podaný popis jednou truchlivého, jindy rozverného života v semináři, jenž je bezpochyby seminářem olomouckým – v postavě Adama vidíme jasně Kuželu, figurka náměstka seminárního ředitele uchovala roztomilou památku na vicesuperiora Josefa Davida.

Z konsistoře putoval zdvořilý dopis dlouhomilovskému duchovnímu správci tážící se, zda on publikuje pod pseudonymem Adam Chlumecký spisy, které všichni tak chválí, a pokud ano, ať pošle jejich seznam. Kužela propadl panice a odpověděl tak chaoticky, že z toho byli příslušní konzistorní referenti překvapeni. Už jen to by na něj muselo uvalit vážné podezření, že má co skrývat. Postupně si od něj vyžádali všechny knihy, nakonec včetně románu, doprovázeného nejponížejší prosbou o milost, adresovanou osobně generálnímu vikáři Janu Weinlichovi: román prý pokazil svévolnými úpravami nakladatel, knihy při dopravě rozmočila voda, prodalo se jich jen 150 po odstranění nejzkomolenějších míst, která by mohla být zavádějící, zbytek už spálil... Nakonec slíbil, že se polepší a už nikdy nic psát nebude. To všechno čistě z vlastního popudu, poněvadž mu dosud nikdo nic ani náznakem nevyčítal.

Úřední stroj se nezastavil, knihy dostal k posouzení konzistorní rada František Vaculík, pověřený dohledem nad literární tvorbou kněží. Rozhodně ale nebyl úzkoprsým cenzorem. Pochválil či bez větších výhrad schválil všechna díla až na *Anděle pyšné* a *Evangelium svobody*. Tomuto vytkl přehnaně drastické popisy a nevhodnou volbu jména hlavního hrdiny – Ahasvera, onomu pak neobratné vyjádření dobré myšlenky o konečném vítězství dobra nad zlem: zlo je v básni vylíčeno velmi podrobně a plasticky, zatímco dobro – dodejme teď už sami – působí trochu chabě, jako by byl autor právě zlem fascinován. Na obou dílech vadilo posuzovateli také to, že Antikrist mluví a jedná skutečně přiměřeně své roli, což je sice přirozené, uznává, ale ani pro laika není vhodné takové věci psát, natož pro kněze. Nakonec o románu *Adam a Eva*, příčině nejčernějších Kuželových obav, se vyjádřil, že je slohem i dikcí krásný, třebaš látka mohla být zvolena vhodněji a nedostatky nemusely být malovány barvami tak černými.

Výsledkem celého šetření, které bylo Kuželovi zdrojem nekonečných starostí, nebyl nakonec žádný trest ani důtky. Připomínával si slova, jež k němu pronesl arcibiskup Kohn: „*Ve vás jsem kladl největší naděje ze všech kněží spisovatelů – piš'e, jak psal Kosmák – aneb nepište!*“ Ale Kužela věděl, že nemůže psát jako Kosmák, že je každý tvůrce individualitou, třebaže asi netušil, že má právě s Kosmákem hodně společného, více, než by mu snad bylo milo, že mu jeho prostřednictvím nedovolí o mnoho překročit metu, za níž byl Kosmák dávno jako prvý. Nedovedu posoudit, zda bystrý arcibiskup mimoděk prohlédl shodné prvky obou autorů, nebo zda jen chtěl, aby se Kužela ztotožnil s populárním knězem-spisovatelem, který navíc (a to je pro každého nadřízeného koneckonců nejdůležitější) nikdy nebyl rebelantem.⁴⁷ Samozřejmě, četbou Kosmákových Kukátek byl inspirován k literární tvorbě například i Jindřich Šimon Baar, ale jaký to umělec vyrostl z Baara – a jaký z Kužely?

Závěrem ještě třeba charakterizovat vztah Františka Kužely k hnutí Katolické moderny. Samozřejmě se znal s oběma nejvýznamnějšími protagonisty, se Sigismundem Bouškou i Karlem Dostálem-Lutinovem, byl však spíše jejich volným soupeřem než kmenovým příslušníkem hnutí. Katolická moderna vznikla z protestu a Kužela byl typem věčně nespokojeným a revoltujícím, přidal se tedy ke skupině jako sympatizant, což mu nebránilo publikovat v předním orgánu „starých“, v pražském časopise *Vlast*.

Hlídky literární, redigovaná rajhradským benediktinem Pavlem Vychodilem, byla kořálkou modernistů. Zde provozoval Kužela svou publicistiku (1886–1894), ale nakonec

se s redaktorem nerozešel v dobrém a jeden o druhém napříště neslyšeli rádi. Do solidní revue nicméně přispívali i Bouška s Dostálem, kteří obdivovali *Apokalypsu* i *Anděly*, byli proto šťastni, když přijal účast v jimi pořádaném almanachu moderní katolické poezie *Pod jedním praporem* (1895), kde vystoupil s úvodem k *Evangelium svobody*, úryvkem *Zaječí král* ze starší básně *Zající*, tištěné v Našem domově roku 1893, a nakonec úryvkem *Kouzla noci svatojanské* z básně *Noc svatojanská*, otištěné v Novém životě roku 1897. Zúčastnil se i „zakládající schůze“ prvních šestnácti přívrženců katolické moderny 19. srpna 1895 na pražské národopisné výstavě.

Vztahy samozřejmě nebyly bezproblémové. Oba mladí brzy vypožorovali meze jeho tvorby, když jim předložil *Evangelium svobody* k vydání v edici *Básnické obzory* katolické, zahájené právě almanachem. Po prvotním nadšení zjistili, že dílo není tak vynikající jako *Andělé*, pokulhává básnicky, myšlenkově i věroučně. Přestože věděli, jak je Kužela na sebemenší kritiku choulostivý a jak si naopak potrpí na pochvaly, nemlčeli o svých pochybnostech, takže nakonec kniha vyšla jinde, i s věnováním „pěvci Sedmikrás“, tedy Dostálovi – věnování mělo ostatně také pozadí poněkud pikantní.

Podobně *Adama a Evu* nabídl Kužela nejprve Novému životu, snad v září 1896, ale také neúspěšně. V nastalém sporu se román zastal S. Bouška, když v Novém životě napsal: „*Chlumecký je věrným a otevřeným přítelem církve a kněžstva, a každý, kdo je otevřený, naráží na odpor, neboť pravda jest odjakživa trpká.*“ Vyzdvihl pak podobu s Kosmákem na příkladu „vtipného, lidově rázovitého vypravování a neobyčejné vlády nad jazykem“. Soukromě v dopisech Dostálovi ale knize třebas jen průměrnou hodnotu upíral: „*Bezcenná povídky a místy triviální.*“, „*Radil jsem Chlumovi, aby Adama a Evu vydal pod pseudonymem. Neposlechl. Práce ta nemá ceny literární. Jaká pomoc. Vím to, chce jen peníze.*“⁴⁸

Jakési usmíření přišlo brzy a Kužela tu a tam tiskl i v Novém životě od prvního ročníku až do předposledního (1896–1906), po jeho zániku vystoupil v ženském časopisu *Eva*, stojícím pod Dostálovým vlivem (1907), ale také v Bitnarových *Meditacích* (1909), třebas byl Bitnar tehdy Dostálem označován za „pražského Jidáše“. Moderní nádech měl též *Nový Obzor*, jeho zakladatel P. František Dohnal tiskl Kuželovu historickou prózu (1911–1913).

A tu nadešla chvíle, kdy byl sice ctižádostivý, ale přece jenom ostýchavý muž vytažen ze stínu na výsluní. Katoličtí umělci modernějšího střihu, potýkající se neustále s obtížemi ve vydávání svých knih, založili na svou podporu svépomocný svaz, *Družinu literární a uměleckou* (DLU), a Kužela byl na ustavující schůzi v Olomouci 28. května 1914 zvolen prvním předsedou. Neměl do toho moc chuti, věděl o svých nedostacích uměleckých i zdravotních, navrhoval na to místo buď Dostála-Lutinova, P. Josefa Vévodu, redaktora *Našeho domova*, novináře P. Ladislava Zamykala, anebo JUDr. Jaroslava Řehulku, všechny zkušené organizátory. Nakonec ale, i za své nepřítomnosti, dostal přednost jako kandidát kompromisní, který nikomu příliš nevadil a nikoho neohrožoval. Volbu přijal pasivně, s nesouhlasem, roli iniciátorů práce *Družiny* tedy museli převzít členové výboru Dostál se Zamykalem. Nebylo to hned, v příštích měsících vypuknuvší válka čerstvě založený spolek na dva roky ochromila, prvním významnějším krokem tak byl až almanach *Ratolest olivová* (1916), kam samozřejmě Kužela přispěl. Kupodivu se však nenalézá mezi

příspěvateli spolkového časopisu Archa (vycházela od roku 1912, od roku 1918 definitivně jako orgán DLU).⁴⁹

Po válce Kužela hned 24. dubna 1919 na předsednictví rezignoval a do další činnosti se zapojoval už jen minimálně. Družina jej přesto za celoživotní zásluhy vyznamenala 31. května 1925 čestným členstvím. A úplně naposledy se jejich cesty protály: den konání valné hromady DLU byl Kuželovým dnem úmrtním.

František Kužela přežil svou dobu. Nestalo se to jen jemu samotnému, stejný osud měl Březina, Bezruč... Napsali, co měli napsat, sdělili, co jim bylo určeno říci. Pak se buď rozumně odmlčeli, anebo bezvýsledně týrali Múzu.

Byl autorem povítky regionálním, ale dokonale zapomenutým. Například kniha Vladimíra Kovaříka Literární toulky Moravou (druhé doplněné vydání 1985) už jeho jméno nezná, natož aby pronikl do různých spisovatelských slovníků. O jeho práci se po válce s porozuměním zmiňuje ponejprv Bedřich Slavík: *„dosud nedoceněný epik velké inspirační síly a obrazné schopnosti, (...) je nejdůležitějším pokračovatelem sušilovského odkazu, (...) zeyerovský novoromantismus podpírá biblickým slohem, (...) na jeho zapomínaném díle se projevuje prokletí osamocení a kulturní vzdálenosti“*. Jen s poslední charakteristikou je ovšem možno souhlasit bez výhrad.⁵⁰

Pak nastala pochopitelně odmlka. Přípomínkou základních životopisných údajů byl článek v Lidové demokracii 25. února 1969, pod značkou /ajr/ se snad ukryl ostravský literární historik Drahomír Šajtar, jeden z řady vědeckých pracovníků odsouzených počátkem normalizace k lopatě. Poukázal i na obsáhlou dochovanou pozůstalost. Dalším křisitelem Kuželovy památky byl profesor přerovské střední zemědělsko-technické školy a vlastivědec dr. Bohumil Matušík, který o něm roku 1977 napsal dvanáctistránkovou strojopisnou studii s ukázkami prací. Z obou zdrojů pak roku 1978 pořídil výtah tehdejší dlouhomilovský farář Karel Goldmann a pod značkou –K.G.– uveřejnil k čtyřicátému výročí úmrtí článek ve čtvrtém čísle severomoravských Rozhledů Sdružení katolického duchovenstva Pacem in terris. Hlasitým připomenutím jeho osobnosti byla až krátká, leč samostatná kapitola ve výše uvedeném rozsáhlém Putnově kompendiu.⁵¹

Jak zhodnotit Kuželovu osobnost závěrem? Jako duchovní správce byl nesporně nadanější než jako literát, kde projevil jen mírně nadprůměrný talent. Ambice měl ovšem vyšší, jak lze snadno rozeznat z nepřiměřených reakcí na kritiku. Přes všechny oprávněné výtky patří do panoptika méně významných moravských autorů, neměl by být přehlížen a už vůbec ne zlovolně snižován. I jen letmý pohled na jeho dílo ukazuje, že dosavadní předhůzky byly nespravedlivé a uměle konstruované. Kužela doplatil nejen na menší míru svého nadání, nýbrž i na svůj odklon od tehdy kanonizovaného literárního pojetí husitství – důležitou přitěžující okolností bylo jeho kněžství, které mu u tehdejší kritiky automaticky „strhávalo body“. Přestupky dříve neodpustitelné by však při dnešním hodnocení již neměly padat na váhu, zvláště pokud se nespokojíme s opisováním starších ideově podjatých soudů.

- ¹ Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc (dále jen ZAO), fond Sbírka matrik Severomoravského kraje 1571–1949 (1951), inv. č. 7231, s. 163: 25. 6. 1839 sňatek Františka, syna Václava Kužely a Veroniky Ministrové z Rokytnice č. 42, s. Mariannou, dcerou Bartoloměje Hlavinky a Marianny Zajícové z Brodku u Přerova. Děti Josefa (*28. 7. 1840), Františka (*10. 11. 1844), Marie (*1. 12. 1847), Josef (*13. 9. 1850), náš František, Amalie (*8. 7. 1859) – Tamtéž, inv. č. 7762, s. 265, inv. č. 7765, s. 5, 20, 36, 53, 82.
- ² Chlumecký, A.: Povídky. Brno 1908, s. 396, 499. František Vávra (*20. 1. 1832, Mokré v Čechách), nadučitel, zemřel 10. 1. 1895 (ZAO, fond Sbírka matrik Severomoravského kraje 1571–1949 (1951), inv. č. 7218, s. 815). František Kroupa (*16. 9. 1819, Bochoř), učitel, zemřel 2. 2. 1905 (Tamtéž, inv. č. 9926, s. 528). Iméno tkalce Čapka se nepodařilo ověřit, znám je jen soustružník Jan Čapek. Další Jan Čapek, přerovský tovární dělník, manžel Kláry, dcery rokytnického učitele Jana Hofmanna (*1859), je zase příliš mlád, třebaže je zde lákavé napojení na Kuželovo rodiště (Tamtéž, inv. č. 7218, s. 686).
- ³ Památník šedesátého výročí českého gymnasia v Olomouci 1867–1927. Olomouc 1927, s. 68. O „studentské republice“ se zmínil Hlavinka, A.: V Olomouci tehdejší, tamtéž s. 74.
- ⁴ ZAO, fond Arcibiskupský kněžský seminář Olomouc 1731–1950, karton č. 5: katalog kandidátů bohosloví z 19. 8. 1875. Tamtéž, karton č. 6: katalogy seminárních alumnů na školní léta 1877–1880. Vojenská služba trvala od 1. 10. 1875 do 30. 9. 1876, pak zařazen jako rezervista k 3. zeměbranceckému pěšímu pluku. ZAO, fond Arcibiskupská konsistoř Olomouc (1202) 1452–1950, sign. E7, karton č. 2965 (Dlouhomilov): od r. 1880 sloužil jako vojenský kaplan. Na Ignáta Haase, už jako kanovníka, měl naopak hezkou vzpomínku Bedřich Konařík, který ve svém románu Dalila, Prostějov 1906, s. 44, líčí postavu ušlechtilého preláta Pleinera, „dědouška, více věčnosti než zemi patřícího. Jeho výrazná tvář mluvila o přísném, svatém životě (...) Byl mnoho let představeným semináře a jako kmet nemohl se nádobro odloučiti od bohoslovců. Nechali mu aprobaci jáhnů ve věcech zpovědních. Sám je zkoušel, hned vážně, hned rozmarně, a pak promluvil několik vřelých slov ke všem. Jádrem jeho otcovské rady bylo: Podávej se, jaký jsi! Jen přetvářce si nezvykej! Meine Herren, nicht Schein, sondern Sein...“ zahřmělo to podivuhodně z úst vetchého kmeta, a tato slova člověka, s něhož vše pozemské jakoby už spadlo, byla z nejurodnějších zrn pro mladé kněze.“ Děj se odehrává přibližně v roce 1903 a delší citaci jsem si dovolil proto, že kniha byla pro jinak skandální obsah zničena a dochovala se jen v několika výtiscích, anebo v časopiseckém vydání (Nový život 11, 1906).
- ⁵ Kachník, J.: Vzpomínka nad hrobem katolického literáta Adama Chlumeckého. Našinec 74, 1938, 29. 6., s. 4. Kachník jako Kuželův mladší konseminarista a nástupce v předsednictví literární jednoty mylně datuje událost do roku 1881.
- ⁶ Cínek, F.: Jednota Velehrad v olomouckém semináři 1869–1886. Brno 1937, s. 152, pozn. 1, 2, s. 158. ZAO, fond Arcibiskupská konsistoř Olomouc (1202) 1452–1950, kniha č. 115: soupis ordinovaných II., subdiakonát s. 56, diakonát s. 58, presbyteriát s. 58.
- ⁷ ZAO, fond Arcibiskupská konsistoř Olomouc (1202) 1452–1950, kniha č. 104: matrika světského kněžstva 1873–1887, s. 97; Tamtéž, sign. E7, karton č. 3144 (Litenčice). Nutno ale říci, že se údaje o jeho kooperátorských a kaplanských službách liší od těch, které podával nejspíše Kužela sám, především v Českém slovníku bohovědném, sv. V, Praha 1931, s. 235 (autorem biogramu Vilém Bitnar), jakož i v almanachu Družiny literární a umělecké Poselství, red. Svozil, O. – Vrbík, S., Olomouc 1939, s. 298: 1880 Boršice, 1882 Litenčice, 1883 Velká Bystřice, 1885 opět Litenčice, 1886 Luboměř. Snad je to tím, že mu kratinká působení ve Stráňkách a Staré Bělé vypadlo z paměti. Ve Staré Bělé kupříkladu konal kněžské funkce od 25. března do 1. září 1885, přičemž od července mu farář Žlebčík svěřoval výhradně pohřby... (ZAO, fond Arcibiskupská konsistoř Olomouc (1202) 1452–1950, opisy matrik, karton č. I/585).
- ⁸ Údajně pro pozdní večerní návraty na faru, kde se musel doprošovat vpuštění, a tak vlezl jednou žebříkem, což se po obci rozšířilo: takto podává události autobiografická povídka Chlumecký, A.: Co je „psěk“. Čas 1, 1896, beletristická příloha, s. 30–32. Podobnou scénu pozdního návratu kaplana na faru přináší závěr povídky Baar, J. Š.: Farská panička. Nový život 5, 1900. Co si též napovídá Baarův dopis Karlu Dostálovi, redaktoru Nového života, z 4. 2. 1900, když mu podával osnovu chystané práce: „Byl bych velevdčným (podtrhl J. Š. B.) za některé charakteristické detaily, zkušenosti kaplanů – mlčelivost zaručena“. Památník národního písemnictví v Praze, literární archiv, fond Karel Dostál-Lutinov 1893–1921, inv. č. LA 123/74/00042.
- ⁹ Státní okresní archiv v Olomouci, fond Farní úřad Luboměř poc. Strážnou 1767–1949, neuspořádáno, pamětní kniha sv. I (nestr.): Kužela sám do knihy nenapsal ani řádek, jeho nástupce a poražený konkurent v konkursu o dlouhomilovskou faru Franz Krist o něm jen nepřesně poznamenal, že v Luboměři působil od 8. 8. 1886 do 10. 8. 1891 a neučinil nic významného. Kužela se skutečně svých funkcí ujal až v prosinci, jak ukazují zápisy v luboměřské rodné matrice (ZAO, fond Sbírka matrik Severomoravského kraje 1571–1949 /1951/, inv. č. 5872, s. 215).

- ¹⁰ ZAO, fond Arcibiskupská konsistoř Olomouc (1202) 1452–1950, sign. E7, karton č. 2965 (Dlouhomilov). Žádost o propůjčení fary dlouhomilovské podána na brněnské místodržitelství 6. 6. 1891, prezentován 2. 7. a investován 29. 7. Konkurentů bylo celkem 6, nejstarší F. Krist (*1839), dlouhomilovský administrátor, jenž z rozhodnutí arcibiskupa Kohna vystřídal Kuželu v Luboměři.
- ¹¹ B. Matušík ve své strojopisné práci *Adam Chlumecký*, Sušice u Přerova 1977, s. 5, zmiňuje Kuželův olejový obraz *Roketnice u Přerova* (50 × 70 cm, 1915) v majetku jeho praneteře M. Maňasové v Rokytnici. Strojopis uložen v ZAO, fond Oldřich Svozil (1904) 1921–1984 (1994), inv. č. 194, karton č. 10. Technicky dovedná je kresba obce a hradu Brničko z pohledu od odbočky na Strupšín (12 × 20 cm, s. d.), provedená tužkou. Není sice podepsána, ale poněvadž se nalézá v farních písemnostech skrzebšských a nadto v sousedství rukopisu básnický zpracované pověsti o panu Tunklovi z Brnička, lze mít za to, že ji pořídil Kužela za doby svého pobytu v Dlouhomilově, s Brničkem těsně sousedícím (Státní okresní archiv v Olomouci, fond Archiv fary Skrzeb 1804–1956, inv. č. 92, karton č. 5; za nevšední vstřícnost a ochotu při objednání spisů děkuji dr. Zdeňku Kašparovi).
- ¹² Tamtéž, sign. G1, karton č. 4617 (Dlouhomilov): Prvním vkladem do spolkové pokladny byla jako v tolika jiných případech Kohnova padesátizlatka. Podle závěru generální vizitace v květnu 1897 měl být kostel vymalován, opraveny oltáře, získáno stříbrné ostensorium, zakoupeny prapory a pozlaceny kalichy. Potěšen štědrostí chudých farníků, přidal o dva roky později arcibiskup dalších 25 zl. a v l. 1902 a 1903 pokaždé 40 K (= 20 zl.).
- ¹³ Tamtéž, sign. G2, karton č. 4777 (Dlouhomilov). Zde je udána i výše Kuželova příjmu: 540 zl. ročně (v Luboměři mohl mít asi 350), přičemž pro srovnání: nejnižší možný plat začínajícího učitele ve stejně velké obci by byl 400 zl. Když si žádal r. 1907 o faru skrzebšskou, uváděl již příjem 700 zl. Podrobný popis fary s výčtem provedených prací uvádí též příloha k vizitačnímu protokolu 1897: ZAO, fond Arcibiskupství Olomouc 1144–1980, inv. č. 2740, karton č. 1219.
- ¹⁴ ZAO, fond Arcibiskupství Olomouc 1144–1980, inv. č. 2740, karton č. 1219.
- ¹⁵ ZAO, fond Arcibiskupská konsistoř Olomouc (1202) 1452–1950, sign. E7, karton č. 2965 (Dlouhomilov). Německy s četnými bohemismy píšící oznamovatel se podepsal jako Josef Schneider, ale nikdo toho jména v Olešné nežil. Na bezplatné pohřby a vůbec na to, že Kužela raději peníze dává, než přijímá, upozornil děkan už při generální vizitaci s dovětkem, že se tím ovšem ztěžuje postavení Kuželova nástupce. Jsme však přesvědčeni, ač důkazů pro to nemáme, že následující dlouhomilovský farář Matěj Vaněk, známý mecenáš malíře a grafika Arnošta Hrabala, se proto na svého předchůdce nehněval.
- ¹⁶ Srovnej ličení v povídce Chlumecký, A.: *Neštěstí pana Damina*. *Nový život* 4, 1899, s. 11.
- ¹⁷ Za ochotně poskytnuté výpisky z dlouhomilovské farní kroniky děkuji ředitelce Státního okresního archivu v Šumperku paní PhDr. Haně Jarmarové. ZAO, fond Karel Dostál-Lutínov 1882–1923 (1974), inv. č. 388, karton č. 7: dopis Kuželův z 24. 6. 1896. Případ rozvráceného procesu skončil před soudem.
- ¹⁸ ZAO, fond Arcibiskupská konsistoř Olomouc (1202) 1452–1950, sign. G1, karton č. 4617 (Dlouhomilov).
- ¹⁹ ZAO, fond Arcibiskupství Olomouc 1144–1980, inv. č. 2740, karton č. 1219 (Dlouhomilov): příloha k protokolu generální vizitace, mimo jiné sazebník štolových poplatků, pořádek bohoslužeb, soupis kaplí, křížů a božích muk.
- ²⁰ ZAO, fond Arcibiskupská konsistoř Olomouc (1202) 1452–1950, sign. E7, karton č. 2951 (Skrzeb). Skrzebšská farnost byla „liberae collationis“, mohl ji tedy arcibiskup udělit podle svého uvážení bez ohledu na jakéhokoli patrona. Tamtéž, sign. E5, karton č. 2775: Kužela napsal hned tři žádosti 28. 3., 2. 4. a 9. 4. 1907, ve kterých obšírně vykládá své důvody.
- ²¹ Tamtéž, sign. G1, karton č. 4678 (Skrzeb); tamtéž, sign. G5, karton č. 4910 (Skrzeb), také zajímavé vizitační protokoly, tamtéž, karton č. 5964 (Skrzeb). Náklady na všechny podniky byly nesmírné a už před válkou dosáhly téměř 30. 000 K. Po válce byla hodnota nastiňádaného kostelního jmění zcela devalvována: například za odebrané zvony dostala farnost roku 1916 částku 1. 804 K, nově však musela koupit už za 12 000 Kč.
- ²² ZAO, fond Arcibiskupství Olomouc 1144–1980, inv. č. 2555, karton č. 791: dekret z 18. 9. 1912 (originál má Státní okresní archiv v Olomouci, fond Archiv fary Skrzeb 1804–1956, inv. č. 82, karton č. 4). Tamtéž, inv. č. 2553, karton č. 790: dekret z 11. 7. 1920 (originál tohoto v ZAO, fond František Kužela 1879–1938, inv. č. 1, karton č. 1) Zatrplost číší z básně Jásá Oreš: Bohu díky (1933, tamtéž, inv. č. 118, karton č. 5) o jmenování sedmi nových kanovníků olomoucké kapituly. Přesto jednomu z nich, Josefu Vyvěčkovu, poslal písemnou gratulaci (tamtéž, inv. č. 29, karton č. 1).
- ²³ ZAO, fond Arcibiskupská konsistoř Olomouc (1202) 1452–1950, karton č. 5966: vizitační protokol Skrzeb 1928. Uvedeno 377 katolíků, asi 120 československých, 5 jiných nekatolíků a 3 bez vyznání. Příslušníci československé církve zpochybnili roku 1924 povinnost obce přispívat na údržbu kostela (Státní okresní archiv v Olomouci, fond Archiv fary Skrzeb 1804–1956, inv. č. 92, karton č. 5).
- ²⁴ ZAO, fond Arcibiskupský kněžský seminář Olomouc 1731–1950, dodatky, nesignováno. Seznam bohoslovců olomouckých v nemocnici meškavších, Tom. I. 1869–1881: do seminární ošetrovny byl Kužela v prvním ročníku přijat 4× (rheuma v zádech, žaludeční obtíže, oteklá tvář, bolení v krku), ve druhém 1× (bolení hlavy) a ve třetím 2× (zánět krku, zachlazení). ZAO, fond Arcibiskupská konsistoř Olomouc (1202) 1452–1950, sign. E7, karton č. 2965 (Dlouhomilov): povolení nosit i při výkonu kněžských funkcí „comam adscitotiam“,

- vlásku. Zdravotní obtíže v Dlouhomilově podrobně vypisuje v žádostech o faru skrbeňskou: tamtéž, sign. E5, karton č. 2775. O Skrbeni viz heslo v Českém slovníku bohovědném, sv. V. Praha 1931, s. 235. Povšechný údaj o době operace mi laskavě pomohla zpřesnit paní Radka Schubertová z Obecního úřadu Brníčko u Zábřeha: v červnu 1903 vypomáhají s duchovní správou P. Alois Dvořák, dlouhomilovský rodák, žijící zde na odpočinku, a P. Josef Seget, kaplan ze sousední farnosti Lesnice.
- ²⁵ Podle sdělení Katastrálního úřadu pro Olomoucký kraj, pracoviště Olomouc, pozemková kniha obce Olomouc-Nová Ulice, knihovní vložka 702, stavební parcela 251, dům č. p. 188 (dnes 87).
- ²⁶ Státní okresní archiv v Olomouci, fond Archiv fary Skrbeň 1804–1956, inv. č. 92, karton č. 5: předávací protokol z 28. 11. 1928.
- ²⁷ ZAO, fond Arcibiskupská konsistoř Olomouc (1202) 1452–1950, sg. D6, kt. 2549: úmrtní oznámení, Zemský úřad Brno zastává výplatu odpočivného ve výši 14. 976 Kč ročně. Příčinou smrti dle úmrtního listu byla arteriosclerosis universalis. V jeho věku nic překvapujícího, nicméně na oběhové potíže (nespecifikovanou srdeční chorobu) si Kužela stěžoval již roku 1895 při sporu s Bouškou a pak 1898 během vyšetřování svých „literárních poklesků“, nelze tedy vyloučit jistou účelovost: „Jsem disgustován...“ Vzájemná korespondence Sigismunda Ludvíka Boušky a Karla Dostála-Lutinova. Vyd. Pavel Marek. Olomouc – Rosice 2002, s. 125, č. 106. ISBN 80-86200-68-X. ZAO, fond Arcibiskupská konsistoř Olomouc (1202) 1452–1950, sign. C16, karton č. 2331.
- ²⁸ O chystaném pohřbu přinesl zprávu Našinec 74, 1938, 25. 6., s. 2. Viz též Kachník, J.: Vzpomínka... (cit. v pozn. č. 5).
- ²⁹ Kohout, Š. – Veličková, H.: Literáti Olomoucka očima historika a grafoložky. In: Z paměti literární Olomouce 2, Olomouc 2006, s. 264–292. ISBN 80-7182-206-X. Kapitola o F. Kuželovi na s. 271–276.
- ³⁰ Okresní soud Olomouc, spis D II 592/38: údaj o nástupu K. Dostálové do služby na s. 32. Zápis o jejím úmrtí v matrice zemřelých farnosti Nová Ulice, rok 1939, poř. č. 38, s. 443. Narodila se 22. 8. 1872 jako dcera Josefa Dostála, domkáře z Mrskles, a jeho ženy Pavlínny Tandlerové (za laskavé sdělení děkuji panu Petru Nekardovi z Magistrátu města Olomouce). ZAO, fond Úřední soud Olomouc 1938–1945, spis 3 V 46/39, karton č. 57: Dům v Čajkovského ul. zdědila neteř Růžena Sedláčková (dcera sestry Dostálové), která v domácnosti přes 30 let posluhovala, a předala jej podle vůle Dostálové hned odevzdací listinou z 12. 4. 1940 Matici svatokopecké, přičemž jí zůstalo doživotní užívací právo. Matici pak byl dům konfiskován 3. 6. 1952 ve prospěch Jednotného národního výboru Olomouc (za laskavé sdělení děkuji Ing. Vlastimilu Hofírkovi z Katastrálního úřadu pro Olomoucký kraj, pracoviště Olomouc). Byl demolován na přelomu 60. a 70. let, přibližně na jeho místě dnes stojí panelový dům stejného orientačního čísla. Není dochován ani demoliční výměr, blíže určující datum zániku, jeho vzhled nezachycuje ani fotodokumentace v olomouckém pracovišti Národního památkového ústavu. Plánová dokumentace však alespoň obsahuje náskry uliční a zahradní fronty (za laskavé zpřístupnění dokumentace k domu děkuji paní Michaela Bučkové z archivu stavebního odboru Magistrátu města Olomouce).
- ³¹ ZAO, fond Oldřich Svozil (1904) 1921–1984 (1994), inv. č. 194, karton č. 10. V nové verzi v následující poznámce citovaného článku (asi z roku 1979) potvrzuje, že J. Springer je autorem soupisu.
- ³² Strojopis uložen tamtéž, inv. č. 147, karton č. 7. Lektorský posudek tehdy mladičského Jiřího Stýskala z katedry českého jazyka byl místy až nespravedlivě přísný, tamtéž, inv. č. 194, karton č. 10.
- ³³ ZAO, složka o fondu Fr. Kužela: č. j. Sar 744/71 (bez přírůstkového č.); č. j. Sar 709/72 z 14. 6. 1972 (přírůstkové č. 8/72).
- ³⁴ ZAO, fond Oldřich Svozil (1904) 1921–1984 (1994), inv. č. 147 (strojopis), inv. č. 194 (fotokopie dopisu Zolova a dopis J. Springera z 11. 3. 1960, v němž se cituje dopis E. Parmy se vzpomínkou J. Kužely).
- ³⁵ Bitnar, V.: Literární dílo Adama Chlumeckého. Archa 26, 1938, s. 243–247. Je to vlastně rozšířené heslo z Českého slovníku bohovědného, sv. V. Praha 1931, s. 235.
- ³⁶ Putna, M. C.: Česká katolická literatura 1848–1916. Praha 1998, s. 318. ISBN 80-7215-059-6. Putnův názor takřka doslovně přejímá František Všetická, viz pozn. č. 51.
- ³⁷ Z početných recenzí námátkou vybíráme dvě z různých dob od mužů katolicky cítících, Bílý, F.: Nové písemnictví. Osvěta 14, 1884, s. 280. Vychodil, P.: Posudky. Hlídka 29, 1912, s. 721–722. Nijak ale autora nešetří. Vychodil vytýká příliš chladně objektivizovaný přístup vypravěče, děj zatížen zbytečnými detaily, slabá pointa, nezřetelný sled vyprávění, neurčitá charakteristika osob. Bílý kárá krajní naturalismus, zostřený ještě nadsázkou, není-li zjemněn satirickým pojetím, též karikatury postav nevhodné pro svou nepravděpodobnost. Kladně hodnotí Kuželu Ottův slovník naučný sv. XII. Praha 1897, s. 251.
- ³⁸ Báseň Česká hymna: ZAO, fond František Kužela 187 1938, inv. č. 130, karton č. 6. O Macharovi viz Památník národního písemnictví v Praze, literární archiv, fond Karel Dostál-Lutinov 1893–1921, dopis F. Kužely z 30. 3. 1898. Ostře protihlinkovská báseň Ku zradě vlasti (1933), protiněmecké Zkroftě je kázní (1932?), Cizota (1931), vše ZAO, fond František Kužela 1879–1938, inv. č. 125, karton č. 6. Mimochodem, svou aktuálností pozoruhodná je báseň Ej, tlama války o vraždě německého disidenta Karla Rolfa Formise ve Štěchovicích v lednu 1935 (tamtéž, inv. č. 127, karton č. 6).

- ³⁹ Poněvadž originál dopisu je nyní nezvěstný, cituji dle strojopisu článku Oldřicha Svozila: Několik listů z pozůstalosti Adama Chlumeckého (ZAO, fond Oldřich Svozil (1904) 1921–1984 (1994), inv. č. 147, karton č. 7) a podle fotokopie (tamtéž, inv. č. 194, karton č. 10):
- ⁴⁰ Na polské zdroje poukázal A. V. (=Augustin Vrzal) v recenzi Andělů. Hlídka literární 3, 1886, s. 93–94; na Vernea připadl –pp– v Naší době (viz následující pozn.) O Bensonovi průřezový článek Michalka, B.: Pán světa. Zabudnutá anti-utópia Roberta H. Bensona. Te Deum 1, č. 2, s. 44–46, č. 3, s. 48–50.
- ⁴¹ ZAO, fond Arcibiskupství Olomouc 1144–1980, inv. č. 2740, karton č. 1219 (Dlouhomilov): soupis pořízen u příležitosti generální vizitace r. 1897. P. Marek, c. d., s. 184, č. 173: v reakci na nepříznivý posudek autora –pp– v časopisu Naše doba 3, 1896, s. 758–759, píše Bouška Dostálovi: „Je to pravda. Pravda celá, až na to, že má vzory, které prý imituje. To myslím je lež. Pochybuji, že Chlumecký »vzory« ty vůbec viděl. Zná jeho knihovnu a jeho znalost cizích literatur je malá.“ Bouška se Kuželý zastal mimochodem i v článku Otakar Březina, Nový život 1, 1896, II. pol., s. 6, kde odmítá obviňování z plagiátu polských autorů: „Vím určitě, že Chlumecký je v té příčině zcela samostatný.“ Recenzent Naší doby vytýká mj. „Jest to pokus o styl apokalyptický, visionářský – vzory: bible, Lamennaisova »Slova víry«, Slowackého »Anelli«, Krasiňského »Iridion« a jiní polští messianisté, leží tu na snadě. Po této slohově, formální stránce jest »Evangelium svobody« práce čistě imitační. (...) Je to chaotická směsice fantasie biblické a verneovské (...)“
- ⁴² Chlumecký, A.: Andělé pyšní. Brno 1886, s. 15. Souvislost s líčením zkázy pražského mariánského sloupu v pamětech Franty Sauera nastínil Hora, P.: Kde kdysi stával mariánský sloup. In: Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, facultas philosophica, Moravia 6, 2008, s. 26–27. ISBN 978-80-244-1904-6.
- ⁴³ Chlumecký, A.: Evangelium svobody. Kutná Hora 1896, s. 95.
- ⁴⁴ ZAO, fond Arcibiskupská konsistoř Olomouc (1202) 1452–1950, sign. C16, karton č. 2331: Motivy přijetí pseudonymu objasňuje v dopise konsistoři z 19. 6. 1898. Výjimečně užíval i pseudonymů jiných, např. Albuin Chronos, Abraham Chmel, V. Šán (takto chtěl vystupovat v almanachu Pod jedním praporem, poněvadž se cítil zhanoben příkrým posudkem kritika pod značkou –ŷ– (=Bruno Sauer alias František Kyselý) Romanci o rejdech čertových v Hlídce literární 12, 1895, s. 15–16, ale Bouška toto střídání jmen nedovolil).
- ⁴⁵ Není nezajímavé, že Kuželá nabízel nejprve „Pséka“ Novému životu, ale K. Dostál příspěvek odmítl, že je přepjatý – Památník národního písemnictví v Praze, literární archiv, fond Karel Dostál-Lutinov 1893–1921, dopis F. Kuželý z 15. 12. 1896. P. Marek: c. d., s. 274, č. 302, Bouška píše Dostálovi nedatovaný list z poloviny února 1896: „Ale hrůza! Adam Chlumecký tam (v Čase) píše »Co je pséka«, čtu ze života »mormonských« (v edici mylně moravských) kněží. Je to paskvil na kněžstvo moravské. Hanba! Do Času k tomu! To bude škandál!!“
- ⁴⁶ Z literární Jednoty olomoucké: Adam a Eva. Museum 32, 1898, s. 190. Na stránkách časopisu se pokusil Kuželu obhájit olomoucký seminarista Ad. K. Bohdan článkem Adam Chlumecký. Museum 33, 1898, s. 31–32, ale otištěn byl jenom začátek, ohlášené pokračování asi „někdo“ zakázal uveřejnit. Pro zajímavost dodám, že pod uvedeným pseudonymem se skrýval Adolf Kubis (1876–1958), pozdější tajemník Národní jednoty pro východní Moravu, jenž se o čtyři roky později stal stejně nadšeným a proticírkevně naladěným masarykovcem.
- ⁴⁷ Vyšetřování je podchyceno v ZAO, fond Arcibiskupská konsistoř Olomouc (1202) 1452–1950, sign. C16, karton č. 2331, složka Kuželá. Závěr posledního posudku z 18. 12. 1898 zní, že je nadaným spisovatelem, ale měl by se vyhnout výstřednostem, což by mohla zajistit předběžná kontrola na konsistoři. V ZAO, fond Karel Dostál-Lutinov 1882–1923 (1974), inv. č. 388, karton č. 7, se tohoto případu týkají Kuželovy dopisy z 24. 6. 1898, 10. 4. 1903 (zde citován výrok Kohnův), 2. 12. 1906; v Památníku národního písemnictví v Praze, v literárním archivu, fond Karel Dostál-Lutinov 1893–1921, pak dopisy z 15. 12. 1896, 28. 10. 1897, 18. 1. 1898, 8. 3. 1898, 23. 4. 1898, 4. 8. 1898, 5. 3. 1899 Z dopisů plyne, že Kuželovi zůstalo i po osmi letech 800 kusů z celého tisícového nákladu, ale bál se to prodávat, aby si ušetřil další možné popotahování.
- ⁴⁸ Bouška, S.: Adam a Eva. Nový život 3, 1898, s. 192. Další citáty jsou z dopisů Dostálovi, Marek, P.: c. d., s. 339, č. 396; s. 369, č. 434. V prvně citovaném listu z 2. 11. 1896 píše Bouška, že u něj Kuželův rukopis leží „už dlouho“. A někdy v polovině listopadu píše, že žádá rukopis zpět, neboť má jiného nakladatele (tamtéž, s. 347, č. 402).
- ⁴⁹ ZAO, fond Družina literární a umělecká (1850) 1913–1954 (1972), inv. č. 7, karton č. 2. Svozil, O.: Dvacetpět let Družiny literární a umělecké v Olomouci. In: Poselství (viz pozn. č. 7), s. 169–178.
- ⁵⁰ Slavík, B.: To bylo símě hořčičné... In: Símě hořčičné. Památník Slovanského gymnasia v Olomouci. Olomouc 1947, s. 56.
- ⁵¹ Putna, M. C.: c. d., s. 318–321. Kvůli úplnosti, jako příklad akademického opisování již opsaného, zde zmiňuji i Františka Všetěčku: Olomouc literární. Olomouc 2002, s. 76–79. ISBN: 80-7198-523-6. Všetěčka jde zcela v Putnových stopách, píše-li: „Husité jsou Chlumeckým líčení jako rozhádaná a zbabělá cháska, a především jako loupežníci: (...) Katolické protivníky husitů charakterizuje naopak Chlumecký jako ušlechtilé a řádné lidi.“ Zjištění, že Kuželovy postavy nazývaly husity slovy fírlíci, bobisudi či rumpíci nevypitvaní otřáslo zřejmě Všetěčkou natolik, že objektivního hodnocení není schopen. Spolu s Hýskem, M.: Literární Morava

v letech 1849–1885. Praha 1911, s. 256, píše, že Kuželovy povídky jsou polemikou s dobově konvenčním obrazem husitství, namísto Třebízkého (jak tvrdí Hýsek) však údajně potírá Jiráska. Jak je Všetíčka seznámen s Kuželovou osobností, svědčí nejlépe to, že se ani nepokusil najít na mapě onu „Liptáň u Potštátu“, kde měl působit (jméno Luboměř pod Strážnou se jako úřední český název německého Liebenthalu prosadilo už roku 1924); ani netuší, že v Olomouci vlastnil bezmála čtvrtstoletí dům, což je u díla, věnujícího se právě olomoucké literatuře a doprovázeného fotografiemi domů s místními literáty spojených, opravdu zarážející. Hýska a Bitnara (viz pozn. 35) doslova recituje i Jaroslav Med, autor Kuželova biogramu v Lexikonu české literatury II/1. Praha 1993, s. 408–409. ISBN: 80-200-0468-8. U badatele jeho formátu dosti překvapuje, že se spolehl zrovna na Hýskovu práci, vůči jejíž předpojatosti byly vznášeny námitky hned po vydání.

Resümee

František Kužela alias Adam Chlumecký. Priester und Schriftsteller

Štěpán Kohout

František Kužela (1854–1938), geboren in Rokytnice bei Přerov (Prerau), Priester, Dichter und Schriftsteller, der am öftesten unter dem Pseudonym Adam Chlumecký schrieb. Er studierte in Olomouc (Olmütz) an dem Slawischen Gymnasium und danach an der Theologischen Fakultät, geweiht 1880. Den größten Teil seines Lebens wirkte er als Pfarrer in Dlouhomilov bei Šumperk (1891–1907) und in Skrbeň bei Olomouc (1907–1928). Im Ruhestand lebte er mit seiner Hausfrau Kristina Dostálová in Olomouc, wo beide gemeinsam ein Haus besaßen. Er wurde mit dem Recht den Dechantenkragen zu tragen (1912) und mit dem Titel Konsistorialrat (1920) ausgezeichnet. Seine Dichtertätigkeit repräsentieren am besten drei umfangreiche Gedichte *Apokalypse otroků* (*Sklavenapokalypse*, 1881), *Andělé pyšní* (*Die stolzen Engel*, 1886) und *Evangelium svobody* (*Evangelium der Freiheit*, 1896), apokalyptische Visionen der Menschheitszukunft. Als Prosaiker konzentrierte er sich auf kleinere Formen, die in den Zeitschriften abgedruckt und in umfassende Buchauswahl zusammengefasst wurden. Er schrieb vor allem realistische Erzählungen aus dem Dorfleben (*Lidé, jak jsou – Menschen wie sie sind*, 1884; *Povídky – Erzählungen*, 1908) und historische Erzählungen aus den Hussitenzeiten (*Historické povídky – Historische Erzählungen*, 1910; *Z husitských dob – Aus den Hussitenzeiten*, 1912). Als Schriftsteller wurde er für seine Orientierung auf den anspruchslosen Volksleser und für seine zeitlich nicht konventionelle Auffassung der Hussitenbewegung kritisiert. Sein Roman *Adam a Eva* (*Adam und Eva*, 1897) nahm kritisch einige Erziehungsformen und Bildung der künftigen Geistlichkeit wahr, die Untersuchung der kirchlichen Behörden mündete trotz seiner Befürchtung in keinen Regress. Kužela war als kompromissbereiter Kandidat der erste Vorsitzende des Vereins der katholischen Künstler *Družina literární a umělecká* (*Literarische und künstlerische Gesellschaft*) (1914–1919).

**Marianum, Salesianum a Leopoldinum a jejich dřívější vybavení
K 20. výročí obnovení Arcibiskupského kněžského semináře v Olomouci
(1990–2010)**

**Marianum, Salesianum and Leopoldinum and Their Original Furnishings
On the 20th Anniversary of the Archbishop's Theological Seminary in Olomouc
(1990–2010)**

Jana Krejčová

Abstrakt

Marianum, Salesianum a Leopoldinum, to jsou hlavní budovy, které užíval Arcibiskupský kněžský seminář v Olomouci. Po jeho zrušení v roce 1950 bylo vnitřní vybavení prakticky zlikvidováno. Nezvěstnými se staly i ty předměty, které měly dalším generacím připomínat zásluhy, velkorysost a statečnost seminárních představených i dalších církevních osob. V dalších čtyřiceti letech prošly bývalými seminárními budovami tisíce studentů především pedagogických oborů. Těm samozřejmě nebyl předkládán důvod vzniku budov, naopak byl úpravami interiéru potlačován a smazáván. Nyní popisované nemovitosti znovu patří původnímu majiteli a je v nich, tak jako v minulosti, opět vychováván kněžský dorost.

Abstract

Marianum, Salesianum, and Leopoldinum are the main buildings that used to house the Archbishop Theological Seminary in Olomouc. After it was closed down in 1950, the interior furnishings were basically disposed of. Even those items that were to remind the future generations of the merits, generosity, and courage of the seminary representatives and other clerical persons were lost. In the next forty years, the former seminary buildings served for thousands of students of mainly pedagogical fields. The original purpose of the buildings was to be concealed and therefore the interiors were remodelled in order to suppress and eventually remove it. Nowadays the buildings in question are once again in the hands of the first owner, serving for, just like in the past, education of young priests.

Klíčová slova: Olomouc, kněžský seminář, budovy, zařízení.

Key words: Olomouc, theological seminary, buildings, furnishings

ÚVODEM

Areál Arcibiskupského kněžského semináře v Olomouci tvoří tři hlavní budovy, a to Marianum, Salesianum a Leopoldinum. Spolu se sousedícím kostelem sv. Michala se rozkládají na nejvyšším místě Michalského kopce.

V popisu budov budeme vycházet ze stavu k roku 1950,¹ a to s přihlédnutím ke starší minulosti. Při popisu inventáře a mobiliáře se zaměříme jen na kusy umělecké či historické ceny, příp. na ty předměty, které byly či jsou výjimečné. Běžným mobiliářem a inventářem se zabývat nebudeme.

Arcibiskupský kněžský seminář byl vládním nařízením číslo 112 o bohosloveckých fakultách ze dne 14. července 1950 zrušen a uzavřen, pracovní smlouvy byly ukončeny k 31. srpnu 1950. Budovy dostala přiděleny Fučíkova pedagogická škola, kterou do roku 1990 vystřídaly další ústavy zřízené pro výchovu učitelů. Krátce byla činnost olomouckého kněžského semináře obnovena v letech 1968–1974, seminaristé byli ubytováni jednak v arcibiskupské rezidenci a částečně i na bývalém kapitulním děkanství. Nynější Arcibiskupský kněžský seminář byl otevřen 27. září 1990.

Protokol, jehož předmětem bylo převzetí budov bývalého Arcibiskupského kněžského semináře od zmocněnce Státního úřadu pro věci církevní Františka Láťala, byl sepsán 24. listopadu 1950. Předávky se zúčastnili Ladislav Horák, Evžen Černý a Jaroslav Beneš z církevního oddělení KNV v Olomouci, Jan Schwáb ze IV. referátu KNV v Olomouci, dr. Ladislav Hužva ze II. oddělení KNV v Olomouci, zmocněnec Státního úřadu pro věci církevní František Láťal, pověřenec zmocněnce téhož úřadu František Chytil a za Pedagogické gymnázium jeho ředitel PaedDr. Jaroslav Just. Ten postupně přešel do funkce děkana Pedagogické fakulty Univerzity Palackého a v této funkci vytrval do roku 1969, kdy byl penzionován.

Dnem převzetí skončilo finanční hospodaření semináře a všechny závazky vzniklé po tomto dni přejal Krajský národní výbor, který vzal na vědomí, že některé stavební úpravy může provádět jen po předchozím souhlasu náboženského fondu. Za konečnou likvidaci inventáře a zařízení odpovídal pověřenec zmocněnce František Chytil, který se souhlasem církevního oddělení Krajského národního výboru inventář odprodával. Částka za prodaný inventář byla odeslána náboženskému fondu. *„Předměty, jež jsou určeny pro bohoslužebné úkony a pro účely církevní, budou umístěny v menší kapli v budově semináře. Další dispozice s těmito předměty jsou vyhrazeny náboženskému fondu. Za jejich řádné uskladnění a evidenci zodpovídá s. František Chytil. Pokud se týká dalšího umístění, příp. přestěhování slovanské knihovny a seminární knihovny, bude toto dohodnuto mezi IV. referátem Krajského národního výboru v Olomouci, církevním oddělením Krajského národního výboru a Univerzitní knihovnou v Olomouci, která jest pověřena Státním úřadem pro věci církevní správou těchto knihoven.“* Ještě v roce 1976 byly v jedné z bývalých kaplí uloženy knihy ze seminárních knihoven, které si, tehdy již Státní vědecká knihovna, neodvezla.

K výše uvedenému dodejme, že soudruh František Chytil byl za svou práci honorován z částky utržené za prodaný inventář. Proto od 3. srpna 1950 do 31. října 1950 odpracoval 589(!) hodin přesčas, zapláceno mu bylo 14 136 Kčs a k tomu diety 3 710 Kčs.

Movitý seminární majetek byl tedy rozprodán, některé kusy byly snad již dříve odvezeny na jiná místa, jiné byly jistě odneseny nebo zničeny. Ostatně nikdo z tehdy přítomných nepředpokládal, že bude ještě někdy seminář obnoven.

Historie, popis exteriéru budovy

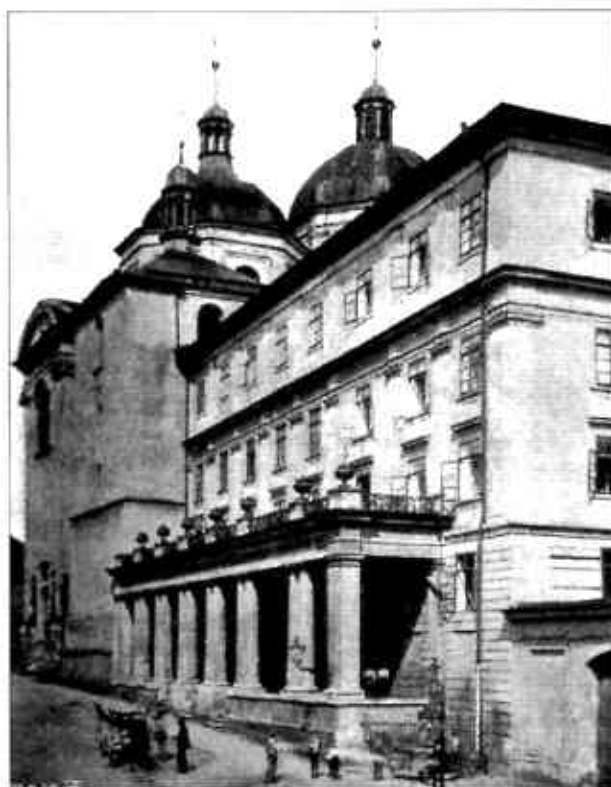
Marianum, přiléhající ke kostelu sv. Michala, bylo přestavěno v letech 1839–1840 a vysvěceno 30. listopadu 1841 arcibiskupem Maximilianem Josephem Gottfriedem svob. pánem Sommerau-Beeckhem (1837–1853). Arcibiskup tak zrealizoval vizi, na kterou pomýšlel již jeho předchůdce kardinál Rudolf Johann, arcivévoda rakouský (1819–1831), a na kterou nechal jeho následovník arcibiskup Ferdinand Maria hrabě Chotek (1831–1836) vytvořit plány u svého stavebního rady architekta Antona Arche.²

Popis budovy vydal na oboustranně tištěném listu formátu A2 olomoucký tiskař Alois Skarnitzel.³ V tehdejší novostavbě byla kaple, knihovna, místnost pro konference, jídelna, rekreační sál, sedm studoven, sedm velkých a čtyři malé ložnice, místnost pro cvičení se v hudbě, seminární kancelář, osm obytných světnic pro představené, dvě pro inspektora, čtyři pro již vysvěcené kněze, šest jednotlivých obytných světnic, pět nemocničních, hovorna, vrátnice, čtyři místnosti pro služebnictvo, dvě pro služebnice (ve zcela odděleném přízemí), prostorná kuchyně se skladišti a sklepy a koupelna s prádelnou.⁴

Nová budova sousedila na jižní straně s volným prostranstvím, na kterém v roce 1845 vyrostla budova městské německé dívčí školy. Ta byla se seminářem ze strany náměstí spojena zdí, opatřenou vraty. Před chystanou přístavbou Salesiana se na počátku školního roku 1909/1910 dívčí škola vystěhovala.

Na pohlednici z doby kolem roku 1903, vydanou Romualdem Prombergerem v Olomouci,⁵ vidíme na místě jižních venkovních schodů vedoucích do sloupoví sochu sv. Šebestiána (?), stojící na bohatě zdobeném podstavci obklopeném kovovým oplocením. Na jiné pohlednici se záběrem na část budovy dívčí školy je zobrazen namísto schodů jen kovový plot, socha chybí. Pohlednice z roku 1914 již dokumentuje novou úpravu jižního vstupu do sloupoví ve formě schodiště.

Horní galerie zmíněného sloupoví (prostyl) se dvanácti toskánskými sloupy, přistavěného k průčelí Mariana ze strany tehdejšího náměstí Maxe Josefa, je opatřena monumentálním majuskulním nápisem,⁶ vázami a erbem zakladatele. Nápisem se oznamuje, že toto dílo nechal ze svých prostředků rozšířit a zvelebit kníže-arcibiskup Maximilian Joseph Gottfried svob. pán ze Sommerau-Beeckh v roce 1840. Na stavbu věnoval 70 tisíc zlatých. Plech na střechu sloupoví dodala Maximilian-Joseph-Hütte ve Frýdlantu nad Ostravicí, tedy železářny řečeného arcibiskupa.

Marianum s portikem v roce 1903
(Fotoarchiv Vlastivědného muzea v Olomouci)

Do fasády Mariana v prostoru prostylu jsou osazeny litinové desky s těmito nápisy:

- (1.) GREGORIO XVI. / PONTIFICE. MAXIMO. / FERDINANDO. I. / IMPERATORE. ET. REGE. S. A. / ANTONIO. COMITE. MITTROWSKY. / SUPREMO. STUDIORUM. PRAESIDE. / ALOYSIO. COMITE. AB. UGARTE. / MORAV. ET. SIL. GUBERNATORE. / IOSEPHO. L. B. DE. LAUER. / URBIS. MUNITAE. PRAEFECTO. / RUDOLPHO. COMITE. STADION. THANNHAUSEN. / CIRCULI. OLOMUCENSIS. PRAEPOSITO. / DRE. ANDREA. TEITTELES. / RECTORE. UNIV. MAGNIFICO. / GUILLEMO. SCHWEIDLER. / URBIS. OLOMUCENAE. CONSULE. / EDUARDO. EQUITE. AB. UNCKHRECHTSBERG. / CLERICORUM. ANTISTITE. //
- (2.) AD. / MAIOREM. DEI. / GLORIAM. / ET. / ECCLESIAE. / CATHOLICAE. / INCREMENTUM. //
- (3.) RELIGIONI ET PATRIAE / AEDES / SOLENNI. RITU. DEDICAVIT. / MAXIMILIANUS. IOSEPHUS. / E. L. L. B. B. DE. SOMERAU BEECKH. / ARCHIEPISC. OLOMUCENSIS. / PRINCEPS. DUX. / PRIDIE CALENDAS DECEMBRES / ANNI. SALUTIS. / MDCCCXLI. //
- (4.) PIO PP. X. / PONTIFICE MAXIMO / FRANCISCO JOSEPHO I. / IMPERATORE AC REGE / CAROLO COMITE STÜRGKH / C. R. MINISTRO A CULTU ET INSTIT. / CAROLO L. B. HEINOLD / SUPREMAS IN MORAVIA VICES TENENTE / CAROLO BRANDHUBER / URBI PRAEFECTO / EDUARDO DOMINIK / THEOL. FACULTATIS DECANO / ALOYSIO DEMEL / A. E. CLERICORUM SEMINARII SUPERIORE. //
- (5.) AEDES CONTIGUAS / COLLATIS C. R. REGIMINIS / OPIBUS ET SUIS / AD / MAIOREM DEI GLORIAM ATQUE / ECCLESIAE CATH. INCREMENTUM / PRAESENTIBUS HISCE AUXIT / NOVAMQUE HANC MOLEM / RELIGIONI ET PATRIAE / DIE XXIX. OCTOBRIS ANNI MCMXI. / SOLLEMNI RITU DEDICAVIT / FRANCISCUS SALESIUS / PRINCEPS ARCHIEPISCOPUS. //

První tři desky jsou starší, týkají se přestavby Mariana dokončené v roce 1841. Další dvě byly instalovány u příležitosti dokončení stavby Salesiana roku 1911.

Přízemí

Vrátnice Mariana a jí přilehlá místnost byly v roce 1950 vybaveny mimo jiné celkem dvanácti obrazy, z nichž, soudě dle seznamu, mohly být cenné nejméně dva, bohužel blíže nepopsané oleje.

Přízemím se táhne dlouhá chodba, zbytek původního dominikánského kláštera, otevřená do pater. Její úpravu provedl v letech 1910/1911 architekt Josef Šálek⁸ z Brna, autor např. kostela sv. Cyrila a Metoděje v Olomouci-Hejčíně. K výmalbě seminárních chodeb se např. přikročilo na příkaz ministerstva kultu a národní osvěty, protože již byla 15 let stará. Práce byla tehdy rozvržena do tří let, tj. 1924–1926.⁹

Hlavní výzdobu dolní části chodby tvořilo ještě v roce 1950 třináct rozměrných olejomalb: *Kalvárie* (popsáno jako *Tři muži s kříží a s andílky na nebi*), olej, 245×162 cm; *Sv. František Xaverský vyhání zlého ducha*, olej, 245×162 cm; *Kladení Ježíše do hrobu*, olej, 220×180, vypůjčeno z farního úřadu u sv. Michala; *Kristus Pán na poušti*, olej, 225×215 cm, totéž; *Utišení bouře na moři*, olej, 215×214 cm, totéž; *Uzdravení slepce u Jericha*, olej, 230×220 cm, totéž; *Pokušení na poušti*, olej, 230×220 cm, totéž; *Uzdravení desíti malomocných*, olej, 230×220 cm, totéž; *Sv. Jan Nepomucký*, olej, 165×135 cm, totéž; *Sv. Antonín Padovský*, olej, 170×127 cm, totéž; dále *Pád Ježíše Krista* (zastavení Křížové cesty?), olej, 240×140 cm, v rámu nahoře půlkulatě zakončeném; *Sv. Alois* (z Gonzagy), olej, 240×140 cm, a *Sv. František Xaverský*, olej, 240×140 cm. Výzdobu doplňovala na konzole postavená dřevěná zlatená socha sv. Alexia o rozměrech 125×50 cm. Doplňme ještě, že Bolek k roku 1936 uvádí v kněžském semináři dva obrazy Ignáce Raaba,¹⁰ a to *Večeři Páně* a *Mučení bl. Jana Sarkandera*. Vzhledem k neodbornému způsobu

zápisu do inventurního seznamu nelze u obrazu *Večeře Páně* potvrdit, zda se v semináři ještě v roce 1950 nacházel. Obraz *Mučení bl. Jana Sarkandera*,¹¹ olej z poloviny 18. století od neznámého autora, je v současné době zavěšen na chodbě blíže bývalé Oratoře. Čtyři z výše jmenovaných olejů (*Kristus Pán na poušti*, *Utišení bouře na moři*, *Uzdravení slepce u Jericha* a *Uzdravení desíti malomocných*) bývaly zavěšeny v bývalé jídelně starého semináře a v době obnovení semináře, resp. v roce 1969 byly přeneseny do kaple sv. Anny.¹²

Na dolní chodbě starého semináře u vysokého dřevěného kříže s korpusem Krista, umístěného vlevo od dveří do Oratoře, konávali seminaristé nejméně ve třicátých letech dvacátého století vždy 1. listopadu večer svou soukromou pobožnost. Pod křížem roze-stavěli fotografie svých zemřelých kolegů a profesorů všech tří seminářů (velkého v Olomouci a malých v Kroměříži a Bruntále) i profesorů bohoslovecké fakulty. V dalším týdnu bývalo za tyto zemřelé slouženo slavné rekviem, později se rekviem sloužilo i za zemřelé rodiče bohoslovců a dobrodince semináře. V dušičkovém období bohoslovci nezapomínali navštívit hroby profesorů, představených semináře a dobrodinců, pochovaných na olomouckém hřbitově.

Na jedné ze zdí dolní chodby bývala mramorová deska o rozměru 150×100 cm s kulatou bronzovou intronizační portrétní plaketou¹³ arcibiskupa Leopolda Prečana (1923–1947). Jiné dvě mramorové desky byly osazeny na odpočívadle schodiště z dolní chodby do mezipatra Mariana. První deska se sádrovou hlavou umučeného seminárního ekonoma P. Kamila Jaroše, druhá s bustou rovněž umučeného vicerektora P. Jaroslava Šumšala.¹⁴ Obě vytvořil Julius Pelikán v roce 1947. Na desce J. Šumšala byla vyryta slova: „KDO SE NEOBĚTUJE, NIC VELKÉHO NEVYKONÁ“. Tamtéž byl zavěšen obraz s blíže neurčeným náboženským námětem, který je v soupisu z roku 1950 označen jako cenný. Na čestném místě ve středu mezi pamětními deskami umučených kněží stála sádrová plastika Krista, monumentální Pelikánovo dílo z roku 1935. Její podstavec byl opatřen nápisem „VENITE AD ME OMNES“. Celek popisuje Mazur¹⁵ takto: „*Posvátný klid, láska a velebnost vyzařují z díla, které je určitě vrcholem dosavadní umělecké tvorby.*“ Ze stejného roku pochází i bronzový odlitek sochy Krista, umístěný na náhrobku rodiny Wesselsových a Dubských v Lošticích. Po srovnání fotografie sádrové plastiky a odlitku lze s jistotou tvrdit, že jde o totožné dílo.

Zde se nabízí místo pro zamyšlení, kde se nachází vůbec poslední Pelikánova práce, kterou byl portrét Mons. Fr. Cinka, někdejšího spirituála. Snad byl či je uložen u rodiny, ale také nelze vyloučit možnost dřívějšího uložení v semináři.¹⁶ Víme však, že existuje Pelikánova bronzová busta rektora Generálního semináře P. Josefa Dobrovského, kterou Mazur charakterizuje takto: „*Sochař dal portrétu výraz soustředěného vnitřního vidění, vroucnost moudrého pohledu člověka, který živil síly a naděje národa,*“ ale neuvádí její původní umístění.¹⁷ Busta stávala ke cti J. Dobrovského a na náklady města (!) na Hradisku (na mramorovém podstavci ve výklenku naproti dveřím do kaple), a to od 15. října 1929¹⁸, nyní je přemístěna do nemocniční knihovny.

Vraťme se do dolní chodby Mariana, kde v nedaleké blízkosti vrátnice a na ni navazujícího bytu vrátného byl do roku 1950 archiv. Tehdy tam byly v trezoru uloženy čtyři knihy vázané v kůži, kadidelnice, kalichy, kropenky, zvonky a jiné předměty. Po pravé straně chodby následovaly hovorna, telefonní centrála a dva pokoje pro hosty. V přízemí staré budovy měl také svůj byt seminární řezník, po něm zůstala jen klec pro ptáky.

Budova Salesiana před rokem 1915
(Foto: archiv autorky)

Ve velké jídelně byla ještě k roku 1950 zaznamenána malá dřevěná kazatelna s jedním elektrickým světlem, v čele místnosti velký dřevěný kříž a pět rozměrných olejomalb bez bližšího popisu. Vzhledem k jejich umístění se dá předpokládat, že šlo o stará a možná i cenná díla.

V místnosti patřící k jídelně, ve skladištích a stolařské dílně se při inventuře nenašlo nic zajímavého. Zato v malé jídelně na protější straně byly nalezeny dvě sošky a Ježíšek „v kolébce“, tj. v jesličkách, sádrová plaketa arcibiskupa Antonína Cyrila Stojana (1921–1923) a jiná sádrová plaketa s motivem *Krista Dobrého Pastýře*.

V mezipatře starého bočního schodiště byla umístěna kancelář vicesuperiora P. Josefa Olejníka, několik obytných světniček, vicesuperiorův byt a byt ekonoma P. Aloise Srovnalíka, vybavené běžnými reprodukcemi obrazů.

V osmi světničkách bohoslovců nebyla žádná zvláštní výzdoba vyjma blíže nepopsané olejomalby P. Marie, místnosti byly jen prostě zařízeny. V části bývalého bytu J. Olejníka je nyní pravoslavná kaple sv. Mikuláše.

Kaple sv. Cyrila a Metoděje, 30. léta 20. století
(Foto: archiv autorky)

Krejčovská dílna o předsíni a dvou místnostech, situovaná nad vrátnicí, byla v roce 1950 nevyklizená, zůstal v ní potřebný materiál údajně sepsaný ve zvláštním seznamu, který se ovšem nedochoval. Jako poslední v dílně pracoval snad Václav Kukla, krejčovský mistr a dlouholetý kostelník u sv. Michala.

V dubnu roku 1969 vypsala Rektorát Univerzity Palackého soutěž na umělecká díla připomínající především upálení se Jana Palacha. Vítězná díla měla být instalována ve vstupní části koleje, kterou ještě tehdy užívala Pedagogická fakulta UP, tedy ve starém Marianu. Palachovým jménem měla být kolej také nazvána. V důsledku známých politických změn ovšem k přejmenování koleje nedošlo.

Oratoř (též kaple sv. Jana Sarkandra), uváděná dříve jako kaple prvního ročníku, přízemí Mariana²¹

Oratoř se nachází na dolní chodbě mezi křížovou chodbou sousedního kostela sv. Michala a hlavní seminární chodbou. Do kaple se vstupuje dvojitými dvoukřídlými, bohatě intarzovanými dveřmi. Nadpraží portálu dodnes zdobí štukový reliéf s andílkou. U vchodu do kaple byly v roce 1950 postaveny na hnědých (!) podstavcích vysokých 47 cm třímetrové sádrové sochy sv. Cyrila a Metoděje.

Oratoř (též kaple bl. Jana Sarkandra), 30. léta 20. století (Zemský archiv Opava, pobočka Olomouc, inv. č. 3933, MA 164, Album fotografií z kněžského semináře v Olomouci, 1948, 1808.)

Zákristie byla zřízena z části seminární knihovny. Nad vchodem do zákristie byl figurální reliéf, který dle²² návrhu spirituála v roce 1939 provedl Josef Hladík, Olomouc, umělecký velkozávod sochařský a štukatérský, za 600 korun.²³ Byla to skupina andělů „zahleděných na modlící se bohoslovce“, prostřední z andělů držel kříž. Na popsaném místě se reliéf nezachoval.

V zákristii dále Bolek uvádí rozměrný obraz „Božského Srdce Páně, originál to Neumannův, darovaný zemřelým farářem prostějovským Karlem Dostálem Lutinovem. Obraz býval dlouhou dobu v kapli Božího hrobu v Prostějově“. V roce 1950 bylo v zákristii uloženo např. červené roucho s příslušenstvím, zdobené ornamenty jelenů a jiné, červené, s ornamenty růže, malý dřevěný oltář s olejomalbou sv. Kanisia, olejomalba s námětem sv. Cyrila a Metoděje o rozměru 102×97 cm a sádrový reliéf Panny Marie.

Kaple je obdélného půdorysu, její delší stěny jsou děleny dvojitými štukovými pilastry, ukončenými festony a hlavičkami andílků. Její vybavení ve 30. letech popisuje tehdejší spirituál Mons. František Cinek, který také zmiňuje Jeneweinův obraz.²⁴

Na obnoveném hlavním oltáři v roce 1940 zazářil restaurovaný Handkův²⁵ obraz *Královna kněží-mučedníků*, zobrazující P. Marii s Dítětem, sv. Jana Nepomuckého a bl. Jana Sarkandra. Obraz v barokním kasulovém rámu byl nainstalován v barokní sloupové architektuře retabula. Handke plátno namaloval v roce 1747 pro Mikulov. Olej

na plátně o rozměru 132,5×199 cm byl neznámo kdy přemístěn do arcibiskupského kněžského semináře a pravděpodobně po jeho zrušení, tj. po roce 1950, přesunut do kostela P. Marie Pomocnice křesťanů na Mírově.²⁶ Bolek uvádí, že autorství obrazu určil Mons. Fr. Ciněk. „Umělec chtěl podle nalezeného dokumentu vyjádřit tuto myšlenku: Sv. Jan Nepomucký představuje Panně Marii následovníka svého v mlčenlivosti zpovědní i mučednictví, Jana Sarkandra, rukou na nástroje mučednické poukazujícího, by mu svou přímlovou u Synáčka zjedнала přístup do slávy večné, k čemuž Synáček na levici její spočívající, soudným okem blahoslavence zkoumaje, vlídným kynutím ruky svoluje. Asi z obavy, aby předčasné zobrazování oslavence netížilo jednání o jeho beatifikaci, byl obraz odstraněn a upadl v zapomnutí. Objeven byl asi někdejšími spirituálem P. Wilhelmem Blažkem a následně, tj. v první polovině 19. století, ho restauroval olomoucký profesor kreslení Karel Reinhardt.“ Znovu ho restauroval akad. malíř Rudolf Michalik, který na stav obrazu napsal 12. července 1939 posudek a 27. září sepsal protokol o provedených opravách. Na restaurování byl právě nejvyšší čas, plátno nebylo v dobrém stavu, objevovaly se i díry.²⁷ Obraz je spjatý s historií všech čtyř olomouckých Mariánských družin, z nichž nejstarší byla právě bohoslovecká.

Součástí vybavení kaple bývala i dřevěná plastika sv. Maxmiliána, kterou arcibiskup František Saleský Bauer (1904 – 1915) dostal darem od preláta Maxmiliána rytíře Mayera-Wallerstaina z Ahrdorffu a věnoval ji semináři.²⁸ K roku 1950 však o ní již není zmínka. Ve 30. letech minulého století bývala na pravém bočním pseudogotickém oltáři postavena dřevěná socha P. Marie Immaculaty.²⁹ Naproti, „pod prvním pilastrem“, stávala socha sv. Josefa s Ježíškem v náručí, originál od akad. sochaře Karla Nováka, spolumajitele ateliéru a závodu pro dekorativní sochařství v Praze. Jiná socha sv. Josefa stála při vchodu do kaple. K ní byla protějškovou sochou sv. Anna s dívkou Marií, tj. sv. Anna-Učitelka. K roku 1950 je v inventuře poznamenáno, že na bočních sloupech (!) hlavního oltáře se svatostánkem stály dvě sádrové sochy, které ovšem nejsou blíže popsány.

V širokém výklenku uprostřed kaple byl zavěšen velký obraz *Ukřižovaného* (Kalvárie), „kopie Feldmannova, na němž Bolestná Matka pozvedá prosebně ruce k vykupitelskému Veleknězi v památné chvíli kalvárského pozdvihování“.³⁰ Tato rozměrná olejomalba (245×125 cm) je uvedena i v inventuře z roku 1950.

Kazatelna byla dřevěná, reliéfové sousoší sv. Cyrila a Metoděje nad kazatelnou

Sousoší sv. Cyrila a Metoděje v Mariánské družinské kapli v Salesianu, 30. léta 20. století (Převzato z: Naši novokněží vysvěcení moravským metropolitou arcibiskupem Dr. Leopoldem Prečanem ve velechrámu sv. Václava v Olomouci o svátku sv. Cyrila a Metoděje 5. července 1940. Olomouc, 1940, s. 20.)

popisuje Bolek³¹ takto: „Dva andělci odhrnují drapérie, z níž vystupují velebné zjevy prvních našich vychovatelů kléru. Sv. Metoděj ukazuje rukou na otevřené Písmo sv. v rukou sv. Cyrila a patře do kaple přímo mluví.“ Reliéf je opět dílem olomouckého sochaře J. Hladíka. Za „nově modelovaný a v sádře reprodukováný reliéf“ si v roce 1939 fakturoval 1.000 korun.³²

Ve vybavení kaple nemohlo chybět čtrnáct zastavení Křížové cesty. Na rámech tohoto souboru byly upevněny malé křížky.

Varhany jsou v inventuře v roce 1950 popsány jako „dřevěné s předním pianovým stolem“. Byl to nástroj, který seminář pořídil kolem roku 1885 pro kapli sv. Alexia a v prosinci 1938 ho za souhlasu farního úřadu u sv. Michala vyměnil za staré malé a nevyhovující varhany z Oratoře.³³ V roce 1940 byly varhany zrekonstruovány: „Obnovená varhanní skříň (prospekt) překvapuje stylovou souzvučností své ornamentiky s oltářem.“³⁴ Rovněž sešlé lavice byly nahrazeny novými „vkusnými lavicemi z leštěného tvrdého dřeva“.

Péčí Mons. Fr. Cinka byla v Oratoři v roce 1947 (?) instalována „socha P. Marie Bolestné, držící na kolenou mrtvého syna“, tedy Pieta. Byla památkem³⁵ umučeným kněžím J. Šumšalovi a K. Jarošovi, v podstavci měla nápis PAMÁTKA NAŠICH UMUČENÝCH, spodní dva řádky jsou na dochované fotografii nečitelné. Pozadí Piety tvořil měkce naznačený kříž, dvě po stranách splývající drapérie byly v horní partii sepnuty trnovou korunou.

Další výzdobu provedl před rokem 1936 Jano Köhler, který na strop kaple namaloval obraz *Božského Srdce Páně*. Dílo popisuje Bolek³⁶ jako „veliký nástropní obraz Božského Vychovatele, který jednou rukou ukazuje na své planoucí srdce a druhou ruku vztahuje toužebně k našemu nejmladšímu dorostu kněžskému. Obraz lemují slova Spasitelova: *IGNEM VENI MITTERE IN TERRAM* – Oheň přišel jsem pustit na zem. U nohou Kristových dva andělé ukazují čekatelům kněžství symboly kněžské činnosti a kněžských obětí. Obraz je originálem mistra Köhlera, který jej namaloval z lásky k bohoslovcům zadarmo. Dílo toto patří k nejlepším obrazům Köhlerovým. Dvě sousední štukem lemovaná nástropní zrcadla jsou vyzdobena rovněž ornamentikou Köhlerovou. Uprostřed prvního nad oltářem září ve stříbrných paprscích Duch sv. – holubice, v druhém monogram P. Marie, matky kněžstva“. Tato existující rozměrná freska je lemována ornamentálním pásem se dvěma kříži v kruhu a mozaikou ze zlacených kamínků, práci dle návrhu Köhlerova provedl kostelní malíř Stanislav Ježek. Vně je celé dílo ohraničeno několikaná-

Sousoší Piety, věnované památce umučených, z roku 1947 (ZAO, pobočka Olomouc, inv. č. 3933, MA 164, Album fotografií z kněžského semináře v Olomouci, 1948, 180B.)

sobnou štukovou římsou. Mistr Köhler renovoval kapli bl. Jana Sarkandera v roce 1940, tehdy také zamýšlel realizovat svůj návrh *Symbolu svatého kněžství* (anděl držící v rukou kalich přikrytý paténou),³⁷ ovšem k tomu již nedošlo.

V popisované kapli bl. Jana Sarkandera byly roku 1939 uloženy světcovy ostatky, pocházející ze sanatoria pro nemocné bohoslovce v Pasece. V semináři měl relikviář se Sarkanderovými ostatky zůstat až do doby, než bude zřízeno nové sanatorium, o což se až do své smrti staral „otcovský přítel bohoslovců“ prelát ThDr. Jan Nevěřil. Osud svatých ostatků je neznámý. Zde je nezbytné uvést, že v době, kdy v areálu sídlily pedagogické ústavy, byla v Oratoři umístěna stolárna.

V roce 1990 provedl v kapli některé úpravy Ing. arch. Tomáš Černoušek, další práce byly zahájeny v roce 2000. Tehdy návrh úpravy včetně obětního stolu a liturgických předmětů vypracoval arch. Josef Indra, nástropní fresku *Vzkříšeného Krista*, jejímž autorem je Jano Köhler, restaurovala akad. mal. Miroslava Trizuljaková, akad. mal. Marek Trizuljak zhotovil tři tavené vitráže s náměty blízkými povolání kněze. Do zrenovované kaple bylo umístěno *Ukřižování* od barokního sochaře Jiřího Antonína Heinze, které rovněž restaurovala M. Trizuljaková. Interiér kaple doplňuje na evangelijní straně umístěná dřevěná dokonponovaná kopie provedená dle torza sochy sv. Jana Sarkandera, jejíž odlitek je např. umístěn v budově kurie. Po provedených úpravách byla kaple v srpnu roku 2002 vysvěcena.

První poschodí

Horní seminární chodba byla v roce 1940 obestavěna po svém obvodu skříněmi a ještě v roce 1950 tam na dřevěném podstavci stála kamenná socha P. Marie. Na stěně za ní bylo naaranžováno modré pozadí. Můžeme se domnívat, že to byla v inventuře zmiňovaná socha *Matka Boží s Dítětem*³⁸ od J. Pelikána, sádra z roku 1925. V seznamu Pelikánova díla ji Mazur k témuž roku uvádí jako sochu bronzovou, umístěnou na jednom z pomníků v Prostějově. V roce 1969 byla tato socha umístěna v kapli sv. Anny, kterou využíval první ročník v krátké době obnovení semináře.

V místnosti zvané Pastorálka byl v době konání inventury zavěšen rámovaný portrétní obraz arcibiskupa L. Prečana, ve skříni byl uložen notový materiál, dva ocelové gongy, malý bubínek, buben se šlapátkem, činely a cello. Další hudební nástroje se našly i v jiných místnostech.

Druhé poschodí

Před rokem 1950 byly v místnostech na ochozu druhého poschodí spárny, čekárna, kancelář a byt spirituála prvního ročníku Mons. Fr. Cinka, studovny, kancelář s pisárnou bohoslovců, byt lektora s kanceláří a knihovnou, cídlina, naproti schodišti sklad knih s cyklostylem, Slovanská knihovna bohoslovecká³⁹ zaplněná velkými spojenými regály s množstvím knih (umístěná pod nemocnicí), skladiště, dvě ložnice a dvě studovny s kanceláří blíže neuvedeného spolku. Pouze v jedné z místností zůstala do doby inventury velká malba (?) s blíže neurčeným náboženským rámcem.

Třetí poschodí

O patro výše na ochozu bylo pětadvacet místností, tři z nich byly spárny, dvě studovny, přednáškový sál zvaný Atrium a seminární nemocnice.⁴⁰ Ve dvou místnostech se našla

malá harmonia, v další se zachovala vysoká kachlová kamna a dvě olejomalby, z nichž jedna byla označena jako *Papež (?)*. Jinde visely dva obrazy (oleje), označené jako *P. Maria* a *Pius X.*

Nemocniční oddělení s čekárnou a pěti sály lůžkového oddělení bylo umístěno v křídle stáječícím se ke kapli sv. Alexia. První sál se dvěma lůžky, druhý pro šest pacientů (s olejomalbou v elipsovém bronzovém rámu), třetí pro devět (tam olejomalba *Krista*), čtvrtá místnost pro šest lůžek, pátá pro sedm, následovala spižirna a místnost bez určeného účelu. Nad skladištěm knih (umístěným ve druhém poschodí) byla předsíň.⁴¹ Z dochované fotografie z roku 1950 víme, že v jednom z větších sálů byl zavěšen starý obraz s námětem sv. Rodiny ve čtvercovém pozlaceném rámu s kulatým výřezem.⁴²

Z plánu vypracovaného olomouckým stavitelem Jindřichem Kyliánem známe jiné uspořádání seminární nemocnice, která měla vedle předsíně koupelnu, z předsíně se vstupovalo do ordinace a dále do infekčního pokoje, po jejichž délce byl velký sál. Jiný menší sál uzavíral křídlo budovy. Sály byly spojeny po celé délce terasou.

Počátkem studijního roku 1928/1929 požádal superior Mons. František Kutal arcibiskupa Prečana, aby novou nemocnici vysvětil.⁴³ Ale již o několik let později spirituál P. Antonín Šuránek upozorňoval arcibiskupa Prečana na špatný stav budov, který má nedobry vliv na zdraví seminaristů. Uváděl, že seminář, jehož vybudování po stránce hygienické věnoval arcibiskup tolik peněz, se přece jen jeví pro bohoslovce nevhodným, objevují se totiž u nich choroby. Proto je potřeba vybudovat nový seminář, a to v lesích, v mravně čistém ovzduší. V rozsáhlém listu se také zmiňoval o někdejší nevyužití možnosti zakoupit hostinec naproti semináře (ten tehdy fungoval i jako veřejný dům), doporučoval zřídit sanatorium atd.⁴⁴

Posluchárna ve třetím poschodí, dříve zvaná Sinaj, kde mívali přednášky basiliánští bohoslovci, je v současné době upravena na kapli.

Suterén

Ve spodním suterénu byly v roce 1950 umístěny sklepy a další nutná výbava, tj. malá kotelna se skladišti a sociální zázemí. Nad nimi byla kuchyně s přípravnou, chladárna a strojovna, spižirna, umývárna, jídelna řeholních sester, které se staraly o zázemí, ohřívárna vody ke sprchám, sprchy, šatny, záchody, sklepy, kotelna pro malou koupelnu, místnost pro přípravu krmiva pro dobytek (tzv. Poštovna), na dvorku bylo skladiště uhlí a dřeva. Harmonium a malý dřevěný oltářík s P. Marií, který byl zainventován, původně pravděpodobně patřil do jídelny sester. Čtyři ve sklepech nalezené papírové pytle lipového květu byly důkazem zdravé výživy i šetrnosti.

Ostatní

V budově Mariana míval ve čtyřicátých letech devatenáctého století svou astronomickou observatoř tehdejší seminární direktor Eduard rytíř z Unckhrechtsbergu.

SALESIANUM, ŽEROTÍNOVO NÁMĚSTÍ Č. O. 2, Č. P. 151, DŘÍVE PURKRABSKÁ ULICE Č. O. 1, Č. P. 151

Popis

Salesianem se nazývá ta část semináře, kterou vybudoval arcibiskup František Saleský Bauer v letech 1910–1911 na místě dřívější dívčí měšťanské školy II na náměstí Maxe Josefa č. p. 589 a domu č. p. 151 v Purkrabské ulici č. 1.⁴⁵ Budovu Salesiana stavěla olomoucká firma Jana Hublíka podle projektu Jaroslava Kováře st.⁴⁶ Některé místnosti, např. knihovna, studovny a posluchárny, byly provedeny dle arcibiskupova přání. V době stavby byl vlastníkem budovy seminář, stavební práce byly hrazeny z účtu arcibiskupství, povinnost udržovat budovu měla Náboženská matice.

Seminární areál se po dokončení Salesiana stal jedním z nejrozlehlejších objektů v centru města. V roce 1915 byl ale ohrožen požárem, který vypukl na protějším Balcárkově domě. Tehdy musela být stržena věžička ukončující střechu nad nárožím Salesiana. Obnovena již nebyla, její podobu ale známe z dobových fotografií.⁴⁷

Přízemí

Ještě v době druhé světové války se do semináře vcházelo průjezdem, po jehož levé straně byla umístěna vrátnice. V poválečných letech bylo zvykem procházet přes Marianum. Nyní se do semináře vstupuje vznosným portálem opatřeným sloupy, vystupujícími ze skoseného nároží a nesoucími balkon opatřený kamennou balustrádou. Pod balustrádou jsou zachovány v omítce provedené latinské letopočty, připomínající období budování Mariana a Salesiana, a to zleva MCCCXLI, zprava MCMXI. Uprostřed býval nápis SALESIANUM, osekáný v době, kdy budova sloužila výchově pedagogického dorostu. Nad oknem vedoucím na balkon z dřívější Mariánské kaple je dodnes umístěn znak budovatele arcibiskupa Fr. S. Bauera.

V nikách stěn lemujících dolní schodiště byly původně umístěny busty papeže Pia X. (1903–1914) a arcibiskupa Fr. S. kardinála Bauera. Busta Pia X. se kupodivu zachovala a byla v roce 2005 z depozitáře arcibiskupské konzistoře přesunuta zpět do semináře a znovu osazena na původní místo. Původní busta arcibiskupa Fr. S. Bauera nalezena nebyla, proto ji v roce 2005 zastoupil odlitek busty olomouckého biskupa Karla z Lichtensteina-Castelkornu (1664–1695), kterou zhotovil a semináři daroval restaurátor Jan Kozel. Ta ale byla brzy nahrazena bustou papeže Lva XIII. (1878–1903), stylově shodnou s bustou Pia X. Mramorované stěny v této vstupní části byly v nedávné době odborně zrestaurovány, bohužel stejná úprava stěn vestibulu v přízemí se nedochovala. Na místě byly z tepelně izolačních důvodů ponechány i troje dveře (sklo a hliník), pocházející ze sedmdesátých let minulého století.

Na vestibul navazuje velkoryse pojaté reprezentativní schodiště, které se rozbíhá ve dvou směrech do pater. Dominantním materiálem je mramor dodaný firmou Salzburger Marmorwerke, vlastní schody jsou pískovcové, dodání jejich 63 stupňů si účtoval Jan Hublík.⁴⁸

Po dokončení stavby bývala v přízemí ze strany od Mariana již zmíněná vrátnice, muzeum, růžová zahrada (!), kancelář a opět muzeum. Muzea neboli muzejníky byly sály, ve

kterých seminaristé bydleli, a to buď celý ročník, nebo jeho část. Každý zde měl vlastní stůl a skříň. Za posledním muzeem následovala tělocvična se šatnou, sprchou a skladem náradí, umývárny a malou prádelnou. Ve 30. letech 20. století se tělocvična využívala např. i pro setkávání členů spolku Katholische Turnverein. Nyní opět slouží svému účelu. V poválečných letech byly v přízemí zřízeny také místnosti pro služebné a prádelna se žehlírnou. Na protilehlé straně v malé světničce vedle průjezdu se scházeli ke spolkové činnosti členové Sociálního sdružení studentského a německého Staffelseiner, v roce 1950 tam byl uložen blíže nepopsaný rozdělaný oltář. V téže době byly v přízemí Salesiana umístěny kanceláře, nouzová kuchyně, sušárna prádla se žehlírnou vybavenou mandlem a tělocvična s jevištěm zataženým oponou.

V současnosti je přízemí obsazeno vrátnicí a přilehlými místnostmi pro přijímání návštěv, v dalších prostorech blíže tělocvičny sídlí od roku 2002 Teologický konvikt, tj. nultý (přípravný) ročník.

První poschodí

Byt posledního superiora P. Františka Hradila (1934–1950), sestávající z kanceláře a dvou dalších místností s předsíní a sociálním vybavením v prvním poschodí Salesiana, byl situován nad starou vrátnicí. Nynější rektor užívá stejný prostor. Na byt navazoval prostorný sál (označován jako arcibiskupský přijímací sál), který je dnes pracovnou rektora, a dále Mariánská kaple se zákřtí. Za kaplí byla umístěna seminární knihovna s malou studovnou (nynější sklad knih). Zde byla v roce 1950 uložena „spousta cenných věcí“, jejichž soupis se měl provést až při odvozu. Bohužel osud soupisu i předmětů není znám. Za studovnou následoval jiný byt s kanceláří a příslušenstvím a ložnice personálu s příslušenstvím.

Kaple Panny Marie, Královny mučedníků, též Mariánská družinská kaple, Družinská kaple, první poschodí Salesiana

Kaple bývala, jak již bylo řečeno, na místě nynější seminární knihovny. Její název napovídá, že sloužila členům Mariánské družiny bohoslovců a nejméně po roce 1945 také řádovým sestrám. V seznamu z roku 1950 je místnost označena jako skladiště.

Stěny kaple jsou ukončeny zachovanou několikanásobnou korunní římsou, vybavení kaple ve třicátých letech popisuje např. Bolek⁴⁹ takto: „*Družinská kaplička s pěknou sochou nad oltářem: Rodička Boží s Děťátkem. Po stranách jsou ve skleněných skříňkách Pražské Jezulátko a Immaculata s malými soškami a obrázky. U vchodu Mater Dolorosa a sv. Terezie Ježíškova, na straně epištolní vzadu bl. Jan Sarkander.*“ Dalším pramenem k poznání je bohužel nekvalitní fotografie pořízená před rokem 1940. Tehdy byl oltář ozdoben baldachýnem a stěna za oltářem byla vymalována (?) výraznou ornamentální malbou či potažena tapetou. Dřevěná kazatelna umístěná na evangelijní straně byla v nástavci opatřena rozměrnou plastikou sv. Metoděje, který ukazoval pravicí na evangelium v ruce sv. Cyrila. Oba světci drželi v ruce berly, za nimi uprostřed vyčníval patriarchální kříž, v popředí přiklekal anděl opřený o desku Desatera. Autorem sousoší „bílé barvy“ byl Štěpán Zálešák.⁵⁰ Při inventuře v roce 1950 se v Mariánské kapli nacházelo deset dřevěných lavic a blíže neurčená olejomalba, vypůjčená z olomouckého Vlastivědného muzea.

Královna kněží-mučedníků, obraz Jana Kryštofa Handkeho zobrazující P. Marii s Dítětem, sv. Jana Nepomuckého a bl. Jana Sarkandera (Foto z: Naši novokněží vysvěcení moravským metropolitou arcibiskupem Dr. Leopoldem Prečanem ve velechrámu sv. Václava v Olomouci o svátku sv. Cyrila a Metoděje 5. července 1940, Olomouc, 1940, s. 3.)

Druhé poschodí

V roce 1950 byly po chodbě druhého poschodí rozvěšeny obrazy dvanácti apoštolů (35×50 cm, snad tisk), dvě portrétní olejomalby a šestnáct fotomontáží novokněží (tj. tabla). Výzdobu doplňovalo blíže nepopsané sádrové sousoší o rozměrech 100×70×60 cm a také busta P. Ignáta Wurma.

Ve druhém poschodí byly původně: jeden pokoj, dvě klubovny, malý sál, velký sál, přednáškový sál, za ním následoval

nemocniční pokoj se sociálním zařízením a spárna s umývárnou.⁵¹ Později je druhé poschodí popisováno takto: v místnosti č. 22 byla spárna pro deset seminaristů, ve vedlejší místnosti umývárna se zabudovanými desíti umývadly. V čísle 24 stálo harmonium (snad to, které zůstalo po tragicky zahynulém tovačovském kaplanovi P. Františku Quisovi). Superiorát ho zakoupil v září 1938 původně pro některou z kaplí. Dále na zdi viselo jedno tablo a mimo jiné též obraz *P. Marie* (olej?). Další dvě tabla byla v místnosti č. 13 (tj. bývalém bytě vicesuperiora), kde byla umístěna čítárna a ve Spirituálské příruční knihovně, která byla budovaná z odkazů a darů kněží, např. Mons. Josefa Foltynovského. K roku 1936 měla Spirituálská příruční knihovna již na 400 svazků. Čítárna časopisů sem byla přenesena 3. února 1939 ze staré knihovny nedaleko Oratoře a knihovna 16. ledna 1939 z místnosti č. 15, která se tehdy upravila na byt pro rektora řeckokatolického semináře. Místnost č. 12 poskytovala nejméně ve 20. letech minulého století prostor i pro spolkovou činnost Mariánské družiny mužů a jinochů a německých spolků Marianischen Studenten Kongregation a Männerkongregation, v roce 1936 sloužila k výuce, stejně jako místnost č. 14. Sborovna byla tehdy v místnosti č. 15.

Kaple sv. Cyrila a Metoděje

Kaple ve druhém poschodí Salesiana byla původně velkým sálem, do kterého byla v listopadu 1912 umístěna busta kardinála Bauera.⁵² Z tohoto velkého sálu nechal arcibiskup Prečan v roce 1931 zřídit novou kapli, projekt na přestavbu vypracoval arch. Josef Šálek⁵³ v červnu roku 1931. Arcibiskup Prečan kapli a její hlavní oltář za přísluhy vicesuperiora P. Josefa Richtera a spirituála P. Antonína Šuránka slavnostně vysvětil již 22. listopadu 1931. První mši svatou tam sloužil prelát Alois Demel (superior v letech 1901–1923).

Kaple o světlé výšce 7,80 m zasahuje do prostoru třetího poschodí. Bohatě štukovaný strop a výrazná korunní římsa se zachovaly do dnešních dnů. Dobová osvětlovací těle-

sa, tj. uprostřed velké stropní osvětlovací těleso, další dvě stropní s osmi svíčkami a bání a dalších sedm těles se třemi svíčkami, jsou nezvěstná. Náhradou za ně byla v 90. letech minulého století instalována svítidla zhotovená dle návrhu Ing. arch. Tomáše Černouška.

Interiér kaple byl původně vybaven jednoduchým a vkusným mramorovým hlavním oltářem se svatostánkem ukončeným křížem, na oltářní menze stálo šest svícňů (součást projektu arch. J. Šálka), některé svícny postupně nahradily dvě blíže nespecifikované sochy. Na epištolní straně bylo počítáno s menším oltáříkem se dvěma svícný, nad ním se sochou *Nejsvětějšího Srdce P. Marie*. Z fotografií známe také variantu s jednoduše řešeným bočním dřevěným oltářem, na kterém stála tuctová socha *P. Marie Lurdské*.

Schodiště přízdní kazatelny mělo být dle návrhu arch. Šálka obloženo užšími dřevěnými díly s hlavičkami andílků, stříška nad řečništěm měla být ukončena dřevěným křížkem. Výsledek se ale od návrhu lišil. Pravděpodobně se tomu tak stalo potom, kdy do jednání vstoupil Mons. A. Demel. Kazatelna byla tedy v řečništi ozdobena ze dřeva řezanými reliéfy evangelistů, na její stříšce stál *Křtist-Rozsévač*.⁵⁴ Řezbářskou práci odvedl profesor Alois Martinů ze Štarnova. Bývalý superior Mons. A. Demel věnoval ještě boční oltář se sochou svého patrona sv. Aloise z *Gonzagy* a uhradil malovaná vitrážová okna s vyobrazením sv. Aloise a sv. *Alfonse Maria di Liguori* a také polovinu nákladů na mozaiku sv. Cyrila a Metoděje. Vitřážemi bylo zaskleno všech pět oken, tj. i zbývající okna našla svého sponzora: okno s *bl. Janem Sarkanderem* zaplatil tehdejší superior Mons. Fr. Kutal, sklo s obrazem svého patrona sv. *Tomáše Aquinského* pořídil profesor bohoslovecké fakulty ThDr. Tomáš Hudec a *Neposkvrněnou P. Marii* arcibiskupský vrchní stavební správce Jan Braun, který např. vykonával hlavní dozor při stavbě Leopoldina. Fragmentárně zachovaná původní okna jsou uložena v bezpečí, bohužel většinou chybí jejich střední části, tj. části s figurami světců.

Architekt Šálek navrhoval do kaple také dřevěné lavice.⁵⁵ Bylo jich čtyřiatřicet se šesti předními čely, rozmístěny byly ve dvou řadách po osmi, pěti a čtyřech. V závěru kaple stály ještě čtyři dlouhé dřevěné lavice s jedním čelem. První lavice zhotovené z bukového a smrkového dřeva o délce 270 cm a výšce 90 cm byly dodány až koncem roku 1937, jedna stála 800 korun.⁵⁶

Pohledová stěna kůru byla dle návrhu arch. Šálka obložena dvěma řadami dřevěného obkladu ve tvaru čtverců, nynější obklad je novějšího provedení. Zachované varhany stavěla firma Rieger z Krnova. Jejich skříň byla zdobena dvěma dřevěnými sochami (sv. Václav a sv. Vojtěch), které pořídil strážnický místoděkan P. Jan Skyva. Sochy jsou nezvěstné. Ve skříni na kůru bývaly uloženy noty a hudební nástroje. Některý notový materiál a flétna tam zůstaly až do roku 1950.

V průběhu let se vybavení kaple měnilo, jak lze soudit z datovaných fotografií. Tak například nad bočním oltářem byl v roce 1932 zavěšen obraz *Nejsvětější Trojice* (?) v kasulovém rámu, o rok později již stála na oltáři socha *Nejsvětějšího Srdce Ježíšova* běžné mnichovské produkce, později tam visel obraz, označený v roce 1950 jako majetek Městského muzea v Olomouci. Snad právě v kapli sv. Cyrila a Metoděje byl umístěn relikviář s ostatky sv. Josafata, který dostal seminář z pozůstalosti arcibiskupa Antonína Cyrila Stojana (1921–1923).

V roce 1931, kdy vznikal projekt, se ještě nepočítalo s mozaikami J. Köhlera, pro presbytář byl navržen jen prostý dřevěný kříž, který je na Šálkově nákresu bez korpusu. O dva roky později již presbytáři dominoval mozaikový obraz sv. Cyrila a Metoděje, které dle návrhu J. Köhlera provedla firma Otmar Vačkář z Brna. Zcela nahoře byl v omítce proveden nápis: KNĚŽSTVO ARCIDIECÉSE SVĚMU DOROSTU, pod mozaikou sv. Cyrila jsou znaky Slovenska, Čech a Podkarpatské Rusi, pod sv. Metodějem moravská orlice, znak arcibiskupa Prečana a slezský orel. Mozaika překrytá deskami přečkala dobu nesvobody.

Mezi patrony kaple byl v roce 1933 nainstalován rozměrný sochařsky pojatý výjev Kalvárie (*Ukřižování s figurami P. Marie a sv. Jana Evangelisty*) od prof. Aloise Martinů. Skupina Kalvárie byla až do roku 1990 deponována v Brumově-Bylnici, odkud ji nechal přivést a instalovat tehdejší rektor Mons. Milán Kouba. V srpnu 2006 provedli manželé Marek a Miroslava Trizuljakovi na pozadí *Ukřižování* novou mozaikovou výzdobu. Tehdy také symbolicky došlo k upřednostnění plastiky P. Marie, která byla oproti sv. Janovi umístěna o něco výše.

Na evangelijní stěně osobně zhotovil Mistr Köhler o prázdninách roku 1940 tři nové lunetové obrazy,⁵⁷ které se bohužel, dle provedené sondáže, ani pod omítkou nezachovaly. Nebyly nalezeny ani kartony, podle kterých byly provedeny, ale podařilo se najít skici. Jde o tyto náměty:

Zázračný rybolov. První od kazatelny. Petr táhne s námahou nečekaný úlovek a Pán, přidržuje se stězně, mu praví: FACIAM VOS FIERI PISCATORES HOMINUM. (Mt 4, 19), tj. *Učiním, že se stanete rybáři lidí.*

Dobrý Pastýř. Prostřední freska znázorňuje pastýře obklopeného ovečkami, jednu z nich drží na ramerou. Nápis kolem: BONUS PASTOR ANIMAM SUAM DAT PRO OVIBUS SUI. (Jo 10, 11), tj. *Dobrý pastýř dává život svůj za ovce své.* Připomeňme, že fresku se stejným námětem zhotovil J. Köhler v přízemí arcibiskupské rezidence.

Rozeslání apoštolů. Poslední směrem ke kůru. Pán se téměř odtrhává od země a dává těm, které vychovával a kterým pošle za několik dní svého svatého Ducha, světové poslání: PRAEDICATE EVANGELIUM OMNI CREATURAE! (Mk 16, 15), tj. *Hlásejte radostnou zvěst všemu lidstvu!*

Je jisté, že kapli by socialistická instituce vychovávající pedagogy neužila, a tak byl v roce 1960 schválen plán na architektonické a umělecké dořešení sálu (tj. bývalé seminární kaple sv. Cyrila a Metoděje) v druhém poschodí budovy Pedagogického institutu na promoční síň. Práce byla zadána profesorovi Vysoké školy uměleckoprůmyslové v Praze Antonínu Strnadelovi. Jeho vitráže o rozměrech 500×250 cm, „znázorňují základní hodnoty socialistické společnosti, tj. rodina, škola, pionýrská organizace, věda a humanismus“,⁵⁸ dále vytvořil návrh na vyšívání a aplikovaný závěs s motivem lípy, doplněný myšlenkou Julia Fučíka a státní znak. Vitráže provedla sklářská huť Ústředí uměleckých řemesel v Praze v roce 1961, instalovány byly o rok později. Architektonické řešení bylo zadáno v roce 1961 prof. akad. arch. Františku Novákovi. V čele auly byla umístěna socha Františka Palackého od prof. Vladimíra Navrátila. Strnadelovy vitráže arcibiskupský kněžský seminář vrátil Pedagogické fakultě Univerzity Palackého.

Jedna ze čtyř místností přilehlých ke kapli sloužila jako zákristie, v ní stávala dřevěná socha sv. Aloise (?). Nyní se v tomto prostoru nachází byt ředitele Teologického konviktu. Před rokem 1950 sousedil s kaplí byt P. A. Šuránka s kanceláří (od konce chodby), směrem k Marianu na kapli navazovaly byty jezuity P. Adolfa Pelikána, ThDr. Josefa Matzka (vicesuperior v letech 1933–1938) a ThDr. Antonína Klevety (lektor Písma sv. v letech 1932–1942).

Na chodbě druhého poschodí stály v roce 1950 dva poškozené glóby,⁵⁹ na zdech bylo rozvěšeno pět tabulí s fotografiemi novokněží, dvě portrétní olejomalby a čtrnáct zastavení *Křížové cesty* menšího formátu.

Třetí poschodí

Dle Hublíkových plánů bylo třetí patro obsazeno čtyřmi spárnami, umývárnou a jedním pokojem. Na konci května 1939 se chystalo posvěcení⁶⁰ nové *Křížové cesty*, rozvěšené po horní chodbě Salesiana směrem k bytu otce Mons. Fr. Cinka, který se nacházel na konci chodby směrem k Purkrabské ulici. Za autora obrazů *Křížové cesty* byl označen mnichovský malíř Gebhard Fugel, pravděpodobně se ale jednalo jen o litografické reprodukce. Tyto obrazy *Křížové cesty* pocházely z pozůstalosti velkobystřického děkana P. Johanna Herbricha. Za vstupem k varhanám, tj. na kůr, byla místnost č. 21, která sloužila pravděpodobně jako spárna pro pět seminaristů. Ve třetím poschodí byl ještě pěvecký sál (zpěvárna) a knihovna s předsíní.

Ostatní

V podkroví do roku 1950 býval pokoj pro hosty, jiný podkrovní pokoj užívaný dvěma kandidátkami a pokoj řádové sestry, koupelna a půda.

Vepřín se šesti oddíly a cementovými koryty a menší chlívěk, sloužící jako kurník (jinde uvedena králíkárna), byly umístěny v suterénu Salesiana. Ve sklepě, kde byla kotelná ústředního topení s přilehlými místnostmi a zámečnická dílna, se při inventuře našla dřevěná kostra na Božítělový oltář, dřevěný kříž, kompletní líheň na kuřata, dále čtyři betonové nádrže naplněné vápenným roztokem, ve kterém bylo naloženo asi pět tisíc vajec. Zásoby uhlí a dřeva byly ukládány v kotelně Salesiana, v malé kotelně, na dvorku u kuchyně, na zahradě u Leopoldina a ve sklepě. Původně jsou v suterénu uváděny sklepy, sklad uhlí, kotle topení, tělocvična s přilehlými místnostmi, umývárny a prádelna.⁶¹

LEOPOLDINUM, ŽEROTÍNOVO NÁMĚSTÍ Č. O. 2, Č. P. 605

V pětipodlažní novodobé přístavbě, kterou nechal v letech 1929(?)–1931 přistavět⁶² arcibiskup Leopold Prečan na pozemku seminární zahrady, bylo projektováno jedenaosmdesát místností, z nichž bylo pětasedesát jednoduchých, útulně a účelně zařízených pokojů. Po svém zakladateli byla přístavba pojmenována Leopoldinem, arcibiskup Prečan ji vysvětil zároveň s novou kaplí sv. Cyrila a Metoděje 22. listopadu 1931.

Ve třech prostorných místnostech v suterénu budovy měla své poslední sídlo Bosna,⁶³ tj. kuřácký spolek slovanských bohoslovců, založený roku 1878. Tento spolek samostatně i ve spolupráci s Literární jednotou bohoslovců podporoval literární úsilí svých členů. Bosna se nazývalo i místo, kam se chodilo kouřit. V prostorách před Bosnou měli svou kuřárnu seminaristé německé národnosti. Nejblíže Marianu byla herna vybavená kuleč-

Leopoldinum a věž zv. Daliborka, postavená v roce 1915 (Foto: archiv autorky)

nikovým stolem se čtyřmi koulemi a čtyřmi tágy, třemi šachovými stolky, dvěma ping-pongovými stoly a starším kufříkovým gramofonem s osmnácti plotnami.

V přízemí v č. 1 až 13 byly spárny a místnost používaná jako čekárna. V prvním i druhém poschodí byl stejný počet místností jako v přízemí, pokojíkům se říkalo buňky a byly určeny vždy jen pro jednoho seminaristu. Ve třetím patře bylo jen dvanáct buněk (třináctou zabrala terasa, dům je z pohledu od Michalského výpadu odstupňovaný) a ve čtvrtém deset buněk. V každém poschodí se samozřejmě pamatovalo na sociální zařízení. V důsled-

ku svažitého terénu je přízemí Leopoldina v úrovni druhého suterénu Mariana a čtvrté poschodí Leopoldina je v úrovni druhého patra Mariana.

Dodatek

V minulosti snad nejvíce na kvalitní vybavení semináře dbal P. Josef Penka (superior v letech 1855–1861). Za jeho působení bylo do semináře pořízeno např. nové piano, v seminární zahradě byla zřízena kuželna, altán a lávky, seminární nemocnici nechal vyzdobit obrazy. Pro seminář obstaral množství notového materiálu, především děl Wolfganga Amadea Mozarta. V současnosti jsou seminární budovy vybavovány obrazy zapůjčenými z farností, ale také uměleckými díly, pocházejícími od dárců.

Do areálu arcibiskupského kněžského semináře patřila i tzv. dolní zahrada v Tyršových sadech (nyní Michalský výpad). Doposud seminář užívá tzv. horní zahradu před Leopoldinem a dvůr za Salesianem. K zahradám a dalším objektům patřícím k olomouckému semináři se snad ještě vrátíme.

Pelikánův Kristus, jehož model stál do roku 1950 v olomouckém semináři. Loštice, hřbitov (Foto: autorka, 2009)

Poznámky

- ¹ Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, fond KNV Olomouc, inv. č. 4583, sign. 461.4, karton 4529. I dále. – V příloze protokolu o převzetí budovy bývalého kněžského semináře je seznam předmětů, který sloužil jako podklad k rekonstrukci tehdejšího stavu.
- ² Z doby přestavby Mariana se zachovala řada dokumentů, především stavebních deníků, vyúčtování, ale též soubory plánů a nákrešů atd., viz Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, fond ÚŘAS.
- ³ Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, fond ÚŘAS, inv. č. 23 875, sign. SŘ-M-6, karton 3331.
- ⁴ Cínek, F.: K národnímu probuzení moravského dorostu kněžského 1778–1870. Olomouc 1934, s. 214.
- ⁵ Dále uváděné pohlednice jsou v majetku Vlastivědného muzea v Olomouci, č. 5800, F 6653 a F 5237. Tam také: F 1968, F 4859, F 4901, F 5041, F 5352, F 5800, F 6654, F 6658 a F 6684/15.
- ⁶ AEDES. CLERO. PIE. INSTITUENDO. SACRATAS. / AERE. PROPRIO. AMPLIARI. ET. EXORNARI. FECIT. / MAXIMILIANUS. JOSEPHUS. PRINCEPS. ARCHIEPISCOPUS. / ANNO. MDCCCXLI. // Tuto budovu zasvěcenou řádnému vzdělávání kléru nechal vlastním nákladem rozšířit a zvelebit kníže-arcibiskup Maxmilián Josef v roce 1840.
- ⁷ (1.) Za papeže Řehoře XVI., rakouského císaře a krále Ferdinanda I., nejvyššího přednosty školství Antonína hraběte Mittrowského, gubernátora Moravy a Slezska Aloise hraběte z Ugarty, velitele městské pevnosti Josefa svobodného pána z Lauerů, Rudolfa hraběte Stadion-Thannhausena, přednosty olomoucké oblasti, Magnificenci doktora Ondřeje Leittelese, univerzitního rektora, olomouckého městského radního Viléma Schweidlera, představeného kleriků rytíře Eduarda z Unckrechtsbergu. (2.) K větší slávě Boží a rozkvětu katolické církve. (3.) Věre a vlasti tuto budovu 30. listopadu roku spásy 1841 slavnostně zasvětil olomoucký arcibiskup a vznešený kníže Maxmilián Josef svobodný pán Somerau Beeckh. (4.) Za papeže Pia X., císaře a krále Františka Josefa I., ministra kultury a školství Karla hraběte Stürgkha, nejvyššího moravského místodržitele Karla svobodného pána Heinolda, starosty města Karla Brandhubera, děkana teologické fakulty Eduarda Dominika, superiora kleriků arcibiskupského kněžského semináře Aloise Demela. (5.) K větší slávě Boží a k rozkvětu katolické církve ze společných prostředků c. k. vlády a svých vlastních rozšířil sousedící budovu o tuto novou část a toto nové velkolepé dílo věre a vlasti slavnostně zasvětil kníže-arcibiskup František Saleský dne 29. října roku 1911.
- ⁸ Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, fond ÚŘAS, inv. č. 57 273, 17 157–17 158.
- ⁹ Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, fond Arcibiskupská konzistoř Olomouc, sign. D 4, karton 2469. I dále.
- ¹⁰ Dle zápisu olomoucké arcidiecézní umělecké rady byly roku 1920(?) zakoupeny čtyři Raabovy obrazy a přechodně deponovány v semináři. Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, fond OL-C-47, Pozůstalost dr. Jana Nevěřila, 1888–1938 (1621–1782), inv. č. 94, karton 5. – Též viz Bolek, F.: Katolické kostely a kaple v Olomouci. Olomouc 1936, s. 75.
- ¹¹ PhDr. Leoš Mlčák (ústní sdělení) popírá tradované autorství Ignaze Raaba. – Byl reprodukován např. v Neumann, A.: Upomínky na české oběti husitsko-protestantského pronásledování katolíků. Olomouc, b. r., nestr. Výjev na obraze je shodný s rytinou užitou jako frontispice v publikaci Vita del Beato Martire Giovanni Sarcander, Prete secolare di Skotschau, Parroco di Holleschau, morto dagli Erotici in Olmütz nell'anno 1620. Roma 1859, která byla vytvořena dle předlohy ze 17. století.
- ¹² Šuránek, A.: Naše kaple. In: Jejich jména ctí národ vděčný. Olomouc 1969, s. 11.
- ¹³ Mazur, L.: Julius Pelikán, život a dílo. Závěrečná práce distančního studia na FF UP v Olomouci, Olomouc 1997, obr. příl. s. 3 uvádí litou bronzovou plaketu s vyobrazením poprsí L. Prečana o průměru 40 cm a nápisem LEOPOLDUS D. & A. S. G. ARCHIEP. OLOMUC. & METROP. MORAVIAE (signováno vlevo dole J. Pelikán, na reversu dvojice erbů arcibiskupského a osobního a nápis I. M. ITHRONSAT. D. XXX. DEC. MCMXXIII. F. F.) v majetku Muzea umění v Olomouci. Shodná plaketa adjustovaná na dřevěné podložce v černém rámu je v majetku kapitulní konzistoře.
- ¹⁴ Pozdrav ze semináře, r. 1947, prosinec, s. 16. – O jmenovaných a dalších představených olomouckého kněžského semináře viz Krejčová, J.: Arcibiskupský kněžský seminář. Rukopis, 2006.
- ¹⁵ Mazur, L.: c. d., s. 9.
- ¹⁶ V Mazurově seznamu chybí.
- ¹⁷ Mazur, L.: c. d., s. 9 uvádí rok 1931. Vročení je mylné nebo šlo o jinou bustu J. Dobrovského.
- ¹⁸ Na Hradisku sídlil Generální seminář, kde Dobrovský působil v letech 1785–1790. – Drábek bustu uvádí: „ve výklenku mramorové prelatury“ (Drábek, J.: Moravský generální seminář 1784–1790. Loštice 1946, s. 153). Bolek instalování sochy datuje k r. 1925 (Bolek, F.: c. d., s. 140). – Fotografie ze slavnostního odhalení busty Dobrovského jsou uloženy ve Státním okresním archivu v Olomouci, M 8–334, Sbírka litografií a fotografií, 1929.
- ¹⁹ Bláhová, Z.: Klášter dominikánů v Olomouci. In: Kubešová, I. M. (ed.): Olomoucké kláštery. Olomouc Monasteries. Olomouc 2005, s. 35–36. ISBN 80-254-0943-0.

- ²⁰ Badiš, O.: Sto let Slovanské knihovny v semináři olomouckém. In: Museum. Časopis Slovanských bohoslovců, r. 65, květen 1934, č. 4, Brno 1934, s. 127. Tam stojí: „Jeho krásný obraz visí podnes v jídelně semináře.“
- ²¹ Uvádíme pouze ty kaple, které jsou součástí nynějšího areálu semináře. Např. v době německé okupace, kdy seminář sídlil v bývalém kapitulním děkanství, užívali seminaristé kapli sv. Máří Magdalény, v letech 1968–1974 chórovou kapli na dómě a vedlejší rektorskou kapli sv. Anny.
- ²² Bolek, F.: c. d., s. 89.
- ²³ Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, fond Arcibiskupský kněžský seminář, stará spisovna, 45. karton, faktura z 9. února 1939, tam i jiné práce, též deset kusů malých bust arcibiskupa Stojana po 60 K. určených pro rozprodej a patinování reliéfu Piety (25 K).
- ²⁴ Pozdrav ze semináře, r. 5, 1940, č. 1, listopad, s. 9. – Pravděpodobně šlo jen o reprodukcí některého Jenneweinova obrazu.
- ²⁵ Jan Kryštof Handke ve svém životopisu píše: „V téže době (1747) jsem pro Mikulov namaloval oláňní obraz sv. Jana Nepomuckého a Jana Sarkandera.“ (Mlčák, L.: Jan Kryštof Handke. Vlastní životopis, 1694–1774. Olomouc 1994, s. 38, ISBN 80-85227-13-4, tam v poznámce č. 70 uvedeno, že obraz stejného námětu, pocházející původně ze sbírek olomouckého biskupství, je dnes zavěšen na hlavním oltáři ve farním kostele na Mírově.) – Pozdrav ze semináře, r. 5, 1940, č. 1, listopad, s. 9 – zde ale není uvedeno, kým byl obraz restaurován, viz dále. – Celostránková reprodukce obrazu je v tisku Naši novokněží vysvěcení moravským metropolitou arcibiskupem Dr. Leopoldem Prečanem ve velechrámu sv. Václava v Olomouci o svátku sv. Cyrila a Metoděje 5. července 1940. Olomouc, 1940, s. 3.
- ²⁶ Zmenšená varianta tohoto obrazu v dřevěném profilovaném rámu se třemi lištami zdobeném geometrickým dekorem s perlovcem, výška 110, šířka 77 cm, je dle evidenčního listu movité kulturní památky Národního památkového úřadu, pracoviště v Olomouci, v majetku Městského národního výboru (!) v Olomouci a je deponována v Cyrilometodějské kapli metropolitního chrámu sv. Václava v Olomouci.
- ²⁷ Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, fond Arcibiskupský kněžský seminář, nová spisovna, karton 106, tam posudek a protokol.
- ²⁸ Cínek, F.: c. d., s. 215.
- ²⁹ Pozdrav ze semináře, r. 5, 1940, č. 1, listopad, s. 9. – Na oltáři se pravděpodobně střídaly dvě sochy P. Marie, a to novodobá socha P. Marie Lurdské (odtud název oltáře „lurdský“, socha pocházela pravděpodobně z běžné sériové výroby) se starší dřevěnou sochou Immaculaty.
- ³⁰ Pozdrav ze semináře, r. 5, 1940, č. 1, listopad, s. 9. I dále.
- ³¹ Bolek, F.: c. d., s. 89.
- ³² Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, fond Arcibiskupský kněžský seminář, stará spisovna, 45. karton, faktura z 9. února 1939.
- ³³ Pozdrav ze semináře, r. 3, 1939, č. 2, únor, s. 10. – Kněžský seminář užíval České kaple (nynější kaple sv. Alexia) v letech 1790–1931 s přestávkou v letech 1845–1852. Od roku 1933 se v kapli konaly bohoslužby pro české střední školy a bohoslužby německého liturgického kroužku (Bolek, F.: c. d., s. 80).
- ³⁴ Pozdrav ze semináře, r. 5, 1940, č. 1, listopad, s. 9. I dále.
- ³⁵ Fotografie památníku se zachovala, viz Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, fond Arcibiskupství olomoucké, inv. č. 3933, sign. MA 164, karton 1808.
- ³⁶ Popis viz Bolek, F.: c. d., s. 88. Datováno dle vrocení Bolkovy publikace (1936).
- ³⁷ Pozdrav ze semináře, r. 5, 1940, č. 1, listopad, s. 9.
- ³⁸ Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, fond Arcibiskupství olomoucké, inv. č. 3933, sign. MA 164, karton 1808.
- ³⁹ Fotografie jednoduše, vkusně a účelně zařízené Slovanské knihovny bohoslovecké přetiskuje Cínek, F.: c. d., fotografie volně vložena. – O knihovně více tamtéž, např. s. 218–220.
- ⁴⁰ Řád pro nemocnici z 2. března 1935 je uložen v Zemském archivu v Opavě, pobočka Olomouc, fond Arcibiskupský kněžský seminář, stará spisovna, 45. karton.
- ⁴¹ Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, ÚŘAS, inv. č. 23 875, sign. SR–M–6, karton 3331. I dále.
- ⁴² Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, fond Arcibiskupství olomoucké, inv. č. 3933, sign. MA 164, karton 1808.
- ⁴³ Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, fond Arcibiskupství olomoucké, inv. č. 2623, sign. FS I, karton 1001.
- ⁴⁴ Dopis z 12. září 1937. Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, fond Arcibiskupství olomoucké, inv. č. 2623, sign. FS I, karton 1002.
- ⁴⁵ Fischer, R.: Cesta mého života. III. díl. Olomouc od r. 1896–1918. 1. část. Olomouc 1936, s. 263. – Více viz Krejčová, J.: c. d. Tam též podrobné informace týkající se stavební činnosti.
- ⁴⁶ Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, fond Arcibiskupský kněžský seminář, knihy 147 a 148.
- ⁴⁷ Jedna např. uložena ve Vlastivědném muzeu v Olomouci, inv. č. F 5237, R. Promberger, 1914. Též Státní okresní archiv v Olomouci, fond Sběrka litografií a fotografií.

- ⁴⁸ Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, fond Arcibiskupský kněžský seminář, stará spisovna, 45. karton. I dále.
- ⁴⁹ Bolek, F.: c. d., s. 88; Pozdrav ze semináře, r. 4, 1940, č. 3, únor, s. 54. – V roce 1936 v kapli probíhaly různé udržovací práce.
- ⁵⁰ Sousoší bylo reprodukováno v tisku Naši novokněží vysvěcení moravským metropolitou arcibiskupem Dr. Leopoldem Prečanem ve velechrámu sv. Václava v Olomouci o svátku sv. Cyrila a Metoděje 5. července 1940. Olomouc, 1940, s. 20.
- ⁵¹ Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, fond Arcibiskupský kněžský seminář, stará spisovna, 45. karton.
- ⁵² Tamtéž. – O bustě, stejně jako o většině děl, které byly součástí seminárního inventáře, není nic známo.
- ⁵³ Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, fond ÚŘAS, inv. č. 23 875, sign. SŘ-M-6, karton 3331.
- ⁵⁴ Interiér popisuje i Bolek, který též uvádí autorství prof. Aloise Martinů a konkrétní dárce. Viz Bolek, F.: c. d., s. 87, 88.
- ⁵⁵ Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, fond ÚŘAS, inv. č. 23 875, sign. SŘ-M-Š, karton 3331.
- ⁵⁶ Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, fond Arcibiskupský kněžský seminář, nová spisovna, 106. karton.
- ⁵⁷ Jejich nepříliš kvalitní fotografie viz Pozdrav ze semináře, r. 5, 1940, č. 1, listopad, s. 2, 3, 4 a 14. – I dále.
- ⁵⁸ Janoušek, D.: Vitráže Antonína Strnadela. Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Facultas Paedagogica, Aesthetica IV 1982, s. 133–139.
- ⁵⁹ Drtílková, L.: Barokní glóby v kartografických sbírkách olomouckého muzea. Zprávy VMO, Společenské vědy, 2003, č. 286, s. 48, ISSN 1212-1134. Dle autorky jde o párové glóby profesora teologické fakulty Johanna Grünske, jeden zemský a jeden hvězdný. Tyto glóby byly pro svůj rozměr neskladné a „stopy na horních plochách ukazovaly, že se ocitly i na dešti. Po řadu let byly nouzově uloženy v horní chodbě Salesiana (nyní Pedagogický institut)“. Tato dvojice největších olomouckých glóbů o průměru 125 cm (obvod 397 cm) původně zdobila knihovnu staré olomoucké univerzity. Autorem jejich malířské výzdoby je barokní malíř Ferdinand Naboth.
- ⁶⁰ Pozdrav ze semináře, r. 3, 1939, č. 3, květen, s. 16.
- ⁶¹ Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, fond Arcibiskupský kněžský seminář, stará spisovna, 45. karton.
- ⁶² Tamtéž. Zde uvedena částka, kterou si účtoval stavitel Jindřich Kylián (1930/1931), a to 1,385.250,95 korun.
- ⁶³ Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, fond ÚŘAS, inv. č. 23 875, sign. SŘ-M-6, karton 3331. – O Bosně více např. Kohout, Š.: Kde se v Olomouci nalézala Bosna? In: Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Facultas philosophica, Historica 30–2001. Olomouc, 2001, s. 157–162, ISBN 80-244-0326-9.

Resümee

Marianum, Salesianum und Leopoldinum und ihre einstige Ausstattung Zum 20. Jahrestag der Erneuerung des Erzbischöflichen Priesterseminars in Olmütz (1990–2010)

Jana Krejčová

Marianum, Salesianum und Leopoldinum, das sind Hauptgebäude, die vom Erzbischöflichen Priesterseminar in Olmütz genutzt wurden. Nach seiner Auflösung im Jahr 1950 wurde die innere Ausstattung praktisch liquidiert. Verschollen wurden auch die Gegenstände, die die nächsten Generationen an die Verdienste, Großzügigkeit und Tapferkeit der Seminarvorgesetzten und auch weiterer kirchlichen Personen erlernen sollten. In den nächsten vierzig Jahren gingen durch die ehemaligen Seminargebäude Tausende von Studenten vor allem der pädagogischen Fächer durch. Den wurde selbstverständlich der Grund der Entstehung der Gebäude nicht offengelegt, im Gegenteil wurde er durch innere Interieurinstandsetzungen unterdrückt und weggewischt. Jetzt beschriebene Immobilien gehören wieder dem ursprünglichen Besitzer und es wird darin, so wie in der Vergangenheit, wieder der Priesternachwuchs erzogen.

Z historie katovského řemesla v Olomouci

III. Popravy v Olomouci za nacistické okupace Československa v letech 1939–1945 a během činnosti zdejšího Mimořádného lidového soudu v letech 1945–1948

From the History of the Hangman Profession in Olomouc

III. Executions in Olomouc during the Nazi Occupation of Czechoslovakia from 1939 until 1945 and during the Activity of the Local Extraordinary People's Court from 1945 until 1948

Jiří Fiala

Abstrakt

Během existence Protektorátu Čechy a Morava (1939–1945) perzekvovala okupační moc představitele odboje drastickými tresty včetně trestů smrti, ale v Olomouci se popravy nevykonávaly – dělo se tak zejména v Brně a ve Vratislavi (Breslau, nyní Wrocław v Polské republice). V poválečné Československé republice byly hrdelní tresty udělovány na základě retribučních dekretů prezidenta dr. Edvarda Beneše, uplatňovaných v letech 1945–1948 mimořádnými lidovými soudy, těm osobám, jejichž činnost v „době nesvobody“ vedla ke smrti odpůrce nacistického režimu. V Olomouci tak byly popraveny oběšením 44 osoby výhradně mužského pohlaví, z toho sedm Čechů a 36 Němců – příslušníci a konfidenti gestapa a SD, udavači a ti, kdo se zbraní v ruce způsobili smrt německého antifašisty, partyzána či válečného zajatce. Od roku 1947 do roku 1952 poslal Krajský soud v Olomouci na místní šibenici pět vrahů, poté se již v Olomouci popravy nevykonávaly.

Abstract

Throughout the Protectorate of Bohemia and Moravia (1939–1945) the occupational power persecuted representatives of the resistance movement with drastic punishments, including death penalties. However, no executions were carried out in Olomouc – prisoners were executed mainly in Brno and Bratislava (Breslau, the present Wrocław, the Republic of Poland). In the post-war Czechoslovakia, capital punishment was ordered based on retribution decrees issued by President Dr. Edvard Beneš and exercised between 1945 and 1948 by means of extraordinary people's courts. The executed were those who in the “non-freedom times” had caused death of opponents to the Nazi regime. In Olomouc, 44 people, exclusively males, were hung for the above reason: seven Czechs and 36 Germans – Gestapo and SD members, informers, and those who had killed a German anti-fascist, partisan, or a war prisoner. From 1947 until 1952 the Olomouc Regional Court sent five murderers to the local gallows, to be the last executed ever since.

Klíčová slova: Olomouc, popravy, Protektorát Čechy a Morava, 1939–1945, ČSR, 1945–1948, Mimořádný lidový soud

Key words: Olomouc, executions, the Protectorate Bohemia and Moravia, 1939–1945, Czechoslovak Republic, 1945–1948, Extraordinary People's Court

V předchozích dvou číslech časopisu *Zprávy Vlastivědného muzea v Olomouci, Společenské vědy* byla publikována naše studie *Z historie katovského řemesla v Olomouci* o dvou částech – I. *Olomoučtí kati a katovna*¹ a II. *Popraviště a popravy v Olomouci*.² Pokládáme za potřebné připojit k těmto dvěma částem ještě část III., v níž uvádíme údaje o popravách v Olomouci za nacistické okupace Československa v letech 1939–1945 a o popravách vykonaných v tomto městě v souvislosti s činností zdejšího Mimořádného lidového soudu v letech 1945–1948.

Počátek nacistické okupace Československa 15. března 1939, kdy německá armáda obsadila území Čech a Moravy, okleštěné mnichovským diktátem ze 30. září 1938, byl v Olomouci provázen symbolickým aktem – večer 15. března 1939 vypálili zdejší němečtí nacisté spolu s českými fašisty židovskou synagogu, vybudovanou v letech 1895–1897. Následujícího dne byl výnosem Adolfa Hitlera, Vůdce a kancléře Velkoněmecké říše (*Führer und Reichskanzler*), spojujícího ve své osobě funkce prezidenta, kancléře, tj. premiéra, a vrchního velitele ozbrojených sil, zřízen Protektorát Čechy a Morava jakožto autonomní součást Velkoněmecké říše s vlastní správou a státním prezidentem, ve skutečnosti ovšem byly české protektorátní orgány striktně řízeny a kontrolovány německou okupační správou.

To se týkalo zejména Olomouce, pokládané nacisty (ovšem zcela ahistoricky) za „tisícileté německé město“, v jehož čele stál po rozpuštění městského zastupitelstva i rady v červenci 1939 německý vládní komisař. Nacházel se zde do roku 1942 úřad tzv. *Oberlandrata* (vrchního zemského rady), poté podléhaly okresy Olomouc-město a Olomouc-venkov *Oberlandratu* ostravskému. Při všech okresních úřadech vznikly tzv. správy z příkazu říše, jež byly stejně jako soudní, finanční a celní správa, policejní ředitelství a velitelství protektorátního četnictva obsazovány přednostně Němci, případně státními zaměstnanci české národnosti projevujícími svou loajalitu vůči okupační moci. Z kompetence Krajského soudu v Olomouci byly vyňaty politické, tzn. protinacistické delikty.³

Nacistický policejní aparát tvořily především služebny gestapa (zkratka z *Geheime Staatspolizei* – tajná státní policie). Olomoucká služebna (*Außendienststelle Olmütz*) sídlila nejprve v budově Spolku moravských cukrovarů na Göringově (Dolním) náměstí, od roku 1940 se nacházela v budově bývalého divizního vojenského soudu s věznicí (tzv. garňákem, tj. garnizónním – posádkovým soudem) na tehdejší třídě Karla IV. (nyní po rekonstrukci budova Vrchního státního zastupitelství v Olomouci na tř. 17. listopadu 44). Zde byla též umístěna služebna německé kriminální policie (*Deutsche Kriminalpolizei* – KriPo), koncem války přičleněná ke gestapu. Úřadovna SD (zkratka ze *Sicherheitsdienst* – bezpečnostní služba, zpravodajská organizace Národně socialistické německé dělnické strany – *Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei*, NSDAP) se nacházela v „arizované“ vile židovského továrníka Adolfa Heikorna, majitele olomoucké továrny na jedlé tuky a poživatiny (od 1. ledna 1942 *MILO-Werke*),⁴ na Vozovce, nynější tř. Svornosti 31. Sloučené bezpečnostní složky – SD, gestapo a KriPo – bývaly označovány jako bezpečnostní policie (*Sicherheitspolizei* – SiPo). O veřejný pořádek pečovala uniformovaná pořádková policie (*Ordnungspolizei* – OrPo), ve městech rovněž ochranná policie (*Schutzpolizei* – SchuPo). V Olomouci dále působilo velitelství 3. praporu policejního pluku SS (zkratka ze *Schutzstaffel* – ochranný oddíl, ozbrojená organizace NSDAP) a velitelství (hejtmanství) německého četnictva (*Gendarmerie-Hauptmanschaft /deutsche/ und Kommando*),

ul. Reinharda Heydricha 16, nyní třída Svobody. Policejní ředitelství (*Polizeidirektion Olmütz*) mělo sídlo na Hindenburgově (nyní Žižkově) náměstí 4, zatímco protějščí budova č. 5 (nyní budova Pedagogické fakulty UP) náležela olomouckému velitelství wehrmachtu. Pro obyvatele německé národnosti byl v Olomouci ustaven tzv. úřední soud (*Amtsgericht*) a pobočka brněnského německého zemského soudu (*Landesgericht*); o agendě těchto soudů, a zejména o tom, zdali zde byly souzeny těžké zločiny včetně zabití a vražd, zatím chybí informace.⁵

Blíže jsme informováni o poměrech v olomoucké vyšetřovací věznici gestapa, tzv. garňáku, jež nedobrovolně poznalo minimálně 5000 vězňů z celé Moravy. „Byla to sice jen přestupní stanice,“ píše regionální historik Josef Bartoš, „ale ta z nejhorších, protože právě zde byli vězňové před odesláním k soudu nebo do koncentračního tábora v rukou gestapa, zde byli vyslýcháni, biti a mučeni. Věznice s kapacitou pro 200–250 míst byla často přeplněna, takže někdy bylo do cely pro šest vězňů nacpáno až 20 osob. Vězni zde nesměli pracovat – o to delší bylo čekání na další výsledky a na další osud.“⁶ Bartoš pak cituje otřesná svědectví bývalých vězňů na garňáku – A. Zbořila a J. Černého z Olomouce, Č. Ludmila ze Smržic a F. Svobody z Pohořelic,⁷ zmiňuje se též o události nejhrůznější, kterou dokládají protokoly Mimořádného lidového soudu v Olomouci: v dubnu 1945 oběsili příslušníci zdejšího gestapa Vilém Hýža a František Matzl v cele č. 4 olomoucké věznice gestapa dva uvězněné triadvacetileté mladíky, Františka Krchu a Miloslava Minaříka, a způsobili tak jejich smrt.⁸

Politici vězňové byli z olomoucké věznice gestapa transportováni do věznic v Brně, zejména do Kounicových kolejí, a k nacistickému soudu (*Volksgerechtshof* – Lidový soudní dvůr) do Vratislavi (Breslau, nyní Wrocław v Polské republice), kde byli též, pokud byli odsouzeni k trestu smrti, popravováni. Počet exekucí se podstatně zvýšil po atentátu na zastupujícího říšského protektora Protektorátu Čechy a Morava Reinharda Heydricha (27. května 1942). U olomouckých soudních instancí během nacistické okupace k výkonům hrdelních trestů nedocházelo.⁹

Teprve v samém závěru 2. světové války se na předměstích města Olomouce uskutečnily dvě hromadné popravy účastníků revolučních akcí proti okupační moci – dne 2. května 1945 v prostoru fortu č. XIII na Tabulovém vrchu v Olomouci-Nové Ulici¹⁰ a rovněž 2. května 1945 na lazecké vojenské střelnici (nazývané tak podle nedalekého olomouckého předměstí Lazce), nacházející se při cestě spojující olomoucká předměstí Černovír a Řepčín (na katastrálním území městské části Olomouc-Černovír).

První z uvedených hromadných poprav byla důsledkem událostí, k nimž došlo v úterý 1. května 1945 v obci Kožušany (od roku 1960 obec Kožušany-Tážaly), vzdálené asi 3 km jižně od Olomouce při silnici z Olomouce do Tovačova. Kolem páté hodiny odpolední pronikl do Kožušan ve směru od Charvát z frontové linie, nacházející se u Klopotovic poblíž Prostějova,¹¹ sovětský tank s šestičlennou osádkou, jíž velel starší poručík; na pancíři tanku bylo rozmístěno šest maďarských zajatců. Osádka tanku byla místními obyvateli nadšeně uvítána, zatímco tři německé hlídky byly odzbrojeny. Když se sovětský tank nedlouho poté vracel na svou výchozí pozici, střetl se v Tážalech U Kocandy s německým vojenským vozidlem převážejícím zbraně, jehož osádka uprchla. Sověští tankisté postavili německé vozidlo napříč silnice, ukořistěnými zbraněmi podělili místní civilisty

Tablo čtrnácti občanů obce Kožušany, popravených 2. nebo 3. května 1945 v prostoru fortu č. XIII v Olomouci-Nové Ulici. Zleva doprava: Oldřich Rychlý, Jaroslav Pavlita, Jaromír Čejka, Jaroslav Prečan, Pavel Čermák, Jan Rychlý, Břetislav Večerka, Jindřich Čejka, Antonín Šrámek, Maxmilián Šrámek, Miroslav Dočkal, Jaroslav Chromec, vlevo dole Antonín Pospíšil, vpravo dole Zdeněk Dočkal. (Foto z Buchtová, I.: *Paměti obce Kožušany-Tážaly*. Olomouc 2000)

a pokračovali v cestě až k Biskupicím, kde narazili na německé vojáky, kteří tank zadrželi a rudoarmějce zajali nebo zlikvidovali.¹²

Ozbrojení civilisté mezitím zahájili palbu po německém automobilu s jedním důstojníkem a dvěma civilisty, doprovázeném motocyklistou, kteří přijížděli od Tovačova; jak motocyklista, tak osádka automobilu vyvázli z přestřelky bez zranění a uprchli do Olomouce. Povstalci poté zaujali postavení u kožušanského železničního mostu, který hodlali chránit před Němci. Jenže za hodinu po zmíněné přestřelce obklíčila Kožušany motorizovaná jednotka wehrmachtu (či SS), před níž povstalci ustoupili, odhodili zbraně a buď se rozutekli do polí, nebo se uchýlili do obecních protiletectvých krytů v někdejší cihelně, obsazených již místními obyvateli, havně ženami a dětmi. Když němečtí vojáci vtrhli po setmění do vesnice, vyhnali z krytů jejich osazenstvo, a když v blízkém křoví objevili jednu z odhozených pušek, ženy a děti nahnali zpět do krytu a muže spoutali; dvěma mužům se podařilo pod ochranou tmy utéci do polí a dva starci byli propuštěni.¹³

O dalším osudu zatčených není nic známo – teprve 13. května 1945, tj. čtvrtý den po ukončení osvobozovacích bojů, byly nalezeny dva společné hroby v prostoru fortu č. XIII, a to u kontreskarpové stěny u nyní již zbořené levé vnitřní boční dvoukaponiéry.¹⁴ (Pevňůstku až do posledních chvil války urputně bránil zde dislokovaný oddíl Hitlerjugend, jak o tom dodnes svědčí stopy po boji na zdech fortu; zřejmě při dobývání této pevnůstky 8. května 1945 padli tři vlastenci – Arnošt Balcárek, Miroslav Jedlička a Antonín Sochor.¹⁵) V prvním hrobě leželo tváří dolů osm mužských mrtvol, identifikovaných

zástupci Kožušan 14. května (v některých případech jen podle oděvu nebo osobních věcí v kapsách) následovně:

1. Čermák Pavel, nar. 15. 9. 1928, krejčovský učeň z Prahy-Ruzyně (jenž byl v Kožušanech na zákopových pracích¹⁶).
2. Čejka Jaroslav, nar. 10. 10. 1909, ženatý, zaměstnanec ČSD, bytem v Kožušanech.
3. Dočkal Zdeněk, nar. 22. 8. 1927, dělník z Kožušan.
4. Chromec Jaromír, nar. 25. 12. 1906, otec tří dětí, dělník z Kožušan.
5. Pospíšil Antonín, nar. 10. 11. 1910, svobodný, stolař z Kožušan.
6. Rychlý Jan, nar. 28. 6. 1925, obchodní příručí z Kožušan.
7. Rychlý Oldřich, nar. 29. 1. 1923, čeledín z Kožušan.
8. Večerka Břetislav, nar. 3. 8. 1925, krejčí z Kožušan.

Ve druhém hrobě bylo stejným způsobem, ale ve dvou vrstvách na sobě, pohřbeno devět mužských mrtvol, v nichž byli zjištěni:

9. Čejka Jindřich, nar. 8. 4. 1912, svobodný, zedník z Kožušan.
10. Dočkal Miroslav, nar. 5. 7. 1925, syn rolníka z Kožušan.
11. Pavlita Jaroslav, nar. 6. 5. 1925, student z Kožušan.
12. Prečan Miroslav, nar. 22. 11. 1910, syn rolníka z Kožušan.
13. Šrámek Antonín, nar. 28. 10. 1915, svobodný, automechanik z Kožušan.
14. Šrámek Maxmilián, nar. 9. 6. 1909, otec jednoho dítěte, strojník z Kožušan.
15. Hradil Jaroslav, nar. 24. 2. 1906, odborný učitel měšťanské školy v Brodce u Přerova.¹⁷
16. Marek Karel, nar. v dubnu 1915, zřízenec stavební firmy J. Kabilky v Brodce u Přerova.
17. Suchomel Jindřich, nar. 8. 7. 1901, ředitel Hospodářské záložny, z Brodce u Přerova.¹⁸

„Policejní lékař dr. Pavlíček zjistil, že ve většině případů byla obětí roztržena kost v obličejí; někteří ze zavražděných měli bodné rány, jeden dokonce vypíchané oči a všichni měli střílelé rány v týle. Jak se zjistilo, byli jmenovaní dne 2. května 1945 zavražděni tak, že si museli vykopat plytkou, půl metru hlubokou jámu, skrčit se do ní, načež byli zastřeleni ranou do týla po předchozím týrání, jak o tom svědčí zjištěná zranění. Mrtvoly byly tak zohaveny, že jejich rodiče je nemohli poznati.“¹⁹ Pachatelé tohoto bestiálního zločinu nebyli nikdy vypátráni, tudíž ani potrestáni.

Po exhumaci bylo 14 popravených z Kožušan (včetně Pražana Pavla Čermáka), mezi nimiž bylo šest mladíků ve věku do 20 let, uloženo za účasti asi čtyř tisíc lidí z širokého okolí dne 16. května 1945 do společného hrobu v obci Charváttech.²⁰ Pohřeb Karla Marka a Jindřicha Suchomela se konal na hřbitově v Brodce u Přerova 15. května 1945, Jaroslav Hradil byl pohřben 16. května 1945 na hřbitově ve Velké Bystřici u Olomouce. Nad místem popravy – na kontreskarpové stěně fortu č. XIII v Olomouci-Nové Ulici – byla dne 8. kvě-

Pohřební průvod s pozůstatky čtrnácti popravených kožušanských občanů, směřující na hřbitov v Charváttech dne 16. května 1945 (Foto z Buchtová, I.: *Paměti obce Kožušany-Tážaly*. Olomouc 2000)

na 1976 odhalena kamenná deska s reliéfem květiny vyrůstající ze svazku stylizovaných, rukama třímaných pušek, dílo olomouckého výtvarníka a literáta slovenského původu Dušana Topoľského (nar. 31. 10. 1935), s následujícím textem:²¹

NA TOMTO MÍSTĚ 1. KVĚTNA 1945
NĚMEČTÍ FAŠISTÉ UMUČILI A POPRA ★
VILI 17 VLASTENCŮ ★ OBČANŮ Z KO ★
ŽUŠAN A BRODKU U PŘEROVA ★ KTEŘÍ
TOHO DNE PROTI NIM POVSTALI SE
ZBRANÍ V RUKOU.
K 30. VÝROČÍ OSVOBOZENÍ ČESKO ★
SLOVENSKA SOVĚTSKOU ARMÁDOU,
VELENÍ A ORGANIZACE SSM VÚ 5728
V OLOMOUCI S PIONÝRSKOU ORGA ★
NIZACÍ ZDŠ KOMENIUM V OLOMOUCI.

Ponechme stranou nadbytečnou čárku v nápisě za slovem „armádou“ – daleko závažnějším nedopatřením je chybná datace popravy, k níž vzhledem k výše popsaným událostem mohlo dojít teprve 2. nebo 3. května 1945.²² Jak dokládají fotografie pořízené 2. května 2009, je současný stav tohoto památného místa značně zanedbaný.

Pamětní deska nad místem popravy čtrnácti občanů obce Kožušany a tří občanů obce Brodek u Přerova na kontreskarpové stěně fortu č. XIII v Olomouci-Nové Ulici (Foto: autor, 2. 5. 2009)

Dne 1. května 1945 vypuklo v Přerově pod dojmem mylné zprávy o kapitulaci hitlerovského Německa povstání proti německým okupantům (zřejmě vyvolané německým úředním oznámením o Hitlerově smrti, sdělujícím, že Vůdce „padl za vlast v boji proti bolševickým hordám při obraně Říšského kancléřství“), jež však bylo během odpoledne téhož dne okupanty potlačeno.²³ Na výsleších zatčených přerovských občanů (kteří v některých případech neměli s bojovými aktivitami nic společného, docházelo i k záměně osob se shodnými jmény)²⁴ se podílelo deset příslušníků olomouckého gestapa pod velením Richarda Heřmana,²⁵ jež do Přerova povolal v noci z 1. na 2. května velitel gestapa na Moravě, vrchní vládní a kriminální rada SS-Obersturmbannführer Maxmilián Rausch.²⁶ Ten spolu s SS-Hauptsturmführerem a kriminálním radou Ottou Koslowským dorazil do Přerova 2. května 1945 v ranních hodinách na základě telefonické instrukce Karla Hermann Franka, říšského ministra pro Protektorát Čechy a Morava (s hodností SS-Ober-

gruppenführer a generál policie v Praze). Přerovskému veliteli gestapa Karlu Streitovi²⁷ pohrozil Rausch za nerozhodné počínání během povstání polním soudem a nadále komunikoval toliko s gestapáky olomouckými. Značně posílen alkoholem vybral Rausch 21 osob, jež v rámci stanného práva odsoudil k smrti a jež večer 2. května spolu se dvěma zatčenými odbojáři z Olomouce-Hodolan – Miroslavem Tichým a Zdeňkem Křížem – dal převézt na výše již zmíněnou lazeckou střelnici, nacházející se při cestě z olomouckého předměstí Černovíra do předměstí Řepčína. Zde byli dva vězni z Hodolan přinuceni vykopat hrobovou jámu, k níž byli poté z budovy střelnice přiváděny po třech oběti, které musely předtím odložit svrchní oděv a odevzdat cenné předměty. Gestapák Jan Rimkus²⁸ zastřelil nebo postřelil dávkami ze samopalu nejméně patnáct osob, jednoruký gestapák František Michálek postřelil z automatické pistole vrchního strážmistra Františka Vitáška, jehož pak ranou z automatické pistole dobil a zbývajících přerovské odbojáře povraždil gestapák Bohumil Loibner-Košťál,²⁹ jenž rovněž zastřelil oba muže z Olomouce-Hodolan. Mimo jiné příslušníky gestapa či SS byli této hromadné popravě jmenovitě přítomni gestapáci Wolfgang Kotter, Franz Hauser, Karel Duchoň³⁰ a zástupce šéfa olomouckého gestapa František Langer.³¹ Šaty mrtvých byly poté polity benzínem a zapáleny a stopy po popravě zahlazeny, ač tomu bránily nastalý soumrak a déšť.³² Byly tak usmrceny následující osoby:³³

1. Bezslézina Josef, mechanik, nar. 28. 12. 1917 v Prostějově, posledně bytem v Přerově, Osmeck 33.
2. Dokládál Jaroslav, strojvedoucí ČSD, nar. 30. 6. 1897, bytem v Přerově.
3. Dokládálová Matylda, manželka strojvedoucího ČSD, nar. 10.11. 1903, posledně bytem v Přerově, Sumínova ul.
4. Ertl Karel, velkoobchodník, nar. 6. 3. 1908 v Brně, posledně bytem v Přerově, Velké Novosady 10.
5. Kellner Ladislav, zámečník, nar. 13. 6. 1924 v Šuranech, okr. Nové Zámky, posledně bytem v Přerově, Za kapličkou.
6. Klíma Rudolf, malířský mistr, nar. 14. 4. 1904, posledně bytem v Přerově, Dvořákova 1.
7. Kokojan Hynek,³⁴ major 6. pěšího pluku, nar. 29. 5. 1895 v Horní Loučce, okr. Tišnov, posledně bytem v Přerově, Bartošova 14.
8. Kovařík Emil, obchodní zástupce, nar. 13. 4. 1890 v Brumově, okres. Uherský Brod, posledně bytem v Přerově, Loučka 1.
9. Král Antonín, kominický pomocník, nar. 5. 7. 1903 v Dašicích, okr. Pardubice, posledně bytem v Přerově, Čechova ul. 4.
10. Machovec Jan, profesor reálného gymnázia v Přerově, nar. 16. 5. 1895 v Cehnicích, okr. Strakonice, posledně bytem v Přerově, Rašínova 9 (stál v čele přerovského revolučního národního výboru).
11. Motáš Jaroslav, knihkupec, nar. 24. 10. 1910, posledně bytem v Přerově, Havlíčkova 5.
12. Novotný Josef, úředník, nar. r. 1912 v Krčmani.
13. Sedlák Jan, policejní revírní štábní strážmistr, nar. 16. 5. 1895 v Kulířově, okres Boskovice, posledně bytem v Přerově, Rašínova 7.
14. Smolka Hynek, mechanik, nar. 28. 5. 1925 v Přerově.
15. JUDr. Sobola Čestmír, komisař politické správy, nar. 19. 7. 1906 v Brně, posledně bytem v Přerově.³⁵
16. Švehlák Jan,³⁶ nadporučík uniformované policie v Přerově, nar. 5. 11. 1901 ve Velkých Bílovicích, okr. Hodonín, posledně bytem v Přerově, Masarykovo nám. 4.

17. Valenta Otakar,³⁷ typograf, nar. 16. 12. 1905 v Holicích u Pardubic, posledně bytem v Přerově, Kozlovská 101.
18. Vlček Hynek, poštovní zřízenec v Přerově, nar. 23. 10. 1901 v Sobiškách.
19. Vitásek František,³⁸ vrchní strážmistr, nar. 22. 10. 1879 ve Starém Jičíně, posledně bytem v Přerově, Rašínova 1.
20. JUC. Zapleta Josef,³⁹ bankovní úředník, nar. 10. 11. 1913, posledně bytem v Přerově, Sušilova 25.
21. Zmeškal Václav, zaměstnanec ČSD, nar. 24. 8. 1923 v Nižních Vereckách, posledně bytem v Přerově, Horní nám. 12.
22. Kříž Zdeněk, inspektor ČSD, nar. 17. 3. 1898, z Olomouce-Hodolan.⁴⁰
23. Tichý Miloslav z Olomouce-Hodolan.⁴¹

Po válce byli popravení z hromadného hrobu na lazecké střelnici, objeveného dne 12. května 1945 večer pracovníky Okresního národního výboru v Přerově, dne 13. května 1945 deseti internovanými olomouckými Němci exhumováni a dne 14. května 1945 manifestačně pohřbeni v čestném hrobu v přerovském parku Michalově před pomníkem Mistra Jana Husa.⁴² Poněvadž příbuzní obětí nacistické zvůle i veřejnost namítali, že popravení nespočinuli v posvěcené půdě,⁴³ uskutečnila se po sedmi letech další exhumace. Vyzvednuté pozůstatky byly 1. dubna 1952 veřejně vystaveny a 12. dubna 1952 uspořádalo vedení města Přerova tryznu, během níž byly pozůstatky pochovány na přerovském městském hřbitově poblíž obřadní síně. V roce 1953 se stala součástí takto vzniklého Památníku obětím nacismu alegorická socha raněného bojovníka, jenž sice krátkým mečem rozsekl své okovy, ale klesá k zemi. Jedná se o dílo akademického sochaře Václava Suchomela (1869–1930), profesora kamenosochařské školy v Hořicích; výška pomníku i se soklem činí 3,5 m. Na tabulích před pomníkem jsou umístěna jména 20 popravených na lazecké střelnici (s výjimkou Josefa Novotného, pohřbeného po exhumaci v květnu 1945 ve Velkém Týnci⁴⁴) a jména čtyř odbojářů zahynuvších během povstání – jsou to František Gremlica, Adolf Hrabálek, Miroslav Laurenčík a Josef Beneš.⁴⁵

Exhumace pozůstatků popravených 21 účastníků povstání proti německým okupantům v Přerově a dvou odbojářů z Olomouce-Hodolan z hromadného hrobu dne 13. května 1945. Exekuci vykonali příslušníci olomouckého gestapa 2. května 1945 v prostoru lazecké střelnice při cestě z Olomouce-Černovíra do předměstí Řepčína (Foto z Rosmus, K. – Rosmus, J.: Přerovské povstání. [online]. [cit. 20. 8. 2009]. Dostupné na <http://www.rosmus.cz/obrazky/prerovske-povstani/>)

V hlavě původního hrobu na lazecké střelnici byl 2. května 1946 umístěn pécí měst Přerova a Olomouce pískovcový pomník z ateliéru přerovského sochaře Františka Mádleho, odsouzeného stanným soudem v Brně k trestu smrti zastřelením za podporu výsadkové skupiny vyslané ze SSSR pod velením Karla Hovůrky a popraveného v Kounicových kolejích v Brně dne 25. října 1941.⁴⁶ Pomník byl opatřen nápisem z rudě zbarvených liter vytesaných v kameni:

Večer 2. května 1945
země tato vypila krev
21 mučedníků z Přerova
a 2 z Olomouce⁴⁷

V roce 1976 byl pomník zvýšen a posunut na lépe viditelné místo (z parcely 631/2 na parcelu 631/3). Na soklu pomníku byly umístěny dvě bronzové desky odlité podle návrhu olomoucké sochařky Marie Bartoňkové-Drábkové⁴⁸ – desky zdobí bronzové reliéfy (znaky měst Olomouce a Přerova, lipová ratolest) a jsou na nich uvedena bronzovými literami příjmení a jména popravených.⁴⁹

Kapitulace nacistického Německa, jež vstoupila v platnost dne 8. května 1945 ve 23.01 hodin středoevropského času,⁵⁰ umožnila následný trestní postih širokého okruhu válečných zločinů. Vzniklo tak tzv. retribuční soudnictví, jež v českých zemích ustanovovala série retribučních dekretů neboli dekretů „národní očisty“, vydaných během roku 1945 prezidentem ČSR dr. Edvardem Benešem. Jednalo se předně o dekret č. 16/1945 Sb. o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech v sídlech krajských soudů („velký retribuční dekret“) a o dekret č. 17/1945 Sb. o Národním soudu (zřizovaném pro souzení významných osobností politického a hospodářského života, úředníků ve vysokých funkcích a vojáků ve vysokých hodnostech), jež byly vydány 19. června a vyhlášeny 9. července 1945. Proti rozsudkům těchto soudních institucí se odvolání nepřipouštělo.

Trestní stíhání méně závažných deliktů – tzv. „provinění proti národní cti“ – upravoval dekret č. 138/1945 Sb. („malý retribuční dekret“), publikovaný a současně vstoupivší v platnost 26. listopadu 1945,⁵¹ stejně jako dekret č. 137/1945 Sb., jež prohlásil za

Manifestační pohřeb účastníků přerovského povstání popravených příslušníky olomouckého gestapa na lazecké střelnici 2. května 1945; uspořádaný v Přerově dne 14. května 1945 – rozloučení s odbojáři na náměstí T. G. Masaryka (Foto z Rosmus, K. – Rosmus, J.: Přerovské povstání. [online]. [cit. 20. 8. 2009])

Pozvánka z 10. února 1949 na odhalení pamětní desky JUDr. Čestmíru Sobolovi, účastníku povstání v Přerově proti německým okupantům, popravenému 2. května 1945 na lazecké střelnici v Olomouci (Foto z Rosmus, K. – Rosmus, J.: Přerovské povstání)

Olomoucký justiční palác (na obr. vlevo), sídlo Krajského soudu a Mimořádného lidového soudu v Olomouci (Meziválečná pohlednice ze soukromé sbírky)

zákonně zajištění obviněných osob v internačních táborech; výkon práva podle „malého retribučního dekretu“ byl svěřen trestním nalézacím komisím zřizovaným při okresních národních výborech; proti rozsudkům těchto komisí bylo možné odvolání k Zemskému národnímu výboru. „Očistu“ veřejných zaměstnanců zajišťoval dekret č. 105/1945 Sb. prostřednictvím tříčlenných očišťovacích komisí, odvolacím místem byla Vrchní očišťovací komise v Praze. Ústavní dekret č. 33/145 Sb. z 2. srpna 1945 odnímal československé státní občanství německé a maďarské minoritě, přičemž navrátit toto občanství mohlo pouze ministerstvo vnitra ČSR vydáním osvědčení o národní spolehlivosti. Výkon trestu na základě rozsudku mimořádného lidového soudu (MLS) upravoval dekret č. 126/1945 Sb. ze dne 27. října 1945 o zvláštních pracovních nucených oddílech (ZNPO), ustanovující mj., že mzda retribučních vězňů propadá státu. Všechny retribuční dekrety se retroaktivně vztahovaly na „dobu zvýšeného ohrožení republiky“ (21. května 1938 – 31. prosince 1946) s výjimkou dekretu č. 105/1945 Sb., vztahujícího se toliko na „dobu nesvobody“ (30. září 1938 – 4. května 1945).⁵²

Platnost retribučních dekretů v českých zemích skončila 4. května 1947, přičemž byly nedokončené případy předány řádným soudům, jenže nikoli nadlouho. Zákonem č. 33/1948 ze dne 25. března 1948 bylo retribuční soudnictví v poněkud pozměněné podobě v Československé republice obnoveno, a to až do 31. prosince 1948, s tím, že Národní soud v Praze a Národní soud v Bratislavě, jakož ani místní lidové soudy obnoveny nebyly. Jejich neprojednané žaloby přešly na nově zřízené lidové soudy se sídlem v místech krajských soudů (tedy i v Olomouci).⁵³

Mimořádný lidový soud v Olomouci byl jmenován prezidentem republiky dne 14. srpna 1945; přednostou MLS byl ustanoven JUDr. Jaroslav Matura, jeho náměstkem JUDr. Jaroslav Chlebníček, předsedy soudních senátů se stali JUDr. Bedřich Plainer, JUDr. Alois Gargela, JUDr. Jaroslav Kobr, JUDr. Karel Trudák, JUDr. František Šamánek, JUDr. Josef Nerušil a JUDr. Vladimír Halík, agenda veřejné žaloby byla ministrem sprave-

Pomník v místě hromadné popravy 21 účastníků povstání proti okupantům v Přerově a dvou odbojářů z Olomouce-Hodolan, vykonané příslušníky olomouckého gestapa 2. května 1945 v prostoru lazecké střelnice při cestě z Olomouce-Černovíra do předměstí Řepčína (Foto: autor, 1. 5. 2009)

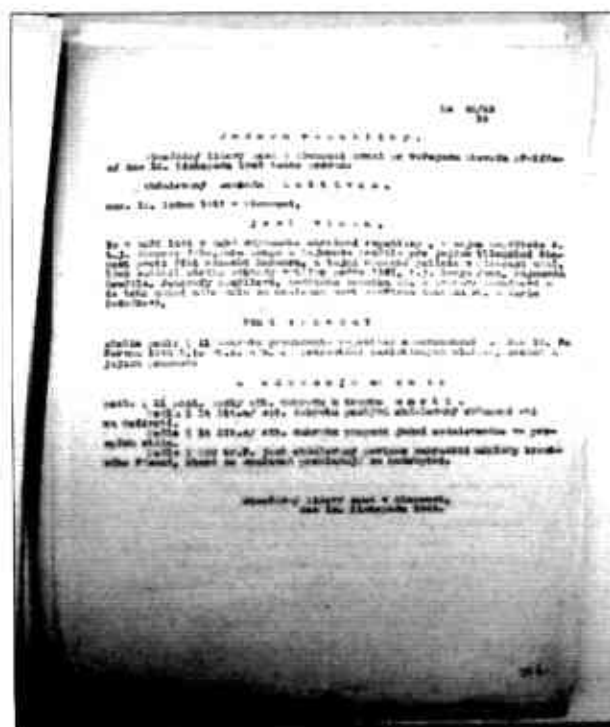
dlivosti svěřena JUDr. Karlu Turkovi. Prvních 83 soudců z lidu a devět veřejných žalobců jmenovala vláda ČSR dne 3. srpna 1945.⁵⁴ Sídlem MLS v Olomouci se stala budova Krajského soudu v Olomouci na nynější třídě Svobody č. 16.

Poněvadž retribuční soudnictví ukládalo za zvlášť závažné zločiny trest smrti oběšením, a to do dvou hodin od vynesení rozsudku, bylo nutné náležitě vybavit jak místo výkonu poprav, jímž se stalo nádvoří věznice Krajského soudu v Olomouci (mj. opatřené zvýšeným ohrazením, aby se vyloučilo pozorování výkonu trestu smrti nepovolanými osobami), tak získat – podle formulace užívané ve spisovém materiálu olomouckého MLS – „vykonavatele hrdelního trestu a jeho pomocníka“. Přístup k popravě povoloval přednost MLS; na žádost odsouzeného byla exekuce prohlášena za „neveřejnou“ (což je explicitně ve spisovém materiálu i v dobové publicistice uváděno) a přihlíželi jí pouze úřední činitelé.⁵⁵

Retribuční justice v zásadě členila obžalované do dvou skupin – 1. na nacistické zločince (osoby německé a maďarské národnosti, jakož i osoby české národnosti, jež přijaly německou či maďarskou národní příslušnost během 2. světové války) a 2. na zrádce a kolaboranty (osoby s československou státní nebo národní příslušností). Hrdelní trest byl zpravidla vynášen v případech, kdy jednání obviněného vedlo ke smrti jeho oběti; v letech 1945–1947 bylo v českých zemích mimořádnými lidovými soudy a Národním soudem uděleno a vykonáno celkem 713 trestů smrti.⁵⁶

První rozsudek vynesl MLS v Olomouci dne 1. října 1945, a to nad Kurtem Lerchem, lesnickým praktikantem ze Šumvaldu německé národnosti, jemuž veřejný žalobce JUDr. Oldřich Gregora navrhoval hrdelní trest za spoluúčast na smrti (dobití) zraněného parašutisty Michala Mocného v dubnu roku 1945 v Šumvaldu, ale soudní senát, složený z předsedy JUDr. Jaroslava Matury a čtyř soudců z lidu – Ruperta Beschornera, Augustina Hradila, Josefa Andryska a Josefa Drápala, odsoudil K. Lercha, obhajovaného JUDr. Tomášem Čížkem, k doživotnímu odnětí svobody.⁵⁷

A tak se prvním popraveným v poválečné Olomouci stal osmadvacetiletý Čech Antonín Laštůvka, svobodný, úředník zdejší městské elektrárny, pocházející ze smíšeného česko-německého manželství a navštěvující německé školy, bytem Mořické náměstí (nyní 8. května) č. 16. Laštůvka se vyhnul v září 1944 pracovnímu nasazení v Pardubicích za tu cenu, že udal německému správci elektrárny Josefu Dreschero-⁵⁸ svého nadřízeného Jana Langa z Droždína, jenž se spolu s elektromontérem Rajmundem Kouřilem podílel na sabotážních

Rozsudek Mimořádného lidového soudu v Olomouci ze dne 16. listopadu 1945, odsuzující udavače Antonína Laštůvku k trestu smrti (ZA Opava, pobočka Olomouc, fond MLS v Olomouci, č. spisu Ls 93/45, fol. 79b)

akcích odbojové skupiny vedené Rajmundem Typnerem, ukrývajícím se u Kouřila, a poté u manželů Bedřicha a Marie Zedníkových v Droždíně; Lang doposud Laštůvkovi zcela důvěřoval a informoval ho o svém zapojení do ilegální činnosti. Drescher odvedl Laštůvku na gestapo, kde Laštůvka vše vypověděl, a zavinil tak ztrátu svobody Jana Langa, Rajmunda Kouřila, Jenovéfy Kouřilové, Bedřicha Zedníka ml. a Svatavy Zedníkové, jakož i smrt manželů Bedřicha a Marie Zedníkových, kteří byli v Praze odsouzeni za „přechovávání osob nepřátelských Říši“ k trestu smrti a dne 23. dubna 1945 v Praze na Pankráci popraveni.⁵⁹

Dne 2. června 1945 byl Antonín Laštůvka vazebně zajištěn a 16. listopadu 1945 byl veřejným žalobcem JUDr. Františkem Navrátillem obžalován před senátem sestávajícím z předsedy JUDr. Aloise Gargely a soudců z lidu Aloise Chudiny, Antonína Hanzálka, Jana Krbce a Karla Bubeníčka, Laštůvkovým obhájcem byl JUDr. Josef Kubelka. Třebaže se Laštůvka bránil tím, že ho k výpovědi na gestapu donutil Josef Drescher, byl výpověďmi svědků usvědčen, že odbojáře udal z vlastní iniciativy a ke svému prospěchu, a byl odsouzen k trestu smrti provazem.⁶⁰ Neveřejná exekuce se uskutečnila téhož dne za přítomnosti uvedených činitelů na nádvoří věznice Krajského soudu v Olomouci. Podle dochovaného protokolu:

„V 16⁰⁵ hod. odpol. byl odsouzený předveden z vazby v průvodu strážě a duchovního.“⁶¹

Předseda znovu přečetl rozsudek mimořádného lidového soudu v Olomouci a předal odsouzence vykonavateli hrdelních trestů.

Vykonavatel hrdelních trestů se svým pomocníkem vykonal pak na odsouzeném trest smrti a výkon hlásil předsedovi.

Po 10 min. na výzvu předsedovu ohledal soud. lékař MUDr. Evžen Prachař tělo odsouzeného a konstatoval smrt.

Po přečtení schváleno.

Skončeno a podepsáno v 16¹⁵ hod.“⁶²

Bývalý vedoucí služebny gestapa v Šumperku Vilém Preliberg, vězeňská fotografie (ZA Opava, pobočka Olomouc, fond MLS v Olomouci, č. spisu Ls 1023/46)

Dne 17. listopadu 1945 vydal MLS v Olomouci mrtvolu A. Laštůvky jeho sestře Marii Lengsfeldové s tím, že může být pohřbena na hřbitově v Holici, ale „jen v tichosti a beze vsí nádhery (S 414 tr. ř.)“.⁶³

Jméno	<i>Prellberg</i>
Příjmení	<i>Wilhelm</i>
Zaměstnání	<i>krimin. komisař</i>
Rod. data	<i>15. 8. 1906</i>
Rodistě	<i>Koblenz 78</i>
Výška	<i>180 cm</i>
Postava	<i>silná</i>
Obličej	<i>podlouhlý</i>
Vlasy	<i>krátké</i>
Vousy	<i>-</i>
Oči	<i>modré</i>
Nos	<i>rovný</i>
Uši	<i>normální, přiléhavé</i>
Zuby	<i>zdravé</i>
Zvl. znamení	<i>tělovraní štítek na levé paži</i>
Tř. zločinu	<i>2, 3, 5, utě. Schutze</i>

Popis osoby bývalého vedoucího služebny gestapa v Šumperku Viléma Prellberga, rubová strana vězeňské fotografie (ZA Opava, pobočka Olomouc, fond MLS v Olomouci, č. spisu Ls 1023/46)

V letech 1945–1947 bylo v Olomouci popraveno za retribuční trestné činy vedoucí ke smrti perzekvovaných antifašistů celkem 41 osob, výhradně mužského pohlaví, z toho sedm osob české a 34 osoby německé národnosti (jejich křestní jména jsou ve spisech MLS pokud možno počesťována). Předně se jednalo o příslušníky gestapa, jichž se ocitlo na zdejší šibenici třináct, včetně posledního vedoucího služebny gestapa v Olomouci Richarda Heidana⁶⁴ a vedoucího služebny gestapa v Šumperku Viléma Prellberga.⁶⁵ (Šéf olomoucké služebny SD Arnošt Liedtke byl 9. ledna 1947 odsouzen vzhledem k některým polehčujícím okolnostem k doživotnímu žaláři.⁶⁶) V jednom dni 26. března 1947 byli popraveni čtyři dozorcí věznice na Mírově, obvinění z trýznění a mučení zdejších vězňů, nezdědka trpících tuberkulózou (pro něž byla vlastně mírovská věznice předurčena): Walter Bartel, Josef Deutsch, Josef Haupt a František Ramert.⁶⁷ Obdobně šli společně na svou popravu 22. dubna 1947 tři agilní členové NSDAP a SA v Nedvězí u Olomouce – místní rolník a bývalý starosta obce Vilém Müller, rolník Jindřich Kleibel a maloročník František Skácel, během okupace vězeňský dozorce

u německého soudu v Olomouci.⁶⁸ Další pět odsouzených k nejvyššímu trestu způsobilo se zbraní v ruce smrt německého antifašisty, partyzána či ruského zajatce – byli to rolník z Kepřovic u Libavé Alois Schramm,⁶⁹ praporčík četnictva Vilém Schnölzer z Raškovice u Frýdku,⁷⁰ šoér Rudolf Stanzel z Vízmberka (nyní Loučná nad Desnou),⁷¹ úředník a příslušník Wehrwolfů⁷² Rudolf Roller z Domašova⁷³ a výpomocný německý četník Klement Schertler z Újezda.⁷⁴ Zbýlých šestnáct oběšených na dvoře věznice Krajského soudu v Olomouci představují udavači a konfidenti gestapa či SD⁷⁵ – mezi nimi dva Češi z Přerova, dělník na pile František Pitrun⁷⁶ a úředník Optikotechny Miloslav Svozil,⁷⁷ kteří bývali členy Vlajky,⁷⁸ ale také pohodný z Olomouce-Povlu Antonín Šiška, rovněž české národnosti. Dvašedesátiletý Antonín Šiška, v minulosti patnáctkrát trestaný za různé kriminální delikty, chtěl v roce 1941 vystrnadit svého synovce, šestadvacetiletého Jaroslava Šišku a jeho manželku Apolonii Šiškovou z Trusovic z jejich domku, na nějž si neprávem činil nárok. A tak písemně udal Jaroslava Šišku olomouckému gestapu za výrok, že Hitler, Göring a Goebbels by měli viset, a Apolonii Šiškovou za to, že nechtěla o Hitlerově svátku vyvěsit prapor a že nadávala na Němce; starostu Trusovic Albína Langra pohodný Šiška obvinil u německé kriminální policie v Olomouci, že načerno porazil vepře. Olomoučtí příslušníci gestapa sice po několik dní Jaroslava Šišku vyslýchali, poté jej ale propustili,

Tři popravy v Olomouci

Agent gestapa č. A 2087. — Vrah šestnácti umučených u Šumperka. —
Tuký účastník velkobystřické tragédie.

Ve středečním zasedání lidového soudu v Olomouci byli odpoledne odsouzeni tři zločinci k trestu smrti provazem. V prvním případě byl souzen 37letý dělník Josef Zink z Dobrušky, který zavinil smrt českého občana Jana Mahra. Bylo to v roce 1941, kdy Mahr se vrátil z hospody, kde oslavoval své narozeniny a ra utážky, kterými ho zahrnuval manželka Zinkova, léto dal polček. Zink vyskočil z okna v uniformě Samanra. Mahr zločink a hned ho šel udat ra četnickou stanicí. Čeňci však s tímto přinešením nechtěli nic podniknout a proto Zink přímo ze stanice telefonoval pro olomoucké gestapo, jež Mahra během ráli brády zatklo a odeslalo do Mauthausenu. Mahr v tomto koncentráku zemřel. Schůzky bylo dále pokračováno. Je Zink nutně vstoupil do něm, letectva českého občana a že souhlasem s gestapem měl krytí zločinkou A 2087. Za tyto zločiny byl odsouzen k trestu smrti provazem a rozsudek byl vykonán v 18.30 hod.

Stejně mu trestu se dostalo i 40letému kriminálnímu komisariátu Vilému Prellbergovi, který úřadoval za okupace v Šumperku. Prellberg na příkaz K. H. Franka nechal zastřelit 16 českých občanů 31. března 1943. Prellberg měl speciální vývěk pro potlačování jakéhokoliv projevu revolty a byl namontován tam, kde bylo třeba ušít co retribučnických zločinců. Hlavní vlna obětí byla v květnu a červnu, že podle rozkazu mělo být zastřeleno přibližně 14 zatčených občanů, ale když dva dny před po-

pravou byli v Šumperku zatčeni další dva čeští občané, přidal je Prellberg k ostatním čtrnácti z vlastního popudu. Za jeho asistence musli si odsouzení vykopat hrobky v jámu, do které si mučili odsouzení jeden na druhém tváří k zemi lehnout a tak byli jednou nebo více ranami do týla odsouzení. Tři z nich byli podle lékařského nálezu ubiti. Prellberg byl popraven v 19.45 hod.

V tutéž hodinu byl popraven i 39letý šofér olomouckého gestapa Jan Kukelka z Brna, jehož největším proviněním bylo, že 22. února 1945 zůstal ve zavraždění něti ilegálních pracovníků ve Velké Bystřici. Kukelka to byl, jenž hodil na půdu, kde se portýzní vyvalili, dva ruční granáty. Mimo to mu bylo svědecky prokázáno, že ztratil českou občanku a že se donutil v Prostějově spočítat s jinými gestapáky krádeže nemovitostí v rodině zatčeného Čecha. Rovněž mu bylo prokázáno udavačství.

Těmže lidovému soudem byli odsouzeni na doživotí Egon Ruppel, obchodník z Rýnska, a Jan Kašpárek, německý četník z Jankovce. První byl usvědčen, že ztratil českého občana, že byl velitelem gštty v Buchanwaldě a členem NSDAP. Kašpárekovi bylo svědecky prokázáno, že zastřelil něti silně nechtěně italského gestapce. Kašpárek v rozsudeční době byl nozně jedním ze svědků v uniformě SNB, kterou chtěl svůj mladý zločin zamaskovat — o

diny re z lité
dobné technie
ze jediná spa
která může l
nových závo
t. o. o. posko
farní spačov
byl popálen

Prohlašuji
mocně v f
auto pro pře
ká sociální
byl přidělen
ny dne 27. f
— Okresní s
bude dána c
šany byl po
loh spojený
— ONV sch
vozu divd
týče šranku
sem. — o
O zřetel
skv. ONV v
schůzi o mo
na Prostějov
které doklady
vahu by při
Prázy a ne
Sotorník z Č
kout vozem
— Syu roln
zraněn koně
Marin Hartle
al nohu. —
j. o. o. o. o. o.
ku. — Ro
s vozů slo
z Charvát, d

Zpravodajství o popravě tří odsouzených Mimořádným lidovým soudem v Olomouci k trestu smrti za retribuční trestné činy dne 13. listopadu 1946 – konfidenta SD Josefa Zinka, řidiče gestapa Jana Kukelky a šefa služebny gestapa v Šumperku Viléma Prellberga, uveřejněné v deníku Československé strany lidové Osvobozený Nášinec, roč. 79, 14. 11. 1946, č. 259, s. 5 (Vědecká knihovna v Olomouci).

Příslušník olomouckého gestapa a SS Bohumil Loibner-Košfál, popravený v Olomouci 7. ledna 1947 (Ústav pro studium totalitních režimů v Praze – Archiv bezpečnostních složek. Za poskytnutí digitální kopie snímku děkuje autor stati Ronu Hatchovi z Velké Británie.)

Příslušník přerovského gestapa a SS Arnošt Ceppert, popravený v Olomouci 31. března 1947 (Ústav pro studium totalitních režimů v Praze – Archiv bezpečnostních složek. Za poskytnutí digitální kopie snímku děkuje autor stati Ronu Hatchovi z Velké Británie.)

Carman Bedřich nar. 11. 1. 1905 v Povrlich

Príslušník přerovského gestapa a SS Bedřich Carman, popravený v Olomouci 14. dubna 1947 (Ústav pro studium totalitních režimů v Praze, Archiv bezpečnostních složek. Za poskytnutí digitální kopie snímku děkuje autor statí Ronu Hatchovi z Velké Británie.)

načež Antonín Šiška poslal písemné udání brněnské centrále gestapa, jež nařídila olomoucké služebně se znovu udáním zabývat. Antonín Šiška tak zavinil další věznění Jaroslava Šišky a posléze jeho smrt v koncentračním táboře Osvětimi. Obviněný Antonín Šiška se doznal jen k udání starosty Langra, ale byl usvědčen výpověďmi řady svědků, zejména bratra Jaroslava Šišky Vlastimila.⁷⁹

Dne 24. ledna 1947 otiskl olomoucký list lidové strany *Osvobozený Našinec* pod titulem *Oprátka dvěma zrádcům v Olomouci* následující text: „Ve čtvrtek projednával lidový soud v Olomouci případ dvou udavačů: Jaroslava Mězla, úředníka z Němčic na Hané, a Martina Valaštiáka, úředníka z Pov. Bystřice. Žaloba oběma kladla za vinu, že spolupracovali s gestapem v Brně a v Prostějově. Oba obžalovaní společně prozradili partyzánskou skupinu z Lipové a z Dubové, čímž zavinili ztrátu svobody 37 občanů a smrt 11 z nich. Oba obžalovaní se hájí, že udavači nebyli, že naopak byli vysláni slovenskými partyzány,

Výhodná in-
terikón, Pra-
767-62, Poř-
34

st 3 a 5 tun,
ladu neb

S.,
386-51

se-Nová Ulice
hod, odpol, v
nou hromadu,
aluví člen ra-

Y
brně vyřadí
A. 31 Karlo-
386

by začali
hodiny? Oty
14 dní stoil,
tak se mazel
s ČSD je chu-
raz.

skou akci činil 232.259 Kčs. haléřových srážek zaměstnan- doucnosti našeho státu. -o nemámý
Kčs. — V
kola 1 a

Dvojnásobný vrah Pum odsouzen k smrti

V pátek dopoledne bylo v Olomouci u krajského soudu zahájeno přelíčení s dvojnásobným loupežným vrahem Oldřichem Pumem, jenž žaloba klade za vinu zločin dvou vražd, neoprávněné nošení zbraně a křivé obvinění vlastní manželky z navádění k vraždě Kaderky. Oldřich Pum, 36letý lesní adjunkt, k oběma loupežným vraždám se přiznává a podrobně vykládá, jak je provedl a jak k nim vůbec došlo. Hájí se, že k první vraždě byl naváděn manželkou, která potřebovala peníze pro lázně. Pum pravi, že O. Kaderkovi z Olomouce nabídl ke koupi zlato, aby si tento zaplatil peníze. Večer pak Kaderku navštívil, zastřelil ho ze zpu, jak prý „střílivali gesta-páci“ a oloupil. Při první vraždě, kterou spáchal 24. července v Anglické ulici, ukofistil 13 000 Kčs, z nichž většinu utratil v nočních podnikách. K druhé vraždě na svém známém R. Krňávkovi byl přiveden rovněž nedostatkem peněz. Krňávkovi slíbil zaplacením pneu-matik, vyfálkal ho do lesa u Koutů, kde ho rovněž ranou do týlu zistřelil, oloupil o 13 000 Kčs a jiné předměty. Jež též den prodal za 2000 Kčs. Večer po vraždě se nechal odvézt autem na kurnevál do Holce, kde prý část peněz dal manželce, která prý věděla, odkud peníze má. Zbytek utratil a 4000 dal na dluhy. Při výsle-chu u policie se o manželce vůbec nezmiňoval, ale po jednom rozhovoru s odsouzeným dvojnásobným vrahem Josečkem, jenž svaloval vinu na otce, pokouší se Pum obvinít manželku z navádění k činům. Výslechy několika svědků v podstatě potvrdily jeho výpovědi. V době uzávěrky se očekává výslech jeho man-želky, která jest těžce nemocna. Obžalovaný Pum jest 10krát trestaný zločinec, jenž si odpykal celkem již 7 roků žaláře. V době oku-pace byl odsouzen nacistickými úřady ve Štyrském Hradci prý pro sabotáž k 5 rokům káznice a vrátil se po převratě jako repatriant z Dachau. Jako bývalý vězeň dostal velmi slušné místo v Šumperku při ONV, kde však dlouho nevydržel.

V pátek odpoledne vypovídala manželka ob-žalovaného, která popřela jakoukoliv spoluvi-nu na vraždách. Rovněž popřela, že by ji byl Pum dal nějakou větší částku. Svědkyně sdě-řila soudu, že Pum se o rodinu vůbec nestaral, že mohl pracovat ale práci se vyhýbal a proto ho její rodiče vyhnali z domu. O Ka-derkově smrti se dověděla teprve od svého manžela. Na karneválu v Holci ji obžalovaný nabízel pouze 100 Kčs, které ona odmítla při-jat. Pum prý koupil jen jednou maličkost pro jejich dítě. Podle posudku psychiatrů je Pum za své činy plně odpovědný a proto byl uznán vinným a odsouzen k trestu smrti. Pum se rozhodl dle rozsudku odvolat. ug. -o

MOSKVA
SV. TOZI
EDISON
APOLLO
KINO 41
zprava
M
V sobot
V nedě
Mě
V sobotu
Leutka
W
hoje v c
K
Vočník, i
dalších g
Vážno

Zpravodajství o procesu s dvojnásobným vrahem a nactiutrháčem Oldřichem Pumou (jeho příjmení je zkomo- leno na Pum místo Puma) u Krajského soudu v Olomouci, uveřejněné v deníku *Československé strany lidové Osvobozený Našinec*, roč. 80, č. 15, 18. 1. 1947, s. 5 (Vědecká knihovna v Olomouci)

aby v Prostějově pátrali po nějakých tajných zbraních nacistů. Valaštiák dokonce tvrdil, že prý je nositelem jednoho z nejvyšších sovětských vyznamenání. Svědecky mu bylo dokazováno, že byl milencem největší gestapácké konfidentky, všeobecně známé „Krásná růže“ a že sám se kryl pod jménem Večeřa jako konfident. Z výpovědi obžalovaných i svědků vysvítá, že oba byli gestapem zatčeni, když přijeli ze Slovenska na Moravu. V Brně podepsali gestapu konfidentské smlouvy. V jejich případě bylo vyslechnuto víc než 30 svědků. Rozhodnutím lidového soudu byli odsouzeni oba zrádci k trestu smrti provazem. Poprava bude provedena neveřejně – na návrh veřejného žalobce pro zvláštní okolnosti – dne 6. února o 9. hodině ráno.⁸⁰ Jenže ve spisech MLS v Olomouci není po takové kauze ani stopy, Jaroslav Mězl ani Martin Valaštiák nejsou uvedeni ani v publikaci O. Lišky a kol. *Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918–1989* (2. vyd. Praha 2006).

Uvedli jsme již v předchozí části této stati, že mrtvoly popravených byly buď spalovány v olomouckém krematoriu, nebo z nich byly pořizovány anatomické preparáty pro výuku na nově zřízené Lékařské fakultě Univerzity Palackého v Olomouci.⁸¹ Udavače A. Laštůvku pohřbila rodina, jak již bylo výše uvedeno, na hřbitově v Olomouci-Holici. Tělo popraveného konfidenta gestapa Josefa Dreschera, německého správce zdejší městské elektrárny, si vyžádala jeho rodina k tichému pohřbu na komunálním hřbitově v Olomouci;⁸² tělo popraveného udavače a někdejšího člena Vlajky Miloslava Svozila, úředníka Optikotechny v Přerově, bylo vydáno jeho rodině k tichému pohřbu žehem.⁸³

Dne 3. května 1947, tzn. den před ukončením činnosti mimořádných lidových soudů a Národního soudu, vynesl předseda senátu MLS v Olomouci JUDr. Jaroslav Matura poslední rozsudek, shodou okolností trest smrti provazem pro Eduarda Hurníka, původně učitele tance a od roku 1943 příslušníka gestapa a SA v Opavě, v Šumperku a posléze opět v Opavě; Hurníkovi bylo prokázáno fyzické týrání obviněných při výsleších a účast na popravě tří ruských zajatců v Leštině.⁸⁴ Po vyhlášení rozsudku podal JUDr. J. Matura stručný přehled činnosti MLS v Olomouci za rok 1946 (bylo souzeno 2277 případů, 34 osoby byly odsouzeny na doživotí, vykonáno bylo 16 poprav) a na závěr svého projevu prohlásil: „Zda lidové soudnictví dostalo svému úkolu, nemůžeme soudit v době přítomné. Rozsudek nad námi vysloví teprve budoucí generace. Retribuční dekret byl zákonem řádu zcela mimořádného, neboť obvykle zákon dopředu určuje trestné činy. U tohoto zákona tomu však tak nebylo, neboť věci, které nebyly trestné v době okupace, retribuční dekret stíhal.“ Poté předseda senátu poděkoval všem soudcům z lidu, kteří se své odpovědné práci rádi věnovali, obhájcům, kteří vykonávali mnohdy těžkou povinnost, a také členům Sboru národní bezpečnosti. V závěru popřál republice, aby již nikdy nemusela sáhnout k takovému druhu soudnictví a aby vzkvétala v příznivém ovzduší světového míru.⁸⁵

Nedokončené soudní kauzy byly předány Krajskému soudu v Olomouci, jehož senát vyřkl hrdelní trest pro nezjištěné retribuční trestné činy nad Němcem Janem Tilgou, popraveným 16. července 1947.⁸⁶ Již 7. června 1947 se ocitl na zdejší šibenici sedmatřicetiletý lesní adjunkt Oldřich Puma, narozený 15. května 1910 v Dolních Studénkách na Šumpersku, odsouzený k trestu smrti provazem za vraždu úkladnou, vraždu loupežnou a utrhaní na cti.⁸⁷

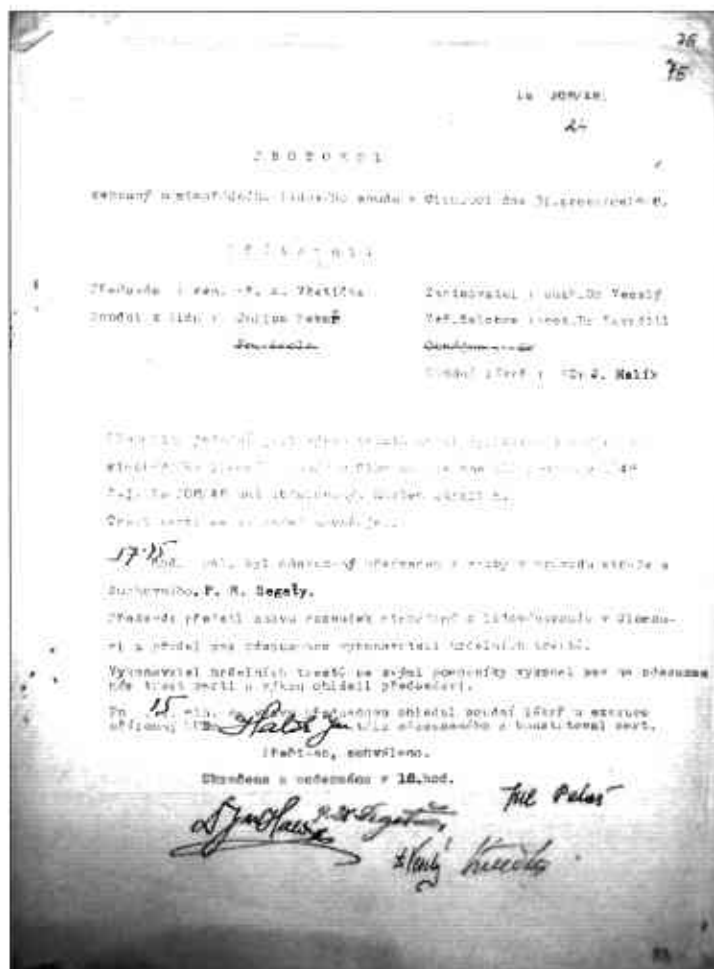

Bývalý vedoucí služebny gestapa v Přerově Karel Streit (ZA Opava, pobočka Olomouc, fond MLS v Olomouci, č. spisu Ls 208/48)

Jak již bylo uvedeno výše, přesně jeden měsíc po 25. „Vítězném únoru“ 1948 bylo fungování mimořádných lidových soudů v rámci prosazování „třídní justice“ obnoveno, a to do 31. prosince téhož roku; revitalizovaný MLS v Olomouci odsoudil 23. dubna 1948 k trestu smrti bývalého šéfa zdejší služebny SD Arnošta Liedtkeho, původně odsouzeného k doživotnímu vězení, jenž dne 17. července 1947 uprchl ze svého pracoviště v železárnách v Mariánském Údolí u Olomouce, ale byl již následujícího dne v Hulíně dopaden.⁸⁸ Poslední příslušník gestapa a SS popravený v Olomouci, bývalý vedoucí služebny gestapa v Přerově Karel Streit, byl repatriován ze sběrného tábora Siget v Rumunsku a přes Košice byl eskortován do Olomouce, kde byl posledního dne činnosti obnovených mimořádných lidových soudů, 31. prosince 1948, odsouzen k trestu smrti provazem a v 17 hod. 45 min. téhož dne na nádvoří věznice Krajského soudu v Olomouci neveřejně oběšen.⁸⁹

Krajský soud v Olomouci odsoudil v následujících čtyřech letech k trestu smrti čtyři pachatele těžkých kriminálních deliktů. Dne 18. listopadu 1950 byl popraven František Koutný, nar. 30. dubna 1914 ve Vrbátkách (Štětovicích) u Prostějova, odsouzený pro zločin loupežné vraždy.⁹⁰ Dne 12. února 1952 se v Olomouci uskutečnila dvojí poprava – Adolfa Žáčka, narozeného 13. listopadu 1893 v Dubu nad Moravou, a Břetislava Žáčka, narozeného 24. října 1903 tamtéž, kteří byli odsouzeni pro zločin vraždy.⁹¹ Posledním popraveným v Olomouci, a to dne 6. června 1952, byl František Krejčí, narozený 3. srpna 1915 v Prostějově, jenž spáchal zločiny vraždy, znásilnění a loupeže.⁹² Tímto dnem tedy vzalo katovské řemeslo v Olomouci za své – a doufejme, že navždy.

Protokol o popravě bývalého vedoucího služebny gestapa v Přerově Karla Streita dne 31. 12. 1948 (ZA Opava, pobočka Olomouc, fond MLS v Olomouci, č. spisu Ls 208/48, fol. 75)

Popravy uskutečněné na základě rozsudků Mimořádného lidového soudu a Krajského soudu v Olomouci v souvislosti s retribučními trestnými činy

Č.	Příjmení a jméno	Národnost	Datum narození	Místo posledního bydliště	Zaměstnání	Popraven dne
1.	Laštůvka Antonín	česká	10. 1. 1917	Olomouc	úředník městské elektrárny	10. 11. 1945
2.	Schnölzer Vilém	německá	28. 4. 1893	Raškovice u Frýdku	praporčík četnictva, člen SA	10. 12. 1945
3.	Schramm Alois	německá	1. 4. 1916	Keprtovice u Libavé	rolník, ordner, ⁹¹ člen SA	15. 1. 1946
4.	Pitrun František	česká	1. 3. 1890	Přerov	dělník na pile, člen Vlajky	6. 2. 1946
5.	Ficker Gustav	německá	14. 6. 1890	Starý Maletín	vedoucí podniku Siemens v Mohelnici	7. 2. 1946
6.	Odstrčil František	německá	30. 7. 1886	Kostelec na Haré	bývalý rotmistr čsl. vojska, náměstek něm. starosty	13. 2. 1946
7.	Drescher Josef	německá	5. 12. 1888	Olomouc	správce městské elektrárny	6. 3. 1946
8.	Šiška Antonín	česká	21. 5. 1884	Olomouc-Povel	pohodný	27. 3. 1946
9.	Stanzel Rudolf	německá	4. 10. 1896	Vízmberk (nyní Loučná n. Desnou)	šofér, člen SA	29. 4. 1946
10.	Svozil Miloslav	česká	27. 7. 1906	Přerov	úředník Optikotechny, člen Vlajky	28. 5. 1946
11.	Prášil Josef	česká	28. 1. 1900	Oplocany	dělník	12. 6. 1946
12.	Schupp Josef	česká	12. 3. 1913	Přerov	úředník Optikotechny	9. 8. 1946
13.	Roller Rudolf	německá	22. 11. 1919	Domašov	úředník, příslušník Wehrwolfů a SS	18. 9. 1946
14.	Bocan Josef	česká	14. 3. 1908	Kojetín	polní hlídač	9. 10. 1946
15.	Hard-Skřepek Richard	německá	29. 11. 1908	Olomouc	příslušník gestapa	5. 11. 1946
16.	Kukelka Jan	německá	15. 8. 1906	Olomouc	šofér gestapa	13. 11. 1946
17.	Prellberg Vilém	německá	21. 11. 1909	Šumperk	příslušník gestapa a SS	13. 11. 1946
18.	Zink Josef	německá	21. 11. 1909	Dolany	dělník, člen SA	13. 11. 1946
19.	Hýža Vilém	německá	26. 8. 1896	Olomouc	vězeňský dozorce	19. 12. 1946
20.	Mattl František	německá	24. 10. 1908	Horní Cerekev	vězeňský dozorce	19. 12. 1946
21.	Loibner-Košál Bohumil	německá	5. 5. 1915	Olomouc	příslušník gestapa, člen SS	7. 1. 1947
22.	Schentler Klement	německá	3. 1. 1899	Velké Podolí u Zábřeha	výpomocný německý četník	27. 1. 1947
23.	Spielvogel Pavel (Adolf)	německá	25. 1. 1896	Frývaldov (nyní Jeseník)	dojič v Citově	29. 1. 1947
24.	Duchoň Karel	německá	25. 1. 1907	Olomouc	příslušník gestapa, člen SS a cenové kontroly	6. 2. 1947
25.	Sander Jan	německá	9. 5. 1902	Nemilany	obchodník, šofér gestapa	10. 2. 1947
26.	Hufer Arnošt	německá	11. 8. 1907	Šumperk	příslušník gestapa a SS	17. 3. 1947

27.	Langer František	německá	16. 1. 1898	Olomouc	příslušník gestapa a SS	20. 3. 1947
28.	Jeschke František	německá	13. 3. 1908	Olomouc	příslušník gestapa a SS	24. 3. 1947
29.	Bartel Walter	německá	27. 8. 1907	Mírov	vězeňský dozorce	26. 3. 1947
30.	Deutsch Josef	německá	5. 3. 1884	Mírov	vězeňský dozorce	26. 3. 1947
31.	Haupt Josef	německá	15. 11. 1890	Mírov	vězeňský dozorce	26. 3. 1947
32.	Ramert František	německá	23. 8. 1904	Mírov	vězeňský dozorce	26. 3. 1947
33.	Geppert Arnošt	německá	18. 12. 1912	Přerov	příslušník gestapa a SS	31. 3. 1947
34.	Rauner Kurt Roland	německá	19. 11. 1911	Olomouc	příslušník gestapa a SS	12. 4. 1947
35.	Carmanin Bedřich	německá	11. 1. 1905	Přerov	příslušník gestapa a SS	14. 4. 1947
36.	Heidan Richard	německá	13. 9. 1893	Olomouc	příslušník gestapa a SS	17. 4. 1947
37.	Kleibel Jindřich	německá	21. 6. 1898	Nedvězí	rolník, člen NSDAP a SA	22. 4. 1947
38.	Müller Vilém	německá	23. 7. 1893	Nedvězí	rolník, německý starosta v Nedvězí, člen NSDAP a SA	22. 4. 1947
39.	Skácel František	německá	30. 11. 1898	Nedvězí	vězeňský dozorce u něm. soudu v Olomouci, člen SA	22. 4. 1947
40.	Straka Rupert	německá	14. 9. 1892	Hněvotín	poručík četnictva	29. 4. 1947
41.	Hurník Eduard	německá	12. 9. 1895	Opava	příslušník gestapa a SA	3. 5. 1947
42.	Tilga Jan	německá	16. 2. 1906	?	?	16. 7. 1947
43.	Liedtke Arnošt	německá	19. 7. 1913	Olomouc	vedoucí služebny SD, člen SS	21. 4. 1948
44.	Streit Karel	německá	30. 3. 1898	Přerov	příslušník gestapa a SS	31. 12. 1948

Poznámky

- ¹ Fiala, J.: Z historie katovského řemesla v Olomouci. I. Olomoučtí kati a katovna. Zprávy Vlastivědného muzea v Olomouci, Společenské vědy, č. 294, 2007, s. 36–49. ISSN 1211-1134.
- ² Fiala, J.: Z historie katovského řemesla v Olomouci. II. Popraviště a popravy v Olomouci. Zprávy Vlastivědného muzea v Olomouci, Společenské vědy, č. 296, 2008, s. 71–96. ISSN 1211-1134. – Do prvního odstavce textu na téže straně se bohužel vloudila nedopatření, 6. až 14. řádek tohoto odstavce mají mít toto znění: „První záznam v *(Liber) causarum criminalium* je datován 14. září 1582 a zachycuje průběh soudu nad provazníkem Andrešem Czyglerem, jenž byl pro svá četná cizoložství 15. října 1582 sťat; jednu z Czyglerových milenek, Dorotu Brachvogelovou, nechali městští radní 22. dubna 1583 utopit. Poslední zápis byl učiněn roku 1662 a týká se soudu nad Janem Jakubem Damianem, jenž odcizil kostelní nádobí ze dvou chrámů a byl proto jako svatokrádce „capite plexus in foro civitatis et igne crematus 15. februarii 1662 (šťat na obecním náměstí a spálen ohněm 15. února 1662)“.“ Viz k tomu též Prasek, V.: Organizace práv magdeburských na severní Moravě a v rakouském Slezsku. Olomouc 1900, s. 20 a 59.
- ³ Bartoš, J.: Odboj proti nacistickým okupantům na Olomoucku v letech 1939–1945. Olomouc 1997, s. 28–30. ISBN 80-85973-29-4.
- ⁴ Adolf Heikorn se prozíratelně nevrátil z pracovní cesty do Londýna, kde – na rozdíl od členů své rodiny, zahynuvších v nacistických koncentračních táborech – přežil válku a kde pobýval i v následujících letech. Jeho syn Bedřich Heikorn spolu s dalšími olomouckými židovskými podnikateli byl zatčen a uvězněn již 1. září 1939. Viz Bartoš, J.: Arizace židovského majetku v Olomouci v roce 1939 [online, cit. 30. 5. 2009], dostupné z: <http://kehila-olomouc.cz/rs/763/arizace-zidovskeho-majetku-v-olomouci-1939/>. – Název MILO bývá interpretován jako zkratka z Mährische Industrie für Lebensmittel Olmütz (Moravský potravinářský průmysl Olomouc).
- ⁵ Viz Fremdenführer Olmütz. Olmütz 1944, s. 54–55.
- ⁶ Bartoš, J.: c. d., s. 31.
- ⁷ Tamtéž.

- ⁸ Viz Bartoš, J.: c. d., s. 110: „*Tehdy byli na cele č. 4 oběšeni Miloslav Minařík a František Krcha jenom proto, že se znelíbili některým členům gestapa a že Krcha pomaloval celou hanlivými obrázky, např. šibenici s hákovým křížem na provaze a prasetem s hlavou Hitlera.*“ – Jména dotyčných příslušníků gestapa Bartoš neuvádí; oba gestapáči popravčí skončili na základě rozsudku Mimořádného lidového soudu v Olomouci 19. prosince 1946 na šibenici vztyčené na dvoře věznice tehdejšího Krajského soudu v Olomouci. ZA Opava, pobočka Olomouc, fond MLS v Olomouci, č. spisu 1372/46. Viz Dvobožený Našinec, roč. 79, č. 290, 20. 12. 1946, s. 5; Jandová, A. Mimořádný lidový soud Olomouc 1945–1948, Katalog, 1. sv. 1945–1946. Olomouc 1999, s. 405; Liška, O. a kol.: Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918–1989, 2. vyd. Praha 2006, s. 193. ISBN 80-86621-09-X.
- ⁹ Viz Cekl, J.: Kraj, jímž táhla válka / Děje, události a dokumenty z let 1939–1945. Olomouc 1947, s. 43. – Během okupace bylo popraveno, umučeno v koncentračních táborech či věznicích a při osvobozovacích bojích bylo zabito na 400 obyvatel města Olomouce. Seznamy těchto obětí jsou uvedeny v následujících publikacích: Český máj, K oslavě prvního výročí osvobození Olomouce dne 8. května 1946, red. A. Kubis, Olomouc 1946, s. 51–64; Našim hrdinům, Ředitelství Národní bezpečnosti v Olomouci, Pietní vzpomínka k odhalení pamětní desky v Olomouci dne 4. května 1946, příloha; Cekl, J.: c. d., s. 263–265.
- ¹⁰ J. Bartoš, c. d., s. 113, píše o „*tereziánské pevnůstce č. 13 u Slavonína*“ – ve skutečnosti byl tento raduitový fort vybudován v letech 1850 až 1854. Týž omyl se vyskytuje v publikaci Z. Války Olomouc pod hákovým křížem, Temná léta okupace 1939–1945. Olomouc 2001, s. 140, ISBN 80-7198-517-1.
- ¹¹ Viz Cekl, J.: c. d., s. 228; podle J. Bartoše, c. d., vyjel tento tank „*někde z prostoru mezi Klenovicemi od Dubu n. M.*“.
- ¹² Cekl, J.: c. d.; Bartoš, J.: c. d.; Buchtová, I.: Paměti obce Kožušany-Tážaly. Olomouc 2000, ISBN 80-85973-79-6, s. 63–64. Líčení těchto událostí se v historické literatuře místy liší – mj. v tom, zda se se sovětským tankem u Kocandy střetlo jedno německé nákladní auto, či celá kolona.
- ¹³ Cekl, J.: c. d.; Bartoš, J.: c. d.; Buchtová, I.: c. d.
- ¹⁴ Viz Kuch-Breburda M. – Kupka, V.: Pevnost Olomouc. Praha 2003, s. 277. ISBN 80-86011-21-6. – V polygonálním fortovém systému opevnění se jako dvoukaponiéra či oboustranná kaponiéra označuje jedno- či vícepodlažní pevnůstka umožňující obranu příkopu, jejíž výška nepřesahuje hloubku příkopu, takže je v příkopu zcela ukryta. Kontreskarpovou stěnou se rozumí vnější stěna pevnůstky.
- ¹⁵ Viz Bartoš, J.: c. d., s. 118. – Do roku 1998 byl objekt fortu XIII – Nová Ulice využíván Armádou ČR jako muniční skladiště, nyní je fort majetkem soukromníka, jenž zde hodlá vybudovat muzeum a restaurační zařízení. Jako fort Slavonín nebo fort Kyselov, příp. Kyseovská pevnůstka je nyní označován fort XI (někdejší obec Kyselov je v současné době součástí olomoucké městské části Slavonín). Není tedy jednoznačné, zda uvedení tři odbojářů položili své životy u fortu XIII, nebo u fortu XI.
- ¹⁶ V Kožušanech bylo koncem dubna 1945 ubytováno na 300 zákopníků (asi 100 v místní škole, což značně omezilo vyučování), jejich odchod uspišily tragické následky dvou bomb svržených sovětskými letouny 30. dubna na stádo hovězího dobytka hnaného Němci přes obec do Olomouce. Podle J. Buchtové, c. d., s. 63, do 1. května „*odešli všichni kromě šestnáctiletého Pavla Čermáka z Prahy, kterému se setrvání v Kožušanech stalo brzy osudným*“.
- ¹⁷ Jaroslav Hradil, nar. 24. 2. 1906 ve Svěsedlicích, okr. Olomouc, působil jako odborný učitel na Masarykově měšťanské škole v Brodku u Přerova. Jeho jméno je uvedeno na pamětní desce válečným obětím z řad učitelů země Moravskoslezské, umístěné na podestě 1. patra budovy v Brně, Moravské nám. 6/01, v níž původně sídlila zemská školní rada. Jako datum a místo popravy Jaroslava Hradila je chybně udáno „2. 5. 1945 Olomouc-Lazce“. Viz Encyklopedie dějin města Brna – Osobnosti – Jaroslav Hradil [online, cit. 6. 6. 2009], dostupné z: http://www.encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=1053. V interiéru Základní školy v Brodku u Přerova, Majetínská 275, se nachází pamětní deska s textem: NA PAMĚT / JAROSLAVA HRADILA / ODBORNÉHO UČITELE ZDEJŠÍ MĚŠČ. ŠKOLY / UMUČENÉHO V KVĚTNU 1945. Viz Vožda G. a kol.: Památníky a pamětní desky protifašistického odboje v okrese Přerov. Přerov 1985, s. 13.
- ¹⁸ Cekl, J.: c. d., s. 231; Buchtová, J.: c. d., s. 63–64. – Tři popravení z Brodku u Přerova byli zatčeni příslušníci jednotky SS ve svých bytech, příp. krytech krátce po půlnoci 2. května 1945 a odvezeni – údajně jako rukojmí – do Olomouce. Viz Cekl, J.: c. d., s. 216–217. Jména Jaroslava Hradila, Karla Marka a Jindřicha Suchomela jsou uvedena na památníku obětím 2. světové války s plastikou rudoarmějce (zhotoveném sochařem Janem Trískou a odhaleném 9. května 1948) na Revolučním nám. v Brodku u Přerova, a na pamětní desce v interiéru budovy Základní školy v Brodku u Přerova, Masarykovo nám. č. 91. Viz Vožda, G. a kol.: c. d., s. 11–12.
- ¹⁹ Cekl, J.: c. d., s. 231. – Podle J. Bartoše, c. d., s. 113, bylo 17 zatčených „*pravděpodobně 2. či 3. května 1945*“ přinuceno „*vykopat asi dvě (sic!) a půl metru hluboké jámy a pak byli na jejich okrajích postřeleni*“, J. Buchtová, c. d., s. 63, uvádí: „*Čtrnáct zajatců z Kožušan bylo nejprve vyslýcháno, poté byli bestiálně mučeni a nakonec odsouzeni k smrti. Jejich poprava proběhla 3. května na pevnůstce č. 13 na Nové Ulici. Před svou smrtí si museli vykopat tři (sic!) půl metru hluboké jámy, do nichž byli posléze sestřeleni.*“

- ²⁰ Cekl, J.: c. d., s. 231–232; Buchtová, J.: c. d., s. 64. Zde uváděný údaj o 10 000 účastnících pohřbu není reálný, tehdejší kronikář obce Blatec sděluje, že pohřbu „se zúčastnilo asi 4000 lidí z celého okolí i několik účastníků z Tovačova“ (viz Státní okresní archiv v Olomouci, Archiv obce Blatec, signatura O 1-4, kronika obce, s. 132; za toto zjištění vděčí autor stati archiváři Janu Štěpánovi). – Na hřbitově v Charvátěch se rovněž nalézá hromadný hrob německých vojáků z 2. světové války. Viz Obec Charváty – Historie [online, cit. 6. 6. 2009], dostupné z: <http://www.charvaty.cz/index.php?id=13>.
- ²¹ Současné byla v Kožušanech vysázena z lip alej odbojářů. Viz Stráž lidu, 56, č. 55, 11. 5. 1976, s. 2; Kuch-Breburda, M. – Kupka, V.: c. d., s. 278, obr. č. 265; Buchtová, J.: c. d., s. 151, obr. č. 37.
- ²² M. Tichák v publikaci Příběhy olomouckých pomníků. Olomouc 2002, ISBN neuvedeno, s. 111, píše, že dotyčná deska označuje místo, „kde nacisté v noci z 1. na 2. května 1945 mučili a pak popravili 14 mladých mužů z Kožušan a tři z Brodku u Přerova, kteří měli větší (ale často žádný) podíl na ozbrojeném vystoupení proti Němcům ve chvíli, kdy do jejich obce záhadně zabloudil sovětský tank z fronty u Tovačova“ a dodává: „Na pořízení desky se po letech dohodli – v duchu dobových ‚patronátních styků‘ vojáci útvaru 5728 se Základní školou Komenium na Mořickém náměstí“ (spr. ul. 8. května 29).
- ²³ Viz zejm. Vožda, G.: Přerovské povstání 1. května 1945. Přerov 1975; Kapavík, R.: Přerovské povstání 1. května 1945 [online] [cit. 6. 6. 2009], dostupné na: http://www.valka.cz/clanek_11102.html; Rosmus, J.: Přerovské povstání [online] [cit. 6. 6. 2009], dostupné na: <http://www.rosmus.cz/texty/prerovske-povstani.html>; Kopeček, P.: Povstání v Přerově 1. května 1945. Vlastivědný věstník moravský LXI, 2009, č. 2, s. 121–132, ISSN 0 323-2881.
- ²⁴ Viz k tomu podrobně Vožda, G.: Přerovské povstání 1. května 1945. Přerov 1975, s. 112–116.
- ²⁵ Richard Heidan byl po válce Mimořádným lidovým soudem v Olomouci odsouzen 17. dubna 1947 k smrti a téhož dne na dvoře zdejšího Krajského soudu popraven oběšením. Viz Zemský archiv (dále ZA) Opava, pobočka Olomouc, fond MLS Olomouc, Ls 102/47; Osvobozený Našinec, roč. 80, č. 91, 18. 4. 1947, s. 5.
- ²⁶ Po ukončení 2. světové války byl Maxmilián Rausch na německém území internován, vydán do ČSR a na základě rozsudku Mimořádného lidového soudu v Brně byl 1. března 1947 odsouzen k trestu smrti provazem. O činnosti a popravě M. Rausche viz Žampach, V.: Od Hronu k Vltavě, Podíl 2. ukrajinského frontu Rudé armády na osvobození Československa. Praha 2006, s. 44–54, ISBN 80-86844-19-6 [též online] [cit. 6. 9. 2009], dostupné na: <http://www.kcprymarov.estranky.cz/clanky/nase-knihovna/od-hronu-k-vltave>.
- ²⁷ Karel Streit byl po válce repatriován z Rumunska jako válečný zločinec do ČSR, Mimořádným lidovým soudem v Olomouci byl odsouzen 31. prosince 1948 k trestu smrti provazem a téhož dne na dvoře věznice zdejšího Krajského soudu popraven. Viz zde pozn. 72.
- ²⁸ Příjmení tohoto příslušníka gestapa uvádí bez dalších podrobností J. Bartoš: c. d., s. 112, P. Kopeček v cit. stati, s. 128, dodává iniciálu jeho křestního jména s tím, že vrchní kriminální tajemník J. Rimkus „měl velké zkušenosti s podobnými ‚akcemi‘ z území SSSR a Slovenska“. O Rimkusově poválečném osudu chybí informace, v seznamech popravených za retribuční trestné činy (viz pozn. 45) není Rimkusovo jméno uvedeno, Jan Rimkus se neobjevuje ani mezi obžalovanými v aktech olomouckým MLS. V Seznamu příslušníků gestapa v Čechách a na Moravě z roku 1946 [online] [cit. 1. 7. 2009], dostupné na: <http://www.ustrcr.cz/data/pdf/projekty/doba-nesvobody/gestapo-seznam.pdf>, je pod č. 4012 zaznamenán vrchní kriminální tajemník Rimkus z olomouckého gestapa, leč bez křestního jména a data narození. Zřejmě tedy tento nacistický válečný zločinec unikl spravedlnosti.
- ²⁹ Bohumil Loibner-Košál byl po válce Mimořádným lidovým soudem v Olomouci odsouzen 7. ledna 1947 k trestu smrti provazem a téhož dne na dvoře zdejšího Krajského soudu popraven. Viz ZA Opava, pobočka Olomouc, fond MLS v Olomouci, č. spisu Ls 1426/46; Osvobozený Našinec, roč. 80, č. 5, 7. 1. 1947, s. 2 a 5, tamtéž, č. 6, 8. 1. 1947, s. 5.
- ³⁰ Příslušník olomouckého gestapa a člen cenové kontroly Karel Duchoň se narodil 21. ledna 1907 v Želešicích, (okres Brno-venkov), hlásil se k německé národnosti; dne 6. února 1947 byl MLS v Olomouci odsouzen k trestu smrti a téhož dne popraven. ZA Opava, pobočka Olomouc, fond MLS v Olomouci, č. spisu Ls 31/47. Viz Osvobozený Našinec, roč. 80, č. 32, 7. 2. 1947, s. 5 – podle soudního zpravodaje Osvobozeného Našince „při rozsudku teprve se ukázalo, že mluví bezvadně česky. Rozsudek zněl: Trest smrti provazem. Poprava byla neveřejná, na přání odsouzeného byla odložena o dvě hodiny.“
- ³¹ František Langer byl 20. března 1947 odsouzen MLS v Olomouci k trestu smrti a téhož dne v 16.10 hod. popraven. ZA Opava, pobočka Olomouc, fond MLS v Olomouci, č. spisu Ls 85/47, Osvobozený Našinec, roč. 80, č. 67, 21. 3. 1947, s. 5.
- ³² Podrobné informace o exekuci na lazecké stělnici jsou obsaženy v protokolech výsledků, uložených v soudních spisech výše uvedených příslušníků olomouckého gestapa, jakož i v hlášení příslušníka vyšetřovací komise Okresního národního výboru v Přerově štabního strážmistra Kučery, jež je uloženo v soudním spise Bohumila Loibnera-Košála, ZA Opava, pobočka Olomouc, fond MLS v Olomouci, č. spisu Ls 1426/46, fol. 137. Štabní strážmistr Kučera mj. uvádí, že „Bohumil Loibner spáchal dne 27. 10. 1945 v odpoledních hodinách v Olomouci ve věznici policejního ředitelství pokus sebevraždy, však tento byl zachráněn a pak uči-

nil podrobné doznání o vraždění občanů z Přerova“. O Janu Rimkusovi štábní strážmistr Kučera sděluje, že „tento se naposledy zdržoval v Prosečnici u Prahy v civilním táboře“.

- ³ Fotografie památníku na přerovském hřbitově a soupis účastníků přerovského povstání popravených na lazecké stělnici viz Památník popravených účastníků povstání [online] [cit. 10. 6. 2009], dostupné na: http://www.vets.estranky.cz/clanky/vmp-okres-prerov/prerov-_strana-2-_. Dále viz Vožda, G.: c. d., s. 112–116; Vožda, G. a kol.: c. d., s. 43; Kapavík, R.: c. d., Rosmus J.: c. d. – Citované webové stránky uvádějí mezi popravenými na lazecké stělnici a pohřbenými na přerovském hřbitově Josefa Novotného, úředníka (nar. 1912), oba citovaní autoři zmiňují v této souvislosti Josefa Novotného, úředníka, nar. v Krčmání, stáří 37 let, po exhumaci pohřbeného ve Velkém Týnci. Na pomníku v prostoru lazecké stělnice však figuruje místo Josefa Novotného Rudolf Hrabálek. Jedná se zřejmě o záměnu osob, neboť Adolf Hrabálek, dělník, raněný 1. května 1945 a zemřelý 2. května téhož roku, je uveden na pamětní desce umístěné v prostoru přerovského nádraží, jakož i na pamětní desce Památníku obětem nacismu na přerovském městském hřbitově. – Jména účastníků přerovského povstání popravených na lazecké stělnici též figurují na hromadných pamětních deskách v Přerově, viz Vožda, G. a kol.: c. d., s. 40–60. Na pamětní desce na budově Sokolovny, Přerov, Brabansko 2, jsou uvedena jména Matyldy Dokládálové, Karla Ertla, Jana Machovce, Jaroslava Motáně a Hynka Smolky; viz Vožda, G. a kol.: c. d., s. 55; Pamětní deska obětem okupace [online] [cit. 2. 7. 2009], dostupné na: http://www.vets.estranky.cz/clanky/vmp-okres-prerov/prerov-_strana-2-_. Ve vestibulu hlavního nádraží v Přerově je umístěna pamětní deska, na níž je uvedeno jména Jaroslava Dokládala; viz Vožda, G. a kol.: c. d., s. 53 a 92; Pamětní deska obětem okupace [online] [cit. 2. 7. 2009], dostupné na: <http://www.vets.estranky.cz/clanky/vmp-okres-prerov/prerov>. V budově Gymnázia Jakuba Škody v Přerově, Komenského 29, je umístěna bronzová pamětní deska Obětem nacismu 1939–1945, na níž je uvedeno jméno Jana Machovce; viz Vožda, G. a kol.: c. d., s. 51. Na pamětní desce z demolovaného Dělnického domu v Přerově, Štřava 15, věnované příslušníkům Čs. sociální demokracie a dělnických tělocvičných jednot, kteří položili své životy za svobodu vlasti v letech 1939–1945, figurují jména Jaroslava Dokládala a Matyldy Dokládálové; viz tamtéž, s. 52. Před objekty firmy Meopta-optika, s. r. o., Přerov, Kabelíkova 1, je umístěn památník obětem 2. světové války – pískovcová plastika ležící ženy na kamenném kvádru (Sražená Republika – dílo akad. sochaře Josefa Bajáka z roku 1946), na němž jsou uvedena jména Josefa Bezsléziny a Hynka Smolky; viz tamtéž, s. 43 a 76.
- ³⁴ Reprodukce fotografického portréu a hlavy exhumované mrtvoly mjr. Hynka Kokojana viz v cit. stati P. Kopečka, s. 128. Mramorová pamětní deska mjr. Hynka Kokojana, ozdobená bronzovým reliéfem ruky s ratolestí, se nalézá v Přerově v Husově ulici č. 19 (areál firmy Kazeto, spol. s r. o.; na desce je umístěn následující text (s chybným datem Kokojanovy popravy): SPOLUPRACOVNÍK / PPLK. HYNEK KOKOJAN / NAROZEN 25. V. 1895 V HORNÍCH LOUČKÁCH / ZASTŘELEN 3. 5. 1945 V LAZCÍCH U OLOMOUCE / ON PRO REPUBLIKU ZEMŘEL / MY / PRO NI PRACUJEME / ČEST / JEHO PAMÁTCE! Viz Vožda, G. a kol.: c. d., s. 44. – V rodišti mjr. Hynka Kokojana v Horních Loučkách (severozápadně od Tišnova) je vedle pomníku obětem 1. světové války umístěna Kokojanova busta, dílo přerovského sochaře Josefa Bajáka (1906–1980) z roku 1946. Viz Horní Loučky [online] [cit. 2. 7. 2009], dostupné na: <http://horniloucky.wz.cz/Historie.htm>; Spolek pro vojenská pietní místa, o. s. – Horní Loučky [online] [cit. 2. 7. 2009], dostupné na: <http://www.vets.estranky.cz/clanky/vpm-okres-brno-venkov/horni-loucky>.
- ³⁵ Pamětní deska JUDr. Čestmíra Soboly je umístěna v 1. poschodí domu v Přerově, Smetanova ul. 7 (nyní sídla některých odborů Magistrátu města Přerova); na desce, odhalené 10. února 1949, je následující nápis: JUDR. ČESTMÍR SOBOLA / VĚZNĚN 1941–44 A ZASTŘELEN 2. 5. 1945 / PADLÉMU ČEST A VDĚK! / ONV. Viz Vožda, G. a kol.: c. d., s. 44.
- ³⁶ Fotografický portrét npor. Jana Švehláka je reprodukován v publikaci Přerov – Povídání o městě. Přerov 2002, s. 87, ISBN 80-238-9691-1.
- ³⁷ Na pomníku v prostoru lazecké stělnice je Otakar Valenta uveden jako Valenta Miroslav.
- ³⁸ Fotografický portrét vrchního strážmistra Františka Vitáska je reprodukován v cit. publikaci Přerov – Povídání o městě, s. 88.
- ³⁹ Po válce byl JUC. Josefu Zapletalovi udělen titul JUDr. in mem. Viz Vožda, G. a kol.: c. d., s. 43.
- ⁴⁰ Viz Český máj, K oslavě prvního výročí osvobození Olomouce dne 8. května 1946, red. A. Kubis, Olomouc 1946, s. 57; Cekl, J.: c. d., s. 258.
- ⁴¹ Miroslav Tichý není v seznamech olomouckých obětí nacistické okupace umístěných v publikacích citovaných zde v pozn. 25, zmíněn, je zde ale na stranách 62 a 263 uveden Miroslav Tichý, řidič autobusů, popravený 27. 4. 1945 v Olomouci – je pravděpodobné, že se jedná o jednu a tutéž osobu.
- ⁴² Viz V hlubokém smutku, Naše Haná, roč. I, č. 3, 14. 5. 1945, s. 1; Přerovsko se sklonilo nad rakvemi 21 hrdinů, tamtéž, č. 4, 15. 5. 1945, s. 1–2. Datovanou fotodokumentaci z exhumace a pohřbu viz Vožda, G.: c. d., obrazová příloha; další snímky viz Rosmus, J.: c. d. [online] [cit. 6. 6. 2009], dostupné na: <http://www.rosmus.cz/obrazky/prerovske-povstani/index4.html>; Kopeček, P.: c. d.; týž: Přerovské povstání 1. května 1945. In: Přerov – Povídání o městě. Přerov 2002, s. 69. ISBN 80-238-9691-1 (V těchto třech

zdrojích nejsou dotyčné snímky datovány.) – V 15. čísle 1. ročníku olomouckého listu Československé strany národně socialistické *Volné slovo* uvedl na s. 2 J. Svoboda v článku Povstání 1. května na Hané, že povstání v Přerově si na české straně vyžádalo 15 padlých (podle pozdějších údajů 32 padlých – viz Kapavík. R.: c. d., popř. 40 až 50 osob, viz Kopeček, P.: c. d., s. 131) a „později dvaadvacet životů bestialně zohavených rukojmí“.

- ⁴³ Navíc se poblíž hrobu nacházely restaurace a hudební pavilón. Kritika nepietního umístění hrobu popravených odbojářů se objevovala v dobovém tisku již v roce 1946, viz Hýbl, F.: Ohlas přerovského povstání v časopise „Naše Haná“ v letech 1945–1947. In: Svoboda přišla před 25 lety. Brno 1970, s. 68.
- ⁴⁴ Viz Krčmaňský zpravodaj 3/2007, Z obecní kroniky, 1945 [online] [cit. 30. 6. 2009], dostupné na: <http://www.krcman.cz/file.php?nid=5402&oid=787332>; Rosmus, J.: c. d. – Na domě v Přerově IV – Kozlovicích, Na Vrbovcích 116/6, byla v roce 1946 odhalena bronzová pamětní deska zhotovená S. Matúšem z Čekyně, nesusoucí nápis: NA PAMĚŤ / JOSEFA NOVOTNÉHO, PPOR. V ZÁLOZE, KTERÝ BYL ZATČEN / JAKO RUKOJMÍ PŘI POVSTÁNÍ / V PŘEROVĚ DNE 2. KVĚTNA 1945 / A UMUČEN NĚMECKÝMI KATANY / V OLOMOUCI VE VĚKU 32 LET. ČEST JEHO PAMÁTKY. / VĚNOVALI OBČANÉ KOZLOVIC. Viz Vožda, G. a kol.: c. d., s. 41.
- ⁴⁵ Hrob nacisty popravených účastníků přerovského povstání na přerovském městském hřbitově (parcela č. 1873/1) – Památník obětem nacismu je registrován jako kulturní památka č. 2255. Viz Vožda, G. a kol.: c. d., s. 43; Krejčí, V.: Přerovské hřbitovy. In: Sborník Státního okresního archivu Přerov 1998, s. 118–119, ISBN 80-85973-56-1; Památník popravených účastníků povstání [online] [cit. 13. 6. 2009], dostupné na: http://www.vets.estranky.cz/clanky/vmp-okres-prerov/prerov_-strana-2-. Jméno Josefa Beneše, přerovského obchodníka (jenž nepřežil výslechy na gestapu a jehož tělo bylo příslušníkem přerovského gestapa Janem Greifredem v noci z 2. na 3. května 1945 vhozeno do Bečvy), bylo na památník umístěno v roce 1998.
- ⁴⁶ Původní podobu pomníku s dřevěným křížem a ohrazením viz na snímku publikovaném P. Kopečkem, c. d., s. 130. – Akademický sochař František Mádle se narodil ve Vojicích u Hořic, okr. Jičín, 11. února 1892. O jeho životě a díle viz Pavelková, A.: Sochař František Mádle. In: Minulost Přerovska, Sborník prací z dějin přerovského regionu, sv. 10, 1996, Přerov 1996, s. 113–117. – F. Mádle byl členem přerovské odbojové skupiny Nová cesta, disponující vysíláčkami Haná a Na zdar, jež byly ukryty v Mádleho ateliéru v Moštěnické ulici (nyní 9. května) v Přerově, popraven byl 21. října 1941 společně s dalšími odsouzenými členy této odbojové skupiny – Františkem Drbalem, Ing. Janem Poláchem, Janem Hovůrkou, vrchním četnickým strážmistrem Janem Procházkou a Antonínem Michálkem. O paradesantní odbojové skupině Karla Hovůrky viz zejm. Halama, V.: Chronologie zrahy / Osudy výsadku Karla Hovůrky a podpůrné odbojové sítě na Moravě. In: Morava v boji proti fašismu II. Brno 1990, s. 37–68. Pavel Kopeček ve své publikaci Se smrtí na dosah / Parašutisté na Přerovsku v roce 1941. Přerov 2000, ISBN 80-902255-4-3, píše na s. 15 o Hovůrkově přerovském úkrytu toto: „Řešením se stal zahradní ateliér akademického sochaře Františka Mádle v ulici Svisle, do kterého se dalo nepozorovaně přijít přílehlými zahradami. V ateliéru se Karel Hovůrka ukrýval po většinu svého přerovského pobytu, podle svědectví jeho matky snad už od 9. září 1941.“ (Přerovské ulice 9. května a Svisle na sebe navazují.) K zatčení F. Mádleho gestapem došlo podle P. Kopečka, c. d., s. 30, dne 1. října 1941 v Přerově ve Ztracené ulici okolo poledne, když se sochař vracel z oběda. Viz dále Kopeček, P.: Působení odbojové organizace Lvice na střední Moravě. In: Sborník státního okresního archivu Přerov 2004, s. 202–204, ISBN 80-86388-13-1, ISSN 1214-4762, též [online] [cit. 2. 7. 2009], dostupné na: <http://www.rosmus.cz/texty/odboj-lvice.html#obsah>; <http://www.archives.cz/zao/prerov/home/publikace/assets/Sbornik%CC%81k%202004.pdf>, týž: Parašutisté v Přerově v roce 1941. In: Přerov, Pověst o městě, I. Přerov 2000, s. 51–55, ISBN 80-238-6173-5 – tamtéž na s. 52 je reprodukován snímek ateliéru F. Mádleho a na s. 205 je otištěn jeho medailon a fotografie v lidovém kroji. – Jméno Františka Mádleho je uvedeno na pamětní desce umístěné na budově Sokolovny v Přerově, Brabansko 2; viz Vožda, G. a kol.: c. d., s. 55; Pamětní deska obětem okupace [online] [cit. 2. 7. 2009], dostupné na: http://www.vets.estranky.cz/clanky/vmp-okres-prerov/prerov_-strana-2-.
- ⁴⁷ Podle článku informujícího o instalaci a odhalení pomníku z ateliéru F. Mádleho na lazecké střelnici dne 1. května 1946, otištěného v časopise Naše Haná, roč. II, č. 28, 10. 5. 1946, s. 5, měl tento nápis následující pokračování: „Hladíme půdu, v níž leželi, šeptáme modlitby a odcházíme s příslibem: Naši drazí, naši svatí, naši nesmrtelní, odkazu vašemu věrni zůstaneme.“ Viz též Hýbl, F.: c. d., s. 70–71.
- ⁴⁸ Nar. 27. 10. 1908 v Olomouci, zemř. 11. 9. 1993 v Praze. Viz Zatloukal, P.: Marie Bartoňková-Drábková, Sochařské dílo, katalog výstavy, Olomouc 1987 – úprava pomníku na lazecké střelnici však není ve zde publikovaném soupisu sochařčina díla registrována.
- ⁴⁹ Viz Konečný, P. – Michna, P.: Seznam nemovitých památek v Olomouci. Olomouc 1996, s. 92, č. 1711, ISBN 80-90-1473-9-9 – zde je uvedeno, že „autorem pomníku je J. Dvořák“; Tichák, M.: c. d., s. 110. V žádné z těchto dvou publikací se nezmiňuje Mádleho autorství dotyčného pomníku.
- ⁵⁰ Tento časový údaj odpovídá jedné minutě po půlnoci dne 9. května 1945 moskevského času.
- ⁵¹ Viz Sklenářová, Š. – Štěpán, J.: Olomouc a tzv. Malý retribuční dekret č. 138/1945 Sb. Retribuční soudnictví. Střední Morava, vlastivědná revue, č. 14, 2002, s. 4–23, ISSN 1211-7889, ISBN 978-80-85807-31-8.

- ⁵² Viz Grézl, J.: Činnost Mimořádného lidového soudu v Olomouci 1945. Šumperk 2007, s. 11–15. ISBN 978-80-903905-0-8. Zde je na stranách 10 a 112, jakož i v poznámkách uvedena další odborná literatura týkající se retribučního soudnictví v poválečné ČSR.
- ⁵³ Viz Liška, J. a kol.: c. d., s. 21–22.
- ⁵⁴ Viz Grézl J.: c. d., s. 114.
- ⁵⁵ Srov. tamtéž, s. 18.
- ⁵⁶ Na soudu národa. Tři projevy ministra spravedlnosti Dr. Prokopa Drtiny o činnosti mimořádných lidových soudů a Národního soudu. Praha 1947, s. 11–12. Viz též Liška, J. a kol.: c. d.; Seznam popravených pro retribuční trestné činy v ČSR [online] [cit. 13. 6. 2009], dostupné na: <http://forum.valka.cz/viewtopic.php/title/Seznam-popravenych-pro-retribucni-trestne-ciny-v-CSR/t/27360>.
- ⁵⁷ Amnestií prezidenta republiky ze 4. 5. 1953, čl. IX/2, byl K. Lerchovi dne 17. 6. 1954 trest zmírněn na 20 let odnětí svobody, dne 17. 10. 1955 bylo rozhodnutím Generální prokuratury podle § 276/1 tr. Řádu upuštěno od dalšího výkonu trestu a dne 21. 10. 1955 byl K. Lerch odsunut do amerického okupačního pásma v Německu. Viz ZA Opava, pracoviště Olomouc, fond MLS v Olomouci, č. spisu Ls 22/45; Grézl, J.: c. d., s. 18 a 30.
- ⁵⁸ Josef Drescher byl MLS v Olomouci odsouzen 6. března 1946 k trestu smrti a téhož dne popraven. Viz Zemský archiv Opava, pobočka Olomouc, fond MLS v Olomouci, č. spisu Ls 317/46; Osvobozený Našinec roč. 79, č. 57, 8. 3. 1946, s. 3.
- ⁵⁹ ZA Opava, pobočka Olomouc, fond MLS v Olomouci, č. spisu Ls 93/45; Stráž lidu, r. 1, 1945, č. 151, 17. 11. 1945, s. 1; Cekl, J.: c. d., s. 271–272; Grézl, J.: c. d., s. 23 a 47.
- ⁶⁰ Hrdelní rozsudek MLS v Olomouci je zčásti reprodukován na obálce cit. publikace J. Grézla.
- ⁶¹ Podle údaje v záhlaví protokolu jím byl „pater Bonifác“.
- ⁶² ZA Opava, pobočka Olomouc, fond MLS v Olomouci, č. spisu Ls 93/45, fol. 80.
- ⁶³ Tamtéž, fol. 83.
- ⁶⁴ ZA Opava, pobočka Olomouc, fond MLS v Olomouci, č. spisu Ls 102/47; Osvobozený Našinec, roč. 80, č. 80, 18. 4. 1947, s. 5.
- ⁶⁵ Vilém (Willi) Prellberg byl dopaden ve sběrném táboře v Liberci; byl vybaven falešnými dokumenty a k jeho identifikaci přispělo mj. jeho tetování – runová písmena SS na levé paži. ZA Opava, pobočka Olomouc, fond MLS v Olomouci, č. spisu Ls 1023/46; Osvobozený Našinec, roč. 80, č. 80, 18. 4. 1947, s. 5.
- ⁶⁶ ZA Opava, pracoviště Olomouc, fond MLS v Olomouci, č. spisu Ls 22/48; Osvobozený Našinec, roč. 80, č. 8, 10. 1. 1947, s. 5.
- ⁶⁷ Tamtéž, č. spisu Ls 190/74; Osvobozený Našinec, roč. 80, č. 74, 28. 3. 1947, s. 5.
- ⁶⁸ ZA Opava, pobočka Olomouc, fond MLS v Olomouci, č. spisu Ls 237/47; Osvobozený Našinec, roč. 80, č. 95, 23. 4. 1947, s. 5.
- ⁶⁹ ZA Opava, pobočka Olomouc, fond MLS v Olomouci, č. spisu Ls 4/46; Osvobozený Našinec, roč. 79, č. 13, 16. 1. 1946, s. 1.
- ⁷⁰ ZA Opava, pobočka Olomouc, fond MLS v Olomouci, č. spisu Ls 202/45.
- ⁷¹ ZA Opava, pobočka Olomouc, fond MLS v Olomouci, č. spisu Ls 127/45 a Ls 267/45; Osvobozený Našinec roč. 79, č. 102, 1. 5. 1946, s. 2. Viz Grézl, J.: c. d., s. 57 a 91, hrdelní rozsudek MLS v Olomouci je reprodukován na obálce této publikace.
- ⁷² Jako Wehrwolfové (ozbrojení vlci) nebo Werwolfové (vlkodlaci) se označovali němečtí záškodníci terorizující v prvních poválečných měsících obyvatelstvo hornatého a zalesněného pohraničí obnovené Československé republiky.
- ⁷³ ZA Opava, pobočka Olomouc, fond MLS v Olomouci, č. spisu Ls 903/46; Osvobozený Našinec, roč. 79, č. 214, 19. 9. 1946, s. 2.
- ⁷⁴ ZA Opava, pobočka Olomouc, fond MLS v Olomouci, č. spisu Ls 1399/46; Osvobozený Našinec, roč. 80, č. 23, 28. 1. 1946, s. 5.
- ⁷⁵ Jako konfident SD číslo A 2087 je označen Němec Josef Zink, koželužský dělník z Dolan a člen SA, odsouzený MLS v Olomouci k trestu smrti a popravený 13. listopadu 1946. ZA Opava, pobočka Olomouc, fond MLS v Olomouci, č. spisu 1193/46; Osvobozený Našinec, roč. 79, 14. 11. 1946, č. 259, s. 5.
- ⁷⁶ Tamtéž, č. spisu Ls 66/46; Osvobozený Našinec, roč. 79, č. 33, 8. 2. 1946, s. 3.
- ⁷⁷ ZA Opava, pobočka Olomouc, fond MLS v Olomouci, č. spisu Ls 580/46; Osvobozený Našinec, roč. 79, č. 125, 30. 5. 1946, s. 2.
- ⁷⁸ Česká fašistická organizace, založená r. 1930, po 15. březnu 1939 sice kolaborující s okupanty, ale pro svůj avanturismus a odpor vůči oficiální reprezentaci Protektorátu Čechy a Morava na počátku roku 1943 rozpuštěná.
- ⁷⁹ ZA Opava, pobočka Olomouc, fond MLS v Olomouci, č. spisu Ls 406/46; za ohledání mrtvoly popraveného obdržel soudní lékař MUDr. Alojs Roztomilý 100 Kčs, viz tamtéž, fol. 46. – Soudní zpravodaj Osvobozeného Našince o popravě pohodného Antonína Šišky dne 27. března 1946 čtenáře tohoto deníku reinformoval, ač

v číslech předchozích i následujících je činnost olomouckého MLS poměrně podrobně sledována. Stejně tak nenalezneme žádnou informaci na toto téma ve Stráži lidu, čísla těchto novin byla ovšem v adekvátních datech zaplněna projevy a zprávami z probíhajícího VIII. sjezdu KSČ. Zprávu o procesu a popravě pohodného Antonína Šišky ve středu 27. března 1946 v 16.45 hod. přišel olomoucký list Československé strany národně socialistické Volné slovo, roč. 2, č. 74, 28. 3. 1946, s. 3, příjmení delikventa uvedl zpravodaj chybně jako „Žižka“. V seznamech popravených za retribuční trestné činy (viz pozn. 45) je jako datum Šiškovy exekuce mylně uváděn 28. březen 1946.

⁸⁰ Osvobozený Našinec, roč. 80, č. 20, 24. 1. 1947, s. 5.

⁸¹ Viz Fiala, J.: c. d., s. 86–87.

⁸² ZA Opava, pobočka Olomouc, fond MLS v Olomouci, č. spisu Ls 317/46.

⁸³ Tamtéž, č. spisu Ls 580/46.

⁸⁴ Tamtéž, č. spisu 415/47; Osvobozený Našinec 1947, s. 5.

⁸⁵ Osvobozený Našinec, 4. 5. 1947, s. 5.

⁸⁶ Liška, O. a kol.: c. d., s. 147. Bližší údaje k této kauze se zatím nepodařilo zjistit.

⁸⁷ Liška, O., a kol.: c. d., s. 123. Viz Osvobozený Našinec, roč. 80, č. 15, 18. 1. 1947, s. 5.

⁸⁸ Tamtéž, č. 167, 20. 7. 1947, s. 1; č. 168, 22. 7. 1947, s. 2. – Tvzení Z. Války (c. d., s. 23), že Liedtke „po pokusu o útěk z mírovské věznice byl v r. 1947 popraven“, je tudíž mylné.

⁸⁹ ZA Opava, pobočka Olomouc, fond MLS v Olomouci, č. spisu Ls 208/48.

⁹⁰ Liška, O. a kol.: c. d., s. 92.

⁹¹ Tamtéž, s. 161.

⁹² Tamtéž, s. 94.

⁹³ Vžitě označení pro příslušníky úderných oddílů Sudetoněmecké strany (Sudetendeutsche Partei – SdP), terorizujících ve 30. letech a zejména v roce 1938 české obyvatelstvo a demokraticky smýšlející Němce v českém pohraničí.

Resümee

Aus der Geschichte des Henkerhandwerks in Olmütz III. Hinrichtungen in Olmütz während der nazistischen Okkupation der Tschechoslowakei in den Jahren 1939–1945 und während der Tätigkeit des hiesigen Sondervolksgerichtes in den Jahren 1945–1948

Jiří Fiala

Mit Entstehung des Protektorats Böhmen und Mähren am 16. März 1939 wurde ebenfalls die Stadt Olmütz zum Sitz von nazistischen Sicherheitsorganen, vor allem von der Gestapo und dem SD. Die verhafteten Antifaschisten wurden jedoch nicht in Olmütz gerichtet – es ist bei den nazistischen Gerichten vor allem in Brünn und in Breslau (jetzt Wrocław in der Polnischen Republik) geschehen und im Fall des peinlichen Urteils wurden sie hier auch hingerichtet. Erst Ende des Zweiten Weltkrieges kam es in Olmütz zu zwei Massenhinrichtungen der Aufständischen gegen die Okkupationsmacht – am 2. oder am 3. Mai 1945 schoßen die Wehrmachts- oder Gestapoangehörigen im Raum des Fortes Nummer XIII in Olmütz-Neue Straße (Nová Ulice) 14 Männer aus dem Dorf Kožušany und 3 Männer aus Brodek u Přerova nieder und am 2. Mai 1945 erschossen die Gestapoangehörigen auf dem Schießplatz in der Nähe der Olmützer Vorstadt Lazce die Angehörigen des Aufstandes in Přerou (Přerov) – 20 Männer und eine Frau, ebenso wie 2 Widerstandskämpfer aus Olmütz-Hodolany.

Nach dem Abschluss des Zweiten Weltkrieges kam ein Strafrecess von einem breiten Kriegsverbrechenskreis mittelst der sg. Retributionsdekrete des Präsidenten der Tschechoslowakischen Republik Dr. Edvard Beneš zu Stande, mit denen die Errichtung der Sondervolksgerichte in den Kreisstädten und des Nationalgerichtes in Prag zusammenhing.

Während der Geltungsdauer der Retributionsdekrete, d.h. vom 9. Juli 1945 bis zum 4. Mai 1947 verurteilte das Sondervolksgesicht auf Grund der Retributionsstraftverbrechen zum Tod 41 Personen des männlichen Geschlechtes, daraus 13 Gestapoangehörige, 4 Aufseher des Gefängnisses in Mírov, 3 aktive Mitglieder von der NSDAP und der SA aus dem Dorf Nedvězí, 5 zur Todesstrafe Verurteilte verursachten bewaffnet Tod eines deutschen Antifaschisten, russischen Gefangenen oder Partisanen, 16 Hingerichtete waren Zuträger, Konfidenten der Gestapo oder des SD. Das Kreisgericht in Olmütz verurteilte dann zum Tod für näher unbekannte Retributionsverbrechen einen Angeklagten und einen zweifachen Mörder. Vom 25. März bis zum 31. Dezember 1948 wurde die Tätigkeit der Sondervolksgesichte erneut, das Olmützer Tribunal schickte in dieser Zeit an den Galgen den ehemaligen Chef der Olmützer Dienststelle des SD und den ehemaligen Chef der Dienststelle der Gestapo in Prerau (Přerov). In den Jahren 1950–1952 wurden in Olmütz vier Täter der schweren Kriminaldelikte hingerichtet, der letzte von ihnen am 6. Juni 1952 – mit diesem Tag ging das Henkerhandwerk in Olmütz zu Grunde und hoffentlich für immer.

Vznik a vývoj českého zemědělského školství na střední Moravě do první světové války

Origins and Development of the Czech Agricultural Education in Central Moravia until the First World War

Ludmila Drtílková

Abstrakt

S rozvojem zemědělské výroby a zpracovatelského průmyslu na střední Moravě v 2. polovině 19. století se souběžně rozvíjelo i české zemědělské školství, které se stalo důležitým předpokladem hospodářského a sociálního vzestupu i kulturního povznesení venkova. Autorka se zabývá zobrazením prostředí a podmínek, za nichž došlo k zakládání nižšího a později středního zemědělského školství. Hybnou silou při vzniku a budování škol tohoto typu byli pokrokoví předáci českého rolnictva sdružení v hospodářských spolcích.

Abstract

Along with the development of agricultural production and processing industry in Central Moravia in the 2nd half of the 19th century, the Czech agricultural education was developing, becoming an important prerequisite of an economic and social rise as well as cultural promotion of the country. The author portrays the environment and conditions under which lower and, subsequently, secondary agricultural education was established. Progressive foremen of the Czech peasantry united in agricultural associations to lead the process of founding and building this type of schools.

Klíčová slova: školství, zemědělství, střední Morava,
2. polovina 19. – počátek 20. století

Key words: education, agriculture, Central Moravia,
the 2nd half of the 19th century until the beginning of the 20th century

Před deseti lety vyšla ve Zprávách Vlastivědného muzea v Olomouci zajímavá studie PhDr. Miloslavy Hoškové, CSc., s názvem *Tradiční způsoby zemědělského hospodaření na Hané*,¹ která zachytila část rozsáhlé problematiky zemědělské výroby a práce v obcích našeho regionu. Cílem se stala interpretace nejdůležitějších prvků zemědělské produkce v období 19. století a v první polovině 20. století. Práce byla zaměřena spíše etnografickým způsobem, nezabývala se zkoumáním zemědělství v celé jeho šíři. Postihla zejména hlavní formy tradičního zemědělského hospodaření na hanáckých vesnicích a přispěla tak k poznání života lidu v minulosti.

Souběžně s rozvojem zemědělské výroby a zpracovatelského průmyslu se rozvíjelo i zemědělské školství, které bylo důležitým předpokladem rozmachu hospodářského a sociálního života a tím i kulturní a společenské úrovně českého rolnictva v druhé polo-

vině 19. a na počátku 20. století. Rozvoj zemědělské výroby a školství byl tedy úzce spjat, neboť vzrůstající potřeby zemědělství vyžadovaly rovněž adekvátní růst zemědělského školství. Tato problematika však nebyla předmětem uvedené studie. Příspěvek Vznik a vývoj českého zemědělského školství na střední Moravě do první světové války má proto za cíl navázat na předcházející práci a rozšířit ji o významnou kapitolu z dějin regionálního zemědělského školství. Sledované období zahrnuje ve stručném přehledu školy nižší i střední, chlapecké i dívčí v chronologické posloupnosti. Podstatná část je věnována vývoji školství v Přerově, Olomouci a Kroměříži, neboť mělo rozhodující význam nejen pokud jde o dobu vzniku, ale i z hlediska odbornosti a specializace. Práce je limitována vypuknutím válečných událostí, neboť získáním státní samostatnosti vznikly zcela nové podmínky pro rozvoj zemědělského školství.

ÚSILÍ O ODBORNÉ VZDĚLÁNÍ ČESKÉHO ROLNÍKA

První pokusy o vzdělávání rolnictva na Moravě

Myšlenka o odborném zemědělském vzdělání na střední Moravě dostala konkrétní podobu již roku 1808, kdy císařským rozhodnutím byla založena při olomoucké univerzitě stolice pro obor zemědělství,² která byla přičleněna k filozofické fakultě. Zemědělská nauka byla tehdy prohlášena za povinný předmět pro teology a budoucí hospodářské úředníky na velkostatku. Roku 1816 byl učiněn pokus přeměnit dosavadní stolicu na samostatnou 4–5 letou zemědělskou školu. Tento úmysl se však neuskutečnil pro nedostatek finančních prostředků a porozumění. Zrušením fakulty na počátku 50. let 19. století zanikla i tato stolice.

Moravské zemědělství muselo ještě několik desetiletí počkat, než byly splněny představy o odborném vzdělání českého rolníka. Přesvědčení o nutnosti zemědělského školství však bylo hluboce zakotveno v myslích některých z tehdejších rozhodujících činitelů. Pro úplnost přehledu snah o zřízení zemědělského školství na Moravě je namístě se zmínit o soukromé škole, otevřené roku 1869 v budově zámku Doubravice u Loštic.³ Jednalo se o dvouletou střední hospodářskou školu, která se sama označovala jako vyšší hospodářský ústav. Budovy dal této škole k dispozici tehdejší olomoucký arcibiskup Bedřich Fürstenberg. Škola měla především vychovávat úředníky pro velkostatky a majitele statků. Počáteční pověst tohoto ústavu byla nepochybně dobrá, neboť přihlášky žáků přicházely nejen z Moravy, ale i z okolních zemí. Trvání ústavu však bylo zejména z finančních důvodů krátké a v polovině 70. let 19. století došlo k jeho zrušení.

Tyto první kroky na cestě za zemědělským vzděláním nebyly tedy úspěšné. Byly však nezbytné pro získání potřebných zkušeností jak pro zakládání, tak i učební náplň hospodářských škol.

Hospodářské spolky – hybná síla při zakládání českých rolnických škol

Prvním krokem na poli mimoškolního vzdělání na našem venkově bylo zakládání spolků. Je přirozené, že vedle spolků s politickou a kulturní náplní se brzy začaly projevovat snahy o zřizování spolků, které měly ve svých stanovách v popředí společné odborné zájmy svých členů. Přátelé zemědělského pokroku se snažili proniknout mezi zemědělské obyvatelstvo zakládáním hospodářských spolků, jejichž hlavním účelem bylo pořádání poučných přednášek a nabádání k lepšímu způsobu hospodaření.

Rozhodující vliv na vývoj zemědělství na Moravě mělo založení C. k. moravsko-slezské společnosti ku zvelebení orby v roce 1811 v Brně.⁴ Tato společnost se stala centrem veškerého vědeckého, technického i ekonomického pokroku moravského zemědělství. Po roce 1850 se přikročilo ke zřizování okresních zemědělských spolků, které tvořily sekce této společnosti. Tato sdružení byla běžně nazývána hospodářskými spolky nebo také jednotami. Zákon o spolčování z roku 1867 přinesl do hospodářských spolků nové podněty. Na jeho základě se spolky organizačně osamostatnily a staly se nezávislými na C. k. moravsko-slezské společnosti. Hospodářské jednoty byly hybnou silou při budování českých rolnických škol. První ústavy tohoto typu nevznikaly tedy péčí rakouské vlády, ale působením pokrokových rolníků, kteří zakládali hospodářské spolky, v jejichž čele stáli průkopníci zemědělského pokroku.

Prvním hospodářským spolkem na střední Moravě byl spolek v Záhlinicích, nazývaný Hospodářská jednota záhlinicko-kvasická. Na jejím vzniku měl významný podíl rolník František Skopalík,⁵ který se zasloužil o to, že záhliničtí a kvasičtí rolníci patřili k průkopníkům v organizování hospodářských spolků a k iniciátorům v budování zemědělského školství. Také Hospodářský spolek v Olomouci, založený roku 1861, měl v čele výraznou osobnost v prof. Janu Rudolfovi Demlovi,⁶ který po dobu 40 let stál v popředí osvětové práce a úsilí o hospodářské povznesení českého venkova na střední Moravě. Patřil k předním organizátorům a budovatelům zemědělských škol.

Nemalý význam při šíření osvěty na venkově měly časopisy. Případl jim důležitý úkol nejen informovat, ale i poučovat a poskytovat čtenářům zábavu. Vedle politických a kulturních byly vydávány i časopisy odborné. Pokud jde o noviny se zemědělskou tematikou,⁷ byly to nejčastěji hospodářské spolky, v nichž se zrodila myšlenka založit časopis.

POČÁTKY ČESKÉHO ZEMĚDĚLSKÉHO ŠKOLSTVÍ NA STŘEDNÍ MORAVĚ

Vznik první rolnické školy v Přerově

Počátky českého zemědělského školství na střední Moravě spadají do 60. let 19. století. Primát mezi rolnickými školami měl ústav v Přerově. Jeho vznik byl přímo spjat s činností C. k. moravsko-slezské společnosti ku zvelebení orby se sídlem v Brně. Dne 30. června 1861 vznikla totiž filiálka této společnosti v Olomouci.⁸ Již na její druhé schůzi bylo usneseno, aby se pořádala hospodářská výstava a zřídila rolnická škola. Výstava se konala již roku 1864, ale založení rolnické školy bylo spojeno s průtahy. Hlavním důvodem byly finanční potíže. Současně byly navázány styky s filiálkou společnosti v Záhlinicích-Kvasicích s úmyslem vybudovat rolnickou školu společně. Ze zástupců obou spolků se ustavil společný výbor, který byl pověřen vypracováním učební osnovy a programu pro novou školu.

Jako sídlo školy byl vybrán Přerov, kde byly zajištěny nejen učební místnosti, ale i vhodný selský statek. Přerov byl kromě toho městem s českou většinou, zatímco ostatní hanácká města vykazovala, ne-li německou většinu, tedy alespoň silné německé pozice. Výhodou Přerova dále byla jeho centrální poloha na střední Moravě. Rozhodnutí o povolení založit rolnickou školu bylo konečně po četných urgencích a osobních intervencích vydáno moravským místodržitelstvím v Brně dne 31. října 1865.

S počátky této školy je nerozlučně spjata osobnost prof. Jana Rudolfa Demla, který byl nejen duší olomouckého hospodářského spolku, ale i nově zřízené školy. Aby byla dobře vybudována po stránce hospodářské i pedagogické, navštívil J. R. Demel již existující podobné ústavy v Čechách. Po nabytých zkušenostech také v bavorském Würzburgu bylo pro začátek upuštěno od vlastního školního statku a byla uzavřena dohoda s velkostatkem hraběte A. Skeneho, který žákům umožnil konání praktických cvičení. Učební místnosti byly umístěny v Přerově na Šířavě č. 357.

Slavnostní otevření školy se uskutečnilo 13. prosince 1865 za přítomnosti mnoha známých osobností. Do prvního ročního tohoto dvouletého ústavu bylo zapsáno patnáct žáků, z nichž se dostavilo jen deset. Tento počet během roku klesl na pouhých pět žáků. Byl to tedy skrovný začátek, zcela neúměrný vyvinutému úsilí a představám. Je obdivuhodné, jak velká byla odvaha a víra zakladatelů, že počáteční neúspěchy je neodradily a že zůstali věrni přesvědčení a správnosti svého jednání.

Založení rolnických škol v Olomouci a Kroměříži

V 70. letech 19. století došlo k zakládání dalších rolnických škol opět zásluhou českých průkopníků zemědělského pokroku, jimi zakládaných hospodářských jednot a v neposlední řadě také velkou obětavostí samotných rolníků. Byly zde však již zkušenosti se zřízením a provozem školy téhož typu v Přerově. Také v případě Olomouce vyšla iniciativa od hospodářského spolku a jeho čelního představitele J. R. Demla. Potíže nastaly již při úvaze o umístění školy. Tehdejší Olomouc byla ještě z velké části vtěsnána do hradeb určených ke zbourání, volných stavebních ploch bylo ve městě málo, a proto nakonec padla volba na hostinec s velkou zahradou v osadě Klášterní Hradisko.

Po koupi objektu a nezbytných úpravách budovy došlo dne 16. října 1876 k slavnostnímu otevření školy⁹ a současně bylo zahájeno i vyučování. Ústav, který měl dva ročníky, vznikl ze skrovných začátků. Byly to opět záložny, průmyslové podniky, ale i jednotlivci, kteří svými dary vznik školy a její existenci umožňovali. Její založení nebylo vázáno na státní podporu a počátky byly spojeny s takovými potížemi, že J. R. Demel často hovořil o živoření školy. Jednou z příčin potíží byl stejně jako v Přerově malý počet žáků. Dalším důvodem byla otázka vydržování školy. Z výročních zpráv tohoto ústavu plyne, že příspěvek ve výši 1 000 zl. poskytoval jen Zemský výbor v Brně. Škola byla proto nucena si vypůjčit v záložnách.

Školní objekty byly rozsáhlé. Obsahovaly 25 místností, určených jednak k vyučovacím účelům a internátu, jednak sloužily jako byty některým učitelům. Obtížná finanční situace školy nedovolovala zřízení školního statku. Praxe se proto konala jen ve školních zahradách a důraz se kladl z nouze na teorii.

Druhým zemědělským ústavem založeným v 70. letech 19. století na střední Moravě byla rolnická škola v Kroměříži. Podnět k jejímu zřízení vyšel opět z Hospodářského spolku v Záhlinicích-Kvasicích v čele s předákem hanáckých rolníků Františkem Skopalíkem. K usnesení o založení školy došlo na valné schůzi spolku konané dne 5. září 1875. Ještě téhož roku byla slavnostně otevřena, a to 1. prosince v domě na Velkém náměstí. Prvním ředitelem této jednoroční školy se stal Matěj Vejborný, jenž po 8 roků předtím působil na Rolnické škole v Přerově. Příčiněním členů záhlinicko-kvasického hospodářského spolku

vzrostla snaha po vzdělání u rolnictva natolik, že již v prvním roce se přihlásilo 26 žáků. Z této skutečnosti se dá usuzovat, že počáteční nedůvěra rolníků k odbornému vzdělání, která se projevila u škol v Přerově i v Olomouci malým počtem přihlášek, byla u ústavu téhož typu v Kroměříži již překonána.

Organizace a učební náplň prvních rolnických škol

O účelu rolnických škol a o jejich postavení v tehdejší společnosti nám dávají představu stanovy těchto ústavů. Tak např. ve stanovách přerovské školy se uvádí: „*Účel rolnické školy v Přerově, založené hospodářskou jednotou Olomúckou, jest, aby uspůsobila mladíky, národním školám odrostlé, obzvláště stavu rolnického k praktickým hospodářům samostatným neb dozorcům na větších statcích.*“¹⁰ Zakladatelé těchto škol chtěli tedy dát selské mládeži všeobecné a hlavně odborné vzdělání, aby byla lépe připravena pro samostatné vedení vlastních hospodářství, případně aby jí mohlo být svěřeno vedení větších statků.

Dohled nad každou ze tří zmíněných rolnických škol měla vrchní správa, ustanovená hospodářskou jednotou, která školu založila. Jí příslušelo řízení školy, její zastupování na veřejnosti a pochopitelně i dozor nad hospodařením školního statku, pokud jej škola v tomto počátečním stádiu měla již k dispozici. Správě rovněž příslušelo přijímat a propouštět učitele, přijímat žáky, jakož i stanovit školné a poplatek za ubytování a stravování ve školním internátě. Stanovy rovněž pamatovaly i na odměnu žákům, která jim měla být vyplacena za skutečně vykonanou práci na školním hospodářství.

Učitelský sbor sestával ze zvláštního učitele pro teoretické hospodářské předměty, který byl zároveň ředitelem školy, z učitele zemědělských prací, který byl současně správcem hospodářství, případně z dalších pedagogů pro všeobecně vzdělávací předměty. Těmi zpravidla bývali literární učitelé z jiných škol.

Podmínkou pro přijetí do rolnických škol bylo, aby žák měl nejméně 15 let, prokázal bezúhonnost chování a byl tělesně zdravý k výkonu hospodářských prací. Vyučování na školách bylo jak teoretické, tak i praktické, přičemž obojí se navzájem doplňovalo. Odborné teoretické předměty se týkaly půdoznalství, přípravy půdy, setí, opatrování a sklizně zemědělských rostlin, zahradnictví, včelařství, lesnictví, dále chovu dobytka a drůbeže, jakož i základy řemesel. Z předmětů všeobecně vzdělávacích byly vybrány ty, které souvisely s provozováním hospodářství, jako přírodopis, fyzika, počty a měřictví, zeměpis, dějepis, stručné národní hospodářství a také jakýsi nástin právních předpisů. Pokud jde o praxi, žák měl být seznámen s hospodářskými pracemi všeho druhu.¹¹

Vyučovacím jazykem byla čeština. Pamatovalo se i na zdokonalení žáků v mluvnici a pravopise. Vyučování němčině bylo nepovinné. Po absolvování školy obdrželi žáci vysvědčení se známkami o jejich chování, pilnosti a získaných vědomostech v jednotlivých předmětech. Rozsah znalostí, které měla škola žákům poskytnout, byl tedy poměrně veliký. Je proto třeba ocenit odpovědnost, s jakou zakladatelé škol ke svému úkolu přistupovali.

ŠIRŠÍ ROZVOJ ZEMĚDĚLSKÉHO ŠKOLSTVÍ V 70.–90. LETECH 19. STOLETÍ

Sídlem první zemědělské střední školy opět Přerov

Historie vzniku první střední zemědělské školy na Moravě byla do jisté míry spjata se snahou moravského zemského sněmu o zřízení vysoké zemědělské školy v Brně, která by byla součástí vysokého učení technického. Otevření ústavu tohoto typu ve Vídni však mělo za následek, že naděje na zemědělskou vysokou školu na Moravě byly na několik desetiletí zmařeny.

Moravský zemský sněm však nepřestal dále usilovat o založení alespoň středního zemědělského školství. Jelikož v Přerově již existovala nižší rolnická škola, bylo pochopitelné, že se začal prosazovat názor, aby nová střední zemědělská škola s českým vyučovacím jazykem navazovala na tradici a zkušenosti zmíněného ústavu. Organizační statut školy, schválený zemským výborem, byl přijat ministerstvem orby v srpnu 1874. Z něj je patrný účel založení nové školy.¹²

V prosinci 1874 se konala společná porada výborů Hospodářských jednot záhlinicko-kvasické a olomoucké o předání Rolnické školy v Přerově zemské správě s veškerým zařízením a příslušenstvím, tedy budov, inventáře, sbírek a celého hospodářství. Usnesení moravského sněmu z roku 1875 rozhodlo, aby Rolnická škola v Přerově byla povýšena na Zemskou střední hospodářskou školu s tříletou dobou studia. Tato první česká střední zemědělská škola na Moravě byla slavnostně otevřena 14. října 1875.

Významnou událostí ve středním zemědělském školství byla reorganizace, týkající se nového učebního plánu, provedená z příkazu ministerstva orby v červenci 1881. Jejím obsahem bylo klást větší důraz na přírodní a technické vědy a zavedení maturitních zkoušek na konci třetího ročníku. První maturita se na přerovské škole konala v červenci 1883.

Během prvních dvou desetiletí škola neustále zápasila s nedostatkem místností pro rostoucí počet žáků. Teprve usnesení zemského sněmu v lednu 1896 umožnilo provedení rozsáhlejší přístavby, takže výroční zpráva tohoto ústavu¹³ s chloubou uvádí, že budovy střední školy obsahují vedle tří vyučovacích tříd velkou místnost pro hospodářské muzeum, hospodářskou laboratoř s oddělením pro mikroskopii, chemickou laboratoř se sálem pro přednášky z chemie, kabinety fyzikální a měřičský, zoologický, mineralogický a zeměpisný. Počet žáků se stále stupňoval. Ve školním roce 1910/1911 navštěvovalo ústav 175 žáků.¹⁴

Zemská střední hospodářská škola v Přerově zaujímal na Moravě mimořádné postavení. Jelikož zde v této době neexistovala žádná vysoká zemědělská škola, představovala tato instituce zároveň nejvyšší ústav v zemi, a měla proto velkou autoritu. Byla šířitelem zemědělského pokroku a také historie zemědělského výzkumnictví je spjata s dějinami této školy.

Další růst nižšího školství

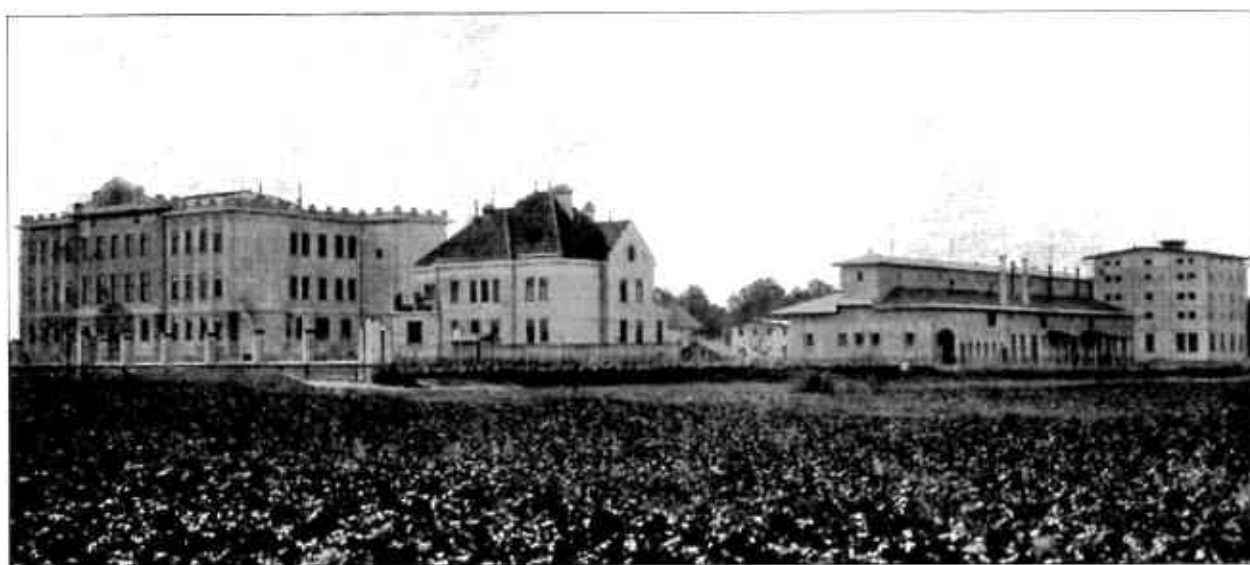
Po přeměně Rolnické školy v Přerově na ústav středního typu v roce 1875 zaujaly v nižším zemědělském školství na střední Moravě přední místo rolnické školy v Olomouci a Kroměříži. V roce 1883 došlo k významnému usnesení moravského zemského sněmu,

kteře stanovilo, že všechny školy mají mít vlastní hospodářství. Pokud jde o Rolnickou školu na Klášterním Hradisku u Olomouce, podařilo se tento požadavek uskutečnit až v roce 1886, kdy bylo přikročeno k provedení nutné stavby hospodářských budov a ke zřízení školního statku. Vzhledem k nedostatkům školní budovy byla po jednáních se zemským výborem a ministerstvem orby zahájena stavba nového objektu asi v hodnotě 100 000 K,¹⁵ který z velké části financovala Hospodářská jednota v Olomouci. Tato budova obsahovala jak školní, tak internátní prostory. V prosinci roku 1898 byla slavnostně otevřena a zahájeno vyučování.

Také vývoj Rolnické školy v Kroměříži byl v posledních desetiletích 19. století charakterizován snahou o zlepšení prostředí a nevyhovujících podmínek, za nichž se výchova zemědělského dorostu utvářela. Zaslouhou Hospodářské jednoty v Záhlinicích-Kvasicích byla pro potřebu této školy koupena v kroměřížském předměstí Štěchovicích nemovitost a v listopadu 1884 bylo v nové budově slavnostně zahájeno vyučování.

Devadesátá léta 19. století znamenala důležitý předěl ve vývoji zemědělského školství. Technický pokrok v zemědělství, růst výroby, vyšší životní úroveň rolníka a v neposlední řadě i jeho aktivita v politickém životě přinesly do hospodářských spolků nové problémy. Rolnické školy, vedené v podstatě stále ve stejném pojetí jako v době svého založení, již nestačily dát mladým zemědělcům vzdělání, které by odpovídalo potřebám doby. Hospodářské spolky neměly dostatek finančních prostředků, aby se samy mohly postarat o dokonalejší vybavení škol, které spravovaly. Jediným východiskem z této situace bylo převedení zemědělského školství do zemské správy.

Pokud se jedná o kroměřížskou školu, přijal moravský zemský sněm na základě doporučení zemského výboru nabídku záhlinicko-kvasické hospodářské jednoty a v srpnu 1899 přešla škola zcela v majetek země. Za obdobných okolností docházelo postupně začátkem 20. století k převedení také ostatních zemědělských škol do zemského vlastnictví.

Nové školní a hospodářské budovy Zemské střední hospodářské školy v Přerově, kolem roku 1910
(Vlastivědné muzeum v Olomouci, sbírka Novodobé dějiny od roku 1848, inv. č. Kap. 2512)

Počátkem 90. let 19. století se začínal prosazovat v odborné zemědělské veřejnosti na střední Moravě názor, že k dosažení nižšího odborného vzdělání stačí návštěva školy pouze v zimním období, příp. dvou zimních obdobích po sobě. Tato doba totiž neměla tak velké nároky na pracovní síly, jak tomu bylo od jara do podzimu. Typ zimní hospodářské školy měl za úkol poskytnout rolnické mládeži v podstatě jen teoretické vzdělání s omezenou praxí. V uvedeném období tak vzniklo na střední Moravě několik zimních hospodářských škol, a to v Prostějově, Litovli, Hranicích a v Kojetíně.

Příkladem toho, jak klikatá cesta vedla někdy ke vzniku zemědělského učiliště, je zřízení Zimní hospodářské školy v Prostějově. Počátky úvah o jejím založení spadají již do roku 1874, kdy se zde konala valná hromada olomoucké hospodářské jednoty. Jelikož moravský zemský sněm nesouhlasil se zřízením rolnické školy v Prostějově, k čemuž nepochybně přispěly i osobní rozpory mezi předáky olomoucké jednoty, bylo na výbořové schůzi tohoto spolku v roce 1876 usneseno, že nová rolnická škola bude zřízena na Klášterním Hradisku u Olomouce. Zemědělství funkcionáři na Prostějovsku se však nevzdali svého cíle. Rok 1890 přinesl rovněž Prostějovu zřízení hospodářské školy, avšak jen zimního typu.

Také výbor Hospodářského spolku v Litovli začal uvažovat o zřízení zimní hospodářské školy. Došlo k jednání se zemským výborem, ministerstvem orby a místními činiteli. Průběh jednání byl příznivý, zájem o založení tohoto učiliště mělo mezi veřejností značný ohlas, takže v červenci 1896 uznalo ministerstvo potřebu zřízení nové zemědělské školy se sídlem v Litovli. V této souvislosti je třeba poukázat na úlohu, jakou v dané době mělo české záložnictví. Jak vyplývá z přehledu o dějinách této školy,¹⁶ byla to právě litovelská rolnická záložna, která z velké části zřízení školy financovala a pečovala o její vydržování.

Hospodářská škola zimní v Litovli, kolem roku 1910
(Vlastivědné muzeum v Olomouci, sbírka Novodobé dějiny od roku 1848, inv. č. Kap 1741)

tak dlouho, než byla převzata do zemské správy. Zimní hospodářská škola v Litovli byla slavnostně otevřena v listopadu 1896 a již o rok později vysvěcena nová školní budova.

Zemědělská škola zimního typu v Hranicích, navazovala na jistou tradici, neboť v hranickém okrese existovala již po nějakou dobu pokračovací hospodářská škola v obci Velká. Podnět ke zřízení zemědělské školy vyšel od Hospodářského spolku se sídlem v Hranicích. Spolek si zajistil podporu a intervenci ze strany českého odboru Zemědělské rady v Brně, jakož i finanční příspěvky obcí a záložen v okresech Hranice a Lipník. Již v říjnu 1898 mohla být nová škola slavnostně otevřena a zahájeno vyučování.

Rovněž vznik Zimní hospodářské školy v Kojetíně je spjat s činností Hospodářského spolku pro okres kojetínský. Svou práci započal v roce 1897 a již o rok později, v prosinci, bylo zahájeno vyučování na nové škole, která však byla umístěna v málo vyhovující budově. Po získání prostředků, potřebných pro stavbu nového školního objektu, koupil hospodářský spolek od místního velkostatku rozsáhlou zahradní parcelu, na níž byla roku 1900 postavena budova školy s nezbytným hospodářským příslušenstvím.

Uvedené zimní školy náležely k nižším typům zemědělských učilišť, která si nečinila zvlášť vysokých nároků na odbornost, neboť jejich účelem bylo poskytnout selským synům vědomosti, nutné k vedení malých a středních rolnických usedlostí. Teoretické předměty byly provázeny praxí, omezenou pochopitelně ročním obdobím, počínaje listopadem a konče dubnem příštího roku.

Neméně důležitou náplní těchto škol bylo rovněž pořádání několikadenních nebo i týdenních kursů, a to nejen pro samostatné hospodáře, ale i pro hospodyně a rolnické dívky. Zemědělské vzdělávací ústavy, s vyučováním omezeným jen na zimní období, se těšily u rolnictva značné oblibě, jak o tom svědčil jejich relativně velký počet na celém území Moravy.

Otevření prvních hospodyňských škol

V druhé polovině 19. století se začaly projevovat v naší společnosti první záblesky ženské emancipace. Do jejího čela se postavily především české spisovatelky, které si uvědomovaly, že základem rovnoprávného postavení ženy je její vzdělání. Je přirozené, že tyto emancipační snahy zakotvily nejdříve v měšťanských vrstvách naší společnosti. Byly zakládány ústavy pro vzdělání a výchovu dívek s internáty.¹² Odpovědným činitelům však bylo jasné, že musí být rovněž zlepšeno postavení české ženy na venkově, zejména po stránce vzdělání, má-li se národ ubránit germanizačnímu tlaku úřadů a německých spolků. Proto se i přes počáteční nedůvěru a nedostatek zájmu přikročilo k zakládání hospodyňských škol, které by venkovským dívkám poskytly jak vyšší všeobecné, tak i odborné vzdělání.

Na střední Moravě opět přísluší prvenství v pochopení doby a jejích úkolů Hospodářské jednotě záhlinicko-krasické. Její zásluhou došlo v Kroměříži v roce 1884 k založení Hospodyňské školy dívčí. Byla umístěna v budově již stávající rolnické školy. Vývoj hospodyňského ústavu byl tedy s rolnickou školou úzce spjat až do roku 1896, kdy zmíněná hospodářská jednota postavila pro školu novou jednopatrovou budovu. V roce 1900 byl ústav převeden pod zemskou správu.

Jeho Milostivá Excellence Nejvdstojnjší Pán, pan
kníže arcibiskup Olomoucký
Th. Dr. THEODOR KOHN
slavnostně posvěti

v neděli dne 4. prosince 1898 dopoledne novou budovu rolnické školy
na Klášterním Hradisku u Olomouce,

zbuřovanou hospodářskou jednotou Olomouckou k oslavení památky nastoupení

Jeho císa. a kr. Apoštolského Veliceanstva Císaře Pána

FRANTIŠKA JOSEFA I.

na vznešený trůn Habsburský a zrušení roboty před 50 lety.

DENNÍ POŘÁDEK:

1. V 10 hodin slavné služby Boží v chrámu Páně na Klášterním Hradisku. — 2. Processí do školní budovy. — 3. Stavitel p. A. Pallat odevzdá budovu. — 4. Posvěcení budovy. — 5. Slavnostní řeč a odevzdání budovy kuratoriu školy. — 6. Předseda kuratoria odevzdá budovu řediteli školy. — 7. Závěrek a prohlídka budovy.

Klademe si za čest uctivě zvát ke slavnosti této, kterouž jednota naše těžce se zadlužila. Prosíme o podporu a přízeň.

V OLOMOUCI, dne 25. listopadu 1898.

V nejhlubší úctě

Výbor hospodářské jednoty Olomoucké.

• STÍTEL, PRAHA.

Pozvánka na svěcení nové budovy Rolnické školy na Klášterním Hradisku u Olomouce 4. prosince 1898
(Vlastivědné muzeum v Olomouci, sbírka Novodobé dějiny od roku 1848, inv. č. Kap. 529)

Podmínkou pro přijetí do školy byl věk 14 let. Škola byla jednoroční. Její návštěva byla spojena s povinným ubytováním a stravováním ve školním internátě. Důraz při vzdělání a výchově dívek byl především kladen na položení základů k jejich příštím rodinnému životu. Vedle vyučování všeobecným předmětům uvádí školní vyučovací osnova řadu odborných předmětů. Byly to vaření, pěstování zeleniny a květin, úklid, praní, žehlení a šití prádla, dále ošetřování drůbeže a chov dobytka.¹⁸

Dobré výsledky, které provázely vznik a rozvoj hospodyňské školy v Kroměříži, měly za následek, že představitelé hospodářských jednot uvažovali o zakládání dalších ústavů tohoto typu. V roce 1908 se rozhodla Hospodářská jednota olomoucká pro otevření Hospodyňské školy na Klášterním Hradisku u Olomouce. Podmínky pro zřízení hospodyňských škol byly v té době již podstatně příznivější, než tomu bylo v 80. letech 19. století. Zalistujeme-li výročními zprávami olomouckého ústavu z prvních let po založení, nesetkáme se již s nářky nad nedůvěrou ke škole a nedostatkem veřejného zájmu o ni.

Hospodyňská škola na Klášterním Hradisku byla umístěna v budově s rozsáhlou zahradou, najatou od knížete Lichtensteina. Již v roce 1910 byl tento objekt koupen. Škola byla zpočátku provozována jako soukromá, avšak v roce 1912 zemský sněm schválil její převzetí do správy země. Účelem ústavu bylo, obdobně jako u hospodyňské školy v Kroměříži, poskytovat dívkám, které vychodily obecnou, případně měšťanskou školu, další teoretické a praktické vzdělání pro vedení domácnosti, zejména rolnické. Škola byla jednoletá, internátní. Počet chovanek byl omezen na dvacet. Zájem však býval tak veliký, že ústav mohl přijmout např. v roce 1911 jen třetinu přihlášených dívek.¹⁹ Hospodyňské školy byly v té době jediné, které poskytl venkovským dívkám nejen vyšší všeobecné, ale hlavně odborné vzdělání a vykonaly v této osvětové oblasti mnoho dobré práce.

Prohlubování zemědělské praxe na nižších školách

Na přelomu 19. a 20. století byla hledána nová zemědělská odvětví, která by přinesla větší užitek. Tato skutečnost se odrazila také v dalším vývoji hospodářského školství. Rozvoj zemědělských učilišť byl proto úzce spjat se zemědělskou výrobou jednotlivých oblastí a jejich charakteristickými znaky. Pro Kroměřížsko byl např. již v té době typický nejen chov dobytka a s tím spojené mlékařství, ale i rozvinuté ovocnářství a zelinářství. Vzhledem k tomuto zemědělskému odvětví a jeho významu požádalo ředitelství Zemské rolnické školy v Kroměříži zemský výbor o rozšíření učebního plánu, v němž by byla věnována větší pozornost pěstování ovocných stromů a zeleniny. V roce 1903 došlo k rozšíření vyučování i v oboru ovocnářském. Stalo se tak založením ovocnářské školky. Po přikoupení sousedních pozemků měla pokusná zahrada na tu dobu neobvyklou rozlohu 3 ha. Tato škola si získala průkopnické postavení ve výběru a šíření ovocných odrůd.

Snahou správy kroměřížské školy bylo nejen vést vzorné hospodářství, ale stát i v čele technického pokroku v zemědělství. Z podnětu českého odboru zemědělské rady byly konány pokusy s pěstováním ječmene pomocí anorganických hnojiv. Do téže doby spadalo i zkušební použití benzinového motoru při mlácení obilí. Škola měla dobré jméno jak u nadřízených institucí, tak dokonce i v zahraničí.

Také na Olomoucku došlo ke změnám ve struktuře zemědělské výroby. Vzhledem ke zjištění, že na některých místech se půda dobře hodí k pěstování chmele a s ohledem na velký výnos, který pěstování přinášelo, se o tuto průmyslovou plodinu začal projevovat značný zájem. Také zemědělské školství, konkrétně Rolnická škola na Klášterním Hradisku u Olomouce, přibrala do své učební osnovy pěstování chmele. V roce 1902 tato škola změnila i svůj název na rolnicko-chmelařskou.

Dalším významným mezníkem v dějinách tohoto ústavu bylo jeho převzetí do zemské správy, uskutečněné v roce 1907. Olomoucká hospodářská jednota předala školu v celém rozsahu v hodnotě asi 160 000 K markrabství Moravskému. Zajímavá přitom byla smlouva, že škola zůstane navždy českou a bude sloužit ke vzdělání zemědělského dorostu, přičemž žáci z Olomoucka by měli při přijímání přednost. V roce 1907 Zemská rolnicko-chmelařská škola na Klášterním Hradisku, jak zněl její nový název, získala cenné objekty státního hřebčince, čímž byl zajištěn její další růst. Školní hospodářství bylo v té době provozováno na pozemcích, většinou najatých, o výměře kolem 19 ha. Úspěšná činnost tohoto zemědělského učiliště vedla k vytvoření jisté tradice, na niž navázala střední hospodářská škola, založená roku 1912.

Zajímavé jsou rovněž okolnosti vzniku Zemské zimní hospodářské školy v Dřevohosticích u Přerova. Zatímco ostatní zemědělské školy měly svá sídla ve městech, v tomto případě padla volba na tehdy již pokročilou hanáckou obec Dřevohostice. Snahy o založení této školy spadají do konce 19. století. Iniciátorem byl i zde hospodářský spolek, a to v Bystřici pod Hostýnem. Jeho členové přednesli roku 1896 žádost o zřízení školy zemskému výboru. Jednání se protahovala řadu let, aniž se dosáhlo řešení. Je pozoruhodné, s jakou důsledností stál hospodářský spolek na svém stanovisku.²⁰ Jeho představitelé byli zřejmě hluboce přesvědčeni o nutnosti zemědělské školy.

Z důvodu nedostatku finančních prostředků rozeslal roku 1904 hospodářský spolek výzvu na okolní obce, aby přispěly na stavbu nové školy a její udržování. Teprve o tři roky později bylo spolkem rozhodnuto zakoupit pozemek na stavbu školní budovy. Souhlasu zemského výboru však opět nebylo dosaženo. Teprve až roku 1912 vydal zemský sněm usnesení o zřízení Zemské zimní hospodářské školy v Dřevohosticích. V listopadu téhož roku byla nová škola otevřena a zahájeno vyučování. Tak byla síť škol tohoto typu na střední Moravě rozšířena o další učiliště, které podchytilo i zemědělskou mládež ze sousedního Valašska.

Specializace v zemědělském školství v oboru mlékařství

Velký rozvoj zemědělské výroby koncem 19. století přinesl s sebou také na Moravě specializaci do zemědělství. Byly to však i jiné okolnosti, které vývoji ke specializaci napomáhaly. Stálé klesání cen hlavních hospodářských plodin, zejména obilovin a cukrovky, jakož i současné stoupání výrobních nákladů, zvláště mezd, daní a poplatků, měly za následek pokles výnosů zemědělských statků. Úspěchy dánského zemědělství, kde se zemědělci rozhodli čelit zhoršené situaci přenesením těžiště výroby na dobytkářství a s ním spojenou výrobu mléka a sýrů, byly příkladem také moravským zemědělcům.

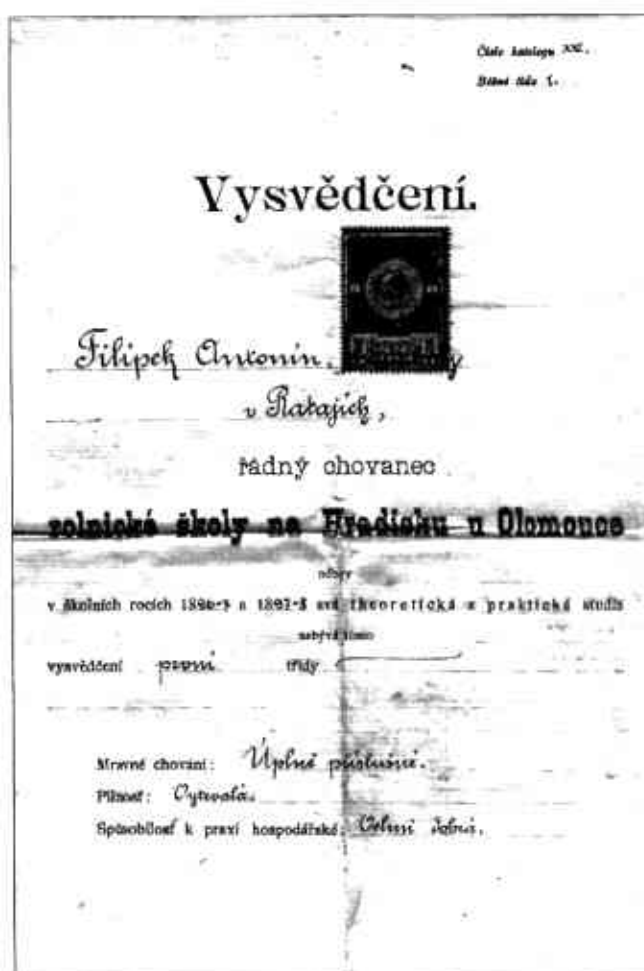
Cesta ke změně struktury moravského zemědělství nebyla však bez překážek. Při jejím uskutečňování sehráli důležitou úlohu tzv. kočující učitelé.²¹ Jejich úkolem bylo zpočátku přednášet v krajích, kde v té době nebylo hospodářských škol. Časem se však náplň činnosti těchto učitelů změnila a jejich hlavním posláním bylo organizovat hospodářská družstva a zakládat rolnické podniky, zejména mlékárny. Prvním českým kočujícím učitelem na Moravě byl jmenován J. V. Pavelka. Výsledkem jeho práce bylo založení první moravské družstevní mlékárny v Paloníně u Loštic.²²

Zemská hospodářská škola zimní v Hranicích, kolem roku 1915
(Vlastivědné muzeum v Olomouci, sbírka pohlednic, inv. č. F 1257)

Vysvědčení Antonína Filípka z Rataj o absolvování
 Rolnické školy na Hradisku u Olomouce
 ve školních letech 1896/97 a 1897/98
 (Vlastivědné muzeum v Olomouci, sbírka
 Novodobé dějiny od roku 1848, inv. č. Kap 2939)

Předpokladem pro zpracování mléka na kvalitní sýry, u nichž se dalo předvídat, že jejich konzum poroste s rostoucí drahotou jiných zemědělských produktů, však bylo zvýšit odbornou úroveň pracovníků v tomto oboru. Tu mohla poskytnout jen odborná mlékařská škola. Z toho důvodu se hospodářské spolky, jakož i četné moravské mlékárny, obrátily na moravský sněm se žádostí o povolení potřebných prostředků ke zřízení mlékařské školy. Tomuto požadavku zemský sněm vyhověl roku 1901 a povolil na zřízení české mlékařské školy 250 000 korun. Z pedagogických důvodů se zemský výbor rozhodl zřídit školu s vlastní mlékárnou tak, aby se výroba mohla přizpůsobit školním zájmům. Bylo rozhodnuto umístit školu v Kroměříži, kde již existovaly dvě příbuzné školy, a to rolnická a hospodyňská. Právně se předpokládalo, že úzká spolupráce všech tří škol bude v zájmu šíření zemědělského pokroku.

Na jaře roku 1901 bylo započato se stavbou nové školy v bezprostřední blízkosti obou již existujících zemědělských učilišť. Po ukončení stavby a vnitřního zařízení školy a mlékárny došlo 29. října 1902 k slavnostnímu otevření ústavu. Představu o tom, jaké bylo poslání a učební náplň nové školy, jejíž přesný název zněl Zemská mlékařská a sýrařská škola v Kroměříži, nám podává organizační statut. Podle něj účelem školy bylo „odchovávat i zdatný, prakticky i teoreticky vyškolený personál mužského i ženského pohlaví, schopný k zaměstnání i správě mlékáren a sýráren, jakož i připravovat syny a dcerky rolnické v několika týdenních, k účelu tomu zařízených kursech, ku řádnému a úspěšnému mlékaření na otcovském statku.“²³

Mlékařská škola v Kroměříži byla jednoroční a žáci měli povinné ubytování a stravování ve školním internátě. Podmínkou přijetí byl věk 16 let a vysvědčení o absolvování obecné a měšťanské školy. Přednost měli absolventi hospodářských škol. Vyučovalo se jak teorii, tak i praxi, důraz byl kladen na odbornost. Vybavení školy bylo na tehdejší dobu nesporně dobré. Pro teoretické vyučování byla k dispozici učebna, odborná knihovna, čítárna, chemická laboratoř, odborné sbírky a pomůcky. K praktické výuce sloužila parní mlékárna a sýrárna.²⁴ Význam školy brzy přerostl krajský rámec a její absolventi se stali úspěšnými průkopníky v rozvoji mlékařské výroby.

Zemská mlékařská a sýrařská škola v Kroměříži, kolem roku 1915
(Vlastivědné muzeum v Olomouci, sbírka pohlednic, inv. č. F 15933)

Střední školství rozšířeno o další školu

Rostoucí nároky na odborné vedení v zemědělské výrobě, jakož i technický pokrok a v neposlední řadě velký zájem rolníků o odborné vzdělání, si vynutily potřebu rozšíření sítě středního zemědělského školství. Usnesením zemského sněmu z ledna 1912 byla Rolnicko-chmelařská škola na Klášterním Hradsku u Olomouce přeměněna na střední školu s názvem Zemská střední hospodářská škola. Na tuto změnu byla zemským sněmem povolena zvláštní dotace. Zřízení nového ústavu se opíralo o organizační statut a nařízení, platná tehdy již obecně pro všechny střední hospodářské školy na Moravě.²⁵ Vyučování zde bylo zahájeno 1. září 1912. Jedním z prvních profesorů a významných osobností z počátků školy byl Ing. dr. Edvard Reich,²⁶ který ještě za svého působení na olomoucké škole vypracoval program zemědělského školství a vzdělávání pro Moravu.

Na nově zřízený ústav přešel veškerý majetek rolnicko-chmelařské školy. Jednalo se především o rozsáhlou školní budovu, takže umístění nové školy nečinilo žádných potíží. Škola byla tříletá bez internátu, takže žáci byli odkázáni na ubytování a stravování v soukromí.²⁷ Škola se stala přitažlivou nejen pro syny rolníků, ale i pro děti rodičů jiných povolání. Ačkoli byla původně určená k vzdělání příštích zemědělských odborníků, stala se školou středního typu s maturitou, která umožňovala věnovat se v praxi i jiným činnostem.

Také postavení Zemské střední hospodářské školy v Přerově se na počátku 20. století upevňovalo a její popularita stoupala. Přístavby provedené ke škole se ukázaly během let nedostačující, a proto se začalo v zemském výboru jednat o možnosti novostavby, která

by vyhovovala všem moderním požadavkům. Po delším jednání bylo v dubnu 1910 rozhodnuto o stavbě na pozemku Velké Kopaniny. Stavba byla řešena velkoryse a náklad na nový objekt činil asi 700 000 K.²⁸ Jeho rozsah byl volen tak, aby mohl sloužit vyučovacím účelům čtyřleté školy, ačkoli k realizaci rozšířeného ústavu došlo až v roce 1922.

Přerovský ústav měl v době vzniku nové olomoucké střední školy za sebou již 37 let své existence. Za tu dobu dal moravskému zemědělství mnoho odborných pracovníků činných nejen na velkostatech, ale i na rodných usedlostech.

České zemědělské školství, vyrůstající ze skrovných začátků, ze sbírek a darů, těžce vybojovaných povolení i nedostatečných subvencí, se postupně co do důležitosti vyrovnalo ostatním typům škol. Jeho velká zásluha spočívala v tom, že pozvedlo českého rolníka na vyšší úroveň a umožnilo mu s úspěchem se podílet jak na veřejném životě v obecních správách, tak i na zemědělsko-průmyslovém podnikání.

Poznámky

¹ Zprávy Vlastivědného muzea v Olomouci, 1999, č. 278, s. 25–36. ISSN 1212-1134.

² Reich, E.: Vývoj zemědělského školství na Moravě. Čas. Brázda, č. 7, 1926, s. 43.

³ Podrobněji Fischer, R.: Vyšší hospodářský ústav v Doubravici u Loštic. Olomouc 1916, 197 s.

⁴ Tato společnost bývala také označována jako c. k. moravsko-slezská společnost pro zvelebení zemědělství, přírodovědy a vlastivědy nebo jako hospodářská společnost.

⁵ E. Skopalík (1822–1891) – záhlinický rodák, předák hanáckého rolnictva. Zastupoval hanácký venkov jak na zemském sněmu, tak i v říšské radě. Podrobněji Obrtel, F.: Moravští sedláci v letech 1848–1904. Přerov 1914, s. 217.; Skala, L.: Významné osobnosti českého zemědělství. Praha 1992. ISBN 80-209-0238-4.

⁶ J. R. Demel (1833–1905) – prostějovský rodák, profesor chemie a přírodopisu na německé reálce v Olomouci, poslanec zemského sněmu, redaktor časopisu Hospodář moravský, iniciátor a budovatel zemědělského průmyslu na Moravě. Podrobněji Obrtel, F.: c. d., s. 235.; Skala, L.: c. d.

⁷ V Olomouci byl roku 1863 založen a redigován J. R. Demlem Hospodář moravský. Nejdůležitějším časopisem na Moravě byl ve sledovaném období Moravský hospodář. Vznikl roku 1899 sloučením časopisu Hospodář moravský, jenž vycházel od roku 1878 v Přerově a Ústředního listu rolnictva moravského vydávaného v Brně od roku 1863. V prvním desetiletí 20. století bylo na střední Moravě vydáváno několik časopisů se zemědělskou tematikou. V roce 1904 byl v Kroměříži založen časopis Dobrý rolník, od roku 1907 vycházel Kroměřížský hospodář. V Hranicích byl vydáván od roku 1905 Náš venkov a časopis Zprávy hospodářské. Od roku 1906 vycházel v Přerově časopis Moravské rolnické listy s přílohou Hanačka. Roku 1910 byly v Olomouci-Klášteře Hradisku založeny hospodářskou jednotou Olomoucké hospodářské noviny, které se v následujícím roce sloučily s hospodářským časopisem Kodým.

⁸ Hospodářské spolky nemohly být zpočátku zřizovány samostatně, nýbrž pouze jako tzv. filiálky c. k. hospodářské společnosti pro menší nebo větší kraje.

⁹ Otevření školy je popsáno ve Zprávě rolnické školy na Kláštersko-Hradisku u Olomouce za rok 1877, s. 25–27. (Vědecká knihovna v Olomouci, sign. P 50.309)

¹⁰ Výroční zpráva rolnické školy v Přerově ve školním roce 1866, s. 15. (Vědecká knihovna v Olomouci, sign. P 45.687)

¹¹ Jednalo se zejména o připravování chlévské mrvy, pěstování zrných, pícních a tržebních rostlin, rosení lnu a konopí, luční hospodářství, štěpařství a vinařství, opatrování obilí, chmele, řepky na zásobárnách a chov užitkového dobytka. K tomu přistupovala nauka, jak zacházet s hospodářským náčiním a stroji, s potahy a jak zakládat trativody a vodovody. Výroční zpráva rolnické školy v Přerově ve školním roce 1866, s. 21. (Vědecká knihovna v Olomouci, sign. P 45.687)

¹² V organizačním statutu se uvádí: „Účelem školy je poskytnouti chovancům na základě vzdělání, jaké podávají nižší oddělení škol středních, důkladné vzdělání odborné, kterého jest zapotřebí majitelům a nájemníkům větších statků nebo úředníkům na velkostatech.“ Výroční zpráva Zemské střední školy hospodářské v Přerově za školní rok 1879/1880, s. 11. (Vědecká knihovna v Olomouci, sign. P 61.192)

- ¹³ Výroční zpráva Zemské střední školy hospodářské v Přerově za školní rok 1897/1898, s. 6. (Vědecká knihovna v Olomouci, sign. P 61.192)
- ¹⁴ Almanach k 100. výročí založení zemědělské školy v Přerově. Přerov 1965, s. 27.
- ¹⁵ Reich, E.: Rolnické školy v Přerově (1865–1876) a na Kláš. Hradisku u Olomouce (1876–1912) vybudované olomouckou Hospodářskou jednotou. Olomouc 1912, s. 18.
- ¹⁶ Výroční zpráva hospodářské školy zimní v Litovli za školní rok 1905/1906, s. 5. (Vědecká knihovna v Olomouci, sign. P 56.989)
- ¹⁷ Prvním takovým ústavem na střední Moravě byl Ústav hr. Pöttinga v Olomouci, založený roku 1895. Pozůstal z penzionátu a české školy pro vzdělání dívek.
- ¹⁸ První výroční zpráva Zemské hospodářské školy v Kroměříži za školní rok 1901/1902. (Vědecká knihovna v Olomouci, sign. P 52.820)
- ¹⁹ Výroční zpráva Zemské hospodářské školy v Olomouci (Klášteř Hradisko) za školní rok 1911/1912, s. 16. (Vědecká knihovna v Olomouci, sign. P 50.309)
- ²⁰ Výroční zprávy Zemské zimní hospodářské školy v Dřevohosticích za školní roky 1912/1913 a 1913/1914, s. 5, 6. (Vědecká knihovna v Olomouci, sign. P 64.829)
- ²¹ Byli exponenty Č. k. moravské hospodářské společnosti v Brně.
- ²² Mlékárna byla založena roku 1893 ve výměně selského statku pokrokového rolníka P. Zdráhala. Stačila jen k ručnímu zpracování několika set litrů mléka.
- ²³ Výroční zpráva Zemské mlékařské a sýrařské školy v Kroměříži za školní rok 1902/1903, s. 10. (Vědecká knihovna v Olomouci, sign. P 57.840)
- ²⁴ O organizačním statutu a učební náplni blíže pojednává Výroční zpráva Zemské mlékařské a sýrařské školy v Kroměříži za školní rok 1902/1903, s. 11–14. (Vědecká knihovna v Olomouci, sign. P 57.840)
- ²⁵ Podrobněji Farský, F.: Příspěvky k dějinám hospodářského školství. Praha 1922, s. 126.
- ²⁶ Edvard Reich (1885–1943), zemědělský odborník, jednatel Hospodářské jednoty olomoucké, redaktor, žurnalista, pedagog na zemědělských školách v Táboře a na Klášterním Hradisku u Olomouce, organizátor českého zemědělského školství. Roku 1919 byl povolán na ministerstvo zemědělství, kde měl na starosti zemědělské školství a výzkum. Podrobněji Slezák, L.: Život a dílo zemědělského ekonoma Edvarda Reicha. In: Osobnosti agrární politiky 19. a 20. století. Studie Slovákckého muzea 11. Uherské Hradiště 2006, s. 173–1180.
- ²⁷ Výroční zpráva Zemské střední hospodářské školy na Klášteře Hradisku u Olomouce za školní rok 1913/1914, s. 9 (Vědecká knihovna v Olomouci, sign. P 50.309) uvádí tento rozpis: Strava a byt 50–70 K měsíčně, zakoupení knih ročně 30–40 K, školní potřeby 20–30 K, exkurze 30–40 K. Celoroční výlohy činily 600–840 K.
- ²⁸ Almanach k 100. výročí založení zemědělské školy v Přerově. Přerov 1965, s. 27.

Prameny

- Výroční zprávy škol na území ČSSR ve fondech Státní vědecké knihovny v Olomouci – bibliografie. Olomouc, Státní vědecká knihovna 1983, 271 s., sign. II 810.688.
- Výroční zprávy Zemské zimní hospodářské školy v Dřevohosticích za školní roky 1912/1913, 1913/1914. Vědecká knihovna v Olomouci, sign. P 64.829.
- Výroční zprávy hospodářské školy zimní v Hranicích za školní roky 1898/1899–1908/1909. Vědecká knihovna v Olomouci, sign. P 57.881.
- Výroční zprávy Zemské hospodářské školy zimní v Hranicích za školní roky 1909/1910–1913/1915. Vědecká knihovna v Olomouci, sign. P 57.881.
- Výroční zprávy Zemské zimní hospodářské školy v Kojetíně za školní roky 1910/1911–1912/1913. Vědecká knihovna v Olomouci, sign. P 63.855.
- Výroční zprávy Zemské rolnické školy v Kroměříži za školní roky 1901/1902–1913/1914. Vědecká knihovna v Olomouci, sign. P 58.821.
- Jubilejní výroční zpráva Zemské rolnické školy v Kroměříži za léta 1875–1925. Vědecká knihovna v Olomouci, sign. P 58.821.
- Výroční zprávy Zemské mlékařské a sýrařské školy v Kroměříži za školní roky 1902/1903–1903/1904. Vědecká knihovna v Olomouci, sign. P 57.840.
- Výroční zprávy Zemské hospodářské školy v Kroměříži za školní roky 1901/1902–1905/1906. Vědecká knihovna v Olomouci, sign. P 52.820.
- Výroční zprávy hospodářské školy zimní v Litovli za školní roky 1896/1897, 1905/1906. Vědecká knihovna v Olomouci, sign. P 56.989.

- Zpráva rolnické školy na Klášteru-Hradisku u Olomouce za rok 1877. Vědecká knihovna v Olomouci, sign. P 50.309.
- Výroční zpráva Zemské střední hospodářské školy v Olomouci na Kl. Hradisku a zimního hospodářského kursu od založení školy v roce 1911 do ukončení školního roku 1920/1921. Vědecká knihovna v Olomouci, sign. P 50.309.
- Výroční zprávy Zemské střední hospodářské školy na Klášteře Hradisku u Olomouce za školní roky 1912/1913–1913/1914. Vědecká knihovna v Olomouci, sign. P 50.309.
- Výroční zpráva Zemské hospodářské školy v Olomouci (Kláster Hradisko) za školní rok 1911/1912. Vědecká knihovna v Olomouci, sign. P 50.309.
- Výroční zprávy rolnické školy v Přerově za školní roky 1866, 1867, 1868, 1868/1869, 1870, 1871 a 1872. Vědecká knihovna v Olomouci, sign. P 45.687.
- Výroční zprávy Zemské střední školy hospodářské v Přerově za školní roky 1879/1880–1892/1893, 1899/1900–1913/1914. Vědecká knihovna v Olomouci, sign. P 61.192.

Resümee

Entstehung und Entwicklung des landwirtschaftlichen Schulwesens in Mittelmähren bis zum Ersten Weltkrieg

Ludmila Drtílková

Die Entwicklung der landwirtschaftlichen Produktion und der verfahrenstechnischen Industrie in Mittelmähren in der 2. Hälfte des 19. Jahrhunderts war eng mit dem landwirtschaftlichen Schulwesen verbunden, das zu einer wichtigen Voraussetzung des wirtschaftlichen und sozialen Aufschwungs und des kulturellen Anstiegs des Landes wurde. In den 50er Jahren des 19. Jahrhunderts drangen die Bemühungen um die Fachbildung der tschechischen Bauer unter ihre damaligen Anführer durch, die sich in wirtschaftliche Vereine als ihre Interessenorganisationen zu sammeln begannen. Die Gründung und der Aufbau der Bauernschulen wurde zu einer der Hauptaufgaben dieser Vereine.

Die erste tschechische Anstalt diesen Arts in Mähren war die Bauernschule in Prerau (Přerov), die im Jahr 1865 geöffnet wurde. Danach kam es innerhalb des nächsten Jahrzehnt zur Gründung der Bauernschulen in Olmütz (Olomouc) und Kremsier (Kroměříž). Die Errichtung von diesen Schulen, die der Bauernjugend die zur Führung der geerbten Bauerngüter notwendigen Fachkenntnisse gewährten, wurde am Anfang mit Misstrauen angenommen, denn die konservativen Bauern zu dieser Zeit die Schulbildung noch verkannten.

Der technische Fortschritt in der Landwirtschaft, Änderungen in ihrer Struktur und das Wachstum der landwirtschaftlichen Kleinproduktion in den letzten Jahrzehnten des 19. Jahrhunderts hatten zur Folge, dass der Bedarf an die Fachbildung allgemein anerkannt zu werden begann. Das machte sich mit weiterem Wachstum des niederen landwirtschaftlichen Schulwesens bemerkbar. Es wird ein neuer Typ der wirtschaftlichen Schule gebildet, die sg. Winterschule. Die wachsenden Ansprüche an die fachliche Führung in der landwirtschaftlichen Produktion und ein großes Interesse der Bauern selbst an einer besseren Fachbildung trugen zur Errichtung von wirtschaftlichen Mittelschulen bei. In Mittelmähren wurden Schulen diesen Typs in Prerau im Jahr 1875 und in Olmütz im Jahr 1912 errichtet.

In den 80er Jahren des 19. Jahrhunderts wurde auch die Frage der Bildung von Bauernmädchen aktuell. Wieder dank den wirtschaftlichen Vereinen entstanden in dem verfolgten Zeitabschnitt zwei Hausmädchenschulen, und zwar in Kremsier und in Olmütz. Am Anfang des vorigen Jahrhunderts drangen in die landwirtschaftliche Produktion Bemühungen um Spezialisierung mit Berücksichtigung der Kreisbedingungen durch. Auch das Schulwesen passte sich dieser Tendenz an, und zwar mit der Gründung der Milch- und Käseschule in Kremsier.

Das tschechische landwirtschaftliche Schulwesen, das aus bescheidenen Anfängen heranwuchs, kam schrittweise was die Gewichtigkeit betrifft den anderen Schultypen gleich. Sein großer Verdienst bestand darin, dass es den tschechischen Bauer auf höheres Niveau hochzog und ermöglichte ihm, sich sowohl an dem öffentlichen Leben als auch an dem landwirtschaftlich-industriellen Unternehmen mit Erfolg zu beteiligen.

Oslavy osvobození Olomouce z pruského obležení roku 1758

II.

Celebrations of Liberating Olomouc from Prussian Siege in 1758

II.

Jiří Fiala

Abstrakt

Stať je věnována průběhu oslav osvobození Olomouce z pruského obležení 2. července 1758, financovaných z panovnické dotace 800 zlatých, při nichž hrál hlavní roli C. k. privilegovaný ozbrojený měšťanský sbor. Oslavy se konaly každoročně 2. července, pokud toto datum připadlo na neděli, nebo v neděli nejbližší příští. Po přehlídce sboru, sestávajícího z jednoho batalionu Ostrostřelecké společnosti a tří batalionů měšťanských, na olomouckém Dolním náměstí se konala bohoslužba v městském kostele sv. Mořice, nato se účastníci slavnosti odebrali na městskou střelnici. Program výročních solemnit zahajovaly projevy olomouckého purkmistra a císařského „principálního komisaře“; ke střelbám byly zhotovovány dřevěné malované terče, uchované v počtu 205 exemplářů ve fondech Vlastivědného muzea v Olomouci. Zvláště okázale se slavilo sté výročí vítězství nad Prusy v roce 1858 a stopadesáté jubileum v roce 1908. Po první světové válce nedosahovala činnost olomoucké střelecké společnosti (Olmützer Schützen-Gesellschaft) předválečné kvantity ani kvality, ukončena byla zrušením společnosti v roce 1942.

Abstract

The essay is dedicated to the celebrations of liberation of Olomouc from Prussian siege as of July 2nd 1758, which were financed by the sovereign grant of 800 florins and led by the Imperial-Royal privileged armed burgher corps. The celebrations were held annually on the 2nd of July, provided this date fell to a Sunday, or on the closest Sunday. The event consisted of a demonstration of the corps, consisting of the Sharpshooter Society battalion and three burgher battalions, followed by a mass held on the Olomouc Lower Square in the Church of St. Moritz, and at the end, the ceremony participants proceeded to the city shooting range. The annual programme commenced with speeches by the Olomouc magistrate and the imperial “principal commissioner”. Shooters used wooden painted targets, of which there are 205 preserved in the funds of the Museum of National History and Art in Olomouc. Especially ostentatious were the celebrations of the centennial anniversary of victory over the Prussians in 1858 and of the 150th anniversary in 1908. After the World War I, the activities of the Olomouc Shooting Society (Olmützer Schützen-Gesellschaft) never reached the intensity and quality of the pre-war state and the Society was dissolved in 1942.

Klíčová slova: Olomouc, pruské obléhání, 1758, osvobození, oslavy, 1858, 100. jubileum

Key words: Olomouc, Prussian siege, 1758, liberating, celebrations, 1858, 100th anniversary

Olomoucký rukavičkář Johann (Jan) Theiss, deputovaný ostrostřelec, po ukončení pruského obléhání Olomouce v roce 1758 vyznamenaný zlatou medailí; olejomalba na plátně (Vlastivědné muzeum v Olomouci, foto: P. Rozsival)

ně relace první „císařskou slavnost“, jež se díky panovnické štědrosti odehrála 6. července 1759. Pojednáme nyní o festivitech následujících, zejména pak o okázalých oslavách 100. jubilea fiaska pruské blokády Olomouce v roce 1858.

Vlastní průběh tohoto *Kaiserschieszen* (císařského střelení) dne 6. července 1759 a v dalších letech ustanovovalo ujednání mezi olomouckým magistrátem a krajským hejtmanem Emanuelem Kajetánem svobodným pánem Zavišem z Osenice o šestnácti paragrafech. Hlavní role při této festivitě připadala C. k. privilegovanému ozbrojenému měšťanskému sboru. Jeho předchůdcem bylo Střelecké bratrstvo, prvně doložené k roku 1502, kdy bylo olomouckým lučištníkům, provozujícím *Vogelschieszen* (střelení ku ptáku)³ uděleno podací právo k oltáři sv. Fabiána, Šebestiána, Jeronýma a Heleny v kostele sv. Mořice.⁴ Z roku 1606 je dochováno pečetidlo Bratrstva lučištníků a ostrostřelců, jež pořádalo *Königschieszen* (královskou střelbu), přičemž nejúspěšnější střelec získal titul krále střelců symbolizovaný adekvátními insigniemi. Když v roce 1699 postoupili městští ostrostřelci královské komoře střelnici na Bělidlech k vybudování skladu soli, doposud ukládané v prostorách radnice, dostávali pak jako odškodné z rozhodnutí dolnorakouského solního úřadu z 20. října 1700 jeden až tři šilinky⁵ soli ročně, čímž bylo motivováno tzv. *Salzschieszen* (solné střelení).⁶

Druhou olomouckou střeleckou formací byl ozbrojený měšťanský sbor, jenž vznikl při uvítání českého krále Ferdinanda I. v Olomouci roku 1538, kdy se zdejší měšťané pro tu vzácnou rávštěvu jednotně vystrojili a vyzbrojili. Poněvadž po třicetileté válce byla v Olomouci dislokována jen nepočetná vojenská posádka, povolil císař Ferdinand III. reskriptem z 2. prosince 1652, aby se měšťané opatřili zbraněmi a konali hlídky na

V první části této stati¹ jsme věnovali pozornost událostem, jež bezprostředně nás sedovaly po ústupu pruské armády v čele s králem Fridrichem II. od Olomouce v noci z 1. na 2. července 1758. Ztroskotal tak po více nežli měsíc trvajícím obléhání tohoto „hlavního města a hraniční pevnosti“ plán pruského panovníka otevřít si dobytím Olomouce cestu k Vídni, odčinit zdrcující porážku, kterou Prusové utrpěli od Rakušanů a saských jezdeckých pluků v bitvě u Kolína 18. června 1757, a zvrátit dosavadní, pruské monarchii nikterak příznivý průběh sedmileté války. Česká královna Marie Terezie spolu se svým chotěm, římskoněmeckým císařem Františkem I. Lotrinským, odměnila Olomouc mimo jiné každoroční subvencí ve výši 800 zlatých rýnských, jíž se měly financovat oslavy osvobození města z pruského obležení,² a to na městské střelnici ve výroční den 2. července, pokud by připadl na neděli, nebo o neděli nejbližší příští. Popsal jsem poté na základě dochované tiště-

hradbách a v městských branách. V letech 1726–1752 plnila tyto povinnosti městská garda, v následujících letech účinkovali ozbrojení měšťané při slavnostech jako *bürgerliche Compagnie zu Pferd* (měšťanská kompanie na koni), základ vojensky organizovaného C. k. privilegovaného ozbrojeného měšťanského sboru. Bratrstvo lučištníků a ostrostřelců s tímto sborem splýnulo jakožto jeho první dvě kompanie. Když se v roce 1838 stavěla nová měšťanská střelnice, došlo k potvrzení stanov Ostrostřelecké společnosti, jejíž členové museli být členy C. k. privilegovaného ozbrojeného měšťanského sboru, zatímco důstojníci tohoto sboru byli členy Ostrostřelecké společnosti a velitel sboru byl členem jejího výboru. V následujících letech stál v čele sboru štáb velící ostrostřeleckému oddílu tvořenému jednou kompanií a pěšímu oddílu sestávajícímu ze dvou kompanií. Dne 21. ledna 1921 potvrdila zemská politická správa stanovy Olomoucké střelecké společnosti (*Olmützer Schützen-Gesellschaft*). Během existence Protektorátu Čechy a Morava říšský protektor v únoru 1942 Olomouckou střeleckou společnost zrušil, její majetek převzala olomoucká SA Standarte 38 a dne 20. května téhož roku byly historicky významné předměty z tohoto majetku předány olomouckému muzeu. Zvláště cenné jsou dřevěné malované střelecké terče, jichž se dochovalo 205.⁷

Střelnice bratrstva lučištníků se zprvu nacházela na úpatí Tabulového vrchu poblíž kostelíka nad pramenem U Sv. Kříže (pod nynější Fakultní nemocnicí) na tzv. *Vogelwiese* (Ptačí louce). Roku 1565 byla zřízena nová střelnice na Bělidlech při cestě na předměstí Lazce (tj. na nynější Sokolské ulici). V souvislosti s výše zmíněným solným privilegiem byla roku 1699 střelnice přemístěna za městské hradby (na území nynějšího parčíku u křižovatky ulic U Stadionu a Na Střelnici), kde byla postavena jednopatrová budova, v roce 1735 přestavěná tak, že vznikla dvě křídla krytá sedlovou střechou. Roku 1838 byla postavena nová empírová budova střelnice s centrální dispozicí podle projektu Antona Archeho (základní kámen k této stavbě byl položen 19. září 1838). Historicky i architektonicky cenný objekt střelnice byl bohužel v roce 1998 – tedy po 160 letech své existence – nenávratně zničen požárem.⁸

Vraťme se nyní k ujednání mezi olomouckým magistrátem a krajským hejtnanem Emanuelem Kajetánem svobodným pánem Zavišem z Osenice, předjímajícím oslavu prvního výročí uvolnění Olomouce z pruského obležení 6. července 1759. Z ujednání zejména vyplynulo, že dotyčná festivity neměla mít delší trvání nežli čtyři dny, dále že každé ze tří kompanií ozbrojeného měšťanského sboru bude ke střelbě z pušek do terčů vyhrazen jeden den, přičemž kompanie „nejstarší“, tj. první ostrostřelecká kompanie, bude střílet prvního dne slavnosti. Každý střelec měl mít uhrazen náklad na tři patrony, což si vyžádalo náklad 200 zlatých rýnských; na jídlo a ná-

Uniformy C. k. privilegovaného měšťanského střeleckého sboru – měšťanští důstojníci z doby kolem roku 1830, v pozadí dva tamborci (Foto z Kux, H.: *Das k. k. priv. bewaffnete Bürgerkorps in Olmütz*. Olmütz 1908)

poje pro ostrostřelce byla určena suma 50 zlatých rýnských. Ostatní měšťané, tj. zřejmě čtvrtá kompanie měšťanského ozbrojeného sboru, složená z obyvatel olomouckých předměstí, se mohli poté „obveselit“ čtyřmi výstřely z pušek do terčů pod dohledem hejtmanů kompanií. Dalšími 200 zlatými rýnskými mělo být zapláceno přiměřené množství vína a piva pro konzumaci na střelnici, vynaložení zbývajících 350 zlatých rýnských *Observanda* nespecifikují. Veřejný pořádek během slavnosti zajišťovaly patrolující stráže jakožto „policejní komisaři“ v celkovém počtu 30 mužů, stavěné těmi kompaniemi ozbrojeného měšťanského sboru, jež dotyčného dne neprovozovaly střelbu. Zvláště bylo zdůrazněno, že do těchto patrol musejí být vysíláni toliko „skuteční měšťané“. Šestnáctý, nejobsáhlejší paragraf ujednání určoval, že měšťanstvo rozdělené do kompanií na počátku slavnosti vyrukuje na Dolní náměstí, načež čelní představitelé městské rady z radnice vynesou za zvuků zvonkohry⁹ prapory ozbrojeného sboru do středu shromáždění. Major měšťanského ozbrojeného sboru, jímž býval některý z významných členů městské rady, poté zavede měšťanstvo k pochodu, jenž povede kolem hlavní vojenské strážnice při radnici, přičemž vojenská stráž bude vzdávat čest zbraní a potřásat zvonkohrou. Měšťanstvo bude dále mašírovat ve vojenském pořádku Ostružnickou ulicí k „červené kašně“, ¹⁰ poté Pekařskou ulicí ke starým kasárnám,¹¹ kde se měšťanstvo vestoje účastní v chrámu sv. Mořice bohoslužby s *Te Deum*.¹² Na závěr pak – poněvadž se ve městě nesmělo střílet (tj. vypalovat čestné salvy) – učiní měšťanstvo jiné projevy pocty, načež potáhne se zvonkohrou a vlajícími prapory Františkánskou ulicí a Bělidly¹³ na střelnici. Zde pronesou děkovné projevy dva krajsí hejtmané – hejtman kraje olomouckého jakožto delegovaný c. k. komisař a hejtman kraje třebovského a kolštejského.¹⁴ Nato jménem celého měšťanstva vystoupí s děkovným projevem olomoucký městský syndik (tj. písař a právník). Po ukončení slavnosti potáhne měšťanstvo Bělidly, Františkánskou a Širokou ulicí¹⁵ kolem hraběcího Salmovského paláce k Dietrichštejskému paláci,¹⁶ a když budou prapory vneseny do radnice, rozejde se do svých domovů.¹⁷

Z následujících olomouckých jubilejních festivit popisuje dobová relace svěcení nového praporu měšťanské ostrostřelecké kompanie 9. července 1780: „Dne 9. července se v den radostného střílení (...) shromáždilo veškeré měšťanstvo s náramenní a poboční zbraní, jakož i s prapory a se zvonkohrou, a rozdělené do čtyř kompanií pod velením majora a čtyř hejtmanů na Dolním náměstí, kde u čestného sloupu *Mariæ immaculatæ*¹⁸ obnovilo starobylost a zanechalo památník potomstvu. Při výročním vyrukování vedl totiž olomouckou ostrostřeleckou kompanii právě onen prapor, jenž při tatarském obležení roku 1241 byl nesen pod šťastným vůdcovstvím hraběte ze Šternberka, shromážděné měšťanstvo po přijaté Nejsvětější večeři doprovázel proti Tatarům a vítězně jakožto dar byl přinesen zpět.¹⁹ Tuto starobylost rozmnožilo ostrostřelecké bratrstvo pořízením nového skvostného praporu, což se uskutečnilo mimořádným úsilím prvního střeleckého mistra Jana Theisse.²⁰ Na jedné straně (praporu) byl umělecky vyší obraz Neposkvřněné počaté Panny Marie, na druhé straně však vítězná císařská a moravská orlice. Tento (prapor) byl při zachování obvyklých ceremonií, po promluvě světského kněze, zformován (kompanie do) čtverce, zatlučení hřebů, při nejhojnějším sběhu lidu za vytrubování a bubnování vysvěcen Jeho Důstojností panem hrabětem Antonínem Maríí Vetterem von der Lilien, infulovaným prelátem a arcijáhem, měšťanstvem v průvodu doprovázen ke sv. Mořici. Zde byl Jeho Veleďstojností hrabětem Václavem von Clary und Aldringen, infulovaným proboštem u sv. Anny, zanotován ambroziánský chvalozpěv²¹ a byla přezpívána bohoslužba k nejpočinnějšímu díkůvzdání za odvrácené zmocnění se tohoto města. Poté započalo Jejím Veli-

čenstvem nejmilostivěji určené radostné střelení za jásotu a k povzbuzení měšťanstva, pokračovalo po čtyři dny s veškerou myslitelnou veselostí a všeobecnou spokojeností a stejně tak bylo ukončeno.²²

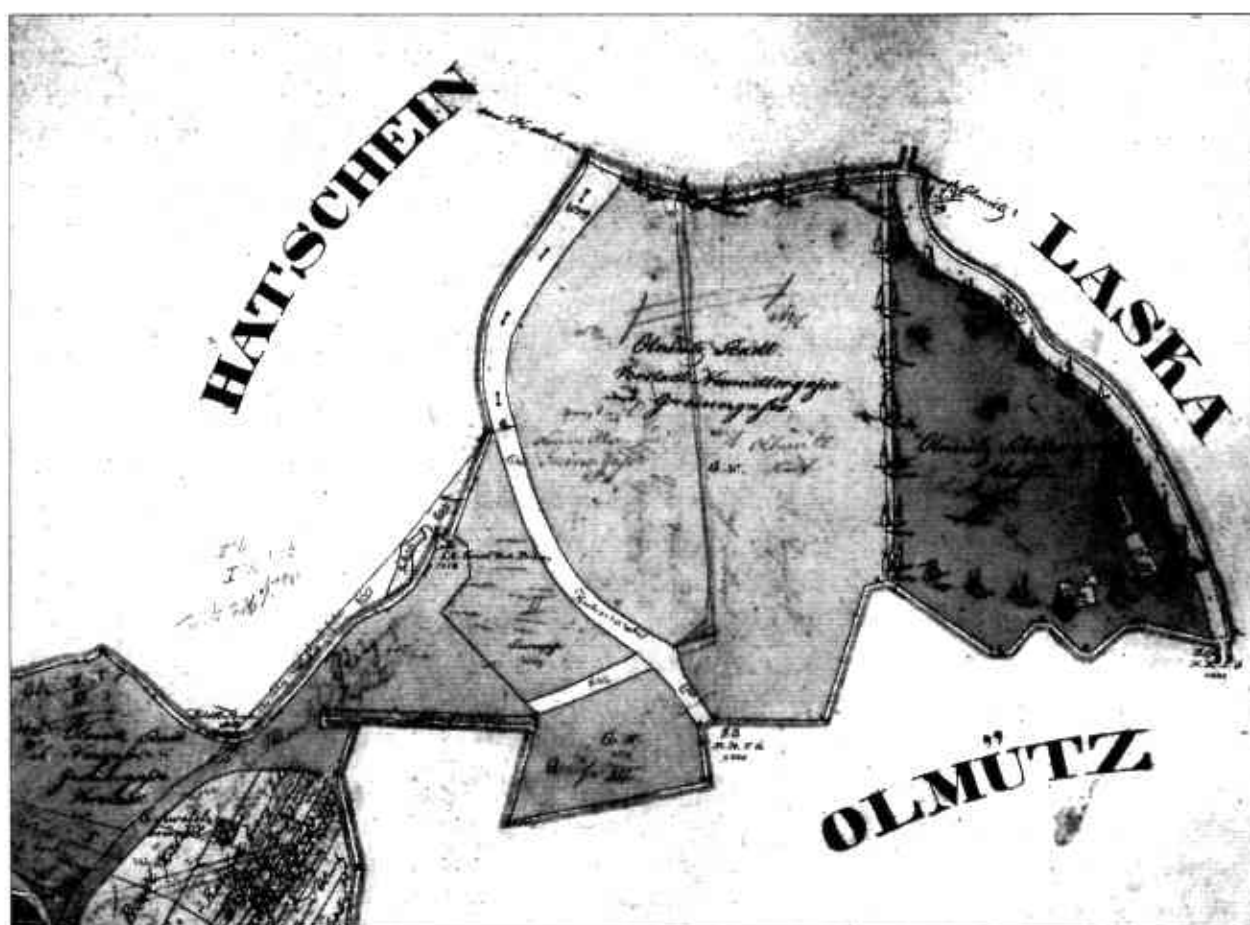
O téže jubilejní festivitě zpravuje ve své kronice olomoucký mistr kolář Josef Leitmetzer: „Velkou událostí v historii měšťanského ozbrojeného sboru bývalo převzetí praporu některou jeho kompanií, které se konalo zpravidla 2. července při „slavnosti osvobození“. Takového slavnostního převzetí jsem byl svědkem brzy po mém příchodu do Olomouce, v roce 1780, kdy velitelem ostrořelců byl ještě zasloužilý měšťan Jan Theiss, vyznamenaný za zásluhy při pruském obležení. Měšťan Theiss dal zhotovit nový prapor za dosud používanou starobylou zástavu, jejíž původ sahá až do dob tatarského vpádu, do samého středu válečné vřavy, z níž Olomoučtí vyšli vítězně zásluhou udatného rytíře Šternberka, který zahnal pohany daleko od městských hradeb. Aby tento starobylý prapor – jakožto vzácná památka na hrdinné předky – zůstal zachován pro budoucí časy, byl zhotoven prapor nový z bílého hedvábí, se zlatým lemováním a zlatými třásněmi, s černou císařskou orlicí po straně jedné, po druhé pak s orlicí moravskou, se štítem na hrudi, na němž se skvěl stříbrný nápis F M T.²³ Žerď praporu byla opatřena zdobným zlaceným kováním a hrotem po způsobu kopí.“²⁴

Dotyčný střelecký prapor (Schützenfahne) se na rozdíl od praporu z časů mýtického Jaroslava ze Šternberka dochoval až po naše časy v celkem slušném stavu ve sbírkách Vlastivědného muzea v Olomouci.²⁵ To bohužel nelze říci o měšťanském praporu vojenském (Bürgerfahne), jehož užívání povolil 25. dubna 1846 olomouckému C. k. privilegovanému ozbrojenému měšťanskému sboru císař Ferdinand I. a jenž byl vysvěcen tehdejší olomouckým arcibiskupem Maxmiliánem Josefem svobodným pánem von Sommerau-Beeckh dne 20. září téhož roku na Horním náměstí před sloupem Nejsvětější Trojice.²⁶ Z tohoto praporu zůstala v muzejních sbírkách jen horní vnitřní čtvrtina, zub času lépe přečkaly ostatní části praporu, například reliéfně vyšíváná stuha.²⁷

Kromě těchto praporů užívaly kompanie olomouckého C. k. privilegovaného ozbrojeného měšťanského sboru vlastní zástavy.²⁸ Jedna z těchto zástav byla podle svědectví mistra koláře Josefa Leitmetzera předána k užívání při příležitosti 50. jubilea osvobození Olomouce z pruského obležení: „Jiné slavnostní předání praporu se konalo v roce 1808, a to druhé divizi – druhé a třetí kompanii měšťanského ozbrojeného sboru dohromady. Bylo to opět při slavnosti připadající na druhý červenec. Od rána vyhrávala na náměstí hudba, úderem osmé nastoupil na Dolním náměstí měšťanský ozbrojený sbor v plném lesku a v parádních uniformách, načež se na tribuně objevil krajský hejtman a guberniální rada hrabě Bukůvka²⁹ a ujal se slova. Vyzdvihl obětavost měšťanstva, prokazovanou při každém ohrožení města, a odevzdal nový prapor veliteli divize. Po proslovu krajského hejtmána promluvil magistrátní rada Josef Höchsmann³⁰ v uniformě majora ostrořelců, sedě na koni, a choť krajského hejtmána paní Karolína³¹ v kruhu vybraných dam připjala k praporu širokou stuhu se zlatým nápisem „Poslušností a svorností k jednotě“. Prapor byl zhotoven z bílého atlasu, měl černožlaté lemování a na jedné straně byl vyšit městský znak a na druhé straně obraz patronky města svatě Pavlína.“³²

Olomoucký měšťan a cukrář Matyáš Leschinger (jmenovaný magistrátem 30. června 1826 nadporučíkem a adjutantem měšťanského sboru) popisuje dotyčnou jubilejní slav-

nost a touž festivitu roku následujícího, kdy se světila další zástava, takto: „3. července 1808 se u příležitosti děkovného a radostného svátku konalo svěcení praporu. Před pochodem byl ráno o půl osmé panem dómským děkanem svobodným pánem von Minkwitz³³ u sochy Matky boží na Dolním náměstí před zcela nově uniformovaným měšťanstvem slavnostně posvěcen nový prapor za parádování celého měšťanského sboru. Nový prapor náleží druhé divizi, totiž 2. a 3. kompanii, je z bílého atlasu, přičemž je z jedné strany vymalována svatá městská patronka Pavlína a z druhé strany městský znak s černým a žlutým okrajem; bílou, zlatem vyšívanou a třásněmi opatřenou stuhu připevnil pan purkmistr František Josef Wilperth.³⁴ Hřeby byly zatlučeny mnohými vojenskými, štábními a vysokými důstojníky, jakož i osobami s distinkcemi a všemi důstojníky měšťanského sboru. – Dne 9. července 1809 slavilo ozbrojené měšťanstvo svátek osvobození obvyklým způsobem, přičemž v 8 hodin ráno u sochy sv. Trojice byl při celebrování bohoslužeb a přezpívání *Te Deum* slavnostně posvěcen nový měšťanský prapor. Svěcení se ujal světití biskup hrabě Kolovrat,³⁵ kmotry přitom byli pevnostní velitel polní podmaršálek baron Fron³⁶ a jeho paní manželka; tito a pan měšťanský major magistrátní rada Josef Höchsmann pak poctili prapor dvěma stuhami, krásně zlatem vyšíványi.“³⁷ Prapor byl zhotoven z bílého hedvábí a byl okrášlen obrazem Panny Marie a německým říšským orlem; špice praporu nesla pozlacenou obroučku s nápisem: Franz. Johs, Willperd (B. M.). Franciscus Gregori. Willpert. 17–47. B. V. Maria. A. S. Monte³⁸ 1809. Joseph. Hochsman. Maior.³⁹

Pozemek měšťanské stielnice v Olomouci na indikační skice z roku 1834 – vpravo, označený nápisem *Olmütz Schützengesellschaft*; *Hatschein* – předměstská obec Hejčín, *Laska* – předměstská obec Lazce. (Moravský zemský archiv Brno)

Nynější stav místa, kde stávala do roku 1998
budova měšťanské střelnice, zničená požárem.
(Foto: autor, 2009)

Projevy při jubilejních oslavách olomouckého vítězství nad Prusy roku 1758 bývaly tištěny – z oslav pořádaných do konce 18. století se dochovaly edice *Erinnerung am Tage des Dank- und Freudenfestes, der Olmützer Burgerschaft, bei Begehung des jährlichen Auszuges zum Kaiserschützen – Öffentlich vorge- tragen von Karl Joachim Heinz, Olmützer Magistrats-Sekretär am 8ten Julius 1792 und von einem Freund in Druck befördert*⁴⁰ a *Erinnerung an die Olmützer Bürgerschaft, bey dem jährlichen Bürgerauszuge zum Kaiserschützen auf die in Jahre 1758. ausgestandene preussische Belagerung der königl. Hauptstadt und Gränitzfestung Olmütz, Vorgetragen den 6. Juli 1795.*⁴¹

Za pamětihodnou pokládal Matyáš Leschinger „slavnost císařského tažení“, pořádanou před obligátním datem 2. července, a to již 30. června 1830, kdy se měšťanský ozbrojený sbor shromáždil v předvečer slavnosti na střelnici a náležitě se cvičil v evolucioních a střelení salv. Po ukončení církevní slavnosti toho dne byl c. k. principální komisař, krajský hejtman a guberniální rada Peregrin Michael Jan Pilz šlechtic z Warnsthalu dvěma magistrátními rady doveden na střelnici, kde „při tomto vznešeném příchodu se velelo k počtě zbraň, ustavila se linie, vzápětí se velelo na rámě zbraň, zformoval se čtverec, pak bylo slovo od slova předneseno císařské privilegium ex anno 1758, načež pronesl řeč c. k. principální komisař, za doprovodu hudební kapely se zazpívala národní hymna a po třikráte provolaném Sláva! Nejjasnějšímu císařskému domu byla opět ustavena linie a vypálily se tři předepsané ‚General de Chargen‘.“⁴² Poté se odmaštrovalo do města a učinil se rozchod. Konec slavnosti učinila tabule o 120 příborech, aranžovaná na střelnici, k níž byly pozvány všechny autority z civilu a c. k. militéru.⁴³

Zvláště okázale bylo pořádáno „císařské tažení“ 2. července 1838, neboť bylo spojeno s vojenskou církevní slavností celé garnizony. Na základě pozvání pevnostního velitele polního podmaršálka Josefa barona von Lauer se ustavil měšťanský sbor vedle útvarů posádky na ploše vojenského cvičiště na Envelopě a zde defiloval společně s vojenským útvarem pod velením generálmajora Johanna rytíře von Spinetti jakožto brigádyra před zemským komandujícím, polním zbrojmistrem Aloisem hrabětem Mazzuchellim. Poté se sbor účastnil polní mše sloužené ve stanu a na závěr přehlídky brilantně vypálil trojnásobnou salvu. V rozkazu vydaném velitelem Lauerem a brigádýrem Spinettim pro následující den „byly vysoce vyzvednuty znamenité vojenské držení, výtečná výstroj, dobré defilování a preciznost udělovaných povelů, z čehož Jeho Excelence zemský komandující dobrotivě projevila své plné uspokojení, čímž byl současně podán důkaz o vznešeném vojenském duchu, jímž jsou prodchnuti měšťané zdejšího hlavního města“.⁴⁴

Při slavnosti osvobození Olomouce z pruského obležení 4. července 1841 – v témže roce město oslavilo zahájení železničního provozu na trati Brno – Přerov – Olomouc a 600. výročí mýtického vítězství Jaroslava ze Šternberka nad Tatary před olomouckými

hradbami – vyrukoval celý měšťanský batalion, komandovaný novým majorem a velitelem měšťanského sboru, magistrátním radou Antonínem Meichelbeckem, v nových čákách.⁴⁵

V souvislosti s touž slavností konanou 7. července 1844 sdělil pevnostní velitel polní podmaršálek Josef baron von Lauer velení měšťanského ozbrojeného sboru, že arcivévoda Ferdinand d'Este⁴⁶ „byl nanejvýš pohnut, aby projevil svou spokojenost s krásným vojenským držením, přesným defilováním a dobrým vzhledem při dnešní přehlídce“. Téhož dne odpoledne ve dvě hodiny se k císařské tabuli uspořádané měšťanstvem dostavilo 31 vojenských osob (mezi nimi generálmajor a brigádýr dělostřelectva arcivévoda Ferdinand d'Este), 41 civilních osob a 61 příslušníků měšťanského sboru, celkem tedy 143 osoby; vynaložený náklad na tuto hostinu činil 421 zlatých 56 krejcarů.⁴⁷

Rok nato, 5. července 1846, statně vytáhl měšťanský ozbrojený sbor, provázený šestatřicetičlennou městskou kapelou trvale využívanou při vojenských pochodech, poprvé ve zcela nových uniformách, jež byly opatřeny pomocí dobrovolné subskripce mezi měšťany. Uniformy a bubny pro dva tambory při každé kompanii byly pořízeny výhradně z prostředků dotyčných útvarů.⁴⁸ O slavnostní projev, vytištěný pod titulem *Rede, welche am Tage des Dank- und Freuden-Festes der Olmützer Bürgerschaft bei Begehung des jährlichen Kaiser-Aufzuges am 5. Juli 1846 von Franz Wisnar, Magistrats-Sekretär und Bürger-Korps-Auditor öffentlich vorgetragen wurde*,⁴⁹ se postaral třetí magistrátní sekretář Franz Wisnar.

Za jakých okolností se uskutečnila jubilejní slavnost v revolučním roce 1848, se nedozvídáme, ale dochovaný střelecký terč k 90. výročí pruského obležení města zobrazuje sedící ženu s přilbicí, jež drží bílý praporec s nápisem *CONSTITV...*, tj. konstituce, a kromě letopočtů 1758 a 1848 na terči je na něm v kartuši umístěn text s chronogramem: *Frelhelt / zleht zV aLLer ZeiT / Mlt Wonnlger LVst / Des Volkem treV/es Herz an seln an hoChVerehrtes / KalserhaVs*.⁵⁰ Víme však, že v měsíci září toho roku čítal ozbrojený měšťanský sbor 487 mužů v aktivní službě a 414 rezervistů, celkem tedy 901 muže, zatímco studentská legie vykazovala 382 příslušníků a olomoucká národní garda 345 mužů. Ponechejme stranou přítomnost císařského dvora v Olomouci od 14. října toho roku, abdikaci císaře Ferdinanda I. Dobrotivého a převzetí vlády jeho synovcem, osmnáctiletým Františkem Josefem I. dne 2. prosince 1848, jakož i rozeznání kroměřížského Ústavodárného sněmu a nástup neoabsolutismu v roce následujícím, poněvadž s tématem našeho příspěvku bezprostředně nesouvisí.

Při upomínkové solemnitě 8. července 1849 byly tiskem vydány oba oslavné německé projevy – jak orace nejmenovaného představitele města Olomouce nazvaná *Anrede an das Olmützer Bürger- und Scharfschützenkorps bei der Allerhöchst jährlich abzuhalten angeordneten Feier...*,⁵¹ tak *Entgegnung auf die an das Olmützer Bürger- und Scharfschützen-Korps am 8. Juli gehaltene Anrede...*, kterou pronesl „Prinzipal-Komissär“ (principální komisař) slavnosti, krajský hejtman a dvorní rada František hrabě Mercardin.⁵² Krajský hejtman dal zřetelně najevo, jak si představuje loajalitu olomouckého obyvatelstva vůči restaurované státní moci. Neopomněl tudíž připomenout jak události roku 1758, tak roli Olomouce v „palácové revoluci“ o devět desítek let později:

„Shromáždili jsme se dnes se záměrem, abychom oslavili svátek, jenž je zasvěcen památce krásné minulosti – svátek, jenž vděční měšťané historicky proslulého města připra-

vují jako upomínku na své zasloužilé předky; a tato každoroční slavnost má poskytnout též pozdějším generacím svědectví oněch šlechtných smýšlení, jež trvale zůstávají nehybnoucím dědictvím slávy hodných dědů. (...) Jako skalisko v rozbouřeném moři, na jehož břehu se divoké vlny bezmocně rozplývají, stála Olomouc uprostřed roku 1848 ve středu císařství, těžce postiženého tvrdými zkouškami, pevně a neotřesitelně v důvěře ve svého císaře, proniknuta přesvědčením, že toliko klid a pořádek mohou být nejpevnějšími podporami naší mladé svobody a nejjistějšími zárukami nadějně budoucnosti. Byla to také Olomouc, kam se nejprve obrátil zrak zarmouceného Ferdinanda Dobrotivého, zde měl opět nalézt svůj klid a svým národům poskytnout užívání oněch práv, jež jim přislíbil svým císařským slovem.

Olomouc to byla, kde náš vznešený rytířský monarcha, císař František Josef I., nastoupil na trůn svých urozených otců, kde pod ochranou věrného obyvatelstva měl přivést ke konci ono velké dílo, jež započal jeho vznešený strýc.

Hlavní město Olomouc, jež samo císařské slovo označilo za ústřední bod klidu a pořádku, to bylo, kde byly rozhodnuty a k uskutečnění přivedeny nejdůležitější události doby. Byli to konečně měšťané Olomouce, v jejichž středu našel rakouský císař to, co mu nemohlo poskytnout sídlo jeho předků. (...) ⁵³

Svůj patetický projev ukončil krajský hejtman hrabě Mercandin obligátní zdravicí „Hoch lebe unser ritterlicher Kaiser Franz Joseph I.!“ (Ať žije náš rytířský císař František Josef I.!)“ a poté byly zahájeny střelby do dřevěných terčů – z roku 1849 se ve fonděch Vlastivědného muzea v Olomouci dochovaly terče tři. Jeden z těchto terčů nese kromě prsního štítu císařského orla s korunou a řádem Zlatého rouna datum 13. května 1849 a císařovu německou dedikaci *Den biedern und treuen Bewohnern Meiner Hauptstadt Olmütz.*⁵⁴ Je otázka, k čemu se uvedené datum vztahuje, neboť František Josef I. spolu se svým otcem, arcivévodou Františkem Karlem, navštívil olomouckou střelnici již 2. května 1849 a v noci ze 4. na 5. května z Olomouce odcestoval do Vídně.⁵⁵ Druhý terč je koncipován jako hold

Titulní list jubilejního tisku *Erinnerung an die Olmützer Bürgerschaft, bey dem jährlichen Bürgerauszuge zum Kaiserschützen auf die in Jahre 1758. ausgestandene preussische Belagerung der königl. Hauptstadt und Gränzfestung Olmütz, Vorgetragen den 6. Juli 1795* (Upamatování olomouckého měšťanstva na vystálé pruské obležení královského hlavního města a hraniční pevnosti, přednesené 6. června 1795) (Vědecká knihovna v Olomouci)

Frontispis a titulní list jubilejního tisku *Rede, welche am Tage des Dank- und Freuden-Festes der Olmützer Bürgerschaft bei Begehung des jährlichen Kaiser-Aufzuges am 5. Juli 1846 von Franz Wisnar, Magistrats-Sekretär und Bürger-Korps-Auditor öffentlich vorgetragen wurde.* (Řeč, která byla v den děkovné a radostné slavnosti olomouckého měšťanstva při provádění každoročního císařského průvodu 5. července 1846 veřejně přednesena Franzem Wisnarem, magistrátním sekretářem a auditorem měšťanského sboru.) (Vědecká knihovna v Olomouci).

císaři Františkovi Josefu I., datován je chronogramem 1849 v nápisu *Der festen TreVe, Der reinsten LiebeVoller / BVnd, geLeitet Vns InnIgst zV rVfen:*

*/ Hell! / Vnsern geLebten gVten Kalser / Franz Josef.*⁵⁶ Třetí terč připomíná monarchovo převzetí vlády nad Rakouskou říší v Olomouci 2. prosince 1848.⁵⁷

Při oslavách osvobození Olomouce z pruského obležení 7. července 1850 byly naposledy vynášeny z radnice prapory měšťanského a střeleckého sboru, zatímco „císařskému tažení“ při slavnosti 2. července 1854 velel „Bürgeroberst“ (měšťanský plukovník) František Kreiml, „poněvadž pan velitel batalionu Antonín Blumenzweig není žádný jezdec“;⁵⁸ císařská tabule se tentokráte nekonala, neboť peníze určené pro ten účel byly rozděleny mezi městské chudé ke zmírnění jejich nouze.⁵⁹ V závěru císařských střeleb 7. července 1856 se strhla průtrž mračen, takže se jejich účastníci přemístili do redutního sálu v budově městského divadla na Horním náměstí; krajský hejtman Albrecht Friedrich svobodný pán von Buol zu Bernburg und Müllingen pronesl při té příležitosti závažný a oslnivý slavnostní projev.⁶⁰ Následujícího roku, 6. července 1857, se krajský hejtman Buol spolu s pevnostním velitelem polním podmaršálkem Johannem svobodným pánem von Susan účastřili císařské slavnosti, pojaté okázaleji nežli jindy vzhledem k nadcházejícímu 100. výročí této festivity; jak podmaršálkovi von Susan, tak vítězství nad Prusky roku 1758 byly věnovány dva střelecké terče.⁶¹

Pamětní list na svěcení měšťanského vojenského praporu (*Bürgerfahne*), jehož užívání povolil 25. dubna 1846 olomouckému C. k. privilegovanému ozbrojenému měšťanskému sboru císař Ferdinand I.; prapor vysvětil olomoucký arcibiskup Maxmilián Josef svobodný pán von Sommerau-Beeckh dne 20. září téhož roku na Horním náměstí před sloupem Nejsvětější Trojice. (Státní okresní archiv v Olomouci)

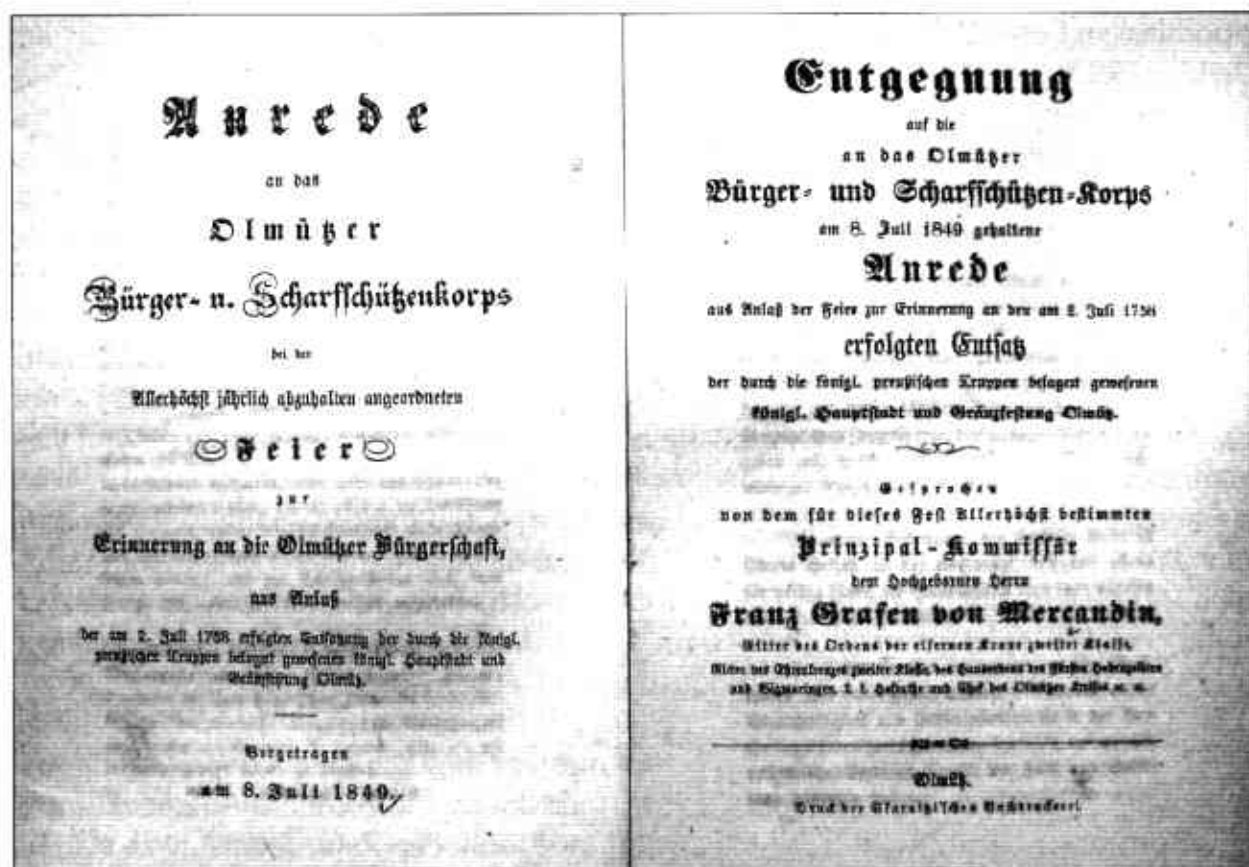
Pro velkolepé oslavy stého jubilea osvobození Olomouce z pruského obležení byly určeny dny 3. až 8. července 1858. Průběh solemnity detailně zaznamenal redaktor olomouckého listu *Die neue Zeit* Georg Ohm-Januschowsky rytíř von Wissehrad (potomek slezského šlechtického rodu a vysloužilý císařský důstojník),⁶² jenž v uvedeném periodiku též otiskl čtyřdílný seriál *Die Belagerung von Olmütz im Jahre 1758*.⁶³ Své novinové články posléze vydal v poněkud rozšířené podobě jako brožuru s titulem *Das hundertjährige Entsatz-Jubiläum des konigl. Hauptstadt und Reichsgrenzfestung Olmütz. Im Monate Juli 1758*,⁶⁴ navíc k této příležitosti zveršoval a nechal vytisknout historickou baladu *Eine Mutter in Olmütz*.⁶⁵ Naproti tomu Josef August Bartsch publikoval historiograficky koncipovanou brožuru *Olmütz im Jahre 1758 und seine frühere Kriegsgeschichte* s podtitulem *Denkschrift zur hundertjährigen Jubiläumsfeier des Entsatzes von Olmütz am 2. Juli 1758*.⁶⁶

Již ve čtvrtek 1. července 1858 přinesla *Die neue Zeit* na své první straně zprávu o ohlasech připravované jubilejní slavnosti v denním tisku, poukazujících na to, že není nijak žádoucí oživovat vzpomínky na někdejší nepřátelství mezi Rakouskem a Pruskem, načež ocitovala z *Prager Zeitung* soud nejmenované vážené vídeňské osobnosti o choullostivých upomínkách na kteroukoli bitvu Němců s Němci, probouzejících vzájemné antagonismy a narušujících žádoucí harmonii Německého spolku. Takovými dalekosáhlými politickými konsekvencemi si ovšem Olomoučané hlavy nelámali a v sobotu 3. července zavlály z radniční věže prapory v císařských a zemských barvách, pestrobarevnými vlajkami, zelenými girlandami a transparenty se jmény Marie Terezie, Františka I. Lozinského a Františka Josefa I. byly ozdobeny též obecní dům – sídlo městských úřadů (Edelmannnův palác, Horní náměstí č. 5) a budova městského divadla; okrášlena byla ovšem i střelnice. Aby bylo učiněno zadost veřejné dobročinnosti, bylo 38 chudobných městských rodin poděleno toho dne odpoledne potravinami darovanými k tomu účelu společností městského pivovaru, jakož i obchodníky s moukou a cechy pekařů a řezníků.⁶⁷

O deváté hodině večerní zahájila pochod městem městská kapela doprovázená uniformovanými měšťany nesoucími pochodně; městský kapelník Eduard Ament zkomponoval pro tuto příležitost „Retraite-Marsch“ (tj. pochod k čepobití), sestavený ze starého vojenského pochodu s bubny a píšťalami, ze Straussova *Pochodu Radeckého*, z národní hymny apod. Během pochodu hrála kapela „zastavenička“ před obydlími významných osobností, počínaje knížetem arcibiskupem Bedřichem lantkrabětem z Fürstenberka a konče čestným hostem oslav – vnukem obránce Olomouce před Prusy Ernsta Dietricha barona (od 15. července 1760 hraběte) Marschalla auf Burgholzhausen. Též tehdy osmadvacetiletý potomek tehdejšího komandanta olomoucké pevnosti nosil vojenskou uniformu, a to rytmistra v severoitalském městě Miláně stojícího 12. regimentu hulánů Ferdinanda II., krále obou Sicílií.⁶⁸

Třebaže kapela vyhrávala až do půlnoci, odtroubené z městské věže, již o páté hodině nedělního rána 4. července vyluzovala na náměstí a v ulicích hudební „retraille“ (budíček), přičemž ji v tomto úkolu posilovaly rány z hmoždířů umístěných na městské střelnici. Po osmé hodině ranní se na Horním náměstí ustavili příslušníci C. k. privilegovaného střeleckého a měšťanského sboru, jenž toho roku čítal celkem 558 příslušníků,⁶⁹ s oběma prapory a se starobylou relikvií – standartou, jež údajně provázela Jaroslava ze Šternberka v roce 1241 při výpadu z města na Tatary obléhající Olomouc. Poté sbor odpochodoval

se zvonkohrou a vlajícími prapory na Dolní náměstí, kde defiloval a ustavil se do čtverce před velitelem pevnosti polním podmaršálkem Johannem baronem von Susan, početnou generalitou a štábními důstojníky. Po krátkých projevech se ujal velení starosta města Olomouce a velitel měšťanského ozbrojeného sboru Franz Kreiml, jenž odvedl sbor kolem hlavní vojenské stráže u radnice a obecního domu, před nímž se shromáždil městský výbor a magistrát, před kostel sv. Mořice. Zde příslušníci sboru ustavili své pušky do pyramid a vešli do chrámu, zatímco jedna měšťanská kompanie s praporečnický a hudbou očekávala před vchodem příjezd knížete arcibiskupa Fürstenberka a dalších církevních i světských dignitářů, aby je uvítala vojenskými poctami. Během slavnostní mše celebrou

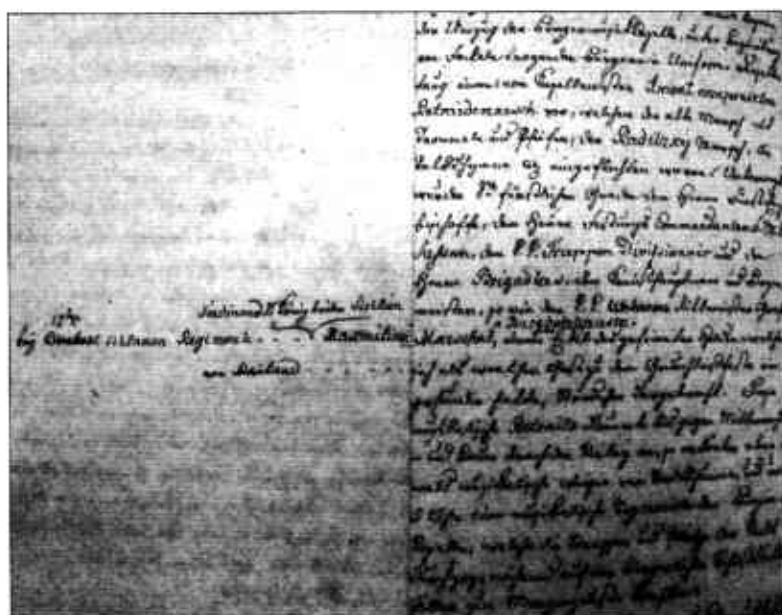

Tisky oslavných projevů z jubilejní slavnosti 8. července 1849 – *Anrede an das Olmützer Bürger- und Scharfschützenkorps bei der Allerhöchst jährlich abzuhalten angeordneten Feier zur Erinnerung an die Olmützer Bürgerschaft, aus Anlaß der am 2. Juli 1758 erfolgten Entsatzung der durch die königl. preussischen Truppen belagert gewesenen königl. Hauptstadt und Gränzfestung Olmütz* (Promluva k olomouckému měšťanskému a ostro-
střeleckému sboru při nanejvýš nařízené každoročně pořádané oslavě k upomenutí olomouckého měšťanstva u příležitosti osvobození od královských pruských oddílů obléhajících královské město a hraniční pevnost Olomouc), kterou nejspíše přednesl Josef Helm jakožto předsedající městskému komunálnímu výboru, a *Entgegnung auf die an das Olmützer Bürger- und Scharfschützen-Korps am 8. Juli gehaltene Anrede aus Anlaß der Feier zur Erinnerung an den am 2. Juli 1758 erfolgten Entsatz der durch die königl. preussischen Truppen belagert gewesenen königl. Hauptstadt und Gränzfestung Olmütz. Gesprochen von dem für dieser Fest Allerhöchst bestimmten Prinzipal-Kommissär dem Hochgebornen Herrn Franz Grafen von Mercandia, Ritter des Ordens der eisernen Krone zweiter Klasse, Ritter des Ehrenkreuzes zweiter Klasse, des Hausordens des Fürsten Hohenzollern und Sigmaringen, k. k. Hofrathe und Chef des Olmützer Kreises etc., etc.* (Odpověď na promluvu proslovenou 8. července k olomouckému měšťanskému a ostro-
střeleckému sboru u příležitosti oslavy k upomenutí na dne 2. července 1758 uskutečněné osvobození od královských pruských oddílů obléhajících královské město a hraniční pevnost Olomouc. Prosloveno principálním komisařem nanejvýš určeným pro tuto slavnost, vysoce urozeným panem Františkem hrabětem Mercandinem, rytířem Řádu Železné koruny druhé třídy, rytíře Čestného kříže druhé třídy, domácího řádu knížete von Hollerzollern und Sigmaringen, c. k. dvorním radou a hejtmanem Olomouckého kraje atd., atd.) (Státní okresní archiv v Olomouci)

Fragment záznamu v pamětním sešitě olomouckého měšťana Matyáše Leuschingera o průběhu oslav 100. jubilea osvobození Olomouce z pruského obležení (Státní okresní archiv v Olomouci)

vané knížetem arcibiskupem střelila tato kompanie v hlavních momentech bohoslužeb salvy, jež se mísily se zvuky věhlasných mořických varhan, z nichž zněly kompozice Johanna Georga Albrechtsbergera, Johanna Sebastiana Bacha, Georga Joachima Josepha von Hahn a Wolfganga Amadea

Mozarta, kázání proslovil kaplan Josef Symerský. Vojenské pocty kompanie zopakovala, když kníže arcibiskup chrám opouštěl.

Kolona odpochovala na střelnici, odkud již zněly salvy z hmoždířů a kterou zaplnilo nesčíslné množství lidí oděných v uniformách, civilních oděvech i v lidových krojích. Příjezd „principálního komisaře“ jubilejní slavnosti, krajského hejtmána svobodného pána von Buol, byl provázen střelbou z hmoždířů; program slavnosti byl zahájen proslovem

starosty Kreimla, na nějž reagoval vhodně volenými slovy krajský hejtmán.⁷⁰ Při lidové slavnosti v prostore střelnice, obklopené tehdy parkem, účinkovali gymnasté a kejklíři, pro děti byly připraveny kolotoče, houpačky a boudy s perníkem, v pavilonu hrála kapela pěchotního pluku barona Roßbacha, k níž se později připojila kapela městská. Nechyběl ani horkovzdušný balon, jenž svůj let zakončil efektním přistáním ve dvoře radnice. Mezitím se od třetí hodiny odpolední konala pro civilní, církevní i vojenské hodnostáře v redutním sále tabule prostřená 162 příbory; sál byl vyzdoben portréty císaře Františka Josefa I., královny Marie Terezie a císaře Františka I. Lotrinského, jakož i portréty obránců Olomouce v roce 1758, zbraněmi a válečnými trofejemi z této doby, olomoucká městská

Obálka publikace novináře Georga Ohma-Januschowského rytíře von Wissehrad k oslavám 100. výročí osvobození Olomouce z pruského obležení 2. července 1758, uspořádaným v roce 1858 (Vědecká knihovna v Olomouci)

kapela hrála vybranou „Tafelmusik“ (stolní hudbu). Hostiny se mimo jiné účastnili kníže arcibiskup Bedřich lantkrabě z Fürstenberka s kanovníky olomoucké kapituly, velitel olomoucké posádky polní podmaršálek Johann baron von Susan, z generality pak olomoucký divizionář polní podmaršálek Heinrich svobodný pán Hantel, generálmajori Carl šlechtic von Braum a Johann hrabě Castiglione, nemohl chybět ani výše zmíněný čestný host oslav, hulánský rytmistr Maximilián hrabě Marschall auf Burgholzhausen. První přípitek pronesl olomoucký starosta Franz Kreiml na zdraví Jeho Veličenstva císaře, Jeho Veličenstva císařovny a nejvznešenějšího císařského Domu. A aby ani městští chudí nepřišli zkrátka, pohostil čtyři desítky z nich pořadatel slavnostní tabule, restaurátor Richter, v poledne 5. července na vlastní náklad (takové filantropické gesto od dnešních organizátorů všemožných rautů a recepcí dozajista nelze očekávat).

Téhož dne, tj. v pondělí 5. července 1858, započaly o 10. hodině v městském chrámu sv. Mořice smuteční bohoslužby za měšťany a vojáky padlé při pruském obléhání Olomouce v roce 1758; exekvie celebroidl probošt Eduard rytíř von Unckrechtsberg⁷¹ s početnou asistencí. V lodi chrámu byl umístěn katafalk s křížem, dekorovaný dobovými zbraněmi a válečnými trofeji, kolem něhož tvořili špalír ostrořelci a měšťané, dvojí čestná stráž obstoupila náhrobek obránce Olomouce před Prusy a velitele pevnosti polního zbrojmistra Hyacinta barona Brettona, zemřelého v 84 letech věku 24. března 1779.⁷²

V úterý 6. července 1858 se konal v redutním sále velkolepý bál, jehož závěr komentoval redaktor listu *Die neue Zeit* následovně: „Plesová slavnost trvala v nezkaleném veselí do rána, až mladé světlo dne učinilo bledými pestrobarevná světla na galerii městské věže.“⁷³

Na „císařské střelení“ došlo ve středu 7. července 1858. Byly připraveny dva terče, první terč byl umístěn do vzdálenosti 300 kroků od střelce, druhý terč byl ustaven o sto kroků blíže. Na střed prvního z těchto terčů, jenž je uložen ve fondech Vlastivědného muzea v Olomouci, umístil malíř Anton Komarek znak Olomouce z roku 1758 a do dolní části terče vedutu tohoto města převzatou z olejomalby obléhání Olomouce Prusy s erby nobilitovaných členů městské rady, zhotovené Janem Kleynem a Dominikem Klaynem. Horní část obrazu, komponovaného v kruhu, zdobila zvlněná páska s latinským nápisem NEMINE FIDE SECVNDI.⁷⁴ Druhý, nedochovaný terč nesl na své ploše císařského orla.

Závěr oslav 100. jubilea válečných událostí roku 1758 ve čtvrtek 8. července 1858 byl ve znamení pouti na Svatý kopeček k milostnému obrazu Bohorodičky ve zdejším chrámu Navštívení Panny Marie. Již o půl šesté ráno se shromáždilo duchovenstvo a žáci farních škol u sv. Michala a u sv. Mořice a odebrali se k dómu sv. Václava, kde se k poutníkům připojila olomoucká kapitula a žákyně dívčí školy řádu voršilek. Po bohoslužbě vyrazilo procesí Hradskou branou ke Svatému kopečku; čelo průvodu tvořili žáci uvedených škol a diecézní hlavní školy (nalézala se v objektu nynějšího Žerotína na Slovenské ulici), poté kráčela městská kapela, za ní šlo více než sto bíle a červeně oděných dívek se svícemi v rukou, následovaných dvanácti páry chlapců v černých sukních a bílých šatech po kolena s hedvábnými růžovými stuhami, rovněž s hořícími svícemi v rukou. Čtyři dívky nesly na ozdobných nosítkách obětní kalich ověšený květinovou korunou, po každé straně je provázely další dvě dívky s květinovými věnci na pažích. „Es waren

dies sämmtlich Olmüzer Bürgerstöchter,“ zdůrazňuje redaktor listu *Die neue Zeit*.⁷⁵ Za tímto vlnadným uskupením putovali olomoučtí řeholníci – dominikáni a kapucíni, hostující duchovenstvo, dómský chór a kapela, kanovníci – dómský probošt Jan Křtitel svobodný pán von Peteani rytíř von Steinsberg, kapitulní probošt Vilém svobodný pán von Schneeberg,⁷⁶ svatomořický probošt Eduard svobodný pán von Unckrechtsberg, Artur svobodný pán von Königsheim, Gustav hrabě Belrupt-Tissac a Karel hrabě Welser von Welsersheimb, arcidiecézní vikáři a konečně kníže arcibiskup Bedřich lantkrabě z Fürstenberka v pluvíálu, s infulí a berlou. Následovaly světské honorace – krajský hejtman baron Buol, starosta Kreiml, magistrátní radové a městský velký výbor, cechy se svými prapory a konečně nepřehlédnutelné množství poutníků rozličného stavu, věku a pohlaví. Na Svatém kopečku před portálem kostela filiálního premonstrátského konventu očekával příchod poutníků za hřmění hmoždířů infulovaný prelát Královské kanonie premonstrátů na pražském Strahově ThDr. Jeroným Josef Zeidler.⁷⁷ Po povznášejících projevech předal olomoucký starosta Franz Kreiml svatokopeckému chrámu Navštívení Panny Marie votivní dar – již zmíněný stříbrný, bohatě zlacený a zdobený obětní kalich a neméně drahocennou patenu.⁷⁸ Slavnostní figurální mši celebroidal kníže arcibiskup za účinkování městské i dómské kapely. Po bohoslužbách se církevní i světské honorace odebraly na snídani k prelátovi konventu. Zatímco kníže arcibiskup Fürstenberk se vracel do Olomouce kočárem (bezpochyby značně znaven námahou pěší cesty v těžkém pluvíálu za červencového jitra), procesí vedl zpět do města dómský probošt Jan Křtitel baron von Peteani rytíř von Steinsberg.⁷⁹

Vraťme se ještě závěrem k historické baladě G. Ohma-Januschowského *Eine Mutter in Olmüz* (*Matka v Olomouci*). Toto ojedinělé literární dílo ztvárňuje příběh olomouckého pivovarského písaře a jeho ženy, jimž pruská koule zabila novorozeného syna. Dvě úvodní střídavě rýmované sloky balady na ukázkou doufejme postačí:

Olmüz, Oesterreichs Grenzburg pranget
Stolz in neuen Kriegsgewand,
Ihren kräft'gen Leib umspanget
Grün der Wälle Gürtelband.

Eine neue Mauerkrone
Schmückt ihr trozig schönes Haupt,
Lorber kränzt der Amazone
Schläfen, lenzesfrisch gelaubt.⁸⁰

Poznamenejme ještě, že 6. září 1858 byl na bitevním poli u Domašova nad Bystřicí za velké účasti obyvatelstva z širokého okolí vysvěcen pomník s nápisem:

DEN AM 30. JUNI 1758
GEFALLENEN KRIEGERN, DEREN
HELDENMÜTIGEN AUFOPFERUNG
ZUR BEFREIUNG DER STADT OLMÜTZ
BEIGETRAGEN.

Nápisová deska na pomníku padlým 30. července 1758 na bitevním poli u Domašova nad Bystřicí, vysvěceném 6. září 1858 (Foto: M. Maňas, 2006)

Na spodní části pomníku byla připevněna deska s nápisem *Die dankbare Stadt Olmütz am Tage der Säkularfeier den 5. Juli 1858*,⁸¹ jež se však do dnešní doby nedochovala.⁸²

Následující každoroční oslavy osvobození Olomouce z pruského obležení probíhaly ustáleným způsobem. Funkce „principálního komisaře“ 7. července 1861, 6. července 1862⁸³ a 28. června 1863 se ujal dvorní rada zemského místodržitelství v Brně a poslanec Ignác rytíř von Wessely (1804–1882), rodilý Olomoučan.⁸⁴ Za válečného roku 1866 se „císařské střelení“

mohlo konat až v září, v roce 1866 nesou dva dochované střelecké terče.⁸⁵ V roce 1868 se konala výroční oslava 5. července, funkci jejího „principálního komisaře“ tentokrát zastával sám moravský místodržící Adolf svobodný pán von Poche (jmenovaný do tohoto vysokého úřadu 18. května 1862), naproti tomu o rok později, 4. července 1869, přišlo tou měrou, že se solemnita omezila na bohoslužby v kostele sv. Mořice a krátkou oslavu v redutním sále. Při císařském svátku 7. července 1872 panovalo nádherné počasí, za neprázdněného starostu Schröttera zastupoval a výtečně řečnil advokát a městský radní Franz Mandelblüh. Vzhledem k úmrtí excísaře Ferdinanda I. bylo v roce 1875 nutno přesunout „císařské střelení“ z 11. července na dny 18.–24. července, přičemž terče zasáhlo více než 7000 projektilů.⁸⁶

Na den 4. července 1880 připadlo stoleté výročí posvěcení praporu měšťanského sboru (9. července 1780 – viz výše v textu); při této příležitosti obdržela nový prapor střelecká kompanie sboru, jehož kmotrou se uvolila být sama císařovna Alžběta, zastupovaná při konsekracním obřadu na Dolním náměstí Annou baronkou von Drechsler. Baronka přivezla z Vídně kmotřin dar – černožlutou stuhu se zlatě vyšíтым císařovniným jménem – *Elisabeth Amalie Eugenie* a devízou *Furchtlos und treu*.⁸⁷ Neméně okázale se odbývala jubilejní císařská festivita dne 8. července 1894, neboť k jejímu lesku přispěla přítomnost dvou arcivévodů v parádních důstojnických uniformách – Eugena (1863–1954), v letech 1894–1923 posledního světského velmistra řádu německých rytířů, a Josefa Ferdinanda (1872–1942), mj. nadšence pro balonové létání. Za velké významy Olomoučané považovali skutečnost, že arcivévoda Eugen byl přítomen v Olomouci při jubilejní festivitě též 7. července 1895 a že pronesl k měšťanskému sboru řeč, v níž příslušníky zdejšího ozbrojeného sboru, ustavivší se do čtverce, v souvislosti s obranou Olomouce roku 1758 mj. vyzval: „Setrvejte pevně při této krásné tradici a osvědčujte rovněž v měšťanském životě v každé době dynastickou věrnost a pravé rakouské smýšlení vrozené občanům tohoto města.“⁸⁸ Nazířeli oba arcivévodové přihlíželi přehlídce měšťanského sboru, komandovaného Karlem Brandhuberem, prvně obleknutým majorský stejnokroj. Při hostině na střelnici povznesl číši k Eugenově poctě olomoucký starosta Josef von Engel, zdůrazniv,

že Eugena „wir mit Stolz auch als den Großmeister unsererr Herzen verehren“,“⁸⁹ načež arcivévoda zahájil střelby čtyřmi výstřely do císařského terče.⁹⁰

O dvě léta později, 5. července 1897, řečnil na císařské solemnitě nový olomoucký starosta a plukovník C. k. privilegovaného ozbrojeného měšťanského sboru Karel Brandhuber, zatímco 3. července roku následujícího byl z císařské tabule zaslán holdovací telegram Jeho Veličenstvu Františkovi Josefu I. u příležitosti 50. výročí mocnářova převzetí vlády nad Rakouskou říší, k němuž došlo 2. prosince 1848 právě v Olomouci.⁹¹

60. jubileum téže dynastické události připadlo na rok 1908, kdy Olomouc i její ozbrojený sbor slavil 150. výročí osvobození Olomouce z pruského obležení. Tato jubilejní festivita se konala ve dnech 11. až 13. července dotyčného roku za účasti moravsko-slezského místodržícího JUDr. Karla svobodného pána von Heindold-Udyski; polní mši celebroval olomoucký arcibiskup ThDr. František Saleský Bauer. Poněvadž do Olomouce při té vzácné příležitosti přicestoval korporativně brněnský ozbrojený měšťanský sbor, defilovaly oba ozbrojené sbory před olomouckým divizionářem a stacionárním velitelem, polním podmaršálkem Adamem Dembickým.⁹² Obsáhlý jubilejní spis *Das k. k. priv. bewaffnete Bürgerkorps in Olmütz, Festschrift, Geschichtliche Skizze zur 150. Jubelfeier*, z něhož jsme v naší stati hojně citovali, napsal a na náklad městské rady roku 1908 vydal olomoucký městský archivář Hans Kux.⁹³

Třebaže se výroční střelecké slavnosti konaly i v následujících letech, stávaly se přežitkem interesujícím jen nemnoho Olomoučanů.⁹⁴ Jubilejní historickou připomínkou válečných událostí v červenci roku 1758 byl článek Julia Rödera *Die Geschichte der Olmützer Schützengesellschaft von 1699 bis 1759*, otištěný roku 1938.⁹⁵

Je dobově příznačné, že 200. výročí osvobození Olomouce z pruského obležení, připadající na 2. července 1958, se nedočkal zmínky nejen v tehdejší olomoucké publicistice, omezené na obdeník *Stráž lidu* a měsíčník *Kdy-kde-co v Olomouci – kulturní zpravodaj*, ale ani v odborných historických časopisech vycházejících v Brně – *Sborníku Matice moravské* a *Vlastivědném věstníku moravském*. Akce olomouckých kulturních institucí, především Vlastivědného muzea v Olomouci a Českého rozhlasu Olomouc, uskutečněné ke 250. výročí této významné události nejen olomouckých dějin,⁹⁶ můžeme proto považovat za důstojnou splátku letitého dluhu.

Obálka v roce 1873 vytištěných Stanov C. k. privilegovaného ozbrojeného, z jedné ostrostřelecké divize a jednoho batalionu sestávajícího měšťanského sboru v královském hlavním městě a hraniční pevnosti Olomouci (Vědecká knihovna v Olomouci)

Oslava 150. jubilea osvobození Olomouce z pruského obležení 2. července 1758, pořádaná dne 11. července 1908 na Dolním náměstí za účasti brněnského ozbrojeného měšťanského sboru (Státní okresní archiv v Olomouci)

Poznámky

¹ Fiala, J.: Oslavy osvobození Olomouce z pruského obležení roku 1758. Zprávy Vlastivědného muzea v Olomouci, Společenské vědy, č. 296, 2008, s. 3–22, ISSN 1212-1134. Biblio-

grafické údaje zde uvedené doplňujeme o následující internetové zdroje: Olmützer Diarium, Transkribiert von Hagen Haas mit einem einleitenden Kommentar von Daniel Hohrath [online] [cit. 29. 8. 2009], dostupné na: <http://www.krieg.historicum-archiv.net/diarium/diarium.html>; Hochrath, D.: Das Diarium der Belagerung von Olmütz 1758 – einleitende Bemerkungen zu einer exemplarischen Quelle vom Kriegstheater des Ancien Régime [online] [cit. 29. 8. 2009], dostupné na: <http://www.krieg.historicum-archiv.net/diarium/hohrath.html>; Haas, H.: „Denn die Bombe, wann sie fällt ...“ Zum Schicksal von Einwohnern belagerter Städte im absolutistischen Zeitalter, 2003 [online] [cit. 29. 8. 2009], dostupné na: http://opus.kobv.de/ubp/volltexte/2009/2816/pdf/bulletin_7_2003_1_btr03.pdf; týž: Belagerungen als Problem der frühneuzeitlichen Militärgeschichte. Zum Schicksal von Einwohnern belagerter Städte im absolutistischen Zeitalter. Arbeit zur Erlangung des akademischen Grades des Magister Artium (M.A.) an der Philosophischen Fakultät der Universität zu Köln, 2003 [online] [cit. 29. 8. 2009], dostupné na: http://www.mag-e.historicum-archiv.net/reihe/magi-e_band_07.pdf.
² Obnos 800 zlatých proplácela Č. k. měšťanskému ozbrojenému sboru pokladna olomouckého solního úřadu, dne 29. listopadu 1821 ustanovila dekretem dvorská komora, že tuto každoroční rentu bude nadále vyplácet komorní výplatní úřad v Brně nebo pokladna olomouckého kraje. Viz Burian, V.: Terče olomouckých ostrostřelců. Olomouc 1982, s. 15.

³ Střílení ku ptáku [online] [cit. 12. 6. 2009], dostupné na: http://www.revprirody.cz/data/0502/ku_ptaku.htm: „Tak se nazývala lidová zábava, která se konávala obyčejně o letnicích. Ze západní Evropy se dostala přes Německo do Slezska, Polska i do Čech, kde již za doby Lucemburků bylo Střílení ku ptáku obvyklé a udrželo se v některých městech až do konce 19. století. Tuto zábavu pořádaly střelecké spolky takto: Na volném prostranství (na parkánu, na louce, v Praze na Střeleckém ostrově) byla postavena vysoká žerd a na ní nahore zavěšen dřevěný pták, do kterého pak stříleli lučištníci z kuší o závod. Kdo srazil pravé křídlo, vyhlášen za pravého ptačího „maršálka“, kdo levé, byl levým maršálkem, kdo sestřelil poslední zbytek z tyče, prohlášen za ptačího krále pro příští rok a byl v slavném průvodu veden do města, kde byla střelecká slavnost zakončena hostinou. O Střílení ku ptáku, jež bylo oblíbenou zábavou zvláště v XV. a XVI. stol., máme zprávy z německých i českých měst v Čechách (Chomutova, Jablonného, Šluknova, Benešova nad Ploučnicí, Krupky, České Lípy, Kutné Hory, Prahy, Plzně, Hradce Králové, Loun, Českého Brodu atd.). Zdroj: Svátek, J.: Obrazy z kulturních dějin českých, díl I., str. 303 sl., Pr. Sobotka ve Světozoru 1883, str. 92.“ – Obecně o historii měšťanských ozbrojených sborů v habsburské monarchii pojednává např. Uhlíř, L.: Ozbrojené měšťanské sbory v první polovině 19. století. In: Sborník k 200. výročí založení Brněnského měšťanského střeleckého sboru. Brno, 2000, s. 123–141, též [online] [cit. 30. 6. 2009], dostupné na: <http://www.primaplana.net/txt/kontext/mestanske-strelecke-sbory.html>. O revitalizaci těchto sborů v současnosti viz Ostrostřelci Koruny české [online] [cit. 30. 6. 2009], dostupné na: <http://forumysechostrostrelcu.wz.cz/index.php>; Historický Brněnský měšťanský střelecký sbor [online] [cit. 30. 6. 2009], dostupné na: <http://www.brno.cz/toCP1250/index.php?nav01=1248&nav02=57&nav03=1072&nav04=1087>.

⁴ Kux, H.: Das k. k. priv. bewaffnete Bürgerkorps in Olmütz. Festschrift, Geschichtliche Skizze zur 150. Jubelfeier von Dr. Hans Kux (Č. k. privilegovaný ozbrojený měšťanský sbor v Olomouci, Slavnostní spis, Historická skizza ke 150. jubilejní slavnosti od dr. Hanse Kuxe). Olmütz 1908, s. 30; Burian, V.: c. d., s. 8.

⁵ Jeden šilink odpovídá 210 kg.

⁶ Burian, V.: c. d., s. 14. – Pro sklad solí byla v místě střelnice roku 1700 postavena dodnes zachovalá budova – po adaptaci západní části tohoto objektu v roce 1994 zde sídlí restaurace Jazz-Club, Sokolská 48.

- Viz Peřinová, I. – Richterová, H.: Dějiny bývalé městské solnice v Olomouci. In: Ročenka Státního okresního archivu v Olomouci 4 (23), 1995. Olomouc 1996, s. 101–104. ISSN 0862-2833.
- ⁷ Burian, V.: c. d., s. 8–9. – Ve Státním okresním archivu v Olomouci se nalézá jednak fond Privilegovaný ozbrojený měšťanský sbor Olomouc, časový rozsah 1631–1918 (pět kartonů, metráž 0,54 bm, nezpracováno), jednak fond Střelecká společnost Olomouc, časový rozsah 1575–1943 (15 kartonů, metráž 2,04 bm). Viz Jůn, L.: Olomoucké střelecké spolky a archivní prameny k jejich činnosti. In: Schildberger, V. (ed.): Střelecké spolky Moravy, Slezska a města Brna na přelomu 19. a 20. století. Brno 2004, s. 299–308; Bretschneiderová, Š.: Střelecká společnost Olomouc 1575–1943, Prozatímní inventární seznam, 1960, s. 4, ev. č. 316. Viz též Kunzfeldová, J.: Terče olomouckých ostrostřelců. In: Ročenka Státního okresního archivu v Olomouci 1 (20), 1992. Olomouc 1993, s. 18–22. ISSN 0862-2833.
- ⁸ Viz tamtéž, s. 13–14; Zatloukal, P.: Budova měšťanské střelnice v Olomouci. In: Okresní archiv v Olomouci 1981. Olomouc 1982, s. 35–48.
- ⁹ V originálu „mit klingendem Spiele“, tj. se zvonící hrou, hudebním nástrojem tureckého původu, nazývaném též *Schellenbaum* (dosl. strom s rolničkami), doposud užívaným německými vojenskými hudbami. Václav Burian, c. d., s. 12, nicméně sděluje: „(...) v době, kdy průvod měl strážnici, vyhrávala hudba a hlavní stráž vzdávala poctu zbraní.“
- ¹⁰ Tj. ke kašně Tritonů z roku 1709, stojící tehdy na křižovatce ulic Ztracené, Ostružnické, Nožírské (nyní Denisové) a Pekařské; v roce 1890 byla tato kašna přemístěna na náměstí Františka Josefa I. (nynějš nám. Republiky).
- ¹¹ Jinak nazývaná Mořická kasárna, jež stála od roku 1754 v místech nynější Základní školy Komenium, ul. 8. května 29; část zadního traktu Mořických kasáren se dochovala v Zámečnické ulici č. 3.
- ¹² Církevní hymnus *Te Deum laudamus* (Tebe, Bože, chválíme) podle tradice složil v roce 387 biskup v Miláně sv. Ambrož u příležitosti křtu sv. Augustina, současní badatelé připisují autorství hymnu Nicetasovi, biskupu v Remesianě (nyní Belá Palanka v Srbsku).
- ¹³ Nynější ulice Slovenská a Sokolská.
- ¹⁴ Kolštejn (něm. Goldenstein) je nynější obec Branná.
- ¹⁵ Nynější ulice 28. října.
- ¹⁶ Horní náměstí č. 1 a č. 9.
- ¹⁷ Viz Kux, H.: c. d., s. 127–130; Fiala, J.: c. d., s. 11.
- ¹⁸ Tj. u doposud na Dolním náměstí stojícího čestného a morového sloupu Neposkvrněné Panny Marie, postaveného v letech 1715–1723 olomouckým kamenickým mistrem Václavem Renderem; sochařská výzdoba sloupu je dílem Jana Sturmra a Tobiáše Schütze.
- ¹⁹ Viz k tomu zejm. Králík, O.: Historická skutečnost a postupná mýtizace mongolského vpádu na Moravu roku 1241. Olomouc 1969.
- ²⁰ Měšťan Jan Theiss, deputovaný ostrostřelců, byl po ukončení pruského obléhání Olomouce v roce 1758 vyznamenán zlatou medailí; shodného ocenění se dostalo představeným ostrostřelců Janu Schrötterovi a Šimonu Schweinitzovi, jakož i knoflíkáři Josefu Schwarzovi a obchodníku se sukrem Janu Fischbeckovi; viz Kux, H.: c. d., s. 124; Fiala, J.: c. d., s. 10. – Rukavičkář Jan Theiss koupil roku 1749 za 2572 zlatých od městského radního Jana Josefa von Walchenheim dům na Horním náměstí č. 14. V roce 1775 se stal řečníkem olomoucké obce místo „nepokojného“ krejčího Matyáše Seebergera. Jan Theiss zemřel v roce 1801, neboť 12. listopadu toho roku přešel dotýčný dům, odhadnutý na 4000 zlatých, na vdovu Kateřinu Theissovou. – Krejčí Matyáš Seeberger, příslý z Rakous, si 11. dubna 1759 zakoupil od Jana Kosse za 6500 zlatých dům na Horním náměstí č. 27. V roce 1758 obdržel osvědčení, že byl během obléhání Olomouce nepřitelem zraněn čtyřnadicetiliberní koulí, roku 1768 byl potrestán za to, že se hašteřil během procesí o svátku Božího Těla. Dne 5. června 1765 koupil Seebergerův dům na Horním náměstí krejčí z Nenakonic Valentin Roller za 7400 zlatých. Viz Nather, W: Die Olmützer Häuserchronik, I. Teil. Olomouc 2007, s. 302. ISBN 978-80-244-1585-7. II. Teil. Olomouc 2007, s. 26. ISBN 978-80-244-1586-4.
- ²¹ Viz zde pozn. 11.
- ²² Kux, H.: c. d., s. 172; Kux cituje tuto relaci podle záznamu v pamětních sešitech pozdějšího hejtmana C. k. privilegovaného ozbrojeného měšťanského sboru Matyáše Leschinger, uložených ve Státním okresním archivu v Olomouci, M 1–1, Archiv města Olomouce, Knihy 1744, Bericht II, s. 81.
- ²³ Tj. iniciály císařských manželů Františka I. Lotrinského a Marie Terezie, jimiž byl 13. listopadu 1758 rozhoj-něn a polepšen znak města Olomouce. Viz Fiala, J.: c. d., s. 7–9.
- ²⁴ Leitmetzerova olomoucká kronika z let 1778–1829, pře. Josef Pucek. Olomouc 2001, s. 43–44, ISBN 80-85807-17-3. Leitmetzerův popis střeleckého praporu neodpovídá skutečnosti, viz následující poznámku.
- ²⁵ Burian, V.: c. d., s. 11: „Střelecký prapor“, který je v dosti zachovalém stavu uložen v muzejních sbírkách (inv. č. V-450), nese obraz Immaculaty a císařského orla, jehož heraldické pojetí je kombinováno s prvky olomoucké orlice (kostkovaní). (...) Prapor je zobrazen na terči z r. 1880 uprostřed dvou ostrostřelců před morovým sloupem na Dolním náměstí, který byl rok předtím renovován.“ Viz též Burian, V.: c. d.: s. 62, č. 139, s. 92, č. 17.

- ²⁶ Konsekrční slavnost je vyobrazena na kamenorytině uložené ve sbírkách Vlastivědného muzea v Olomouci pod inv.č. V-2814 a ve Sbírce plánů a rytin Archivu města Olomouce ve fondech Státního okresního archivu v Olomouci pod inv. č. 74 V 26.
- ²⁷ Vlastivědné muzeum v Olomouci, inv. č. V-1780. Viz Kux, H.: c. d., s. 146–147, 186–187, dotýčný prapor je vyobrazen na obálce a titulním listu této publikace; viz též Burian, V.: c. d., s. 11 a 35.
- ²⁸ H. Kux popisuje v cit. publikaci z roku 1908 na s. 146–147 kromě dvou výše uvedených praporů ještě pět nekompletních zástav, jež byly v té době uloženy v olomouckém městském muzeu – zástava č. 1 je datována rokem 1717, č. 2 datuje Kux počátkem 18. století, zástava č. 3 je z roku 1725, zástava č. 4 nese rok 1809 (viz zde pozn. 36) a standarta č. 5 není datována.
- ²⁹ Karel Zikmund hrabě Bukůvka z Bukůvky byl synem Jana Nepomuka Zikmunda hraběte Bukůvky z Bukůvky a Marie Eleonory hraběnky Podstatské z Prusinovic; narodil se 19. 8. 1761, zemřel 16. října 1840. Byl guberniálním radou, hejtmanem kraje olomouckého a brněnského a prezidentem komise pro daňové provizorium na Moravě a ve Slezsku; vlastnil panství a jednoposchodový empírový zámek v Dolních Bojanovicích na Břeclavsku.
- ³⁰ Olomoucký magistrátní rada Josef Höchsmann získal 9. července 1807 od své manželky Karolíny dům č. 2 ve Ztracené ulici za 18 000 zlatých. Po olomouckém purkmistrovi Františku Josefu Wilperthovi, úřadujícímu v letech 1786–1818, rodilém Olomoučanovi a absolventu studia práv na olomoucké univerzitě, zemřelém 1. září 1821 ve věku 87 let, nebyl úřad purkmistra po více let obsazen a magistrát řídil Josef Höchsmann jakožto nejstarší magistrátní rada. Zemřel 11. března 1837. Viz Nather, W.: c. d., II. Teil, s. 309.
- ³¹ Leitmetzer evidentně zaměnil křestní jméno manželky krajského hejtmána s křestním jménem manželky magistrátního rady Josefa Höchsmanna (viz předchozí poznámku). Karel Zikmund hrabě Bukůvka z Bukůvky se totiž 16. července 1807 oženil s Antonií von Frölich (nar. 1. 1. 1776); manželé měli tři děti: pokračovatele rodu Michala Zikmunda (nar. 15. 9. 1808), Leopoldinu (nar. 15. 11. 1809) a Annu Karolínu (nar. 21. 11. 1815). Rod Bukůvků z Bukůvky vymřel po meči Michalem Sigmundem Bukuwkou z Bukuwky (nar. 5. 2. 1875 ve Štýrském Hradci, zemř. 22. 12. 1953 v Kroměříži). Viz Bukuwka z Bukuwky Karel Sigmund [online] [cit. 13. 6. 2009], dostupné na: <http://patricus.info/Rodokmeny/Bukuvka.txt>.
- ³² Leitmetzerova olomoucká kronika z let 1778–1829, s. 44.
- ³³ Ota Antonín svobodný pán Minkwitz z Minkwitzburku, syn Kryštofa Erdmana svobodného pán Minkwitze z Minkwitzburku.
- ³⁴ František Josef Wilperth, rodilý Olomoučan a absolvent studia práv na olomoucké univerzitě, byl olomouckým purkmistrem v letech 1786–1818, zemřel 1. září 1821 ve věku 87 let. Dne 25. dubna 1781 získal F. J. Wilperth dům na Dolním náměstí č. 21 v ceně 2000 zlatých, který po jeho smrti vlastnil od 4. prosince 1821 řezník Josef Englmann ml. za 5402 zlatých vídeňské měny. Viz Nather, W.: c. d., I. Theil, s. 243.
- ³⁵ Alois Josef hrabě Krakovský z Kolovrat (1759–1833) „byl synem nejvyššího českého zemského sudího Prokopa Krakovského z Kolovrat. Po studiích v Praze a v Římě získal teologický doktorát a přijal kněžské svěcení. V roce 1781 se vrátil do Čech a stal se proboštem kolegiální kapituly v Kroměříži, když již dříve byl olomouckým kanovníkem. Dne 22. prosince byl Alois Josef Krakovský z Kolovrat jmenován světícím biskupem v Olomouci a titulárním biskupem v Sareptě. Biskupské svěcení mu udělil 1. března 1801 arcibiskup olomoucký a pozdější kardinál Antonín Teodor von Colloredo-Waldsee-Mels, jenž ho následně jmenoval generálním vikářem. V roce 1812 se A. J. Krakovský z Kolovrat stal biskupem královéhradeckým a v roce 1831 arcibiskupem pražským, zemřel však již dvě léta poté.“ Alois Josef Krakovský von z Kolowrat [online] [cit. 13. 6. 2006], dostupné na: http://de.wikipedia.org/wiki/Alois_Josef_Krakovsk%C3%BD_von_Kolowrat.
- ³⁶ Polní podmaršálek Josef Froon baron von Kirchath.
- ³⁷ Cit. podle Kux, H.: c. d., s. 181.
- ³⁸ Blahoslavená Panna Maria ze Svaté hory (tj. Svatokopecká).
- ³⁹ Cit. podle Kux, H.: c. d., s. 178. Popis praporu uvádí Kux, H.: c. d., s. 146, č. 4.
- ⁴⁰ Tj. Upamatování na den děkovné a radostné slavnosti olomouckého měšťanstva při konání ročního pochodu k císařskému střílení – Veřejně předneseno Karlem Joachimem Heinzem, olomouckým magistrátním sekretářem 8. července 1792; Vědecká knihovna v Olomouci, sign. 34 800.
- ⁴¹ Tj. Upamatování olomouckého měšťanstva na vítězství pruské obležení královského hlavního města a hraniční pevnosti, přednesené 6. června 1795. Vědecká knihovna v Olomouci, sign. 57 611.
- ⁴² Povellem *General de charge!* rozkázal velitel jednotky střelcům vypálit salvu z pušek.
- ⁴³ Cit. podle Kux, H.: c. d., s. 181.
- ⁴⁴ Kux, H.: c. d., s. 183–184; Kux cituje text ze s. 32 XXII. pamětního sešitu Matyáše Leschingera.
- ⁴⁵ Prvně se v těchto článcích místo dosavadních vyšíváních klobouků měšťanská kompanie prezentovala pod velením hejtmána Matyáše Leschingera 21. ledna 1841 při církevní oslavě 50. jubilea vstupu do státní služby nejvyššího kancléře Antonína Bedřicha hraběte Mitrovského z Mitrovic (1770–1842). – Magistrátní rada Antonín Meichelbeck byl ceremoniálně pohřben 8. května 1857. Kux, H.: c. d., s. 184 a 194.

- ⁴⁶ Polní maršálek Ferdinand Karel von Österreich-Este (1781–1850), v letech 1832–1846 s přestávkami činný jako civilní a vojenský guvernér Haliče.
- ⁴⁷ Kux, H.: c. d., s. 185–186. Průměrný náklad na pohostění jedné osoby tedy činil cca 3 zlaté.
- ⁴⁸ Tamtéž, s. 186.
- ⁴⁹ Tj. Řeč, která byla v den děkovné a radostné slavnosti olomouckého měšťanstva při provádění každoročního císařského průvodu 5. července 1846 veřejně přednesena Franzem Wisnarem, magistrátním sekretářem a auditorem měšťanského sboru. (Vědecká knihovna v Olomouci, sign. 45 344)
- ⁵⁰ „Svoboda přitahuje v každé době s blahou radostí věrné srdce lidu k jeho vysoce uctívanému císařskému domu.“ Viz Burian, V.: c. d., s. 55, č. 85.
- ⁵¹ Anrede an das Olmützer Bürger- und Scharffschützenkorps bei der Allerhöchst jährlich abzuhalten angeordneten Feier zur Erinnerung an die Olmützer Bürgerschaft, aus Anlaß der am 2. Juli 1758 erfolgten Entsatzung der durch die königl. preußischen Truppen belagert gewesenen königl. Hauptstadt und Gränzfestung Olmütz (Promluva k olomouckému měšťanskému a ostrostřeleckému sboru při nanejvýš nařízené každoročně pořádané oslavě k upomenutí olomouckého měšťanstva u příležitosti osvobození od královských pruských oddílů obléhajících královské město a hraniční pevnost Olomouc). Státní okresní archiv v Olomouci, fond Archiv města Olomouce, M 1-1, Knihy 1744 14. – Projev nejspíše přednesl Josef Helm jakožto představený městského komunálního výboru vzešlého z voleb 3. května 1848 a spravujícího město Olomouc od 15. dubna 1848 do 11. července 1851. Viz Kux, H.: Verwaltungsgeschichte der Stadt Olmütz. Olmütz 1942, s. 226–227.
- ⁵² Entgegnung auf die an das Olmützer Bürger- und Scharffschützen-Korps am 8. Juli gehaltene Anrede aus Anlaß der Feier zur Erinnerung an den am 2. Juli 1758 erfolgten Entsatz der durch die königl. preußischen Truppen belagert gewesenen königl. Hauptstadt und Gränzfestung Olmütz. Gesprochen von dem für dieser Fest Allerhöchst bestimmten Prinzipal-Kommissär dem Hochgebornen Herrn Franz Grafen von Mercandin, Ritter des Ordens der eisernen Krone zweiter Klasse, Ritter des Ehrenkreuzes zweiter Klasse, des Hausordens des Fürsten Hohenzollern und Sigmaringen, k. k. Hofrathe und Chef des Olmützer Kreises etc., etc. (Odpověď na promluvu proslovenou 8. července k olomouckému měšťanskému a ostrostřeleckému sboru u příležitosti oslavy k upomenutí na dne 2. července 1758 uskutečněné osvobození od královských pruských oddílů obléhajících královské město a hraniční pevnost Olomouc. Prosloveno principálním komisařem nejvyšše určeným pro tuto slavnost, vysoce urozeným panem Františkem hrabětem Mercandinem, rytířem Řádu Železné koruny druhé třídy, rytíře Čestného kříže druhé třídy, domácího řádu knížete von Hollerzollern und Sigmaringen, c. k. dvorním radou a hejtmánem Olomouckého kraje atd., atd.) Olmütz 1849. Státní okresní archiv v Olomouci, fond Archiv města Olomouce, M 1-1, Knihy 1744 14; Vědecká knihovna v Olomouci, sign. 45191.
- ⁵³ Tamtéž, s. 1, 5–7.
- ⁵⁴ Tj. *Mým bodrým a věrným obyvatelům mého hlavního města Olomouce*. Burian, V.: c. d., s. 55, č. 86.
- ⁵⁵ Viz Kux, H.: c. d., s. 190. – Podle H. Kuxe vystřelil František Josef pět ran do terče, jenž byl v roce 1908 uložen ve skleněném pavilonu střelecké společnosti. Viz též Burian, V.: c. d., s. 23 a 55, č. 86.
- ⁵⁶ Tj. *Pevná věrnost, nejčistší láskyplný svazek nás provázejí k nejvroucnějšímu volání: Sláva našemu milovanému dobrému císaři Františkovi Josefu I!* Tamtéž, s. 55, č. 87.
- ⁵⁷ Tamtéž, s. 55, č. 84.
- ⁵⁸ Kux, H.: c. d., s. 193.
- ⁵⁹ Tamtéž.
- ⁶⁰ Tamtéž; projev krajského hejtmána byl vydán tiskem pod titulem Rede des k. k. Herrn Statthaltereirathes und Kreishauptmannes / Adalbert Freiherrn von Buol zu Bernburg und Müllingen (...) gehalten in Olmützer städtischen Redouten-Saale aus Anlass des Kaiser-Aufzuges am 6. Juli 1856 (Řeč pana místodržitelského rady a krajského hejtmána Albrechta svobodného pána von Buol zu Bernburg und Müllingen, přednesená v olomouckém městském redutním sále u příležitosti císařského tažení 6. července 1856), Vědecká knihovna v Olomouci sign. II 44 264. – Olomoucký krajský hejtmán Albrecht (Adalbert) Friedrich von Buol zu Bernburg und Müllingen, c. k. komoří a rada zemského místodržitelství, nastoupil hejtmanský úřad 31. března 1856; dne 30. června 1858 obdržel diplom čestného občana města Olomouce. Originál tohoto diplomu je v současné době nabízen v aukci – viz Ehrenbürgerrechts-Diplom... [online] [cit. 20. 6. 2009], dostupné na: <http://www.lot-tissimo.com/de/cmd/d/o/181.67.262/auk/67/>. Olomoucký ozbrojený sbor uctil příchod nového krajského hejtmána střeleckým terčem – viz Burian, V.: c. d., s. 56–57, č. 98.
- ⁶¹ Kux, H.: c. d., s. 194; Burian, V.: c. d., s. 57, č. 99 a 100.
- ⁶² Militär-Schematismus des Österreichischen Kaiserthumes, Wien 1836, uvádí na s. 213 Georga Ohma-Januschowského rytíře von Wissehrad mezi praporčíky a Josefa Ohma-Januschowského mezi kadety moravského regimentu infanterie (č. 54) polního podmaršálka prince Emila Hessenského, dislokovaného v Olomouci; nadporučík G. Ohm-Januschowsky je dále uveden v armádním schematismu vydaném ve Vídni roku 1847, a to jako učitel dějepisu, zeměpisu a cvičebního řádu u kompanie kadetů v Olomouci. Pokud lze zjistit, je G. Ohm-Januschowsky autorem, popř. jedním z autorů následujících publikací: Chronik der königl.

Hauptstadt Olmütz (Kronika královského hlavního města Olomouce). Olmütz 1850 (je v digitalizované podobě dostupná na: <http://books.google.cz/books?id=jLkAAAAcAAJ&pg=PA85&dq=Ohm+Januschowsky&lr=>). – Militärisch-politisches Gemälde von Europa... (Vojensko-politické obrazy Evropy...). Olmütz 1846. – Gedenklätter für das Elisabeth-Album... (Pamětní listy pro Alžbětino album...). Olmütz 1854. – Wiegegruß zur Geburts-Feier Ihrer kaiserlichen Hoheit der Erzherzogin Gisella (Narozeninový pozdrav ke slavnosti narození Její císařské Výsosti arcivévodkyně Gizely). Olmütz 1856. – Malerisch-historisches Album von Mähren und Schlesien (Malířsko-historické album Moravy a Slezska). Olmütz 1857. – Das Hunderjährige Entsatz-Jubiläum der Königl. Hauptstadt und Reichsgrenzfestung Olmütz (Stoleté jubileum osvobození královského města a říšské hraniční pevnosti Olomouce). Olmütz 1858. – Eine Mutter in Olmütz, Historische Ballade... (Matka v Olomouci, historická balada...). Olmütz 1858. – Malerisch-historische Skizzen aus Mähren und Schlesien (Malířsko-historické skizzy z Moravy a Slezska). Olmütz 1860. – Ein poetisches Kleeblatt; 1. Heft: Elisabeth-Fest der Blumen-Geister; Ein Todtenkranz für Radetzky; Das Geburtsfest der Freiheit; 2. Heft: Welehrad; Eine Mutter von Olmütz, Historische Ballade; Die Rose von Olmütz, Historisch-romantische Novelle (Poetický trojlístek; 1. sešit: Alžbětin svátek květinových duchů; Úmrtní věnec pro Radeckého; Svátek narození svobody; 2. sešit: Welehrad; Matka v Olomouci, historická balada; Růže z Olomouce, historicko-romantická novela). Brünn 1866. – Aus der Theaterwelt, Dichtung und Wahrheit (Z divadelního světa, Báseň a pravda). Brünn 1867. V neděli 15. října 1848 uvedlo Královské městské divadlo v Olomouci premiéru historického dramatu G. Ohma-Januschowského o čtyřech jednáních *Der Jude von Olmütz* (Žid z Olomouce) odehrávajícího se za švédské okupace Olomouce (1642–1650); v roce 1854 bylo uvedeno v Olomouci „Festdrama“ (slavnostní drama) G. Ohma-Januschowského *Des Künstler Meisterwerk* (Umělcovo mistrovské dílo).

Zatím nejzevrubněji se osobnosti a dílu G. Ohma-Januschowského věnoval L. Václavek v publikaci *Lexikon deutschmährischen Autoren*, Band 2. Olomouc 2003, nepaginováno (viz přísl. heslo). ISBN 80-244-0477-X. Zjistil především jeho životní data (nar. r. 1813 v Těšíně, zemř. 13. 4. 1867 v Brně) a dále skutečnost, že po účasti na redakci olomouckého listu *Die neue Zeit* v letech 1848–1858 působil v Brně jako redaktor listu *Brünner Zeitung*. Nejlepší prací G. Ohma-Januschowského je podle L. Václavka romantická povídka *Die Rose von Olmütz* (Růže z Olomouce) z roku 1866.

V antologii Kolář, B. (ed.): *Olomouc v české literatuře*, Olomouc 2007, ISBN 978-80-7182-240-0, je na s. 79–80 publikován značně povrchní nepodepsaný medailon G. Ohma-Januschowského (jehož autor evidentně neznal výše citovaný biogram autorství L. Václavka) a úryvek z jeho prózy *Die Rose von Olmütz*, přeložené do češtiny pod názvem *Růže olomoucká* a s podtitulem *Historická povídka z doby tatarské* (jméno překladatele není uvedeno) a vydané v Olomouci roku 1882 a 1883. O historické baladě Ohma-Januschowského *Eine Mutter in Olmütz* z roku 1858 se v dotyčném medailonu mylně tvrdí, že měla být „připomenutím 100. výročí povýšení Olomouce na královské hlavní město a prohlášení Olomouce za císařskou pevnost“, povídku *Růže olomoucká* pokládá autor medailonu za česky psané dílo G. O. Januschowského z roku 1883, o jejím německém originálu z roku 1866 se nezmiňuje.

Synem G. Ohma-Januschowského byl zřejmě Alexander Ohm-Januschowsky rytíř von Wissehrad (nar. v Olomouci r. 1855, zemř. r. 1917), ředitel národních škol v Dolních Rakousích a autor několika básnických sbírek. Viz Sowinski, B.: *Lexikon deutschsprachiger Mundautoren*, Köln 1996, s. 437 [online] [cit. 28. 6. 2009], dostupné na: http://books.google.com/books?id=h0uDYVsbexgC&pg=PA437&dq=Alexander+Ohm+Januschowsky&as_brr=3&hl=cs.

⁶³ *Die neue Zeit*, XI. Jahrg., počínaje č. 130 z 11. 6. 1858, s. 3, do č. 156 z 11. 7. 1858, s. 3.

⁶⁴ *Das hundertjährige Entsatz-Jubiläum des königl. Hauptstadt und Reichsgrenzfestung Olmütz*. Im Monate Juli 1758. Ein Gedenkblatt von O. M. Olmütz, 1858, 44 str. (Stoleté jubileum osvobození královského hlavního města říšské hraniční pevnosti Olomouce. V měsíci červenci 1858. Pamětní list od O. J. Olomouc 1858). Vědecká knihovna v Olomouci, sign. 39 314.

⁶⁵ *Eine Mutter in Olmütz. Historische Ballade*. Aus Anlass der hundertjährigen Jubelfeier der Belagerung von Olmütz. Von Ohm-Januschowsky. Olmütz, 1858. Vědecká knihovna v Olomouci, sign. II 24 446.

⁶⁶ Bartsch, J. A.: *Olmütz im Jahre 1758 und seine frühere Kriegsgeschichte*. Denkschrift zur hundertjährigen Jubiläumsfeier des Entsatzes von Olmütz am 2. Juli 1758. (Olomouc v roce 1758 a její dřívější válečné dějiny, Pamětní spis ke stoletému jubileu osvobození Olomouce 2. července 1758.) Olmütz 1758. Vědecká knihovna v Olomouci sign. 39 315. – Obdobný jubilejní spisek byl vydán ve Frankfurtu nad Mohanem, viz St., E. v. (= Sodenstern, Eduard von): *Der Feldzug in Mähren oder die Belagerung und der Entsatz von Olmütz*. Nach Quellen- und anderen Schriften zusammengestellt und bearbeitet, Zum Säcular-Gedächtnis von 1758. Frankfurt am Main 1858. Reprint vydalo nakladatelství LTR-Verlag v r. 2001, digitální kopie publikace je dostupná na internetové adrese http://books.google.cz/books?id=800KAAAAIAAJ&dq=Der+Feldzug+in+M%C3%A4hren+oder+die+Belagerung+und+der+Entsatz+von+Olm%C3%BCtz&printsec=frontcover&source=bl&ots=B-HOBqS36vT&sig=Z6uQibEDUj07ANcKC0aa1ILsly8&hl=cs&ei=YbNxSuudB4f5_Aaw9c3SCg&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=1. Vědecká knihovna v Olomouci, sign. 54 664.

⁶⁷ *Die neue Zeit*, XI. Jahrg., č. 149, 4. 7. 1858.

- ⁶⁸ Severoitalská oblast Lombardie s hlavním městem Milánem náležela až do roku 1859 Rakousku; majitel rakouského 12. regimentu hulánů (původně polské lehké jízdy) Ferdinand II. Bourbonský, král obojí Sicílie, vládl v letech 1830–1859. Maximilián hrabě Marschall auf Burgholzhausen und Tromsdorf se narodil 11. října 1830 ve Výmaru jako syn Theodora hraběte Marschalla, královského saského komořího a vrchního lesmistra, dne 11. srpna 1856 se v Brně oženil s Annou svobodnou slečnou von Widmann (nar. 6. září 1837). V roce 1879 měli čtyři děti: 1. Maxe Theodora, nar. 12. 5. 1856, poručíka u 8. regimentu dragounů prince Karla von Preussen, 2. Ernsta Antona, nar. 18. 8. 1857, studujícího práv, 3. Mariettu Leopoldinu, nar. 16. 8. 1860, a 4. Leopolda Theodora, nar. 3. 4. 1865. Viz *Gothaisches Genealogisches Taschenbuch der Graeflichen Häuser* 1879.djvu [online] [cit. 25. 6. 2005], dostupné na: ogy.net/w/index.php?title=Datei:Gothaisches_Genealogisches_Taschenbuch_der_Graeflichen_Hauser_1879.djvu&page=575; Leschinger, M.: *Erinnerungen*, rkp, Státní okresní archiv v Olomouci, M 1-1, Archiv města Olomouce, Knihy 1744 65, nepaginováno, Von 5ten Juli 1858; Michna, P.: O životě a jméně jednoho velitele olomoucké pevnosti aneb E-mail z Kazachstánu vše rozhodl. Na paměť 350. výročí vyhlášení Olomouce hlavní zemskou pevností. *Vlastivědný věstník moravský* 57, 2005, č. 3, s. 276 a 282. ISSN 0323-2581.
- ⁶⁹ Štáb sestával ze sedmi osob, střelecká kompanie včetně rezervy čítala 70 osob, 1. měšťanský batalion 111 osob, 2. měšťanský batalion 106 osob, 3. měšťanský batalion 126 osob, 4. měšťanský batalion 138 osob, celkem 558 osob. *Das hundertjährige Entsatz-Jubiläum...*, s. 44.
- ⁷⁰ Oba projevy jsou otištěny tamtéž, s. 12–17.
- ⁷¹ Eduard rytíř von Unckrechtsberg proslul jako astronom, mj. v roce 1841 založil v Olomouci soukromou astronomickou observatoř. Viz Šíroky, J.: A contribution to the history of astronomy in Olomouc. In: *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Facultas rerum naturalium*, tom 37, Mathematica, Vol. 12 (1972), No. 1, 335–340 [online] [13. 6. 2009], dostupné na: <http://dml.cz/dmlcz/119993>.
- ⁷² Viz Fiala, J.: Polní podmaršálek Klaudius Hyacint svobodný pán Breton. In: *Ročenka Státního okresního archivu v Olomouci* 8 (27), 1998, Olomouc 1999, s. 128–133, ISSN 0862-2833; týž: c. d., s. 6.
- ⁷³ *Die neue Zeit*, XI. Jahrg., č. 152, 8. 7. 1858, s. 2.
- ⁷⁴ Do němčiny přeloženo G. Ohmem-Januschowským na s. 14 jeho jubilejní publikace (viz pozn. 63) jako *Niemandem an Treue nachstehend*, tj. *Za nikým ve věrnosti stojící*. Viz též Burian, V.: c. d., s. 57, č. 101. – O olejomalbě z roku 1758 viz Fiala, J.: c. d., s. 11 a 17, Tognier, M.: *Barokní malířství v Olomouci*. Olomouc 2008, s. 106–108, ISBN 978-80-244-1952-7. Heslo na štítu bylo převzato ze stuhy věnované praporu měšťanského sboru císařovnou Marií Annou dne 25. dubna 1846. Viz *Das hundertjährige Entsatz-Jubiläum des konigl. Hauptstadt und Reichsgrenzfestung O m ü z. Im Monate Juli 1758. Ein Gedenckblatt von O. M. Olmütz*, 1858, s. 14; Kux, H.: c. d., s. 186–187.
- ⁷⁵ „Byly to do jedné olomoucké měšťanské dcery.“ Tamtéž.
- ⁷⁶ Z nadace Viléma svobodného pána von Schneeberg byl podporován provoz olomouckých městských parků; ve středu dnešních Smetanových sadů byl roku 1879 vybudován pavilon nazývaný *Wilhelmshalle* (Vilémova dvorana) s fontánou. Rodový znak tohoto kanovníka dodnes nese průčelí budovy rektorátu Univerzity Palackého (Křížkovského 8), původně kapitulní probostství, jež nechal Vilém svobodný pán von Schneeberg novorenesančně přestavět.
- ⁷⁷ Nar. 5. 11. 1790, zemř. 1. 3. 1870. V roce 1835 založil v premonstrátském klášteře v Praze na Strahově obrazárnu (obnovenou r. 2007). V roce 1744 byl rektorem Univerzity Karlovy v Praze, na podzim téhož roku akceptoval nabídku olomouckého arcibiskupství, aby se strahovští premonstráti ujali chrámu Navštívení Panny Marie na Svatém Kopečku u Olomouce a v počtu osmi kněží pečovali o toto poutní místo.
- ⁷⁸ Patena (též paténa) je miska, na níž se při mši kladou hostie.
- ⁷⁹ *Die neue Zeit*, XI. Jahrg., č. 149, 4. 7. 1858, s. 2; č. 151, 7. 7. 1858, s. 2, č. 152, 8. 7. 1858, s. 2, č. 153, 9. 7. 1858, s. 1, č. 154, 10. 7. 1858, s. 2. Viz též Kux, H.: c. d., s. 194–195, Burian, V.: c. d., s. 15–16.
- ⁸⁰ „Olomouc, rakouský hraniční hrad, zář / pyšně v novém válečném rouchu / její silné tělo obepíná / zeleně pás valů. // Její nová hradební koruna / zdobí její vzpurnou krásnou hlavu, / vavříin věncí Amazonky / spánky, jarně svěže pokryté listím.“ *Eine Mutter in Olmütz*, s. 1.
- ⁸¹ *Válečníkům padlým 30. června 1758, kteří hrdinným sebeobětováním přispěli k osvobození města Olomouce, vděčné město Olomouc v den stoleté výroční slavnosti 5. července 1858*. Viz Kux, H.: c. d., s. 195.
- ⁸² Nynější stav pomníku viz Bitva u Domašova [online] [cit. 20. 6. 2009], dostupná na: http://cs.wikipedia.org/wiki/Bitva_u_Doma%C5%A1ova (s neadekvátním českým překladem německého nápisu na pomníku).
- ⁸³ Popis dochovaného terče z výroční slavnosti roku 1862 s vedutou Olomouce podává V. Burian, c. d., s. 58, č. 107.
- ⁸⁴ Kux, H.: c. d., s. 195–196. – Popis dochovaného terče z výroční slavnosti roku 1863 s vyobrazením Davida a Goliáše viz v cit. publikaci V. Buriana, s. 58, č. 108.
- ⁸⁵ Viz tamtéž, s. 16 a s. 59, č. 113 a 114. – V roce 1866 sdružoval C. k. privilegovaný měšťanský a střelecký sbor pod velením plukovníka Franze Haina (tehdejšího olomouckého starosty) celkem 459 mužů, z toho sedm příslušníků štábu, 72 muže střelecké kompanie včetně rezervistů, měšťanský batalion sestával z 85 mužů

1. kompanie, 92 mužů 2. kompanie, 82 mužů 3. kompanie a 120 mužů 4. kompanie. V téže roce v Olomouci existoval též spolek nesoucí název K. k. priv. Ritterliche Scharfschützen-Gesellschaft (C. k. privilegovaná rytířská ostrostřelecká společnost), vedený třemi střeleckými mistry (Schützenmeister) a jedenáctičlenným výborem. Viz Peyscha, F.: *Olmützer Stadt-Schematismus*. Olmütz 1866, s. 34 a 41.
- ⁸⁶ Viz Kux, H.: c. d., s. 197.
- ⁸⁷ *Nebojácný a věrný*. Tamtéž, s. 198.
- ⁸⁸ „Setrvávejte pevně při této krásné tradici a osvědčujte rovněž v měšťanském životě v každé době dynastickou věrnost a pravé rakouské smýšlení vrozené občanům tohoto města.“ Kux, H.: c. d., s. 199.
- ⁸⁹ „Čtíme s hrdostí také jako velmistra našich srdcí.“ Tamtéž.
- ⁹⁰ Tamtéž, viz rovněž Burian, V.: c. d., s. 64, č. 162.
- ⁹¹ Kux, H.: c. d., s. 200. Z roku 1898 se zachovaly celkem tři terče včetně terče věnovaného 50 letům vlády Františka Josefa I. Viz Burian, V.: c. d., s. 65, č. 167–169.
- ⁹² Generálmajor, od 1. 11. 1907 generálporučík (polní podmaršálek) Adam von Dembicki (nar. 2. prosince 1849 ve Wrocieni u Sanoku v Haliči, zemř. dubna 1933 v Sanoku, Polská republika), se 30. června 1907 stal velitelem 5. divize pěchoty v Olomouci, 31. března byl z této funkce odvolán a odeslán na dovolenou. Dne 7. července 1911 byl povýšen do šlechtického stavu s přídomkem von Wrocieñ. V roce 1915 byl velitelem pevnosti Budapešť a následujícího roku velitelem pevnosti Hohensalzburg. Je pohřben v rodinné hrobce Dembických v Sanoku, opravené v roce 1987 na náklad rakouské vlády. Viz Adam Dembicki von Wrocieñ [online] [cit. 3. 7. 2009], dostupné na: http://pl.wikipedia.org/wiki/Adam_Dembicki_von_Wrocieñ%C5%84.
- ⁹³ Viz Kux, H.: c. d., s. 200; též: *Geschichte der königlichen Hauptstadt Olmütz bis zum Umsturz 1918* (Dějiny královského hlavního města Olomouce do převratu roku 1918). Reichenberg (Liberec) und Olmütz 1937, s. 421.
- ⁹⁴ Řada dochovaných střeleckých terčů končí rokem 1914, další terč je datován až rokem 1920, poté následuje sedm terčů, poslední z roku 1925; z roku 1942 pochází terč datovaný 22. března 1942, kdy podle nápisů na terči (SA-Standarte 38 Olmütz / KWHW – Opferschiessen) uspořádala SA-Standarte 38 Olmütz střelbu ve prospěch Válečné zimní pomocné činnosti (Kriegswinterhilfswerks). Viz Burian, V.: c. d., s. 9, 67–69.
- ⁹⁵ Röder, J.: *Die Geschichte der Olmützer Schützengesellschaft von 1699 bis 1759* (Dějiny olomoucké střelecké společnosti od roku 1699 do roku 1759), Sonderdruck aus Neues Tagblatt, Ausgabe Olmütz, 1938. Srov. rovněž též, *Geschichte der Olmützer Schützengesellschaft* (Dějiny olomoucké střelecké společnosti), Heimatblätter für die Olmützer Sprachinsel und das Odergebirge, I, 1933–1934, s. 79–100, 167–183.
- ⁹⁶ Viz Fířková, R. – Himmler, H.: *Slavná obrana Olomouce v roce 1758*. Zprávy Vlastivědného muzea v Olomouci, Společenské vědy, č. 296, 2008, s. 155–156, ISSN 1212-1134; Fiala, J.: *Osudové osmičky, 1758* [online] [cit. 28. 6. 2009], dostupné na: http://www.rozhlas.cz/olomouc/okenko/_zprava/416253.

Resümee

Feiern der Befreiung von Olmütz aus der preußischen Belagerung im Jahr 1758 II.

Jiří Fiala

Der Aufsatz ist dem Verlauf von Feiern der Befreiung von Olmütz aus der Preußischen Belagerung am 2. Juli 1758 gewidmet, die aus der Herrscherdotierung 800 Gulden finanziert wurden, bei denen die Hauptrolle das k.k. privilegierte bewaffnete Bürgerkorps spielte. Die Feiern fanden alljährlich am 2. Juli statt, falls dieses Datum auf den Sonntag fiel, oder am nächsten Sonntag. Nach der Parade des Bürgerkorps, das aus einem Bataillon der Scharfschützengesellschaft und aus drei Bürgerbataillons bestand, auf dem Olmützer Unterring, fand der Gottesdienst Te Deum in der St. Moritzkirche statt, dann begaben sich die Feierteilnehmer zum städtischen Schützenplatz. Das Programm der Jahresfeierlichkeiten eröffneten die Festreden des Olmützer Bürgermeisters und des kaiserlichen „Prinzipalkommisars“, die auch im Druck herausgegeben wurden (zum Beispiel in den Jahren 1795, 1846, 1849 und 1858). Zum Schießen wurden hölzerne gemalte

Schießscheiben gefertigt, die in Zahl von 205 Exemplaren in den Fonds des Heimatkundemuseums in Olmütz aufbewahrt sind (ihre detaillierte Liste fertigte Václav Burian in der Publikation Schießscheiben der Olmützer Scharfschützen aus dem Jahr 1982 an). Die Feierlichkeit wurde mit einem Festmahl beendet, zu dem die zivilistische, kirchliche und militärische Würdenträger eingeladen wurden. Bei den Jubiläumsfeierlichkeiten wurden auch neue Fahnen des bewaffneten Korps oder seiner Kompanien geweiht, wie es in den Jahren 1780, 1808, 1809, 1846 und 1880 geschehen ist.

Besonders prunkhaft wurde der hundertste Jahrestag des Sieges über die Preußen im Jahr 1858 und der hundertfünfzigste Jahrestag dieses historischen Ereignisses im Jahr 1908 gefeiert. Über den Verlauf der Feierlichkeiten des hundertsten Jahrestags sind wir ausführlich dank Redakteur des Olmützer Blattes Die neue Zeit Georg Ritter Ohm-Januschowsky von Wissehrad, dem ausgedienten kaiserlichen Offizier informiert. Außer dieser historischen mit Folgen im angeführten Blatt gedruckten Abhandlung und alltäglichen Nachrichten ebenda publizierte er eine Broschüre desselben Inhaltes und eine historische Ballade Eine Mutter von Olmütz. Zu den obligaten Veranstaltungen zu dieser Gelegenheit kam auch die Pilgerfahrt auf den Heiligen Berg, wo in der Kirche Mariä Heimsuchung der Olmützer Fürst Erzbischof Friedrich Landgraf Fürstenberg zelebrierte und der Olmützer Bürgermeister und Kommandant des Olmützer Bürgerkorps dem Dom einen silbernen vergoldeten Kelch und eine Patene widmete. Zu den Feierlichkeiten zum 150. Jahrestag des Rückzugs der Preußen von Olmütz, die an den Tagen vom 11. bis zum 13. Juli 1908 veranstaltet wurden, kam korporativ zugereist das Brünner bewaffnete Bürgerkorps. Die umfangreiche Jubiläumsschrift Das k.k.priv.bewaffnete Bürgerkorps in Olmütz, Festschrift, Geschichtliche Skizze zur 150. Jubelfeier, schrieb und gab im Aufwand des Stadtrates im Jahr 1908 der Olmützer städtische Archivar Hans Kux heraus. Nach dem Ersten Weltkrieg reichte die Tätigkeit der Olmützer Schützengesellschaft an die Vorgriegsqualität und -quantität nicht heran, und sie wurde mit der Auflösung der Gesellschaft durch die Entscheidung des Reichsprotectors des Protektorats Böhmen und Mähren im Jahr 1942 beendet.

Es ist zeitgemäss bezeichnend, dass der 200. Jahrestag der Befreiung von Olmütz aus der Preussischen Belagerung, der auf den 2. Juli 1958 fiel, wartete keine Erwähnung nicht nur in der damaligen Publizistik ab, die sich auf das Tagblatt Stráž lidu (Volkswache) und das Monatsheft Kdy-kde-co v Olomouci (Wann-Wo-Was in Olmütz) - Kulturpresse beschränkte, aber auch nicht in den historischen in Brunn erschienenen Fachzeitschriften – Sborník Matice moravské (Sammelbuch der Mährischen Matica) und Vlastivědný věstník moravský (Heimatkundliches Mährisches Anzeigblatt). Die Veranstaltungen der Olmützer Kulturinstitutionen, vor allem des Heimatkundemuseums in Olmütz und des Tschechischen Rundfunks Olmütz, die zum 250. Jahrestag dieser bedeutenden Begebenheit nicht nur der Olmützer Geschichte verwirklicht wurden, können wir deshalb für eine würdevolle Zurückzahlung der mehrjährigen Schuld halten.

Popisky k obrázkům na str. 131–133

1. Střelecký štít z roku 1878 o rozměrech 118x118 cm, zobrazující empirickou střelnici a část budovy restaurace, větrná korouhvička na restauraci nese vnošení 1874. Na obvodu kruhového obrazového pole jsou namalovány dubové ratolesti, v horní části se nachází zvlněná páska s textem: *Ein neues Haus schuf unser Bund, / als er erneuert die Statuten, / Doch hielt er fest am alten Grund, / Das führt wohl unsern Bau zum Guten.* (Nový dům vytvořil náš spolek, když obnovuje stanovy, přesto se drží pevně starého základu, což blaze vede naši stavbu k dobrému.) V rozích terče jsou umístěny číslice udávající letopočet 1878. Signováno *Skizzirt E. Meinitzki / Gemahlt Fr. Hawelka v. Loschitz.* (Naskicoval E. Melnitzki, namaloval Fr. Havelka z Loštic.) (Vlastivědné muzeum v Olomouci, foto: P. Rozsival)
2. Střelecký štít z roku 1855 o rozměrech 126,5x127 cm s olejomalbou ztvárňující reverz zlaté pamětní medaile z roku 1758. Ve středu terče je umístěn zelený věnec podávaný Minervou, oděnou v pancíř a přilbu, držící v levici kopí, klečící Olomouci, jež má na hlavě hradební korunu a levicí se opírá o znak města Olomouce. Kolem Minervy jsou rozmístěny válečné trofeje. V pozadí kruhového vyobrazení se nachází veduta Olomouce. Na čele stupně s oběma postavami je umístěn iluzivně hloubený nápis *OLOMUTIUM. LIBERAT. // II. JUL. MDCCCLVIII* (Olomouc osvobozena 2. července 1758). Rohy plochy terče jsou dekorovány paprsky, malba je signována *Kühn 1855* (tj. malířem G. Kühnem) (Vlastivědné muzeum v Olomouci, foto: P. Rozsival)
3. Střelecký terč o rozměrech 124,5x125,5 cm pořízený roku 1858 k oslavám 100. jubilea osvobození Olomouce z pruského obležení 2. července 1758. Do středu terče je umístěn znak Olomouce z roku 1758, v jeho dolní části se nachází veduta tohoto města převzatá z olejomalby obléhání Olomouce Prusy s erby nobilitovaných členů městské rady, zhotovené Janem Kleynem a Dominikem Klaynem. Horní část obrazu, komponovaného v kruhu, zdobí zvlněná páska s latinským nápisem *NEMINE FIDE SECVNDI* (Za nikým ve věrnosti stojící); toto heslo bylo převzato ze stuhy věnované praporu měšťanského sboru císařovnou Marií Annou dne 25. dubna 1846. Signováno *Anton Komarek pinxit* (Namaloval Anton Komarek) (Vlastivědné muzeum v Olomouci, foto: P. Rozsival)
4. Střelecký terč z roku 1865, o rozměrech 116,5x119,5 cm, zobrazující důstojníky ozbrojeného měšťanského sboru (pátý zleva v plukovnícké uniformě je starosta Franz Kreiml). V pozadí se nachází střelnice a obecnost, před střelnicí jsou ustaveny pušky v pyramidách. V horní části obrazu drží olomoucká orlice ve spárech císařský a ostrostřelecký prapor, vojenské emblémy a páska s nápisem *A. 1758 / 800 Gulden* (Roku 1758 800 zlatých). Zcela nahoře v oblaku je vyobrazena poloviční postava panovnice Marie Terezie. Mimo kruhovou plochu obrazu jsou v rozích umístěny snímky břechtanu se samostatnými číslicemi udávajícími letopočet 1865. Signováno *Johann Friedrich.* (Vlastivědné muzeum v Olomouci, foto: P. Rozsival)
5. Střelecký terč o rozměrech 116,5x118,5 cm pořízený ke 100. výročí vysvěcení ostrostřeleckého praporu 9. července 1780. Kruhový obraz na terči zachycuje olomoucké Dolní náměstí s morovým sloupem Panny Marie, před nímž stojí ostrostřelec z roku 1780, držící rozvinutý prapor z tohoto roku, po jeho levici se nachází ostrostřelec z roku 1880, jenž pozvedá pravici k přísaze. Kruhový obraz rámuje větve dubu a vavřínu, ve spodních rozích terče jsou vyobrazeni ostrostřelci z roku 1780 (pískající na flétnu) a z roku 1880 (troubící) a vojenské emblémy, v horních rozích terče se nacházejí štítky s daty 1780 a 1880. Nahoře uprostřed se vznáší olomoucká orlice držící ve spárech páska s textem *800. / Gulden für alle / Zeiten* (800 zlatých po všechny časy). Signováno *J. Hirsch anno 1880.* (Vlastivědné muzeum v Olomouci, foto: P. Rozsival)
6. Nedatovaný střelecký terč o rozměrech 116x118,5 cm, jenž podle polepšené olomoucké orlice, umístěné na terči v kruhovém obrazovém poli zcela nahoře, vznikl po roce 1758. Pohled na střelnici patrně znázorňuje neuskutečněný projekt nové střelnice. Nad vyobrazením střelnice se nachází císařský orel, po stranách jsou portréty císaře Františka I. Lotrinského a Marie Terezie. (Vlastivědné muzeum v Olomouci, foto: P. Rozsival)

1.

2.

3.

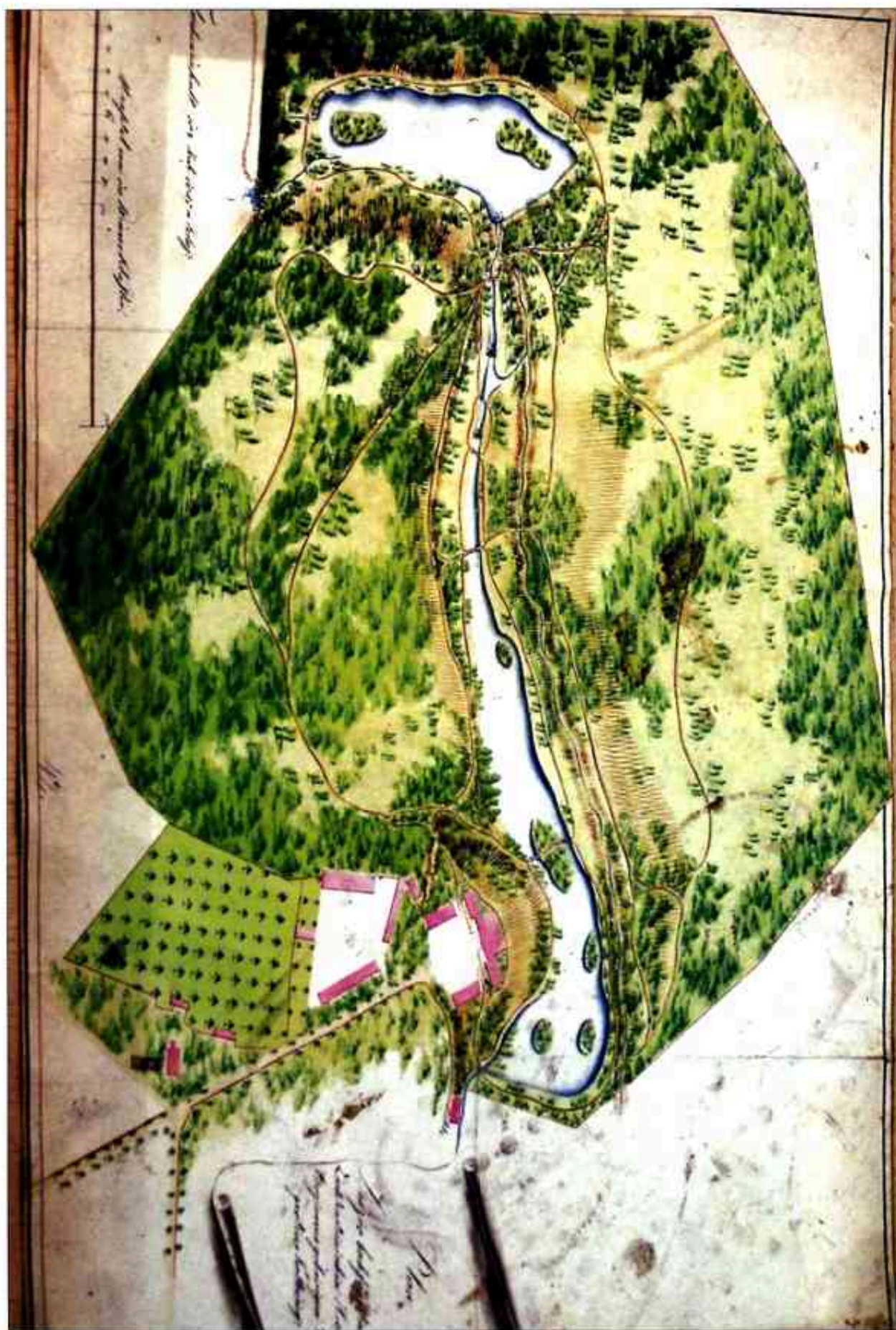
4.

5.

6.

Bernhard Petri: Plán na úpravy okolí zámku v Kolodějích, 1807
(Hausarchiv Liechtenstein Wien, Plansammlung, sig. 37)

Drobnosti k Novým Zámkům u Litovle

Lenka Křesadlová

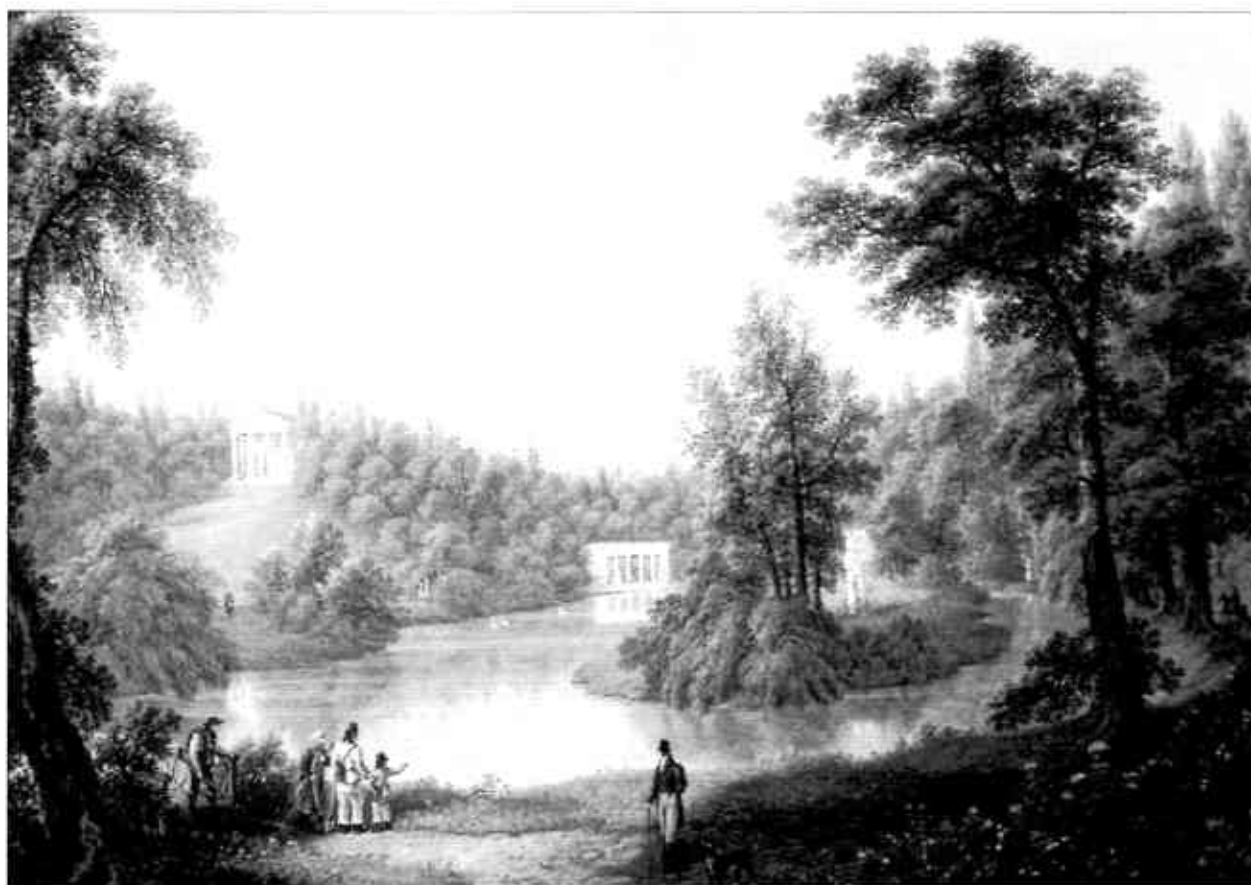
V roce 2007 vyšel v tomto časopise článek o historii velmi zajímavého a hodnotného díla zahradní architektury – areálu Nových Zámků u Litovle. V tomto krátkém příspěvku bych se pokusila doplnit několik dalších drobností souvisejících s dobou a okolnostmi jeho vzniku.

Doba přelomu 18.–19. století je z pohledu dějin zahradního umění v našich zemích velmi pozoruhodná, a to také díky spolupráci dvou výjimečných umělců, kteří se nakrátko setkali a spolupracovali ve službách knížecího rodu Liechtensteinů. Jedná se o Bernharda Petriho (1767–1853) a Josepha Hardtmutha (1758–1816), kteří pro Aloise I. Josefa (1759–1805) a především pak jeho bratra Jana I. Josefa z Liechtensteina (1760–1836) vytvořili pozoruhodný soubor zámeckých a parkových areálů.

Podle hierarchie Liechtensteinského stavebního úřadu tito architekti vytvářeli své ideální projekty, ale jejich realizace byla svěřována jiným. V případě stavebních zakázek je archivně doloženo, že jak v Nových Zámcích, tak v dalších objektech řídil jejich

Ferdinand Runk: Adamov, okolo roku 1820, kvaš
(Foto z Wilhelm, G.: Joseph Hardtmuth. Architekt und Erfinder. Wien 1990.)

Ferdinand Runk: Lednice, okolo roku 1820, kvaš
(Foto z Wilhelm, G.: Joseph Hardtmuth. Architekt und Erfinder. Wien 1990.)

realizaci velmi schopný architekt Karel Rudczinsky, případně Josef Poppelack, kteří byli zaměstnání nejen navrhováním utilitárních vrchnostenských staveb, ale i realizací výstaveb voluptuárních, případně byli pověřováni upravovat originální plány dle přání knížete. Právě to bylo důvodem roztržky mezi Janem I. Josefem a architektem Hardtmuthem, který s úpravami svých plánů nesouhlasil, a proto roku 1812 ze služeb Liechtensteinů odešel.

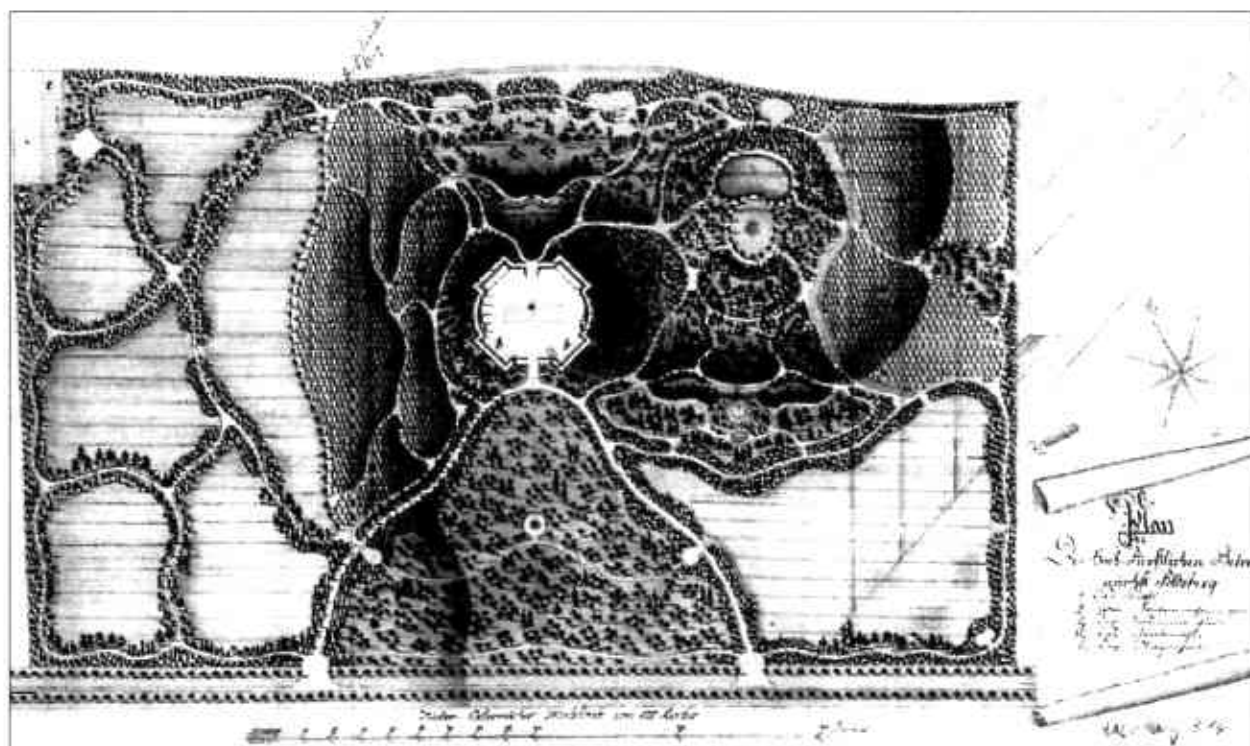
Porovnáme-li údaje o zahradnících v knížecích službách, zjistíme, že Bernhard Petří měl pravděpodobně také „zahradníka“, který opakovaně pomáhal s uskutečňováním jeho představ. Měl to být Franz Nechanský. Petří se v knížecích službách, podle současných poznatků, objevuje poprvé v roce 1800, kdy vytváří plány pro úpravu zahrady ve Valticích, které však byly realizovány až o několik let později. Jméno Franz Nechanský se v archiváliích objevuje poprvé v roce 1803, kdy působil jako zahradník v Belvederu vystavěném roku 1802 v blízkosti Valtic. Z roku 1803 pochází dochovaný návrh na zahradní úpravy okolí Belvederu právě od Nechanského. To dokládá, že nešlo jen o „obyčejného“ zahradníka, ale o odborníka, který byl schopen vlastní kvalitní projekční práce. Petří pracuje nejpozději od roku 1803 v rakouském Loosdorfu, hlavním sídle Jana I. Josefa, dříve než se tento stává v roce 1805 vládnoucím knížetem, a zakládá zde rozsáhlý park s množstvím romantických staveb. V roce 1805 je z Belvederu zahradník Franz Nechanský přeložen do Loosdorfu, snad aby dohlédl na realizaci projektu. Tento předpoklad podporuje také skutečnost, že v roce 1813 je Franz Nechanský veden jako zámecký zahradník v Nových Zámcích. V této době byl již loosdorfský park z větší části

hotov a zkušený Nechanský byl pravděpodobně pověřen dobudováním zahrady v Nových Zámcích.

Budování parků bylo dlouhodobější záležitostí než realizace stavebních projektů. Petri např. mezi roky 1806 a 1807 dohlížel souběžně na realizaci svých projektů v Lednici, Loosdorfu, Nových Zámcích, v Adamově a snad i Kolodějích (plán úprav této zahrady pochází z roku 1807). Úspěch podniku byl z velké části závislý na schopném vedení prací i kvalitní následné údržbě. Výše uvedený výčet dokládá, že během velmi krátkého časového úseku byla založena síť reprezentačních sídel, mající osobitou funkci a odrážející v neposlední řadě záliby svého objednavatele, Jana I. Josefa z Liechtensteina.

V Lednici, ve Valticích a u Liechtensteinského paláce ve Vídni jako nejreprezentativnějších objektů nedošlo k úpravám vlastních budov zámků, ale Petri připravuje pouze návrhy úprav jejich okolí a Hardtmuth je obohacuje souborem zámečků i drobnější zahradní architektury. V Kolodějích nedaleko Prahy mělo pravděpodobně vzniknout zázemí pro návštěvy českých držav Liechtensteinů se snadnou dostupností hlavního města království. Hardtmuth navrhuje přestavbu zámku, Petriho plány na úpravu parku pocházejí z roku 1807. I zde se projevuje typický Petriho rukopis v uspořádání porostů dřevin, křivek okrajů volných travnatých ploch a začlenění vody, ale kromě zřízení několika mostů a umělých vodopádů se na tomto dochovaném plánu nenacházejí doklady o doplnění kompozice zahradními stavbami, jak to bylo v této době obvyklé.

Adamov se stal centrem rozvíjejících se hutí. O vybudování nového panského sídla rozhodla pravděpodobně také blízkost města Brna, rodové hrobky ve Vranově a krajina Moravského krasu, která se musela jevit jako ideální k založení parku. Plány na výstav-

Franz Nechanský: Návrh úprav okolí zámku Belveder u Valtic, rok 1803, HALW, Plansammlung, sig. 374 (Foto z Körner, S.: Die Gärten des Fürsten Alois I. von Liechtenstein in Eisgrub, Feldsberg und Wien. Diplomová práce FU Berlin, 2004, 70 s.)

Bernhard Petri: Plán na úpravy okolí zámku v Lednici (Moravský zemský archiv, F 115, inv. č. 4281)

bu zámku, který lze nazvat spíše drobnou vilou, vytvořil opět Joseph Hardtmuth. O co drobnější bylo panské sídlo, o to rozsáhlejší bylo území okolní krajiny zapojené do velkorysé koncepce budovaného krajinářského parku s vyhlídkovými pavilony, umělými zříceninami a tajuplnými jeskyněmi. U Nových Zámků lze jen obtížně najít praktické důvody, proč byly zařazeny do této sítě nově upravených zámeckých okrsků. Nelze přehlédnout blízkost arcibiskupské Olomouce, ale jinak se zde projevila především záliba knížete Jana I. v lovu zvěře, k jejíž realizaci zde byly ideální podmínky. V souvislosti s touto „sítí“ je

nutno zmínit ještě na rakouském území ležící zámek Loosdorf, jenž se stal v mnoha ohledech vzorem pro výše popsané budovatelské aktivity. Loosdorf sloužil jako hlavní sídlo Jana I. Josefa z Liechtensteinu v době před rokem 1805, kdy se stává, po smrti staršího bratra Aloise, vládnoucím knížetem a přesídluje do Valtic. Zde začíná působení Bernharda Petriho jako hospodářského rady.

Rozsah i podobu Petriho návrhů z velké části určovala osobitost krajiny, kterou měl k dispozici. Dokázal mistrně využít již daných přírodních podmínek a jejich jemným dotvořením získat ideální obraz. Snad jen v Lednici a Valticích muselo být přistoupeno v blízkosti vlastních zámeckých budov k výrazným terénním úpravám, protože především rovinaté a bažinaté okolí lednického zámku nenabízelo zahradnímu architektovi právě ideální podmínky. Bohužel kompozice v okolí Adamova a Kolodějí později zanikly a novozámecký areál se nachází v torzu.

V roce 2008 byla v Liechtensteinském muzeu ve Vídni uspořádána výstava *Oasen der Stille / Die grossen Landschaftsgaerten in Mitteleuropa* věnována zahradnímu umění, na níž byly kromě realizací na vlastních liechtensteinských državách představeny také některé zahrady budované pro knížecí rodinu Esterházy v Uhrách na přelomu 18. a 19. století, a to především z popudu knížete Mikuláše II. Esterházy (1765–1833). V souvislosti se

zahradou v Nových Zámcích se jeví jako velmi zajímavé srovnání se zde prezentovaným parkem knížecího zámku v Eisenstadtu (dnes Burgenland). Oba parky totiž mají až překvapivě množství společných rysů a kompozičně podobných krajinářských scénérií.

Vznikaly v podstatě ve shodném časovém úseku, ale na jejich podobnost má vliv více příčin. Kromě podobné modelace terénu to budou zejména osobnosti jejich tvůrců. Bernhard Petri nejen znal kulturní prostředí rodiny Esterházy, pro kterou dříve pracoval, ale dříve osobně spolupracoval také s francouzským architektem Charlesem Moreauem (1760–1840), autorem koncepce areálu v Eisenstadtu. Není doloženo, že by se architekti v době vzniku obou krajinářských kompozic stýkali nebo se informovali o svých projektech, ale podobnost obou areálů k této domněnce přímo svádí. Novozámeckou kompozici lze rozdělit na část rovinné lužní krajiny v okolí řeky a výškově dynamickou úpravu vrchu Třesína. Okolí řeky dominuje scénérie Chrámku Přátelství na ostrohu nad řekou, stejný motiv monopteru (Leopoldin pavilon) na skalnatém ostrohu nad vodní plochou, doplněný vodopádem a jeskyní, se objevuje také v Eisenstadtu v rovinaté části blízko zámecké budovy (v Eisenstadtu nebylo možné využít přirozeného toku řeky). Terén se dále směrem od zámku postupně zvedá, aby kompozičně vyvrcholil Mariiným pavilonem (Marientempel), který se pohledově uplatňoval především svým trojúhelníkovým štítem neseným čtveřicí sloupů. Architektura i celkové kompoziční působení je tedy opět velmi podobné Rytířské síni v Nových Zámcích. V Eisenstadtu najdeme také motiv obelisku ve spojení s vodní hladinou, v Nových Zámcích se tento prvek uplatnil na ostrově uprostřed řeky.

Krajinářská kompozice v rakouském Eisenstadtu je dnes považována za velmi cennou a prochází postupnou rekonstrukcí. Nové Zámky, které se jí kvalitou založení velmi blíží, byly bohužel nenávratně poničeny výstavbou rychlostní komunikace a jejich celko-

vá rehabilitace v původní velkorysosti není možná. Doufejme, že se důstojné obnovy dočkají alespoň dochované fragmenty díla a tento areál se opět stane vyhledávaným místem návštěv odborníků i laiků.

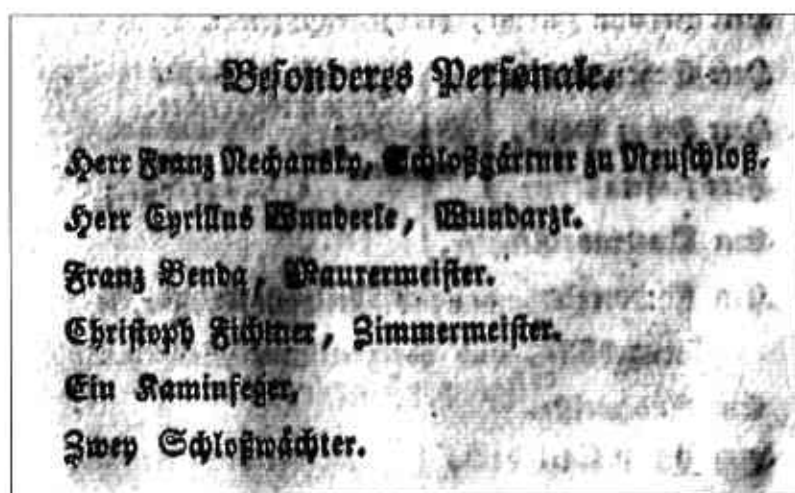
Albert Christoph Dies:
Leopoldin chrámek s rybníkem,
Eisenstadt, rok 1806
(Foto z Kräftner J. a kol.:
Oasen der Stille / Die grossen
Landschaftsgaerten
in Mitteleuropa.
Liechtenstein Museum.
Wien 2008)

Summary

Additional Info Concerning Nové Zámky near Litovel

Lenka Křesadlová

The contribution is a continuation of the author's article published in this magazine in 2007. Dealing with architects Bernhard Petri (1767–1853) and Joseph Hardtmuth (1758–1816), who worked in the service of the Princely Family of Liechtenstein, it places the Nové Zámky chateau near Litovel in the context of other projects these creative personalities built for Jan I Josef of Liechtenstein (Austrian Loosdorf, Czech Lednice, Val-tice, Adamov, and Koloděje). Last but not least, the author compares the Liechtenstein grounds of Nové Zámky with the famous park of the Princely Family of Esterházy in the Austrian Eisenstadt – a work of the French architect Charles Moreau (1760–1840) – be-cause the two structures share a number of features.

Výřez ze *Schematismus des regierenden Hochfürstlichen Haus von und zu Liechtenstein* z roku 1913 s uvedením jména Franze Nechanského jako zahradníka v Nových Zámcích

Literatura

- Konečný, M.: Palladiánská inspirace ve službách moravské světské aristokracie (1800–1850). Magisterská diplomová práce. Filozofická fakulta Masarykovy univerzity v Brně 2007.
- Körner, S.: Die Gärten des Fürsten Alois I. von Liechtenstein in Eisgrub, Feldsberg und Wien. Diplomová práce FU Berlin, 2004, 70 s.
- Kräfte, J. a kol.: Oasen der Stille / Die grossen Landschaftsgaerten in Mitteleuropa, Liechtenstein Museum. Wien 2008. ISBN 978-3-85033-231-6, 165 s.
- Křesadlová, L.: Použití rostlin a zahradnická praxe v jednotlivých etapách vývoje zahradního umění. Disertační práce. MZLU v Brně, ZF v Lednici, 2006, 208 s.
- Křesadlová, L.: Areál Nových Zámků u Litovle v prvních desetiletích 19. století. Zprávy Vlastivědného muzea v Olomouci, Společenské vědy, č. 294, 2007, s. 50–58. ISSN 1212-1134.
- Wilhelm, G.: Joseph Hardtmuth. Architekt und Erfinder. Wien 1990. ISBN 3-205-05323-0.
- Zatloukal, P.: Příběhy z dlouhého století. Olomouc 2003, s. 58, 116. ISBN 80-85227-49-5.
- Schematismus des regierenden Hochfürstlichen Haus von und zu Liechtenstein*. Wien, Gedruckt in der Degenschen Buchdruckerei 1813, s. 89.

Václav Burian

(*17. 7. 1921 Podbřežice u Vyškova – †18. 9. 1998 Šternberk)

Bibliografie – 3. část*Jaroslava Kunzfeldová*

Třetí, závěrečná část bibliografie přináší dva tematické okruhy badatelské činnosti Václava Buriana, a to numismatiku a vojenskou historii. V obou disciplínách byl erudovaným odborníkem, věnoval se jim s pilí a systematičností sobě vlastní již od mládí, jako pracovník Vlastivědného muzea byl kurátorem fondů Numismatika a Militaria.

Z jeho pera vyšla řada článků o pobytu napoleonských vojsk v jeho rodném kraji na Vyškovsku, rovněž pak proslul jako celostátně uznávaný historik bitvy u Tovačova, zabýval se historií 2. světové války v oblasti Olomouce (letecké bitvy nad městem, hroby padlých příslušníků sovětské armády v olomoucké oblasti). Zpracoval a publikoval řadu numismatických nálezů na území Olomoucka, včetně významného mincovního nálezu v Bělkovicích.

NUMISMATIKA

- 127/ Pustiměř. Nález římské mince. Vyškovské noviny, 8. 8. 1941, s. 8.
- 161/ Ceny před 300 roky. Svět, 3. 6. 1942, s. 11.
- 271/ Nálezy mincí v Hněvotíně, okres Olomouc. Zprávy SLUKO, č. 46, s. 6.
- 318/ Nálezy mincí 15. století v Drnovicích, okres Vyškov. In: Nálezy mincí na Moravě a ve Slezsku. Praha 1956, díl II., s. 237–238, č. 2621.
- 323/ Osudy olomoucké zlaté a stříbrné pamětní medaile na 2. prosinec 1848. Zprávy KVM, 1956, č. 60, s. 59–60.
- 330/ Valíček, J. – Henych, Z. – Burian, V.: Nálezy mincí (Krakořice, okres Šternberk; Horní Město, okres Rýmařov). Zprávy KVM, 1956, č. 62, s. 82.
- 335/ Vojenská medaile města Olomouce roku 1796. Zprávy KVM, 1956, č. 64, s. 103–104.
- 342/ Vzácny nález (Mince z Nových Sadů). Stráž lidu, 15. 3. 1957.
- 345/ K nálezu brakteátů v Rešově, okres Rýmařov. Zprávy KVM, 1957, č. 70, s. 41.
- 350/ Nálezy mincí 15. století v Olomouci, Podbřežicích a Dražovicích. In: Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Praha 1957, díl III., s. 30, č. 3030 (Olomouc), s. 117, č. 3456 (Podbřežice), s. 166, č. 3723 (Dražovice).
- 353/ K soupisu premonstrátských ražeb. Numismatické listy, 12, 1957, č. 3, s. 82–83.
- 365/ Z nejstarších olomouckých mincí. Stráž lidu, 1957, č. 80, s. 3.
- 372/ Numismatické oddělení Krajského vlastivědného muzea v Olomouci (Stručný přehled vývoje). Moravské numismatické zprávy, 1957, č. 3, s. 49–50.
- 373/ Neznámá medaile k osvobození Olomouce roku 1758. Numismatické listy, 12, 1957, 173–177.

- 374/ Významný nález (Neznámé varianty haléřů Václava IV. z nálezů v Nových Sadech v roce 1957). *Stráž lidu*, 25. 1. 1958, s. 3.
- 394/ Nálezy mincí z napoleonských válek. *Stráž lidu*, 29. 5. 1958, s. 1.
- 410/ Medaile k osvobození Olomouce. *Stráž lidu*, 2. 8. 1958, s. 5.
- 440/ Olomoucké středověké mincovny. *Stráž lidu*, 24. 12. 1958, s. 5.
- 442/ K soupisu moravských kovových značek. *Numismatické listy*, 13, 1958, s. 169–171.
- 467/ Varianty haléřů Karla I. a Václava IV. v nálezů z Olomouce-Nových Sadů. *Numismatické listy*, 14, 1959, s. 81–82.
- 472/ O mincovně v Olomouci. *Stráž lidu*, 17. 10. 1959, s. 5.
- 477/ Numismatická část pozůstalosti olomouckého biskupa kardinála Ferdinanda Julia Troyera z roku 1758. *Numismatické listy*, 14, 1959, s. 179.
- 480/ Svatoplukův denár z Olomouce. *Numismatický sborník*, 6, 1960, s. 377.
- 481/ Nález pražských grošů v Krakořicích, okres Šternberk na Moravě. *Numismatický sborník*, 6, 1960, s. 377–378.
- 482/ Nález pražských grošů a parvů v Olomouci-Nových Sadech 1957. *Numismatický sborník*, 6, 1960, s. 389–391.
- 483/ Nálezy pražských grošů z Olomouce. *Numismatický sborník*, 6, 1960, s. 391.
- 484/ Nálezy pražských grošů v Rybníčku, okres Šternberk. *Numismatický sborník*, 6, 1960, s. 401.
- 485/ Nálezy mincí ze 16. stol. (?) v Olšanech, okres Prostějov. *Numismatický sborník*, 6, 1960, s. 401.
- 486/ Nálezy mincí v Hněvotíně, okres Olomouc. *Numismatický sborník*, 6, 1960, s. 413–414.
- 487/ Nálezy mincí ze 17. a 18. století v Horním Městě, okres Rýmařov. *Numismatický sborník*, 6, 1960, s. 416–417.
- 488/ Nálezy mincí z napoleonských válek v Nedvězí, okres Olomouc. *Numismatický sborník*, 6, 1960, s. 418–419.
- 489/ Mince v základním kameni bývalého kláštera klarisek v Olomouci. *Numismatický sborník*, 6, 1960, s. 419.
- 490/ Nález mincí z roku 1862 v Toveři, okres Olomouc. *Numismatický sborník*, 6, 1960, s. 428.
- 491/ Mince ve věži zámku ve Velkých Losinách. *Numismatický sborník*, 6, 1960, s. 424.
- 492/ Platidla z věže školní budovy v Hankovicích, okres Šternberk. *Numismatický sborník*, 6, 1960, s. 424.
- 493/ K moravským a slezským nálezům mincí v 19. století. *Numismatický sborník*, 6, 1960, s. 425–426, separát.
- 502/ Nález mincí v Olomouci, Pavelčákova ul. 18 (Předběžná zpráva). *Zprávy Krajského vlastivědného střediska v Olomouci*, 1960, s. 56–57.
- 505/ Nálezy románských (?) olovených plaket se symboly evangelistů v Olomouci. *Numismatické listy*, 15, 1960, s. 67–70.
- 507/ Medaile na první máj 1890. *Zprávy Krajského vlastivědného střediska v Olomouci*, 1960, s. 96.
- 517/ Medaile na insigniích University Palackého v Olomouci. *Numismatické listy*, 15, 1960, s. 180–183.
- 523/ Nouzové poukázky ve Starém Městě pod Sněžníkem roku 1849. *Numismatické listy*, 16, 1961, s. 46–48.
- 529/ Pražské gotické plakety čtyř evangelistů. *Numismatické listy*, 16, 1961, s. 130–131.

- 531/ K soupisu nálezů mincí na Moravě a ve Slezsku. Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci, 1961, č. 96, s. 12–14.
- 532/ Neznámá olomoucká premonstrátská ražba. Numismatické listy, 16, 1961, s. 179.
- 540/ Příspěvky k soupisu nálezů mincí v Čechách a na Moravě. Numismatický sborník, 7, s. 328–333.
- 544/ Liechtenštejnské robotní známky z panství Velké Losiny. Numismatické listy, 17, s. 144–148.
- 549/ Motiv orajícího Josefa II. a okolnosti jeho uplatnění v numismatice. Numismatické listy, 18, 1963, s. 5–10.
- 562/ Nález mincí ve Slavoníně. Stráž lidu, 13. 12. 1963, s. 2.
- 570/ Olomoucká část nálezů brakteátů v Rešově u Rýmařova (Nálezy č. 1921). Numismatický sborník, 8, 1964, s. 221–224.
- 571/ Drobné příspěvky k soupisu nálezů mincí v Čechách a na Moravě. Numismatický sborník, 8, s. 282–285.
- 572/ Ražby z radniční věže v Olomouci (Nálezy č. 4081). Numismatický sborník, 8, s. 286–289.
- 573/ Mince z roku 222. Nová svoboda, 29. 3. 1964, s. 5.
- 594/ Pamětní soubor mincí ze školní budovy v Bělkovicích. Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci, 1965, č. 123, s. 15–18.
- 603/ Mince vládní i soukromé. Nová svoboda, 2. 11. 1965, s. 1.
- 607/ O čem svědčí ostravský poklad (mincí). Svobodné slovo, 19. 1. 1966, s. 1.
- 624/ Nález římského bronzu (Julia Mamaea) v Dlouhé Loučce, okres Olomouc. Numismatický sborník, 9, 1965–1966, s. 224.
- 625/ Nález mincí z období třicetileté války v Beneticích, okres Havlíčkův Brod. Numismatický sborník, 9, 1965–1966, s. 276.
- 626/ Nález mincí z konce 17. století ve Vizovicích, okres Gottwaldov. Numismatický sborník, 9, 1965–66, s. 276–277.
- 627/ Nález mincí z 18. století ve Slavoníně u Olomouce. Numismatický sborník, 9, 1965–66, s. 283–286.
- 645/ Pamětní medaile olomouckého rodáka Rudolfa Eitelbergra, organizátora rakouského muzejnictví. Numismatické listy, 22, 1967, s. 75–79.
- 650/ Nález mincí v Ostravě z roku 1623. Ostrava – Sborník příspěvků k dějinám a výstavbě města, sv. 4, Ostrava 1967, s. 269–277.
- 705/ Nejstarší olomoucká medaile. Stráž lidu, 14. 11. 1968, s. 1.
- 714/ Ostravský nález mincí z roku 1623. Numismatický sborník, 10, 1968, s. 263–265.
- 715/ Ojedinělé nálezy mincí z grošového období. Numismatický sborník, 10, 1968, s. 282.
- 724/ Nálezy pražských grošů v Dalově. Lidová demokracie, 27. 1. 1969, s. 4.
- 725/ Ještě k dalovskému pokladu. Jaká byla dobová hodnota dvou nálezů pražských grošů. Stráž lidu, 1. 2. 1969, s. 3.
- 763/ Nálezy mincí hovoří o minulosti kraje. Zemědělské technicko ekonomické informace, 1968, č. 6, s. 20.
- 766/ Olomoucká medaile na 2. prosinec 1848. Numismatické listy, 24, 1969, s. 17–28.
- 777/ Olomoucká medaile na 2. prosinec 1848. Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci, 1969, č. 145, s. 27.
- 802/ Vzácné mince ukryté ve věži kostela. Lidová demokracie, Brno, 26. 10. 1970, s. 4.

- 812/ K historii pokladu mincí v Nenakonicích (Nálezy č. 2746, 4270a). Numismatické listy, 25, 1970, s. 77–82.
- 818/ Medaile olomouckých švališerů z roku 1796. Numismatické listy, 25, 1970, s. 111–113.
- 822/ Poklad tolarů z Libavé. Lidová demokracie, Brno, 22. 4. 1971, s. 1.
- 823/ Poklad tolarů z Města Libavá. Lidová demokracie, Praha, 20. 4. 1971, s. 1.
- 825/ Uničovské medaile na Josefa II. Severní Morava, sv. 20, Šumperk 1970, s. 55–58.
- 835/ Poklad mincí v krbíku. Lidová demokracie, Brno 3. 12. 1971, s. 1.
- 850/ Poklad dolarů z Města Libavá. Stráž lidu, 5. 2. 1972, s. 4.
- 855/ Nález mincí na Olomoucku. Stráž lidu, 17. 2. 1972, s. 6.
- 856/ Numismatická část pamětních předmětů z věže kostela v Dlouhé Loučce. Severní Morava, sv. 22, 1972, s. 60–62.
- 857/ Dva nálezy pražských grošů v Dalově u Šternberka, okres Olomouc, roku 1968. Numismatické listy, 26, 1971, s. 33–45.
- 860/ Neznámé hodnoty platebních známek zaměstnanců železnice v Olomouci. Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci, 1972, č. 156, s. 30.
- 873/ Nález denáru Faustiny st. v Blatci, okres Olomouc. Numismatický sborník, 11, 1969–1970, s. 179.
- 874/ Nález Gordiánova bronzů v Olomouci. Numismatický sborník, 11, 1969–1970, s. 180.
- 875/ Mince z kaple v Lípách, okres Olomouc. Numismatický sborník, 11, 1969–1970, s. 210.
- 876/ Dva nálezy mincí ve Švábenicích, okres Vyškov, roku 1857. Numismatický sborník, 9, 1969–1970, s. 211–212.
- 877/ Varianta morové medaile z okruhu dílny Hieronyma Dietricha (nález v Nových Hvězdlicích, okres Vyškov). Numismatické listy, 27, 1972, s. 71–76.
- 878/ 125 let olomouckého muzejnictví. Stráž lidu, 14. 4. 1973, s. 4; 17. 4. 1973, s. 4; 19. 4. 1973, s. 4; 21. 4. 1973, s. 4.
- 891/ Příspěvky k moravskému katastru nálezů mincí. Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci, 1973, č. 164, s. 7–21.
- 899/ Aplikace reversu Widemanovy medaile k osvobození Olomouce z roku 1758 na střeleckém terči. Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci 1974, č. 166, s. 21–22.
- 912/ Nejstarší prvomájový odznak. Kdy – kde – co v Olomouci, květen 1975, s. 20.
- 918/ Medaile olomouckých švališerů z roku 1796. Kdy – kde – co v Olomouci, červenec 1975, s. 22.
- 920/ Olomoucká medaile, která má všechna „nej“. Kdy – kde – co v Olomouci, srpen 1975, s. 20.
- 965/ K událostem roku 1866 na Brněnsku. Vlastivědný věstník moravský, 29, 1977, s. 143–150.
- 972/ Vesmírné motivy v numismatice. Kdy – kde – co v Olomouci, leden 1978, s. 17–19.
- 984/ Numismatika pomáhá obecné historii. Stráž lidu, 17. 10. 1978, s. 4.
- 993/ Katalog střeleckých medailí, mincí, plaket a odznaků ze sbírek Krajského vlastivědného muzea v Olomouci. Krajské vlastivědné muzeum v Olomouci, společenské vědy, práce č. 30. Olomouc 1979, 184 s., 16 tab.
- 1004/ Katalog střeleckých medailí. Stráž lidu, 3. 2. 1979, s. 4.
- 1041/ Sv. Václav na tolaru kardinála Dietrichštejna (1599–1636). Katolické noviny, 23. 9. 1979, s. 5.

- 1046/ Medaile 900 let Kláštera Hradiska u Olomouce. Česká numismatická společnost, pobočka v Olomouci, leták, 4 str.
- 1069/ Nové časové zařazení nálezu mincí z Pěncína (Nálezy č. 3177). Numismatické listy, 34, 1979, s. 97–108.
- 1103/ Medaile „900 let Kláštera Hradiska u Olomouce“ (1078–1978). Numismatické listy, 35, 1980, s. 68–75.
- 1109/ Medaile „900 let Kláštera Hradiska u Olomouce“ (1078–1978). Zprávy Krajského vlastivědného muzea v Olomouci, 1980, č. 206, s. 25–27.
- 1147/ Cimelium v olomouckých medailích. Kdy – kde – co v Olomouci, červenec 1981, s. 18–19.
- 1155/ Pamětní medaile bývalé tereziánské zbrojnice v Olomouci. Zprávy Krajského vlastivědného muzea v Olomouci, 1981, č. 212, s. 28.
- 1210/ Medaile „850 let olomouckého dómu“ (1131–1981). Rozhledy severomoravského krajského výboru Sdružení katolických duchovních Pacem in terris v Ostravě, 1982, č. 1, s. 34–35.
- 1211/ Dopita, J. – Burian, V.: Numismatické a faleristické památky na střeleckou sezónu roku 1908. Zprávy Krajského vlastivědného muzea v Olomouci, 1982, č. 218, s. 15–18.
- 1235/ Medaile k 700. výročí úmrtí biskupa Bruna. Rozhledy severomoravského krajského výboru Sdružení katolických duchovních Pacem in terris v Ostravě, 1982, č. 2, s. 34.
- 1253/ Pilzův odznak III. napoleonského kongresu. Zprávy Krajského vlastivědného muzea v Olomouci, 1982, č. 220, s. 22–24.
- 1254/ Nález mincí u obce Bynina, okr. Vsetín. Zprávy Krajského vlastivědného muzea v Olomouci 1982, č. 220, s. 31.
- 1255/ Část nálezů mincí ze Slovenska. Zprávy Krajského vlastivědného muzea v Olomouci 1982, č. 220, s. 31.
- 1257/ Medaile patronů Evropy. Rozhledy Severomoravského krajského výboru Sdružení katolických duchovních Pacem in terris v Ostravě, 1982, č. 4, s. 38–39.
- 1264/ Medaile „100 let českého muzea v Olomouci“. Stráž lidu, 22. 2. 1983, s. 4.
- 1269/ Pamětní plaketa Vlastivědné společnosti muzejní. Stráž lidu, 5. 3. 1983, s. 4.
- 1274/ Dvě pamětní ražby ke 100. výročí prvního českého muzea na Moravě. Kdy – kde – co v Olomouci, duben 1983, s. 22–23.
- 1285/ Co byl „Šmokovský řád“?. Kdy – kde – co v Olomouci, červen 1983, s. 25.
- 1302/ Štítky olomouckých střelců. Zprávy Krajského vlastivědného muzea v Olomouci 1983, č. 224, s. 1–14.
- 1303/ Olomoucký exemplář zlatého odrazku uherského denáru Ferdinanda III. z roku 1642. Zprávy Krajského vlastivědného muzea v Olomouci 1983, č. 224, s. 28–29.
- 1326/ Záhadný olomoucký řád „Nauni“. Kdy – kde – co v Olomouci, prosinec 1983, s. 26–27.
- 1343/ Medaile „850 let olomouckého dómu“ (1131–1981). Numismatické listy, 39, 1984, s. 9–12.
- 1351/ Pilzův odznak olomouckého dragounského pluku. Zprávy Krajského vlastivědného muzea v Olomouci 1984, č. 228, s. 24–26.
- 1362/ K otázce ikonografie tolaru Wolfganga Schrattenbacha z roku 1730 (Mayer 464). Numismatické listy, 39, 1984, s. 105–111.
- 1374/ Poklad ze Střelic. Stráž lidu, 21. 7. 1984, s. 4.

- 1376/ K neznámému nálezu mincí v Rychtářově a akviziční činnosti zámecké numismatické sbírky v Kroměříži. Zprávy Krajského vlastivědného muzea v Olomouci, 1984, č. 230, s. 9–11.
- 1377/ Pamětní medaile první hospodářské výstavy v Olomouci roku 1864. Zprávy Krajského vlastivědného muzea v Olomouci 1984, č. 230, s. 12–14.
- 1378/ Poznámky k olomoucké medaili R. M. Lichnowského z roku 1871. Zprávy Krajského vlastivědného muzea v Olomouci, 1984, č. 230, s. 15–18.
- 1389/ Poklad ze zámku v Nenakonicích. Stráž lidu, 1. 9. 1984, s. 4.
- 1411/ Nález mincí z doby Karla IV. Stráž lidu, 29. 12. 1984, s. 4.
- 1412/ Další poznatky o nálezu denárů olomouckého knížete Svatopluka (1095–1107) v Lošticích (Nálezy č. 1713), I. Zprávy Krajského vlastivědného muzea v Olomouci 1984, č. 232, s. 1–10.
- 1415/ Zlatý poklad z Olomouce-Nových Sadů. Stráž lidu, 5. 1. 1985, s. 4.
- 1416/ Velký otazník nad nálezem olomouckých denárů. Stráž lidu, 12. 1. 1985, s. 4.
- 1417/ Poklad z času krymské války v Babicích. Stráž lidu, 19. 1. 1985, s. 4.
- 1418/ Poklad mincí tentokrát z napoleonských válek. Stráž lidu, 26. 1. 1985, s. 4.
- 1420/ Významný poklad z doby vlády Václava IV. Stráž lidu, 2. 2. 1985, s. 4.
- 1421/ Dva poklady pražských grošů z Dalova. Stráž lidu, 9. 2. 1985, s. 4.
- 1422/ Nález tolarových hodnot z třicetileté války. Stráž lidu, 19. 2. 1985, s. 4.
- 1423/ Mince, které překročily „limes Romanus“. Stráž lidu, 23. 2. 1985, s. 4.
- 1424/ Uherská mince – olomoucká památka. Kdy – kde – co v Olomouci, březen 1985, s. 23.
- 1425/ První a nejkrásnější pražské groše z Krakovic. Stráž lidu, 2. 3. 1985, s. 4.
- 1426/ Zlaté mince spadlé z mraků?. Stráž lidu, 9. 3. 1985, s. 4.
- 1427/ Římský sestericius ze 3. století od Dlouhé Loučky. Stráž lidu, 16. 3. 1985, s. 4.
- 1428/ Lidé, kteří měli poklad stříbrných mincí na dosah. Stráž lidu, 23. 3. 1985, s. 4.
- 1430/ Neuvěřitelné osudy pokladu mincí. Stráž lidu, 30. 3. 1985, s. 4.
- 1431/ Výjimka v tisícileté tradici české mince. Stráž lidu, 6. 4. 1985, s. 4.
- 1432/ Poklad litovelského purkmistra. Stráž lidu, 13. 4. 1985, s. 4.
- 1433/ Mince na vrcholu slavonínské věže. Stráž lidu, 20. 4. 1985, s. 4.
- 1434/ Pamětní medaile ke 100. výročí prvního českého muzea na Moravě (Jaroslava Pospíšilová-Linhartová). Numismatické listy, 40, 1985, s. 50–51.
- 1435/ Nález pražských grošů Karla IV. (1346–1378) u Horní Loděnice-Nových Dvorců a problematika historie Ulrichovy vsi. Zprávy Krajského vlastivědného muzea v Olomouci, 1985, č. 234, s. 1–11.
- 1437/ Nález v nálezu mincí – ojedinělý případ z Bělkovic. Stráž lidu, 27. 4. 1985, s. 4.
- 1438/ Olomoucká revoluční známka z roku 1945 a její předloha. Kdy – kde – co v Olomouci, květen 1985, s. 23–24.
- 1439/ Nouzové platidlo z roku 1849. Stráž lidu, 5. 5. 1985, s. 4.
- 1440/ Obrazy dvou římských „bohyní“ na minci z Blatce. Stráž lidu, 18. 5. 1985, s. 4.
- 1441/ Tři kilogramy stříbrných mincí ze Slavonína. Stráž lidu, 25. 5. 1985, s. 4.
- 1442/ Medaile olomoucké „Hortolonie“. Kdy – kde – co v Olomouci, červen 1985, s. 26.
- 1443/ Obří nález mincí z napoleonských válek. Stráž lidu, 1. 6. 1985, s. 4.
- 1444/ Mince uložené ze strachu před Turky. Stráž lidu, 8. 6. 1985, s. 4.
- 1445/ Rozchvácený nález zlatých mincí od úpatí Kopečka? Stráž lidu, 15. 6. 1985, s. 4.
- 1449/ Cesta čínských mincí do Olomouce. Stráž lidu, 6. 7. 1985, s. 4.
- 1450/ Historie vzniku nejdražší olomoucké medaile. Stráž lidu, 13. 7. 1985, s. 4.

- 1452/ Také medaile mají své osudy. Stráž lidu, 20. 7. 1985, s. 4.
- 1454/ Medaile olomouckých švališerů. Stráž lidu, 27. 7. 1985, s. 4.
- 1455/ Medaile na osvobození Olomouce roku 1758. Stráž lidu, 3. 8. 1985, s. 4.
- 1457/ Co obsahoval dutý tolar. Stráž lidu, 10. 8. 1985, s. 4.
- 1458/ Medaile k 1100. výročí smrti arcibiskupa Metoděje. Duchovní pastýř, 1985, s. 134–135.
- 1459/ Známa – neznámá olomoucká medaile. Kdy – kde – co v Olomouci, říjen 1985, s. 21–22.
- 1466/ Medaile Moravské filharmonie. Kdy – kde – co v Olomouci, leden 1986, s. 22.
- 1472/ Jak přišly dvě čínské mince roku 1818 do Olomouce. Zprávy Krajského vlastivědného muzea v Olomouci, 1985, č. 236, s. 28.
- 1473/ Medaile „Přemyslovský palác v Olomouci“. Stráž lidu, 25. 2. 1986, s. 4.
- 1474/ Medaile Flora Olomouc 85. Kdy – kde – co v Olomouci, březen 1986, s. 18.
- 1476/ Nálezy mincí ve sbírkách Krajského vlastivědného muzea v Olomouci. Zprávy Krajského vlastivědného muzea v Olomouci, 1986, č. 240, s. 25–28.
- 1477/ Medailérské ražby konventu premonstrátů na Hradisku u Olomouce z 18. století. Zprávy Krajského vlastivědného muzea v Olomouci, 1986, č. 240, s. 29–30.
- 1478/ Příspěvek k soupisu olomouckých obchodních známek. Zprávy Krajského vlastivědného muzea v Olomouci, 1986, č. 240, s. 31.
- 1479/ Medaile Academia filmu Olomouc 1985. Stráž lidu, 27. 3. 1986, s. 4.
- 1480/ Dvě čísla Zpráv Krajského vlastivědného muzea – Numismatika a nové pohledy na historii. Stráž lidu, 12. 4. 1986, s. 1.
- 1481/ Po dvaceti letech k olomoucké medaili Jana Dubravia. Zprávy Krajského vlastivědného muzea v Olomouci, 1985, č. 238, s. 31–33.
- 1483/ Medaile „Přemyslovský Palác v Olomouci“. Kdy – kde – co v Olomouci, červen 1986, s. 19–20.
- 1484/ Olomoucká drobná plastika. Medaile MFO z roku 1985. Stráž lidu, 31. 5. 1986, s. 4.
- 1485/ Z dílny Jeronýma Grmely a Rudolfa Doležala. Medaile X. Flory Olomouc 85. Stráž lidu, 7. 6. 1986, s. 4.
- 1486/ Olomoucké medaile z roku 1985. Vlastivědný věstník moravský, 38, 1986, s. 33–40.
- 1497/ Nad nálezem mincí v Bělkovicích. O pokladu a tajemném paliči. Stráž lidu, silvestrovská příloha, 30. 12. 1986, s. 7.
- 1505/ Nad medailí Napoleonova generála J. M. M. Rogera-Valhuberta (M.Ottová). Vlastivědný věstník moravský, 39, 1987, s. 186–189.
- 1511/ Medaile k výročí bitvy u Slavkova 1805–1985: generál Roger-Valhubert (M.Ottová). Numismatické listy, 42, 1987, s. 166–167.
- 1519/ Jugoslávská medaile k 1100. výročí smrti arcibiskupa Metoděje. Numismatické listy, 43, 1988, s. 86.
- 1542/ Zemanova medaile na bitvu u Slavkova. Vlastivědný věstník moravský, 42, 1990, s. 226–227.
- 1546/ Sedm pamětních ražeb na návštěvu papeže Jana Pavla II. z roku 1990. Zprávy brněnské pobočky České numismatické společnosti vydávané za spolupráce numismatického oddělení Moravského muzea v Brně, říjen 1990, č. 76, s. 419–426.

- 1547/ Naleziště depotu mincí na území tereziánského vojenského tábora u Olšan-Hněvotína poblíže Olomouce. *Vlastivědný věstník moravský*, roč. 43, 1991, s. 16–21.
- 1548/ Konsekrační medaile moravského metropolity Mons. ThDr. Františka Vaňáka. Zprávy brněnské pobočky České numismatické společnosti vydávané za spolupráce numismatického oddělení Moravského muzea v Brně, červen 1991, č. 78, s. 499–502.
- 1553/ Dodatky k soupisu pamětních ražeb k návštěvě papeže Jana Pavla II. v Československu se zřetelem na moravský Velehrad. Zprávy brněnské pobočky České numismatické společnosti vydávané za spolupráce numismatického oddělení Moravského muzea v Brně, leden 1992, č. 79, s. 537–539.
- 1554/ Vatikánská mince s cyrilometodějským motivem. Zprávy brněnské pobočky České numismatické společnosti vydávané za spolupráce numismatického oddělení Moravského muzea v Brně, leden 1992, č. 79, s. 539–541.
- 1555/ Medaile bitvy tří císařů (K. Zeman). *Vlastivědný věstník moravský*, 44, 1992, s. 94–96.
- 1561/ Medaile s veteránskou a napoleonskou tematikou – vojenský pomník u Veselíčka. *Signum – zpravodaj Kroužku faleristů v Brně*, 1992, č. 20, s. 427–429.
- 1570/ Minulost Vyškovska v numismatických, medailistických, faleristických a signistických památkách. 100 let muzejní práce na Vyškovsku 1893–1993, Brno–Vyškov 1993, s. 143–165.
- 1572/ Medaile chrámu sv. Mořice v Olomouci k 500. výročí jeho konsekrace, nebo požáru města? *Vlastivědný věstník moravský*, 45, 1993, s. 84–87.
- 1580/ Nález drobné mince z konce grošového období v Bělkovicích, okres Olomouc, roku 1981. *Numismatický sborník* 19, 1993, s. 149–201.
- 1581/ Drobné příspěvky k evidenci nálezů mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. *Numismatický sborník*, 19, s. 244–249.
- 1589/ Ještě k činnosti Eduarda Neumanna pro Velehrad roku 1913 (ikonostas, pamětní odznak). *Vlastivědný věstník moravský*, 46, 1994, s. 255–258.
- 1600/ Medaile k 250. výročí varhanního díla Michaela Englera v Olomouci. *Vlastivědný věstník moravský*, 47, 1995, s. 407–408.
- 1618/ Cyrilometodějská tematika v oblasti numismatiky, drobné plastiky, signistiky a faleristiky. Olomouc 1984, 1997, 76 s.

MILITARIA

- 11/ Napoleon I. hostem na faře v Dražovicích. *Selka*, 1938, s. 146–147.
- 123/ Slavkov. Mohyla míru se opravuje. *Vyškovské noviny*, 3. 8. 1941, s. 4.
- 126/ Pamětník roku šestašedesátého. *Vyškovské noviny*, 8. 8. 1941, s. 4.
- 165/ Napoleon I. na faře v Dražovicích. *Vyškovské noviny*, 30. 12. 1942, s. 5.
- 234/ Kde přenocoval Napoleon po schůzce u Spáleného mlýna? *Od Hradské cesty*, 1952, č. 9, s. 29–31.
- 266/ Olomoucké analogie amuletů ze slavkovského bojiště. *Sborník SLUKO*, oddíl B, I, 1951–1953, s. 179.
- 283/ Dotaz o původu dělového kola z 15. století. *Zprávy SLUKO*, č. 51, s. 8.

- 306/ Výrobní střelných zbraní, zastoupení ve sbírkách Krajského muzea v Olomouci. Sborník SLUKO, oddíl B, II/1954, s. 107–113.
- 309/ K průchodu ruských vojsk Moravou roku 1798. Sborník SLUKO, oddíl B, II/1954, s. 126.
- 327/ Před 90 lety bitva u Tovačova. Stráž lidu, 13. 7. 1956, s. 3.
- 334/ Devadesáté výročí bitvy u Tovačova. Naše vlast, 1956, č. 8, s. 117.
- 340/ Neznámý projekt pušky zadovky z roku 1867. Zprávy KVM, 1957, č. 67, s. 140–141.
- 347/ Boje na Moravě v dubnu a květnu 1945. Kronikář kronikářům. Příloha Naší vlasti, 1957 č. 4, s. 25–28.
- 361/ Olomoucké kolo z houfnice 15. století. Ročenka muzeí Olomouckého kraje, 1, 1955, s. 131–132.
- 370/ Suvorov v Olomouci. Stráž lidu, 24. 12. 1957, s. 3.
- 384/ Boje v moravskoslezském prostoru a osvobození Olomouckého kraje roku 1945. Sborník Krajského vlastivědného muzea v Olomouci, oddíl B/1955, s. 23–29.
- 388/ Jak byla osvobozena krajská města. Stráž lidu, 8. 5. 1958, s. 1.
- 390/ Jak bylo osvobozeno naše krajské město. Krasnoarmějce, 4, 1958, č. 12, s. 3.
- 396/ Mapa osvobozovacích bojů v roce 1945 na území Moravy. Textové přílohy: Boje na území olomouckého kraje v dubnu a květnu 1945 (k mapě): Zápisníček o bojích roku 1945 na území naší obce.
- 499/ Upomínka na pobyt ruských vojsk. Stráž lidu, 12. 3. 1960, s. 5.
- 506/ Seznam sovětských vojáků, padlých na území Olomouckého kraje. Zprávy Krajského vlastivědného střediska v Olomouci, 1960, s. 71–83.
- 519/ Bitva u Tovačova roku 1866. Sborník Vlastivědného muzea Olomouc, oddíl B/1959, s. 75–94.
- 592/ Dobyť Olomouce sovětskou armádou v květnu 1945. Olomouc v novodobých dějinách, Olomouc 1965, s. 65–67.
- 604/ K soupisu památek z bitvy u Slavkova roku 1805. Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci, 1965, č. 125, s. 12–15.
- 606/ Stopy husitů na Olomoucku. Svobodné slovo, 30. 12. 1965, s. 3.
- 629/ Na okraj práce M. Vaňáčka „Francouzové na Moravě“. Severní Morava, sv. 14, 1966, s. 67–69.
- 775/ Z materiálů o ubytování vojska na venkově v 19. století (hromadná vražda v Dědicích roku 1863). Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci, 1965, č. 145, s. 15–19.
- 811/ Co byla pruská jehlovka? Vlastivědný ústav a Flora Olomouc, propagační magazín č. 6, prosinec 1970, s. 4.
- 906/ Dřevěná kronika Olomouce. Vlastivědný ústav v Olomouci, příloha Kdy – kde – co v Olomouci, prosinec 1974, s. 22.
- 915/ Boje v moravskoslezském prostoru a osvobození Olomoucka v roce 1945. Cesta bojové slávy. Olomouc 1975, s. 36–41.
- 927/ Druhý letecký experiment v Olomouci roku 1911. Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci 1975, č. 172, s. 23.
- 931/ Památky na bitvu, která rozhodla při obležení města roku 1758. Kdy – kde – co v Olomouci, září 1975, s. 19–20.
- 932/ Pomníky na hrobech rudoarmějců. Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci, 1975, č. 174, s. 1–10.

- 936/ Olomoucký střelecký terč námětem poštovní známky. Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci 1975, č. 176, s. 12–14.
- 942/ Olomouc a bitva u Tovačova před 110 lety. Kdy – kde – co v Olomouci, květen 1976, s. 20–21.
- 965/ K událostem roku 1866 na Brněnsku. Vlastivědný věstník moravský, 29, 1977, s. 143–150.
- 966/ Se zbraní v ruce. Náš život, 2. 9. 1977, s. 2; 9. 9. 1977, s. 2; 16. 9. 1977, s. 2; 23. 9. 1977, s. 2; 30. 9. 1977, s. 2; 7. 10. 1977, s. 2; 14. 10. 1977, s. 2; 21. 10. 1977, s. 2.
- 978/ Poznáváme další jména padlých hrdinů. Kdy – kde – co v Olomouci, červen 1978, s. 15–17.
- 1055/ Z Ukrajiny adresováno Bludovským: Náš osvoboditel se dotazuje. Naše slovo, 21. 11. 1979, s. 3.
- 1084/ Historie jednoho válečného hrobu z bojů o Olomouc roku 1945. Vlastivědný věstník moravský, 32, 1980, s. 16–20.
- 1081/ Padlí hrdinskou smrtí. Ruské překlady Eva Cieslarová, Miroslava Sukupová, Zdeňka Vychodilová, grafická úprava Ludvík Buryšek, snímky Jiří Schubert. Krajské vlastivědné muzeum v Olomouci. Olomouc 1980, 120 s.
- 1140/ Na bojových operacích při osvobození severní Moravy... Stráž lidu, 9. 5. 1981, s. 4.
- 1161/ Figurína ostrostřelce - stoletý exponát olomouckého muzea. Kdy – kde – co v Olomouci, září 1981, s. 25–26.
- 1203/ Z válečného alba generálmajora G. V. Ševčenka. Stráž lidu, 8. 5. 1982, s. 4.
- 1205/ Z památek na husitské války v okolí Olomouce. Kdy – kde – co v Olomouci, červen 1982, s. 26.
- 1220/ Nad portrétem bojovníka proti Napoleonovi. Kdy – kde – co v Olomouci, srpen 1982, s. 24–25.
- 1236/ Ruský generalissimus a Olomouc. Kdy – kde – co v Olomouci, listopad 1982, s. 22–23.
- 1243/ Ruské a sovětské čestné šavle ve sbírkách olomouckého muzea. Kdy – kde – co v Olomouci, prosinec 1982, s. 23–24.
- 1259/ Osudy jedné insignie olomouckého střeleckého bratrstva. Kdy – kde – co v Olomouci, únor 1983, s. 25–26.
- 1280/ Osudy válečných snímků z roku 1945. Kdy – kde – co v Olomouci, květen 1983, s. 24–25.
- 1288/ Publikace o olomouckých terčích. Stráž lidu, 14. 6. 1983, s. 4.
- 1291/ Terče olomouckých ostrostřelců. Kdy – kde – co v Olomouci, červenec 1983, s. 26–27.
- 1296/ Olomoučtí dragouni. Kdy – kde – co v Olomouci, srpen 1983, s. 24–25.
- 1302/ Štítky olomouckých střelců. Zprávy Krajského vlastivědného muzea v Olomouci 1983, č. 224, s. 1–14.
- 1360/ Poručík Baranov – pozdní oběť války. Padl za naši svobodu. Stráž lidu, 5. 5. 1984, s. 4.
- 1370/ Nové poznatky o nálezu houfnice z husitských válek. Kdy – kde – co v Olomouci, červenec 1984, s. 25–26.
- 1379/ Terče ostrostřelců ve Šternberku. Zprávy Krajského vlastivědného muzea v Olomouci, 1984, č. 230, s. 29–30.

- 1380/ Ještě k publikaci „Terče olomouckých ostrořelců“. Zprávy Krajského vlastivědného muzea v Olomouci, 1984, č. 230, s. 30–32.
- 1456/ Ohlasy bitvy u Slavkova v zápisech dražovické kroniky. Ke 180. výročí bitvy tří císařů. Vlastivědný věstník moravský, 27, 1985, s. 163–170.
- 1460/ Dar olomouckým ostrořelcům. Stráž lidu, 26. 10. 1985, s. 4.
- 1462/ O jednom veliteli olomoucké pevnosti. Stráž lidu, 30. 11. 1985, s. 4.
- 1482/ Položili životy za naši svobodu. Stalo se před jedenačtyřiceti lety. Stráž lidu, 8. 5. 1986, s. 4.
- 1488/ 120 let od bitvy u Tovačova-Dubu. K poslední bojové epizodě roku 1866. Stráž lidu, 5. 7. 1986, s. 4.
- 1489/ 120 let od bitvy u Tovačova -Dubu. Předehra - boje u Kralic a Biskupic. Stráž lidu, 12. 7. 1986, s. 4.
- 1490/ 120 let od bitvy u Tovačova-Dubu. Boj o lesík Bažantnici. Stráž lidu, 22. 7. 1986, s. 4.
- 1491/ 120 let od bitvy u Tovačova-Dubu. Tragédie dělostřelců 9. pluku. Stráž lidu, 26. 7. 1986, s. 4.
- 1492/ 120 let od bitvy u Tovačova-Dubu. Ohrožený polní zbrojmistr Benedek. Stráž lidu, 2. 8. 1986, s. 4.
- 1493/ 120 let od bitvy u Tovačova-Dubu. Poslední výstřely u Rokytnice a Dluhonic. Stráž lidu, 9. 8. 1986, s. 4.
- 1494/ 120 let od bitvy u Tovačova-Dubu. Tragická bilance. Stráž lidu, 16. 8. 1986, s. 4.
- 1495/ 120 let od bitvy u Tovačova-Dubu. Péče o raněné a nemocné. Stráž lidu, 23. 8. 1986, s. 4.
- 1496/ Kronikářská zpráva Simeona Doubravského z Dubu nad Moravou o válce roku 1866. Vlastivědný věstník moravský, 38, 1986, s. 153–159.
- 1498/ Ještě k pamětem roku 1866 ve Velkých Bílovicích. Vlastivědný věstník moravský, 38, 1986, s. 298–300.
- 1514/ K havárii bombardovacího letounu „Liberator“ u Olomouce-Neředína v roce 1944. Vlastivědný věstník moravský, 40, 1988, s. 31–37.
- 1525/ Britské vojenské hroby v Olomouci. Vlastivědný věstník moravský, 40, 1988, s. 343–345.
- 1529/ Odznak Polské legie z 1. světové války. Signum, 1989, č. 4, s. 61–64.
- 1533/ Moravané v bojích o sjednocení Itálie 1849–1870. K sociálnímu složení papežského vojska. Vlastivědný věstník moravský, 41, 1989, s. 320–341.
- 1537/ Před 25 roky zemřel generál dr. Václav Burian. Náš život, 11. 5. 1990, s. 3.
- 1552/ Ruská šavle řádu sv. Anny. Signum – Zpravodaj Kroužku faleristů v Brně, 1992, č. 18, s. 355–357.
- 1566/ Nová mapa slavkovského bojiště z roku 1991. Vlastivědný věstník moravský, 44, 1992, s. 501–502.
- 1568/ Obsah 1. (3.) ročníku 1992. Bellum 1866, Komitét pro udržování památek z války roku 1866, 1 (3), 1992, s. 209–212.
- 1569/ Errata. Bellum 1866, Komitét pro udržování památek z války roku 1866, 1 (3), 1992, s. 212–214.
- 1573/ Suvenýr z bojiště u Trutnova 1866. Bellum 1866, Komitét pro udržování památek z války roku 1866, 1 (4), 1993, s. 92–94.
- 1575/ I válečné pomníky mají své osudy (Bojiště u Tovačova na Moravě). Bellum 1866, Komitét pro udržování památek z války roku 1866, 2 (4), 1993, s. 147–149.

- 1576/ Pamětní deska nadporučíka Theodora Benesche. *Bellum 1866*, Komitét pro udržování památek z války roku 1866, 2 (4), 1993, s. 175–176.
- 1577/ Kdo byl Otto Loserth? *Bellum 1866*, Komitét pro udržování památek z války roku 1866, 2 (4), 1993, s. 245–247.
- 1582/ Jánský, Z. – Bohadlo, S.: Stopy krve a železa 1866. Průvodce po památkách na prusko-rakouskou válku na Náchodsku. Náchod 1991. 47 s. *Bellum 1866*, Komitét pro udržování památek z války roku 1866, 2 (4), 1993, s. 279–280.
- 1583/ Fučík, J.: Kdo byl polní zbrojmistr Ludwig v. Benedek. Praha 1993. *Bellum 1866*, Komitét pro udržování památek z války roku 1866, 2 (4), 1993, s. 280–282.
- 1584/ Ještě ke Groebenově „baterii mrtvých“. *Bellum 1866*, Komitét pro udržování památek z války roku 1866, 2 (4), 1993, s. 282–285.
- 1556/ Ještě k osudům generálmajora v. Fragnera ve válečném roce 1866. *Vlastivědný věstník moravský*, 44, 1992, s. 98.
- 1587/ Podplukovník Emil Kaláb, historik bitvy u Slavkova. *Vlastivědný věstník moravský*, 46, 1994, s. 26–37.
- 1592/ Errata. *Bellum 1866*, Komitét pro udržování památek z války roku 1866, roč. 3 (5), 1994, s. 388.
- 1602/ Bitva u Tovačova roku 1866. Olomouc 1996, 84 s.
- 1612/ Dvě diplomové práce o událostech roku 1866 na Moravě. *Bellum 1866*, Komitét pro udržování památek z války roku 1866, 5 (7), 1996, s. 154–156.
- 1613/ Burian, V.–Dvořák, J.: Literatura o válečném výročí 1866–1996. *Bellum 1866*, Komitét pro udržování památek z války roku 1866, 5 (7), 1996, s. 175–183.

Resümee

Václav Burian

(*17. 7. 1921 Podbřežice bei Vyškov – †18. 9. 1998 Šternberk)

Bibliographie – 3. Teil

Jaroslava Kunzfeldová

Der dritte abschließende Teil der Bibliographie bringt zwei thematische Bereiche der Forschertätigkeit von Václav Burian, und zwar die Numismatik und die militärische Geschichte. In beiden Fächern war er gelehrter Fachmann, er widmete sich ihnen mit ihm eigenem Fleiß und Systematik schon von Jugend auf, als Mitarbeiter des Heimatkundemuseums in Olmütz war er Kurator der Fonds von Numismatik und Militaria.

Er schrieb eine Reihe von Artikeln über den Aufenthalt der napoleonischen Truppen in seinem Heimatland – Vyškovgebiet, er wurde auch als national anerkannter Historiker der Schlacht bei Tovačov berühmt, er beschäftigte sich mit Geschichte des Zweiten Weltkrieges in dem Gebiet von Olmütz (Luftschlachten über der Stadt, Gräber der gefallenen Angehörigen der Sowjetarmee in der Olmützer Gegend). Er verarbeitete und veröffentlichte eine Reihe numismatischer Funde in dem Gebiet von Olmütz, einschließlich des bedeutenden Münzfundes in Bělkovice.

Vzácné rukopisy, inkunábule a staré tisky ve fondu Sbírkové knihovny Vlastivědného muzea v Olomouci

Jana Habustová

Bohatý knižní fond Sbírkové knihovny Vlastivědného muzea v Olomouci zahrnuje 126 rukopisů¹ z nejrůznějších oborů lidské činnosti: gastronomie, hagiografie, historie, hospodářství, kroniky, lékařství, liturgie, militaria, muzikalia, náboženství, právo, přírodní vědy a správa.

Největší část rukopisného bohatství tvoří modlitební knížky z konce 18. a první poloviny 19. století, zpěvníky s náboženskou tematikou a řada dalších rukopisů převážně z 19. století. Nejvzácnějšími poklady jsou však dále zmíněné středověké kodexy. Jazyky převládajícími v rukopisech jsou latina, němčina a čeština, výjimkou není hebrejština a jeden rukopis z 13. století je arabský.

Nejstarším rukopisem knihovny VMO je latinský iluminovaný *Missale*, přibližně z poloviny 13. století. Ze začátku 14. století pochází *Psalterium feriatum Breviarii*. Konec 14. století reprezentuje latinská *Postilla de sanctis* a iluminovaný *Antiphonarium*. Šest latinských a jeden iluminovaný německý rukopis vznikly v 15. století. První dva české rukopisy – *Lékařství koňské* a *Manská práva* – byly napsány v první polovině 16. století.

Zajímavý je osud několika rukopisných kancionálů, které se podařilo Vlasteneckému spolku muzejnímu, zakladateli muzejní knihovny, získat. Nejstarší z nich byl *Kancional český, srownawagycy k Nauczením winy wase obecne Katholicke Kržesťanske a Apossolske, Pisní duchowních a chwal Bozskych* (R 74). Autorem byl „zlínský soused a obyvatel města Zlína“ Jan Klabík a datován je rokem 1674.

Tento kancionál byl předán spolu s *Kancionálem literáků* z Bzence (R 73) a latinským rukopisem (R 107) k restaurování v roce 1987, ale v roce 1990 byl neopraven vrácen zpět Vlastivědnému muzeu, které již na jejich opravu nemělo dostatek finančních prostředků. Podle zápisu v přírůstkové knize Vlasteneckého spolku muzejního by ze Zlína a stejného století – z r. 1681 měl pocházet *Kancionál Václava Švorce*, o kterém píše ve svém článku v Časopisu vlasteneckého muzejního spolku K. Konrád.² Bohužel, tento kancionál zmizel beze stopy.

Důvod, proč jsem dala přednost zmínce o kancionálech před jinými a snad i vzácnějšími rukopisy, je ten, že jsou mezi nimi poslední tři knihy, na jejichž restauraci mohlo muzeum vynaložit v druhé polovině 70. let tehdy vysokou částku 150.000 Kč. Za tuto částku odborně zrestauroval pražský výtvarník T. Vyskočil *Turolúcký Kancionál Jana Libočana* (R 80) z roku 1684 (významnou slovenskou kulturní památku) a *Kancionál Martina Mužikovského* (R 84) z roku 1755.

Není bez zajímavosti, že potomci rodu Mužikovských se v roce 2008 ozvali s tím, že by si rádi dílo svého předka prohlédli. Naši knihovnu navštívil potomek rodu stejného jména, který se těší, až bude dokončeno přestěhování fondu do nových prostor, kdy se přijdou s celou rodinou opět na rukopis podívat.

Posledním z odborně restaurovaných kancionálů je pak *Kancionál Martina Pomykala* (R 81, R 82) z roku 1727.

Restaurování rukopisů je natolik finančně náročné, že poslední záchranou pro dochování dalších rukopisů příštím generacím by mohla být pouze digitalizace.

INKUNÁBULE

Knihovna VMO se může pyšnit i prvotisky. Nejstarší dvoudílný prvotisk ze sedmi svazků, které se VSMO podařilo získat, pochází z norimberské tiskárny Antona Koburgera, kde byl vytištěn v roce 1481, a je to *Lyra – Glossae in Universa Biblia a Explication Bibliorum* (Sign. PRV 3). Při balení knih do krabic před stěhováním z důvodu opravy depozitářů v roce 2005 jsme objevili ještě jeden výtisk téhož díla v Odborné knihovně.

O sedm let mladší český prvotisk uložený v naší knihovně vytiskl v roce 1488 v Praze Jan Kamp. Jedná se o dvoubarevný, dnes značně poničený, výtisk *Pražské bible* (podle katalogu VSMO Bible české) bez začátku a konce, tištěný českou bastardou (Sign. PRV 4).

Ze Štrasburku pochází inkunábule Heinricha Geislera *Rhetorik und Brief-formular*, vytištěná v roce 1493 (Sign. PRV 1). Zastoupen máme v knihovně i jeden italský prvotisk: *Opera omnia*, vytištěný v Římě r. 1495 (Sign. PRV 5). Jeho autorem je Johannes Antonius Campanus.

Původní vazby inkunábulí se nedochovaly, byly v roce 1924 převázány v Olomouci knihařem Hoepfnerem.³ Všechny prvotisky jsou silně poškozeny, dokonce i dřívějšími opravami. *Pražská bible* byla takto opravována doplněním listů vlepením chybějících částí papírem.

STARÉ TISKY

Počet starých tisků z let 1500–1800 uložených ve Sbírkové knihovně Vlastivědného muzea v Olomouci lze odhadnout na dva tisíce exemplářů. Jedná se o předběžné číslo, protože stále ještě nebylo ukončeno vyčleňování z fondu Odborné knihovny a jejich muzejní evidence druhého stupně, tj. přidělení zvláštní signatury a zapsání na karty muzejní evidence. Podrobný průzkum spojený se studiem odborné literatury může ještě stále vést k zajímavým objevům.

Pozoruhodným způsobem různých vydání je v knihovně zastoupena česká bible. Řada začíná raným tiskem v Benátkách z r. 1506, pokračuje pražskými tisky Pavla Severyna z Kapí Hory 1526 a 1537, norimberskou biblí z roku 1540, Netolického a Melantri-

chovou 1549, čtvrtým Melantrichovým pražským vydáním z roku 1570, Blahoslavovým *Novým Zákonem* z českobratrské tiskárny v Ivančicích z roku 1564, kralickým tiskem šestidílký 1593 a jednodílným vydáním z roku 1613. Tzv. bible statováclavská je zastoupena prvním (1677–1715) a druhým vydáním (1771) a konečně je zde i první novodobé vydání překladu *Nového zákona* od Františka Faustýna Procházky, tištěné v Praze 1786. K nejstarším tiskům patří také *Knihy a kázání* Tomáše Bavorského z roku 1556, Daniela Adama z Veleslavína *Kalendář historický* z roku 1590 a jeho *Putování svatých* z roku 1592, *Krakovský kalendář* vytištěný roku 1634 u Mikuláše Hradeckého.

Četné jsou i tisky z oborů homiletiky a morálky. Z dalších církevních tisků je zde např. několik vydání olomouckých agend či rituálů (Brno 1694, 1695, Olomouc 1723, Hradec Králové 1745). Z olomoucké tiskárny Hirnleho pochází např. *Květná kytky z vonného koření* (1750), která je v českém znění podle Knihopisu⁴ unikátem. Dále Hirnle tiskl 1736 Nedcmanovu knížku *Dennice šťastnějšího dne předchůdce*. Kořistkova *Postylla* byla již tištěna u vdovy Josefy Hirnlové roku 1764 „skrz faktora Martina Kaletzkyho“.⁵ Předchozí *Postyla česká* z pera Tomáše Bavorovského byla ovšem vytištěna v Olomouci již roku 1557 v tiskárně Jana Güntera. K pozoruhodnostem náleží i reformní kancionál Jiřího Třanovského *Cithara sanctorum*, tištěný v Levoči 1696. Jako zvláštnost je nutno připomenout i syrský žaltář z roku 1768. Z oboru hagiografie jsou pozoruhodné tisky Bohuslava Balbína, *Vita B. Joannis Nepomuceni* i sarkandrovská díla.

Zastoupení jednotlivých oborů dává představu o zájmovém zaměření původních majitelů knihoven ve sběrné oblasti v daném období, a to i po často bezohledném průsevu literatury v době protireformace a válečných událostí, jakou byla především třicetiletá válka.

Bohatství historické literatury reprezentují díla např. Josefa Flavia *O válce židovské*, vytištěné česky v Prostějově 1552, a Liviovy *Římské dějiny* (Benátky 1738). Z domácích autorů se zde nachází Hájkova *Česká kronika* v německém překladu kadaňského notáře Sandela (Lipsko 1718) i Balbínova *Bohemia Docta* (Praha 1776), *Diva Turzanensis* (Olomouc 1658), Pešiny z Čechorodu *Prodromus Moravographiae* a *Mars Moravicus* (Praha 1677). Regionální hledisko pokrývají díla Jana Jiřího Středovského *Sacra Moraviae historia sive vita Sv. Cyrilli a Methudii* (1710) a hradiského kronikáře Michaela Siebenaichera česká mutace *Historie Svaté Hory u Olomouce* (Olomouc 1680).

Narůstající zájem o přírodní vědy zanechal i zde stopy ve výskytu přírodovědné literatury. Mezi autory evidovaných herbářů objevíme známá jména Mattioli, Tabernaemontanus, Lonitzer, Durante stejně jako jméno zakladatele systematické botaniky Karla von Linné *Iconen plantarum medicinalium* (Norimberk 1779). Obor lékařství reprezentuje Tomáš Jordán z Klauzenburku – *Krátká zpráva o potřebě Teplických nebo tzv. Trenčanských lázní* (Olomouc 1755), Ján Tonsoris – *Sana Consilia medica aneb Zdravá rada lékařská*, lexikony lékařských nařízení 1795, 1796 atd.

Ze zeměpisných děl stojí za zmínku např. kniha Ladislava Bartolomeidose: *Geografia aneb Vypsání okršlku zemského s šesti mapami vlastní rukou vyrytými* (Bánská Bystrica 1798). Hojně je badateli vyhledávána Schallerova *Topografie českého království nebo Chrudimský kraj* se známou vedutou Olomouce.

Nečetná kolekce militarií zahrnuje např. Malletovo dílo *O výstavbě pevností* (Amsterdam 1672). Ve filozofických dílech nechybí I. Kant s pojednáním *O metafyzických základech právní nauky* (Königsberg 1798).

Nesmíme opomenout lingvistiku s mnoha vydáními Komenského *Janua lingvarum* (např. 1669, 1694) a *Slávu a výbornost jazyka českého* (Praha 1792).

Posledním rukopisem zakoupeným v roce 1994 do Sbírkové knihovny je *Štambuch slezský* Bartoloměje Paprockého z Hlohol (Sign. K-24025).

Poznámky

¹ Viz přírůstkové knihy knihovny VMO.

² Časopis Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci. Ročník 10, č. 37, s. 15.

³ Viz poznámka na muzejních kartách prvotisků.

⁴ *Knihopis českých a slovenských tisků od doby nejstarší až do konce 18. století*. Díl 2., část 4. Praha: Komise pro knih. soupis, 1948, s. 345, č. 4647.

⁵ *Postylla Aneb Weyročnj Weytahowé na wssecky Nedělnj a Swátečnj Ewangelia*. Díl Prwnj. Holomouc: Joseffa Hirnlova, 1763. S. [2].

Summary

Rare Manuscripts, Incunabula and Ancient Prints in the Fund of the Collection Library of the Regional Museum in Olomouc

Jana Habustová

The book collection of the Collection Library of the Regional Museum in Olomouc contains 126 manuscripts ranging from the oldest medieval codices, through prayer books, to hymn-books, of which three have been restored. The oldest incunabulum of the seven items in the ownership of the library dates back to 1481. The oldest Czech one dates to 1488.

The two thousand ancient prints comprise various areas of human activities, e.g. food, hagiography, history, economy, chronicles, medicine, liturgy, military, music, religion, law, natural sciences and management.

Z činnosti Vlastivědného muzea v Olomouci za rok 2008

Miloslava Hošková

Rok 2008 byl pro Vlastivědné muzeum v Olomouci poměrně náročný. V plánu bylo dokončení rozsáhlé rekonstrukční akce, a to rekonstrukce budovy depozitářů na Denišově ul. 30 a její následná vybavenost. Stavebně byla rekonstrukce budovy dokončena v září 2008 a 6. října 2008 proběhlo slavnostní otevření objektu za přítomnosti hejtmána Olomouckého kraje RNDr. Ivana Kosatíka, 1. náměstka hejtmána Ing. Pavla Horáka a ministra kultury ČR Václava Jehličky. Ve vnitřních prostorách pak pokračovaly práce na vybavení depozitářů novými pojezdovými regály a ke konci roku byl proveden výběr na dodavatele vybavení pracoven odborných pracovníků. Vybavení konzervátorského pracoviště, fotolaboratoře a stolárny bylo odloženo na rok 2009. V září a v prosinci byly v nově rekonstruované budově depozitářů upřádány tři Dny otevřených dveří, které se těšily velkému zájmu veřejnosti, prohlédlo si ji okolo 1500 zájemců.

Pro hlavní budovu Vlastivědného muzea v Olomouci byl zpracován projekt na rekonstrukci topného systému, který bude realizován až v roce 2009 po vystěhování sbírkových předmětů a jejich uložení v nových depozitářích.

V průběhu roku byly VMO zpracovány a předány podklady pro využití letního refektáře kláštera Hradisko. Na základě těchto podkladů bylo zadáno zpracování studie a na jejím základě i zpracování projektu. Zřizovatel zamýšlí na rekonstrukci této budovy podat žádost o finanční prostředky do některého z programů EU.

V průběhu roku bylo muzeum osloveno s nabídkou možnosti podílet se na využití objektu zámku v Čechách pod Kosířem. VMO zpracovalo návrh využití s finančním odhadem a předložilo zřizovateli, který návrh zakomponoval do podkladů pro Studii proveditelnosti, a následně bylo Radou Olomouckého kraje a jeho zastupitelstvem odsouhlaseno jednat s ÚMVS o bezúplatném převodu objektu. V říjnu 2008 byla dohoda o převodu zámku a parku v Čechách pod Kosířem potvrzena a Vlastivědné muzeum v Olomouci bylo určeno jako budoucí správce.

Zastaveny byly práce na revitalizaci rybníka, který je součástí Arboreta Bílá Lhota, a to pro nedostatek finančních prostředků.

V rámci získání grantových prostředků VMO v 1. čtvrtině roku 2008 zpracovalo a podalo dvě žádosti o financování důležitých projektů:

- 1) revitalizace rybníka v Arboretu Bílá Lhota (ROP);
- 2) vybudování nových muzejních expozic (FF EHP Norsko).

Bohužel ani jeden z projektů nebyl pro financování vybrán.

Pokud se týká vlastní odborné práce muzea, hlavní je jeho činnost sbírkotvorná. Do sbírek muzea bylo po projednání na dvou schůzkách Poradního sboru pro sbírkotvornou činnost nahlášeno k zápisu do CES a zapsáno v 1. stupni evidence 3 929 ks sbírkových předmětů zapsaných pod 291 přírůstkovými čísly. K 31. 12. 2008 spravovalo VMO celkem 744 855 ks sbírkových předmětů zapsaných pod přírůstkovými čísly. Řádnou fyzickou inventarizací prošlo celkem 67 237 ks sbírkových předmětů z 16 podsbírek, což činí 9,02 % z celkového stavu.

Přes velké potíže spojené s nepřístupností sbírkových předmětů se pracovníci podíleli na přípravě celé řady výstav. Velký ohlas u návštěvníků zaznamenaly výstavy *Slavná obrana Olomouce roku 1758*, věnovaná 250. výročí obléhání Olomouce pruskou armádou, *Zelené perly / Historické zahrady a parky Olomouckého kraje*, *Osudové osmičky v našich novodobých dějinách*, *Klenoty Olomouckého kraje – ohrožené druhy rostlin* a řada dalších. V červnu 2008 se konala již čtvrtá Muzejní noc a v září Dny evropského dědictví. Obě akce byly již tradičně početně navštíveny.

Z ediční činnosti je vhodné vyzvednout jednak vydání katalogu *Zelené perly*, Zpráv VMO č. 296 a dvojčísla Zpráv VMO č. 293–295, dvou čísel kulturně historické revue *Střední Morava*, č. 26 a 27, a katalog *Šlechtické kočáry*, vydaný ve spolupráci s OS kočáry MYLORD pro výstavu kočárů na zámku v Náměšti na Hané. Kromě výše uvedených publikačních titulů bylo dále zpracováno 35 odborných článků, 3 články populární, 16 článků informačních a 3 nálezové zprávy.

Z vernisáže výstavy *Slavná obrana Olomouce roku 1758* (Foto: P. Rozsíval, 2008)

V rámci odborné prezentace se pracovníci podíleli na 56 akcích, z toho 6 zahraničních. V oblasti vědy a výzkumu byli muzejní pracovníci zapojeni do 26 interních úkolů, z nichž 17 bylo vlastních, 5 mezioborových a 4× se pracovníci podíleli na jiném výzkumu. Dále se odborní pracovníci Přírodovědného ústavu VMO podíleli na 2 externích úkolech. Odborní pracovníci se dále zúčastňovali odborných konferencí (22×), seminářů (24×), z nichž 1 byl realizován VMO, a dílen (9×), z nichž u 8 bylo VMO pořadatelem.

Pokračovala spolupráce s Univerzitou třetího věku FF UP v Olomouci, pro kterou muzeum kompletně připravilo přednášky zimního i letního semestru.

Pracovnice PÚ VMO a tisková mluvčí muzea opět připravily řadu vzdělávacích akcí pro školy, které se setkaly s velkým zájmem, stejně tak jako soutěž pro školy nazvaná Vlastivědný trojboj, která byla v prvním pololetí roku ukončena a výherci byli odměněni.

Vlastivědné muzeum v Olomouci plní z pověření zřizovatele činnost Regionálního centra péče o tradiční lidovou kulturu. Jeho činnost pokračuje v pracích navazujících na předchozí roky s hlavním zaměřením na činnost dokumentační a identifikaci a dokumentaci jevů tradiční lidové kultury v rámci dotazníkové akce (pro rok 2008 téma obyčejová tradice).

Identifikace jevů tradiční lidové kultury probíhá ve stále se rozšiřující spolupráci s respondenty z terénu, kromě už tradičních respondentů přibyla řada nových, a to z řad kronikářů, vedoucích a členů folklorních souborů, popřípadě i z řad laiků aktivně či pasivně se zabývajících lidovou kulturou. Vyhledávání zachovaných jevů TLK v terénu probíhá nejrůznější formou; jde jak o jevy zachycené primárně i druhotně při dotazníkové akci, tak mimo ni přímým dotazováním v navštívené lokalitě, kdy oslovení respondenti z řad místních kronikářů, pracovníků obecních úřadů a dalších místních obyvatel mnohdy informují kvalitně také o sousedních obcích a širším území. Rovněž jsou tyto informace získávány z médií – tisku, internetu (zejména webových stránek obcí, které jsou pravidelně sledovány). Dominantně bylo v tomto roce sledováno Prostějovsko a Olomoucko, započalo se také s výzkumem Záhoří.

V průběhu roku 2008 byly formou terénního výzkumu spojeného s foto i videodokumentací zaznamenány a do databáze VMO zařazeny tyto jevy: vodění medvěda v Šišmě a v Dřevohosticích (zdokumentována celá obchůzka 26. 1. a 2. 2.) a zpětně zdokumentováno a proveden výzkum u vodění medvěda v obcích Domaželice, Turovice, Křtomil; pochovávaní basy v Dřevohosticích (fotodokumentace) a v Tučíně zpětný výzkum; obchůzka s litem (hlavně fotozáznam a částečně i DVD) v Hnojicích (9. 3.) a Nelešovicích (16. 3.); matičky – dolanské (bělkovické) matičky ve dnech 22.–23. 3. (dříve realizován výzkum lašfanských matiček, zbývají bohuňovické a loděnické) a částečně dokumentárně podchyceny „nevěsty“ v Droždíně – 23. 3. (Sv. Kopeček), realizován také výzkum u rodin matiček před svátkem a pečovatelek o kroj; velikonoční klapání (Doloplazy, Loděnice /Bohuňovice/, také v Tršicích, Čechovice, Hostovice, Vacanovice /jen záznam zvyku/); haňovický košť (30. 3., fotodokumentace nově utvářené tradice v obci); hanácká svatba a dožínky v provedení NS Pantla z Němčic n. H. (a Kvasic); dožatá a dobíraná ve Velkém Týnci, dožatá v Pivíně; svatební květinová brána s vítáním nevěsty v Krákořicích na Šternbersku; kojetínské hody s místní jízdou králů (na ni navázal další opakovaný

a dlouhodobější plánovaný výzkum); myslivecká pouť v Dubu n. Mor.; vítání Martina na bílém koni, mikulášská nadílka a rozsvícení vánočního stromu v Moravském Berouně; společné zdobení vánočních perníků ženami v Babicích; sraz Mikulášů, andělů a čertů – Uničov; výroba a pečení perníkového betlému; živý betlém – Lipinka u Nové Hradčné; vánoční výzdoba a vánoční stromy (Cholina, Příkazy, Dřevohostice, Tučín, Mor. Beroun, Přerov, Olomouc a další); zabíjačka s vánočním jarmarkem v Příkazech; fotodokumentace figurálních betlémů v Dřevohosticích (Forýtkův), Prostějově (A. Machajec aj. na náměstí před radnicí) a Olomouci (Halouzkův před budovou KÚ, v kostele sv. Mořice a dómu sv. Václava); fotodokumentace vánočních trhů v Příkazech, Prostějově, Olomouci, zčásti Přerov; vánoční a novoroční výzdoba obcí a kostelů (např. Hnojice, kde byla navíc zdokumentována výzdoba a výroba vánočního betlému z perníku); v obcích na Olomoucku provedena fotodokumentace obecních vánočních stromů, výzdoba veřejná a na soukromých domech (např. Dolany, Tověř, Hnojice, Štěpánov, ze vzdálenějších obcí např. v Lipníku n. B.).

V rámci vyhledávání, výzkumu a dokumentace řemesel v kraji byly dokumentovány dílny a řemeslníci při hodech a trzích (viz výše), nově probíhá výzkum v dílnách řezbáře Forýtky v Dřevohosticích a Zemana v Moravském Berouně, nově byla zachycena rodina Cafourkova v Kojetině, specializující se na vázání pohřebních věnců. Byla realizována dokumentace výroby pantléků členy FS Pantlák z Němčic n. H. pro účely vystoupení, ne zcela korektní a závazně pojaté vzhledem k tradici. Navázaný kontakt se zvonařskou dílnou v Brodku u Přerova byl načas přerušen a výzkum přeložen na jaro 2009.

Slavnostní otevření rekonstruované budovy depozitářů 6. října 2008 (Foto: P. Rozsival)

Podklady pro návrh k udělení titulu Nositel tradice jsou připraveny u paní Vojtkové a jsou připravovány u pana Slepánka, u obou je nutné zhotovení kvalitního záznamu výroby a technologie na DVD. Paralelně byl v této souvislosti dvakrát navštíven výrobce hanáckých opasků J. J. Vražina z Kojetína.

Již druhým rokem probíhá fotodokumentace zachovaných bran a vrat usedlostí a obydlí, stejně jako fotodokumentace vývěsních štítů řemeslníků na venkově a zčásti i ve městech.

Uskutečněn byl také předběžný výzkum u dvou ptáčníků – důchodců v Chudobíně a Bouzově, s nimiž je dohodnuto předvedení lapání živých ptáků tradičními metodami ve vhodném ročním období.

V centru pozornosti RC TLK jsou také pamětníci – sledování a účast na setkáních rodáků apod. a vyhledávání písemných a jiných dokladů z historie místních tradic a řemesel, tak jako v případě písmáka T. Nedomy nebo Němčic n. H.

Při návštěvě každé obce (desítky za pololetí – opakovaně i nově) je vždy pořizována aktuální fotodokumentace vzhledu a architektury obce (obydlí – hlavně zachovaných staveb lidové architektury nebo jejích prvků ve staré i nové zástavbě, sakrální architektura – kostely, kaple, drobné sakrální stavby jako kříže, boží muka, sochy svatých aj., hřbitovy, popř. pomníčky u cest), vývěsních tabulí s informacemi o dění v obci, úmrtních oznámení apod. Stejně tak probíhá permanentní a aktuální fotodokumentace zemědělství a krajiny.

Vytvářená audiovizuální a další materiálové databáze vybraných jevů TLK a jejich archivace se rozrostla o výše vlastní uvedené zmapované a zkoumané jevy v terénu, nadto o materiály poskytnuté respondenty – např. DVD záznamy z Tučina (pochovávaní basy), NS Olešnice z Doloplat z historických ročníků tamní jízdy králů, obdobně je tomu v případě jízd králů v Kojetíně a Němčicích n. H. (kvůli kompletnímu obrazu také v Chropyni a Kroměříži, které pořádají a účastní se jich většinou stejní jezdci), Mezicích, Nákle a Příkazech. Materiály o své činnosti postupně poskytují další aktivní skupiny, občanská sdružení, folklorní soubory, SDH či myslivci z jednotlivých obcí – např. Hagnózek z Hnojic, FS Kosř z Kostelce n. H., SDH Šišma, Želátovice, o. s. Haňovští, divadelní spolek Větrák v Pivíně nebo Sešlost obecních nadšenců z Tučina a další. Při osobních kontaktech a návštěvách obcí, obecních úřadů a kronikářů byla získána řada dalších publikací, brožur, pohlednic, map a dalších materiálů o obcích (dějiny obcí apod.) nebo mikroregionech.

Dotazníková akce koordinovaná NÚLKem ve Strážnici probíhala přednostně formou osobního předání a zejména osobního vyplnění dotazníku většinou s některým z kronikářů, starostů nebo jím doporučených informátorů. Celkem bylo získáno a do NÚLK ve Strážnici odesláno 281 dotazníků, další 3 dotazníky byly z obcí zaslány elektronickou poštou přímo do Strážnice.

Dle plánu RC realizovalo výstavu *Makedonie, perla severního Řecka*, k níž byly zapůjčeny materiály od těchto muzeí: Byzantské muzeum, Archeologické muzeum a Etnografické muzeum v Thessaloniki, dále od místních etnograficko-historických spolků Alexandros Megas v Neochoridě a Argonavtes v Kilkisu. Část materiálů poskytly rovněž soukromé

osoby – pan A.Tsolakidis z Řecka, paní Eleni Novotná z Litovle a Eparchie olomoucko – brněnské pravoslavné církve se sídlem v Olomouci (pan. L. Raclavský – část k Agios Oros).

Proběhla i naplánovaná druhá výstava realizovaná regionálním centrem, která byla zaměřena na řeckou menšinu kraje. Výstava pod názvem *60. let příchodu řeckých dětí do Československa* byla připravena ve spolupráci s ŘO v Jeseníku a proběhla v Jeseníku ve dnech 16. 6.–6. 7. 2008 za příznivého ohlasu veřejnosti a místních médií. Výstava byla doplněna četnými dokumentárními dobovými fotografiemi, mnohé byly nově získány do archivu RCPOTLK při VMO.

Podstatné úkoly stanovené na rok 2008 byly pracovníky VMO splněny. Některé úkoly překročily plánovaný rozsah, který byl stanoven v souladu s možnostmi materiálně-technického a personálního zabezpečení VMO. Jedná se především o rozsah dokumentace přírodních poměrů v jednotlivých přírodovědných oborech a vědecko-výzkumnou činnost. Úspěšně pokračovala prezentační činnost pro školy i širokou veřejnost formou programů, výkladů v expozicích a komentovaných prohlídek. Významnou složkou prezentace VMO je rovněž činnost odborných pracovníků v různých komisích mimo vlastní pracoviště.

Muzejní depozitáře v novém kabátě

Renáta Fífková

Letos je to již půl století, co Vlastivědné muzeum v Olomouci využívá jako svůj depozitář bývalou školní budovu jezuitské univerzity na Denisově ulici 30. Jedná se o trojkřídlou stavbu zbudovanou v letech 1701–1708, jejíž součástí byla mj. stará univerzitní aula. Za duchovního otce architektonického řešení této velkoryse koncipované budovy bývá tradičně považován Giovanni Pietro Tencalla (1629–1702), v poslední době se však uvažuje také o Domenicu Martinellim (1650–1718).

Základní kámen ke stavbě školy byl položen 11. května 1701. Realizace stavby byla svěřena olomouckému staviteli Adamu Glöckelovi (†1706), po jeho smrti stavbu dokončil v roce 1708 zřejmě Glöckelův syn Lukáš, jezuitská škola se do ní přestěhovala roku 1710. Autorem kamenických prací, významně dotvářejících monumentální průčelí, se stal olomoucký kameník Václav Render (1669–1733), který pro jezuity později pracoval na kostele Panny Marie Sněžné a v koleji. Nástěnnými malbami jezuitskou školní budovu zkrášlil Jan Kryštof Handke (1694–1774), jedinečné byly zjm. jeho fresky v aule

Hlavní průčelí budovy depozitářů na Denisově 30 (Foto: P. Rozsival, 2008)

Pohled do nových výstavních sálů (Foto: P. Rozsívál, 2008)

(*auditorium maximum*) a divadelním sále (*auditorium comicum*), které se ve fragmentech dochovaly do dnešních dnů.

Spolu s jezuitským konviktem (dnešní Umělecké centrum UP), budovou koleje (dnes Vojenský správní archiv) a kostelem Panny Marie Sněžné tvořila školní budova tzv. olomouckou jezuitskou čtvrť (*Jesuitenviertel*). Po zrušení jezuitského řádu roku 1773 byla využívána c. k. studijním fondem, od roku 1879 se stal vlastníkem objektu vojenský erár, jenž se do jeho stavební historie zapsal velmi nechvalně. Teprve roku 1959 získalo budovu do své správy Vlastivědné muzeum v Olomouci, které do ní umístilo sbírky a část odborných pracoven.

Havarijní stav tohoto barokního objektu, zapsaného na seznamu nemovitých kulturních památek, a nedostatečná kapacita depozitářů s nevhodnými klimatickými podmínkami byly hlavním důvodem, proč v říjnu 2005 Olomoucký kraj, zřizovatel Vlastivědného muzea v Olomouci a vlastník budovy, přikročil v rámci projektu *Brána poznání otevřena* k jeho kompletní rekonstrukci. Ta byla dokončena v září 2008, přesně 300 let od výstavby původní jezuitské školní budovy. Výsledkem tohoto velkorysého počínu, který si vyžádal náklady 4 856 275 euro a k němuž přispěly také prostředky z tzv. Norského finančního mechanismu, podporujícího projekty zaměřené na uchování evropského kulturního dědictví, je nová dominanta historického jádra hanácké metropole.

Zrekonstruováno bylo 6 365 m² fasád, které získaly zpět svou původní modro-bílou barevnost, doloženou na obraze E. V. Korompaye z roku 1783, zachycujícím slavnostní vjezd kardinála Troyera do Olomouce. Byl rovněž zrekonstruován krov budovy a položena nová střešní krytina. Kapacita depozitářů vzrostla o 400 m² na celkovou plochu 2 364 m²,

přičemž byly tyto prostory vybaveny moderním systémem pojízdných regálů. Stěhování sbírkových předmětů do nových depozitářů pas začalo v lednu 2009.

V budově na Denisově 30 vznikla také půdní vestavba, do níž byly umístěny odborné pracovny a kanceláře. V podkroví byly rovněž zřízeny dvě nové badatelný pro odbornou veřejnost, v suterénu zase dva prostorné výstavní sály. V nich by časem měla nalézt útočiště expozice věnovaná nejzajímavějším sbírkovým předmětům z muzejního lapidária a také dioráma představující unikátní monoxyl – tři tisíce let starý člun nalezený roku 1999 v areálu šterkopískoven u Mohelnice, který byl celé jedno desetiletí provizorně uložen na nádvoří muzea a dosud nebyl nikdy vystaven pro veřejnost. Přesun této původně zřejmě kupecké lodi, vážící 2 tuny a svou délkou 10,5 m největší zachované v celé České republice, do muzejního depozitáře byl na konci května 2009 svěřen specializované firmě a uskutečnil se za velkého zájmu médií i veřejnosti. Novou výstavní instalací v objektu na Denisově ul. 30 tak Vlastivědné muzeum v budoucnu podstatně rozšíří a zatraktivní nabídku svých stálých expozic, z nichž dvě (*Olomouc v minulých staletích*, *Z muzejních depozitářů*) byly v roce 2005 zrušeny právě v souvislosti s přesunem sbírkových předmětů z budovy depozitářů a jejich uskladněním ve výstavních prostorách muzea.

Literatura

- Fiala, J. – Mlčák, L.: Neznámé plány staré jezuitské koleje, školní budovy a kostela Panny Marie v Olomouci. Zprávy Vlastivědného muzea v Olomouci, Společenské vědy, č. 292, 2006, s. 3–28, ISSN 1212-1134.
- Mlčák, L.: Neznámé fresky J. K. Handkeho v bývalé školní budově staré olomoucké univerzity. Zprávy Vlastivědného muzea v Olomouci, Společenské vědy, č. 292, 2006, s. 103–107, ISSN 1212-1134.
- Dolejší, K.: Johannes Miller o výzdobě auly olomoucké univerzity v letech 1718–1719. Zprávy Vlastivědného muzea v Olomouci, Společenské vědy, č. 294, 2007, s. 81–84, ISSN 1212-1134.

Stěhování unikátního monoxylu do rekonstruovaných depozitářů (Foto: P. Rozsívál, 2009)

Kurz praktických dovedností zaměřený na katalogizaci muzejních sbírkových předmětů

Karel Podolský – Milan Stecker

Zapojením Vlastivědného muzea v Olomouci jako partnerské instituce Univerzity Palackého v Olomouci do projektu realizovaného v rámci aktivity Evropského sociálního fondu *Inovace formy a obsahu výuky historie v bakalářském a magisterském stupni VŠ vzdělání* byla nabídnuta zájemcům z řad studentů historie a archivnictví FF UP možnost seznámit se blíže s problematikou muzejní práce. A to z pohledu, který zpravidla zůstává běžnému návštěvníku muzea skryt – z pohledu odborného muzejního pracovníka, pověřeného správou muzejních sbírek. Projekt tak navázal na předchozí osvědčenou spolupráci mezi Univerzitou Palackého a Vlastivědným muzeem v Olomouci, jež byla dosud realizována formou odborných exkurzí, konzultací a badatelské činnosti.

Kurz probíhal od září 2006 do června 2008 a na jeho realizaci se podílel za Katedru historie Filozofické fakulty Univerzity Palackého jako odborný pracovník PhDr. Karel Podolský, za Vlastivědné muzeum pak Bc. Milan Stecker a jako administrativní pracovníce Mgr. Xenie Sofková. Obecným cílem kurzu bylo prakticky doplnit dosavadní teoretické poznatky získané studenty na přednáškách. Studenti se aktivně zapojili v šesti dvouhodinových blocích do běžné muzejní práce s důrazem na praktické zvládnutí problematiky muzejní evidence. Veškerá výuka se uskutečnila na pracovištích Vlastivědného muzea v Olomouci pod odborným vedením muzejních pracovníků pověřených správou vybraných sbírek, v souladu s interními směnicemi a předpisy pro správu a ochranu sbírek.

Výsledkem činnosti celkem osmi pracovních skupin je soubor nově evidovaných a odborně zpracovaných sbírkových předmětů ve formě evidenčních karet, připravených pro zápis do centrálního muzejního katalogu pomocí počítačového systému pro dokumentaci a evidenci sbírek DEMUS. Uvedené podklady pro elektronickou evidenci budou následně doplněny doprovodnou fotografickou dokumentací. Nová elektronická

rekatalogizace umožňuje kvalitnější využití sbírkových předmětů, jejich lepší ochranu a minimalizuje riziko eventuálního poškození. Tímto způsobem bylo evidenčně podchyceno 52 kusů krátkých palných zbraní (pistolí a revolverů různých systémů), tedy podstatná část sbírky. Studenti měli také možnost prakticky se seznámit s manipulací a ošetřením dalších muzejních předmětů z fondu Militaria.

(Foto: K. Podolský, 2008)

Historické vázy na letní etapě výstavy Flora Olomouc 2009

Renáta Fífková

Přestože prezentační činnost Vlastivědného muzea v Olomouci byla od začátku letošního roku značně omezena kvůli stěhování sbírkových předmětů do rekonstruované budovy depozitářů na Denisově 30 a následné rekonstrukci topného systému výstavní budovy na nám. Republiky 5, vyhovělo muzeum žádosti Výstaviště Flora Olomouc, a. s., a Svazu květinářů a floristů České republiky, aby na letní etapu této zahradnické výstavy zapůjčilo historické vázy ze svých bohatých sbírek. Součástí hlavní expozice výstavního pavilonu A, jejímž tématem se stala *Romantická zahrada* se záplavou jirinek, růží, gladiol, lilií, balkonovek i vodních rostlin, se totiž stala také floristická soutěž na téma *Historická vazba a bylinkový koš*.

Pro historická aranžmá naše muzeum zapůjčilo devět váz ze sbírkového fondu Umělecký průmysl. Nádobu převážně z 2. poloviny 19. století a počátku 20. století dostali k dispozici floristé z České republiky i ze Slovenska, kteří tak mohli odborné porotě a především návštěvníkům výstavy předvést své umění spojit noblesu historického skla, porcelánu či majoliky s něžnou krásou květin. Nadšené ohlasy návštěvníků, kterých branami výstaviště od 20. do 23. srpna prošlo na 33.000, svědčí o tom, že historická aranžmá se floristům skutečně povedla.

3. místo – Helena Bugárová
a Alexandra Pružinová (Foto: autorka)

2. místo – Ľubica Rotmanová
(Foto: autorka)

První místo porota přisoudila jedinému mužskému účastníkovi soutěže Miloši Juricovi ze Zahradnické fakulty Mendelovy zahradnické a lesnické univerzity v Brně, druhá příčka patří Lubici Rotmanové z bratislavského Kvetinářstva Radosť a pomyslný bronzový stupeň obsadily Heřna Bugárová a Alexandra Pružinová z brněnské společnosti Carmen Flora – Carmen Team.

Vítězné aranžmá, jehož autorem je Miloš Jurica. (Foto: autorka)

Aranžování květin na zámku v Buchlovicích

Renáta Fílková – Jitka Vychodilová

Ve dnech 2. až 4. září 2009 měly autorky tohoto textu možnost zúčastnit se semináře na téma *Květinová aranžmá v historických interiérech*, který se konal v překrásném prostředí buchlovického zámku a parku a jehož organizátorem bylo kroměřížské a brněnské pracoviště Národního památkového ústavu spolu s Květinovou galerií Brno. Třídenní seminář měl nabitý program, sestával jak z části teoretické, tak praktické. V úvodu byli jeho účastníci seznámeni s historií buchlovického zámku, který patří mezi skutečné skvosty moravské barokní architektury, a jeho majiteli – rodem Petřvaldských a Berchtoldů (I. Syslová), dějinami

zámeckého parku (L. Křesadlová), historií a současností zdejší proslulé sbírky fuchsii (P. Krejčířík) a samozřejmě absolvovali také komentovanou prohlídku parku (L. Křesadlová, P. Krejčířík, E. Kopecký). Nemohla chybět ani prohlídka zámeckých interiérů a zdejšího kostela sv. Martina, kde jsme si vyslechli krátký varhanní koncert.

Velký ohlas sklídila přednáška o tom, jak využít při výzdobě historických interiérů nejen rostlinný materiál ze zahrady, ale také ten, který nám nabízí zdarma sama

Aranžmá v zámecké knihovně
(Foto: R. Fílková, 2009)

příroda (E. Kopecký), stejně jako praktické ukázky aranžování kytic a slavnostního stolu (S. Rabušic). Získané poznatky jsme mohli využít poslední den semináře, kdy jsme byli rozděleni do skupin, z nichž každá byla pověřena květinovou výzdobou jednoho zámeckého pokoje či interiéru kostela. Autorky tohoto příspěvku se podílely na aranžování květin v zámecké knihovně (R. Fířková spolu s L. Křesadlovou z NPU, ú. o. p. Kroměříž) a dámské ložnici (J. Vychodilová spolu s E. Kašparovou a S. Vykydalovou ze zámku v Náměšti na Hané).

Získané zkušenosti bychom v budoucnu rády uplatnily např. při vánoční výzdobě našeho muzea, zorganizování semináře o vánoční vazbě pro seniory či výzdobě výstavy s pracovním názvem *Adonisova zahrada / Symbolika květin v mýtech, legendách a výtvarném umění*, kterou Vlastivědné muzeum připravuje na závěr příštího roku.

Aranžmá v dámské ložnici (Foto: R. Fířková, 2009)

Tisíc dní s Literárním klubem Olomouc

Bohumír Kolář

K obsáhlým dokumentům o společenském životě Olomouce v prvním desetiletí nového tisíciletí bude patřit almanach *Tisíc dní s Literárním klubem Olomouc*, vydaný občanským sdružením LKO díky sponzorství několika subjektů a přátel. Klub vznikl na podzim roku 2006 a jeho činnost se orientovala na pořádání literárních večerů a přednášek, kromě toho se věnoval exkurzní činnosti a vydával příležitostné klubové tisky. Navázal tak na činnost Literární sekce VSMO, ale jako spolek s právní subjektivitou rozvíjel činnost zcela samostatně. Spolupráci s VSMO se nevyhýbal, spíše ji několikrát inicioval.

Almanach je ve své první části vnímán jako dokument o činnosti. Obsahuje informace o všech akcích, které klub pořádal, a zaznamenává všechny osobnosti, které se na činnosti podílely a ke zdatu jednotlivých akcí přispěly. V tomto směru je víc než kronikou. Intenzitu činnosti LKO lze odvodit ze skutečnosti, že v daném období se uskutečnilo 57 besed a přednášek. Věnovány byly Otto Františku Bablerovi, Jaromíru Borovičkovi, Jiřímu Flíčkoví, Emilianu Glocaroví, Tereze a Arne Novákovým, Oldřichu Králíkovi, Eduardovi Petru, Václavu Renčovi, Jarmile Rozsypalové, Josefu Sedlákoví, Josefu Tillichovi, Aloisi Volkmanovi a mnoha dalším. Za pomyslnou katedru si před literární fanoušky stoupli a o svých zkušenostech s literaturou vyprávěli Hana Bartková, Bronislav a Vlasta Hlůzovi, Eva Hrdinová, Josef Jařab, Lubomír Machalá, Pavel Maňák, Jan Slavotínek, Bohuslav Smejkal, Zdeňka Tomášková a mnozí jiní. Bez nadsázky lze tvrdit, že literatura i v konkrétních podobách neztratila nic ze svého významu a zůstala pro všechny přitažlivým uměleckým oborem.

S velkým zájmem byla přijímána i zájezdová a poznávací činnost Literárního klubu Olomouc. Dvanácti vzorných akcí se zúčastňovali kromě členů klubu i další zájemci. Kromě poznávacích výprav do okolních měst se všech autokarových zájezdů – jednodenních i několikadenních – domácích i zahraničních – chopily a výborně je naplnily Helena Kopecká a MUDr. Eliška Slavíčková. K nejvýznamnějším patřila cesta do Horní Lužice za západními Slovy v Německu, dva zájezdy do Polska. Z domácích výprav zůstala nezapomenutelná Býčí skála, putování za židovskými památkami s MUDr. Pavlem Maňákem, ale i návštěva vojenského prostoru Libavá s Jancou Krejčovou. Průvodci po městech v okolí byli většinou tamní rodáci nebo lidé s městy důvěrně obeznámení. O všech 69 akcích Literárního klubu Olomouc byly pořízeny písemné záznamy jeho předsedou a ty se pak spolu s fotografiemi Bohuslava F. Červinky staly obsahem úvodní části almanachu.

Ediční činnost LKO nebyla vnímána jako činnost mimořádná, spíše bylo usilováno, aby se každý, kdo se cítí povolán k psaní, mohl i jako autor projevit. V 15 edičních projektech se to většinou podařilo. Patří k nim kniha rozhovorů *Namluveno do diktafonu*, sborník *Olomouc v české literatuře*, Holcův výbor z básní *Podívej sa cérečko*, bibliofilie *Moje město Olomouc* a mnohé další. O všech je čtenář almanachu řádně informován.

V almanachu jsou představeny i filmové dokumenty. Záběry natočil na zájezdech Literárního klubu Olomouc Miroslav Schubert a následně vše zdařile zpracoval se svou paní do filmových dokumentů. Ty obsahují obdivuhodný komentář a jsou kvalitně ozvučeny.

Druhou částí almanachu se stala literární příloha, do níž přispělo a mohlo být zařazeno 40 autorů. Editori litovali, že některých příspěvků nemohlo být z důvodu limitující kalkulace použito. Členění druhé části vycházelo z charakteru textů. Mezi prózu a dramata se dostaly práce Lubomíra Smiřického, ukázka z dramatu *Začalo to v Olomouci* Jana Sulovského, fejeton Ireny Šindlářové *Dešťotvůrci* a povídka *Mrtví vědí víc* Heleny Veličkové. Poezie je nejvíce frekventovaná. Lze usuzovat, že prakticky neexistuje žádný literární fanda, který by nezkusil veršovat. Mnohé verše jsou zajímavé, i když plně nevyhovují náročnějším kritériím. Těší zejména zastoupení ověřených tvůrců – Mojmíra Hanuše, Stanislava Komendy, Jindřišky Mikoláškové, Jana Sobotky, Dušana Žváčka, ale i dalších autorů.

Nejobsáhlejší je publicistika. Tato skutečnost přiměla editora, aby do zvláštního bloku vyčlenil z obecné publicistiky témata literárněvědná. Ta byla kromě jiných napsána Hanou Bartkovou, Milanem Blahynkou, Hanou Ševčíkovou, Františkem Všetickou a Vladimírem Zicháčkem. Mimoliterární blok publicistiky těží spíše z autorských zážitků v oblasti výtvarného umění, vlastivědy a občanských postojů. Jako autoři se v něm uplatnili Luděk Bartoš, manželé Jana a Pavel Dvorští, Ladislav Lamač, Zdeněk Příkryl, Ladislav Rusek, Zdeněk Smiřický a Bohuslav Smejkal. Závěr literární přílohy tvoří obsažná studie Lubomíra Machaly *Polistopadová olomoucká próza* a pojednání Bohuslava Smejkala o Bablerově bibliofilské edici *Hlasy*.

Almanach je ve finální části naplněn výběrem 24 barevných fotoreportáží Bohuslava F. Červinky z akcí Literárního klubu. Autor jimi v průběhu let 2006–2009 přispěl k uvedení LKO ve známost a příhodně zpopularizoval jeho činnost. Součástí obrazové přílohy jsou i černobílé ukázky obalů na zvukových záznamech pořízených na akcích LKO.

Pro rychlejší orientaci čtenářů je almanach vybaven jmenným rejstříkem. Ten umožňuje snadnější vhled do publikace, která má 250 stran formátu A4. Na tvorbě almanachu se podíleli grafici Laco Švec a Jiřina Vaclová, 11 výtvarníků a fotografů a již zmíněných 40 autorů textů. Jde tedy v pravdě o dílo kolektivní. Editory byli Bohuslav F. Červinka a autor tohoto článku. Kniha byla vytištěna v říjnu 2009 a prezentována klubu i veřejnosti v listopadu 2009.

Pokyny pro autory

Všechny práce jsou posuzovány po stránce formální, redakce si vyhrazuje právo články nesplňující kritéria uvedená v těchto pokynech vrátit autorovi k dopracování, nebo ho odmítnout. Texty v rubrice *Studie/materiály* – recenzované práce – jsou předány k odborné recenzi obsahové stránky externím recenzentům (ke každému článku je požadována jedna odborná recenze), na jejímž základě redakční rada rozhodne o jejich přijetí, či odmítnutí. O výsledku je autor vyrozuměn písemně. Podle připomínek recenzentů může být práce vrácena autorům k doplnění, drobným či větším úpravám, případně k přepracování. České texty procházejí jazykovou korekturou. Redakce si vyhrazuje právo provádět i drobné stylistické úpravy, eventuálně zkrátit rukopis, uzná-li to za vhodné (v případě zkrácení rukopisu bude vyžádán autorův souhlas).

Redakce přijímá příspěvky v češtině. Příspěvky lze odevzdávat jako dokumenty pouze ve formátu WORD, EXCEL (MS Office 2003). Zasláný příspěvek musí být určen výhradně pro publikaci ve Zprávách VMO a musí být doplněn písemným prohlášením, že nebyl a nebude zadán k uveřejnění v jiném časopise. Přetisknutí takto uveřejněné části práce nebo použití obrázku v jiné publikaci lze jen s citací původu. Nevyžádané rukopisy a přílohy se nevracejí.

Společenské vědy:

Články se přijímají jen v úplné podobě a musejí obsahovat:

1. název článku v češtině

2. plná jména všech autorů

3. adresy všech autorů

4. vlastní text článku v češtině

- pište pravopisně správně, užívejte tzv. progresivního pravopisu;
- text neformátujte, nerozdělujte slova, nepodtrhávejte;
- odstavce ukončete klávesou ENTER;
- rozlišujte čísla 0 a 1 od písmen „O“ a „I“;
- závorky pište kulaté, na vnitřní straně závorek se nepíše mezera;
- za interpunkčními znaménky . , ; : ? ! vždy následuje mezera, před nimi nikoliv;
- všechny zkratky použité v textu musí být vysvětleny;
- nepoužívejte zkratky v názvu práce a v resumé, pokud možno nezavádějte vlastní zkratky, zásadně nezkracujte geografické názvy; běžně lze použít známé jazykové zkratky (aj., atd., apod., tj., ...);
- poznámky pod čarou jsou nežádoucí;
- odkazy na obrázky do textu neuvádějte;
- odkazy na poznámkový aparát musejí být ve formě horního indexu bez závorky ¹;

5. poděkování (nepovinné) – poskytnutí, resp. autorství dat, pomoc při zpracování dat, udělení grantu, finanční podpora apod.;

6. poznámkový aparát (povinný u recenzovaných příspěvků v rubrice *Studie / materiály*, v rubrikách *Drobnosti* a *Kronika* postačí seznam literatury či pramenů)

- každá citace musí obsahovat povinné údaje (včetně ISBN nebo ISSN, je-li k dis-

pozici) a být zapsána dle typu publikace ve tvaru uvedeném níže; věnujte prosím pozornost interpunkčním znaménkům.

Knihy

Seifertová, H.: Georg Flegel. Praha 1991, s. 15–17. ISBN 80-86447-04-9.

Články v časopisech

Fiala, J. – Mlčák, L.: Neznámé plány staré jezuitské koleje, školní budovy a kostela Panny Marie v Olomouci. Zprávy VMO, č. 292, 2006, s. 3–28. ISSN 1212-1134.

Články ve sbornících a jiných neperiodických publikacích

Fífková, R.: Historické aleje jako zárodky olomouckých městských parků. In: Kubeša, P. (ed.): Historie a současnost alejí v krajině a urbanizovaném prostředí. Sborník přednášek z odborného semináře konaného ve dnech 17. a 18. září 2007 v Olomouci. Olomouc 2007, s. 21–29. ISBN 978-80-86570-11-2.

Diplomové, závěrečné a jiné nepublikované práce

Fífková, R.: Přínos historika k rekonstrukci historických zahrad a parků – model Šumperska. Rigorózní práce. Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci. Olomouc 2000, s. 36–42.

Prameny

Státní okresní archiv v Olomouci, Archiv města Olomouce, fond Zlomky registratur 1426–1786 (1890), inv. č. 673, karton č. 25.

Citace elektronické

Polák, J. (2007): Marketingové řízení malých firem. Automatizace. [online]. [cit. 21. 2. 2007]. Dostupný na World Wide Web: <<http://www.seznam.cz/Clanek.asp?ID=200208362>>.

7. **resumé článku v češtině** – obsahově výstižný podklad pro cizojazyčný překlad s vyjádřením hlavních myšlenek a závěrů v rozsahu do 20 řádků textu

Obrazové přílohy dodávejte ve zvláštních označených souborech, ne vložené do článku. Do textu budou vloženy při technické redakci podle možností na místo, kde je o nich první zmínka. Mohou být dodány ve formátech *.jpg a *.tif v tiskové kvalitě. Je nutné dbát na dostatečné rozlišení vzhledem ke konečné velikosti. Obrázky dodané pouze v tištěné formě musejí být v takové kvalitě, aby bylo možné vytvořit hodnotný grafický výstup. U všech obrázků musí být uvedena jejich provenience. Popisky obrazových příloh uvádějte v češtině a umísťte na konec textu. Popisky musejí být i samostatně srozumitelné.

OBSAH / CONTENT / INHALT

STUDIE, MATERIÁLY / PAPERS, MATERIALS / STUDIEN, MATERIALEN

Olomoucký barokní malíř Dominik Mayer (1653–1715) 3

Olomouc Baroque Painter Dominik Mayer (1653–1715)

Der Olmützer Barockmaler Dominik Mayer (1653–1715)

Kateřina Dolejší – Leoš Mlčák

František Kužela alias Adam Chlumecký. Kněz a spisovatel 17

František Kužela alias Adam Chlumecký. Priest and Writer

František Kužela alias Adam Chlumecký. Priester und Schriftsteller

Štěpán Kohout

Marianum, Salesianum a Leopoldinum a jejich dřívější vybavení

K 20. výročí Arcibiskupského kněžského semináře v Olomouci 40

Marianum, Salesianum and Leopoldinum and Their Original Furnishings / On the 20th Anniversary of the Archbishop's Theological Seminary in Olomouc (1990–2010)

Marianum, Salesianum und Leopoldinum und ihre einstige Ausstattung / Zum 20.

Jahrestag der Erneuerung des Erzbischöflichen Priesterseminars in Olmütz (1990–2010)

Jana Krejčová

Z dějin katovského řemesla v Olomouci III. Popravy v Olomouci

za nacistické okupace Československa v letech 1939–1945 a během

činnosti zdejšího Mimořádného lidového soudu v letech 1945–1948 61

From the History of the Hangman Profession in Olomouc III. Executions in Olomouc during the Nazi Occupation of Czechoslovakia from 1939 until 1945 and during the Activity of the Local Extraordinary People's Court from 1945 until 1948

Aus der Geschichte des Henkerhandwerks in Olmütz III. Hinrichtungen in Olmütz während der nazistischen Okkupation der Tschechoslowakei in den Jahren 1939–1945 und während der Tätigkeit des hiesigen Sondervolksgerichtes in den Jahren 1945–1948

Jiří Fiala

Vznik a vývoj českého zemědělského školství na střední Moravě

do první světové války 87

Origins and Development of the Czech Agricultural Education in Central Moravia until the First World War

Entstehung und Entwicklung des landwirtschaftlichen Schulwesens in Mittelmähren bis zum Ersten Weltkrieg

Ludmila Drtílková

Oslavy osvobození Olomouce z pruského obležení roku 1758 II. 105

Celebrations of Liberating Olomouc from Prussian Siege in 1758 II.

Feiern der Befreiung von Olmütz aus der preußischen Belagerung im Jahr 1758 II.

Jiří Fiala

DROBNOSTI / BAGATELLES / KLEINIGKEITEN

Drobnosti k Novým Zámkům u Litovle 134

Additional Info Concerning Nové Zámky near Litovel

Lenka Křesadlová

Václav Burian (*17. 7. 1921 Podbřežice bei Vyškov; †18. 9. 1998 Šternberk)

Bibliografie – 3. část 141

Václav Burian (*17. 7. 1921 Podbřežice bei Vyškov; †18. 9. 1998 Šternberk)

Bibliographie – 3. Teil

Jaroslava Kunzfeldová

Vzácné rukopisy, inkunábule a staré tisky

ve fondu Sbírkové knihovny Vlastivědného muzea v Olomouci 153

Rare Manuscripts, Incunabula, and Ancient Prints in the Fund
of the Collection Library of the Regional Museum in Olomouc

Jana Habustová

KRONIKA / CHRONICLE / CHRONIK

Z činnosti Vlastivědného muzea v Olomouci za rok 2008.....157

Miloslava Hošková

Muzejní depozitáře v novém kabátě 163

Renáta Fífková

Kurz praktických dovedností zaměřený na katalogizaci

muzejních sbírkových předmětů 166

Karel Podolský – Milan Stecker

Historické vázy na letní etapě výstavy Flora Olomouc 2009 167

Renáta Fífková

Aranžování květin na zámku v Buchlovicích 169

Renáta Fífková – Jitka Vychodilová

Tisíc dní s Literárním klubem Olomouc 171

Bohumír Kolář

Pokyny pro autory 173

Zprávy Vlastivědného muzea v Olomouci **ročník 2009, číslo 298**

Redakční rada: prof. PhDr. Jiří Fiala, CSc. (Filozofická fakulta Univerzity Palackého), PhDr. Renáta Fífková (Vlastivědné muzeum v Olomouci), PhDr. Miloslava Hošková, CSc. (Vlastivědné muzeum v Olomouci), Mgr. Zuzana Loskotová (Vlastivědné muzeum v Olomouci), PhDr. Stanislava Kovářová (Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc), prof. PhDr. Milan Tegner (Filozofická fakulta Univerzity Palackého), PhDr. Eva Večerková, CSc. (Moravské zemské muzeum v Brně); Mgr. Magda Bábková Hrochová (Vlastivědné muzeum v Olomouci), RNDr. Alois Čelechovský, Ph. D. (Přírodovědecká fakulta Univerzity Palackého), Mgr. Tomáš Lehotský, Ph. D. (Vlastivědné muzeum v Olomouci), Ing. Pavel Novotný (Vlastivědné muzeum v Olomouci), doc. RNDr. Aloisie Pouličková, CSc. (Přírodovědecká fakulta Univerzity Palackého), Ing. Zdenka Prymusová (Osravské muzeum), prof. RNDr. Jan Zapletal, CSc. (Přírodovědecká fakulta Univerzity Palackého)

Vedoucí redaktorka: PhDr. Miloslava Hošková, CSc.

Odpovědná redaktorka:

PhDr. Renáta Fífková, fífkova@vmo.cz, tel. 585 515 113, mob. 776 762 798 (společenské vědy)
Mgr. Magda Bábková Hrochová, babkova@vmo.cz, tel. 585 515 124 (přírodní vědy)

Grafická úprava, obálka a sazba: Monika Reichlová

Náklad: 300 ks

Vydavatel, adresa redakce:

Vlastivědné muzeum v Olomouci
nám. Republiky 5, 771 73 Olomouc, ČR
IČ 100 609

tel.: +420 585 515 111

fax: +420 585 222 743

e-mai: vmo@vmo.cz

<http://www.vmo.cz>

Tisk: Polygrafické středisko

Vydavatelství Univerzity Palackého v Olomouci, Biskupské nám. 1, Olomouc

Zprávy Vlastivědného muzea v Olomouci vycházejí dvakrát ročně,
č. 298 vychází 30. listopadu 2009.

Uzávěrka příspěvků: každoročně 30. května

ev. č. MK ČR E 19080

Reports of Regional Museum in Olomouc **Volume 2009, Nr. 298**

Adress:

Vlastivědné muzeum v Olomouci
nám. Republiky 5, 771 73 Olomouc, Czech Republic

tel.: +420 585 515 111

fax: +420 585 222 743

e-mai: vmo@vmo.cz

<http://www.vmo.cz>

Mitteilungen des Heimatkundemuseums in Olmütz **Jahrgang 2009, Heft Nr. 298**

Anschrift der Redaktion:

Vlastivědné muzeum v Olomouci
nám. Republiky 5, 771 73 Olomouc, Tschechische Republik

tel.: +420 585 515 111

fax: +420 585 222 743

e-mai: vmo@vmo.cz

<http://www.vmo.cz>

©Vlastivědné muzeum v Olomouci 2009

ISSN 1212-1134

ISBN 978-80-85037-55-5

